

Zostavil
**František
NEUPAUER**

JEZUITA

JUDr. František PAŇÁK SJ

APOŠTOL KOŠÍC

ÚSTAV
PAMÄTI
NÁRODA

JEZUITA JUDR. FRANTIŠEK PAŇÁK SJ – APOŠTOL KOŠÍC

Zborník z vedeckej konferencie
Košice 25. január 2018

Zostavil
František Neupauer

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA
Bratislava 2023

JEZUITA JUDR. FRANTIŠEK PAŇÁK SJ – APOŠTOL KOŠÍC

Zostavil
František Neupauer

Zborník z vedeckej konferencie
Košice 25. január 2018

Edícia ZBORNÍKY

Vydal Ústav pamäti národa
Miletičova 21
820 18 Bratislava
www.upn.sk

1. vydanie

Recenzenti doc. ThDr. Peter Borza, PhD.
doc. Pavol Jakubčín, PhD.

Zodpovedná redaktorka	PhDr. Alžbeta Poparová
Jazykový korektor	RNDr. Stanislav Dzurjanin
Preklad do anglického jazyka	SIMAK International, s.r.o.
Fotografia na obálke	(popis, autor)
Cover design a sadzba	Ing. Gabriela Némethová
	Lukáš Mlynárik

Tlač a knižárske spracovanie

© Ústav pamäti národa 2023
Všetky práva vyhradené

ISBN 978-80-8257-005-5

OBSAH

ÚVOD	8
ŠTÚDIE	11
P. František Paňák SJ – verný syn svätého Ignáca <i>Ján Ďačok SJ</i>	13
Aktivity Štátnej bezpečnosti proti katolíckej cirkvi na príklade vyhodnotenia registrov zväzkov spolupracovníkov ŠtB a zväzkov ŠtB, ktoré viedla o jezuitských pátroch F. Paňákovi SJ a G. Povalovi SJ v období rokov 1948 – 1989 <i>Marián Gula</i>	30
Aktivity Františka Paňáka SJ v hláseniach tajných spolupracovníkov ŠtB počas jeho služby v Košiciach <i>Milan Hudaček SJ</i>	41
Na barikádach štúdia, spolkovej činnosti a zápasu o slobodu <i>František Neupauer</i>	53
Prenasledovanie kňazov Košickej diecézy po roku 1945 <i>Cyril Hišem</i>	79
SPOMIENKY	83
Spomienky košického emeritného arcibiskupa <i>Alojz Tkáč</i>	84
Korešpondencia s ujom Ferkom Paňákom <i>Cyril Urban</i>	86
Páter František Paňák a duchovná formácia sociálnych sestier – osobné skúsenosti <i>Daniela Kimličková SSS</i>	89

Muž pre iných	
<i>Juraj Semivan</i>	94
Páter Paňák v mojich spomienkach	
<i>Stanislav Ďačok</i>	96
Ty si priniesol do Košíc svetlo	
<i>Jozef Kupka</i>	99
V blízkosti Eucharistie	
<i>Juraj Koprda</i>	100
Páter Michal Fedor a jeho úcta ku Košickým mučeníkom	
<i>Pavol Hric</i>	102
Pozdrav jubilantovi...	
<i>Michal Potocký</i>	104
Hlboká vďačnosť	
<i>Hubert Čepiššák</i>	106
Jednota vedomia a svedomia	
<i>Teodor Križka</i>	107
Z diskusie	109
Svedectvá pamätníkov zo záznamov Ústavu pamäti národa	111
ČLÁNKY, PRÍHOVORY	119
Lud a národovci	127
Problém našej budúcnosti	129
Panujúca štátna choroba	134
Praha – Brno – Bratislava	136
My a iredenta	137
Marx a kresťanský svetový názor	140
Slováci v zrkadle najväčšieho básnika českého, Otokára Březinu	142
Dotieravá otázka	144
Jubilejný zájazd akademického spolku Detvan na Slovensko	145
Naša korupcia	149
Študentský ruch. Dr. Št. Osuský medzi pražskými slovenskými akademikmi ..	151

Slovensko a slovenskí právnici	152
Načo márne čakáme	155
Z dnešného Detvana	156
Slováci doma a vo Francúzsku	160
Skúsenosti	163
O výchove a pravdivej vzdelanosti	165
Hrdosť a povedomie	167
60. výročie zatvorenia Matice slovenskej	168
Náš Štefánik	170
Matičné dni	172
Memorandum z dejinnej perspektívy	174
Prečo vymierame?	177
T. G. M.	178
Historický október	180
Slovenská Amerika sa hýbe	181
Február 1976. „VIGILATE ET ORATE...“ (Mt 14,38)	184
Október 1974 Ri in Xto fratres!	189
Marec 1976. De profundis clamavi ad te Domine... (Ps 129). Reverendi in Xto fratres!	193
KOREŠPONDENCIA	197
Listy z čias štúdia, číslo 1 až 4 (od 15. februára 1923 do 22. septembra 1940)	202
Listy z väzenia a internácie, číslo 5 až 14 (od 24. apríla 1950 do 5. februára 1967)	208
Listy z Košíc do roku 1989, číslo 22 až 27 (od 4. októbra 1970 do 24. novembra 1989)	220
Listy z Košíc po roku 1989, číslo 28 až 35 (od 10. februára 1990 do 28. apríla 1994)	233
DOKUMENTY	241
OBRAZOVÁ PRÍLOHA	303

ÚVOD

František Paňák sa narodil 25. januára 1908 v Oravskom Podzámku. V roku 1938 zanechal svetskú kariéru a vstúpil do rehoľného spoločenstva Spoločnosti Ježišovej (jezuiti). Počas komunistického režimu bol prenasledovaný i väznený. Štátna bezpečnosť ho evidovala ako nepriateľskú osobu. Od roku 1969 pôsobil ako kňaz v Dóme sv. Alžbety a v Košiciach strávil aj posledné roky života. Zomrel 28. októbra 1997, jeho telesné pozostatky sú uložené v spoločnom hrobe zosnulých členov Spoločnosti Ježišovej v Ružomberku.¹

Okúsil stretnutia s perzským šachom Mohammadom Rezá Pahlavím a na sklonku života i s pápežom Jánom Pavlom II. Vážil si ho Andrej Hlinka, kardinál Jozef Tomko, biskupi a kňazi zvlášť Košickej arcidiecézy, ktorí ho nazývajú „apoštolom Košíc“, rehoľníci, rehoľníčky i laici. Dokázal urovnávať spory, inšpirovať, dodávať odvalu. Bol predsedom spolku Detvan v Prahe, absolventom práva na Karlovej univerzite, referentom v Matici slovenskej, dokázal v mene jezuitov viesť rokovania s príslušníkom Červenej armády kapitánom Jegorovom, bol príkladom a povzbudením pre spolutrpiteľov počas komunistického režimu. Ovplynvil Silva Krčméryho, spisovateľa Rudolfa Dobiáša, neskôr aj viacerých mládencov (niektorí z nich sa stali jeho rehoľnými spolubratmi), no rovnako aj diecéznych kňazov či rehoľníkov. Bol predstaviteľom a podporovateľom činnosti tzv. podzemnej cirkvi, no predovšetkým šíriteľom úcty k svätým Košickým mučeníkom.

Krátka zmienka o živote a diele Františka Paňáka sa nachádza v diele *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*². Jozef Gnip vydal publikáciu s názvom *Duchovný profil pátra Františka Paňáka, SJ (1908-1997) a jeho vplyv na duchovný*

1 Pohrebnú svätú omšu slúžil košický arcibiskup Alojz Tkáč.

2 LETZ, Ján. František Paňák. In: PAŠTEKA, Július a kol. *Lexikón kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000, s. 1045.

život v Košickej diecéze³, ktorú popularizačne spracoval pod názvom *Páter František Paňák SJ. Pokračovateľ v diele troch svätých Košických mučeníkov*⁴.

Osobnosti Františka Paňáka bola v Košiciach venovaná prvá vedecká konferencia už v roku 2008⁵. Dňa 23. decembra 2012 RTVS v relácii *Orientácie* uviedla krátky dokumentárny film o pátrovi Paňákovi, ktorý režíroval Branislav Bukovský.⁶

Predkladaný zborník je zložený z príspevkov, ktoré odznali na konferencii *JUDr. František Paňák SJ a prenasledovaní na východnom Slovensku*, ktorá sa uskutočnila 25. januára 2018 v Košiciach. Jej iniciátormi boli Ústav pamäti národa v Bratislave a Teologická fakulta v Košiciach Katolíckej univerzity v Ružomberku, podporila ju Spoločnosť Ježišova i Košická arcidiecéza. Zborník je doplnený o krátke svedectvá ďalších pamätníkov, archívne dokumenty Ústavu pamäti národa (sekcia Oral history) a korešpondenciu pátra Paňáka s jeho najbližšími. Nechýbajú literárne diela, ktoré vytvoril pred vstupom do Spoločnosti Ježišovej v roku 1938 (a ktoré uvádzame bez jazykovej úpravy), no rovnako aj ukážky z jeho duchovných príhovorov.

Cenná je aj obrazová príloha, ktorú tvoria unikátne dokumenty a fotografie z pozostalosti pátra Paňáka. Na tvorbe zborníka sa podieľali viacerí spolupracovníci, ktorí pomohli pri prekladoch a prepisoch textov, a rovnako aj rodinní príslušníci pátra Paňáka synovec Cyril a neter Klára.

Veríme, že publikácia čitateľov zaujme. Mladým ľuďom sprítomní obdobie neslobody, no predovšetkým osobnosť človeka, ktorý patril medzi nenápadné piliere zápasu s totalitným režimom pre svoj jasný postoj kresťana a kňaza slúžiaceho svojmu ľudu.

František Neupauer

3 GNIP, Jozef. *Duchovný profil pátra Františka Paňáka, SJ (1908-1997) a jeho vplyv na duchovný život v Košickej diecéze*. Dizertačná práca. Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2007.

4 GNIP, Jozef. *Páter František Paňák SJ. Pokračovateľ v diele troch svätých Košických mučeníkov*. Trnava: Dobrá kniha, 2008.

5 Vyšiel z nej zborník GNIP, Jozef, SZANISZLÓ OP, Inocent-Mária Vladimír (eds.). *Páter Paňák a Košice. Zborník z vedeckej konferencie pri príležitosti 100. výročia od jeho narodenia*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2008.

6 BUKOVSKÝ, Branislav. František Paňák. In: *Orientácie*. [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné na: <http://www.rtvs.sk/televizia/archiv/13081/39231#796>

ŠTÚDIE

P. František Paňák SJ – verný syn svätého Ignáca

Ján Ďačok SJ

Úprimne sa teším tomu, že Ústav pamäti národa v Bratislave, Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Bratislave a Teologická fakulta v Košiciach Katolíckej univerzity v Ružomberku usporiadali spolu túto konferenciu. Páter František Paňák SJ si ju v plnej miere zasluhuje. Povinnosť zúčastniť sa na tejto konferencii som cítil ako morálny záväzok voči nemu a som naozaj veľmi rád, že som mohol byť na nej aj osobne prítomný.

Tento príspevok sa zameriava na predstavenie duchovného a rehoľného profilu P. F. Paňáka SJ na základe osobných skúseností a spomienok, ktoré súvisia predovšetkým s obdobím rokov 1974 – 1980, keď bol mojím duchovným vodcom a svedníkom a osobitným spôsobom prispel k môjmu rastu počas zložitých rokov univerzitných štúdií v Košiciach. Bol som s ním, samozrejme, v kontakte aj po mojom odchode z Košíc, keď naše stretnutia boli už skôr sporadické. Táto prednáška chce obohatiť portrét a hlbšie poznanie tohto múdreho, bystrého, skromného, dobre pripraveného a veľkého človeka, ktorému oprávnené patrí prívlastok „apoštol Košíc“. Niektoré informácie majú charakter autobiografických črt autora tohto príspevku. Referát sa snaží rešpektovať chronologický sled udalostí, aj keď niekedy – hlavne z logických dôvodov alebo v snahe podať ucelenejší pohľad – si vyžaduje aj odbočenia do iných období.

Považujeme za dôležité už na začiatku zdôrazniť, že celý tento príspevok chce byť konkrétnym naplnením toho pohľadu, ktorý vyjadril emeritný pražský arcibiskup kardinál Miloslav Vlk vo svojom predhovore k publikácii venovanej prenasledovaniu katolíckej cirkvi v podmienkach komunizmu: „*História katolíckej Cirkvi ukazuje, že v každom prenasledovaní existujú hrdinské osobnosti, známe a neznáme, ktoré svojou odvahou svietia vo tmách a pomáhajú s nádejou hľadiť do budúcnosti.*“⁷ Aj P. Paňák bol takou hrdinskou osobnosťou, ktorá odrážala svetlo, ukazovala cestu napriek okolitej tme a posilňovala nádej do budúcnosti.

7 „*La storia della Chiesa cattolica dimostra che in ogni persecuzione vi sono personaggi eroici, conosciuti e non, che con il loro coraggio gettano una luce nelle tenebre ed aiutano a guardare con fiducia al futuro.*“ Vlk, Miloslav. Prefazione. In: MIKRUT, Jan (ed.). *La Chiesa cattolica e il comunismo. In Europa centro-orientale e in Unione Sovietica*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2016, s. 9 – 12. (Preklad z taliančiny do slovenčiny je náš.)

1. *Sub crucis vexillo* – Skôr než sa budeme zaoberať samotným duchovným a rehoľným profilom P. F. Paňáka a niektorými inými súvislosťami, je vhodné poukázať na dve významné udalosti z roku 1969, ktoré sa mimoriadne zapísali do histórie Spoločnosti Ježišovej (SJ) na Slovensku. Bola to návšteva P. Pedra Arrupeho, generálneho predstaveného SJ, stretnutie s ním a zloženie posledných slubov vyše tridsiatich jezuitov.

P. Pedro Arrupe SJ prišiel na návštevu Československa v júni roku 1969 a slovenskí jezuiti sa s ním stretli v Piešťanoch. Vtedajší provinciál P. Ján Srna SJ v privítacom príhovore prejavil veľkú radosť zo stretnutia, o ktorom sa doneďava nemohlo ani snívať. Okrem iného povedal: *„Takto vospolok sa schádzame v tejto miestnosti po prvýkrát po dvadsiatich rokoch, vedno s vami, Paternita. Už je to dvadsať rokov, čo sme boli vyhnaní zo svojich domov, pozbavení ochrany kláštorných múrov, olúpení o oporu rehoľného života. Každý z nás až dosiaľ bol gniavený vážnymi starosťami o existenciu, zarábal si na živobytie prácou často neprimeranou a v osamotení. A predsa sa domnievam, že môžem tlmočiť, že sme ostali verní rehoľnému povolaniu. Náš počet sa náramne zmenšil, nad čím sa však netreba pozastavovať. Lež samým týmto zhromaždením dávame výraz svojej vernosti. A váš príchod, Paternita, sa mi vidí ako spojivo, ktorým sa pevne spájame s Bohom, cirkvou a Spoločnosťou.“*⁸

Páter Generál, veľmi dojatý, v mene celej Spoločnosti vysoko vyzdvihol túto neochvejnú a hrdinskú vernosť slovenských jezuitov, úprimne za ňu poďakoval a povedal: *„Bol som na mnohých miestach a zažil som veľa útechy. Ale môžem vám čestne vyhlásiť, že na svojich cestách som nenašiel také provincie ako na tejto ceste v Poľsku a v Česko-Slovensku, ktoré na mňa urobili hlboký dojem. Žiť v takých okolnostiach, aj niekoľko rokov v žalári, a aj napriek tomu ste tu s takým oduševnením, s takým duchom, tak je to krásne, nie krásne, ale heroické. [...] Keď to, čo vy tu prežívate, budete spájať s prehľbovaním svojho duchovného života, potom máte príležitosť stať sa ozaj svätými. Svätosť je kríž, utrpenie: sub crucis vexillo militare. Vy ste celkom sub crucis vexillo. [...] Tieto okolnosti by mali byť podnetom pre vnútorný život, aby sme boli viac spojení s Kristom. Toto je náš ideál: alter Christus. Verím, že to tak robíte.“*⁹ Je logické a pochopiteľné, že toto stretnutie bolo mimoriadnym podnetom pre život a ďalšie pôsobenie Spoločnosti Ježišovej na Slovensku. Bolo

8 KRAPKA, Emil, MIKULA, Vojtech. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990, s. 413.

9 KRAPKA, E., MIKULA, V. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988*, s. 413.

povzbudením a zadosťučinením pre všetkých tých, ktorí prešli trpkými skúsenosťami prenasledovania za vieru.¹⁰

Druhou historickou udalosťou toho istého roka bolo zloženie posledných sľubov vyše tridsiatich jezuitov do rúk P. J. Srnu. Uskutočnilo sa 15. septembra na sviatok Sedembolestnej Panny Márie v Beckove. Páter provinciál J. Srna pri tejto príležitosti okrem iného povedal: *„To je veľká vec, že sme vytrvali, že tie sľuby skládáme a že Pán Boh nám hovorí skrze svet, ktorý tým zaobchádzaním, aké sme od neho skúsili, akoby si žiadal, aby sme bývali uprostred neho. On chce vidieť žité kresťanstvo. Kresťanstvo, ktoré preniklo do tela, do krvi, na dno duše. A kde má nájsť to kresťanstvo, ak nie u nás rehoľníkov predovšetkým? To je ten nový pohľad na naše sľuby. [...] Chceme slúžiť tomuto svetu, chceme mu preukázať svoje služby. Predovšetkým vo veciach spásy. Keď budeme skladať svoje sľuby, nezabudnime na tento svet. Na ľudí okolo nás, na našich bratov a sestry. A týchto všetkých vezmeme spolu pod tento kríž a so svojimi sľubmi ponúkneme sa Pánu Bohu ako neužitoční sluhovia. Ale v tom zmysle, že sme hotoví priniesť každú obeť pre spásu tohto sveta v spojení s viničom – Kristom.“*¹¹ Pre úplnosť uvedieme, že P. J. Srna bol provinciálom od 8. decembra 1946 až do 13. novembra 1977,¹² keď ho v tejto službe vymenil P. Andrej Osvald SJ, ktorého 1. januára 1991 vystriedal P. Emil Váni SJ. Za normálnych okolností je funkčné obdobie každého provinciála zvyčajne 6 rokov. Mimoriadne dlhé funkčné obdobie P. J. Srnu a predĺžené obdobie P. A. Osvalda odrážajú špecifickosť a náročnosť vtedajšej doby.¹³

10 Mons. Pavol Mária Hnilica SJ (*30. marec 1921 – †8. október 2006), „biskup umlčanej Cirkvi“, rozpráva o svojich vzťahoch a kontaktoch s pápežom Pavlom VI., ktorého informoval o prenasledovaných kresťanoch počas komunizmu: *„Raz som doniesol reláciu Testimonianze – Svedectvá. Večer som ju odovzdal jeho sekretárovi a ráno som išiel na audienciu. Vtedy mi sekretár Macchi povedal: ‚Excelencia, nesmiete už dávať Sv. Otcovi také relácie. Čítal celú noc, takže prakticky ani nespál. Tieto svedectvá hlboko dojali Sv. Otca a on sám mi povedal: Čítal som to so slzami v očiach. To sú acta martyrum, musíte ich zbierať. Snáď ich ešte nemožno publikovať, aby to neuškodilo niektorým žijúcim osobám alebo záujmom, ale len čo to bude možné, tak ich treba publikovať vo všetkých jazykoch. To potrebuje Západ.‘ A ešte dodal: ‚Tam u vás idú veriaci za svoju vernosť Sv. Otcovi do žalára, sú ochotní prinášať i tie najvyššie obete, kým tu na Západe, vo Francúzsku a inde, sa bojuje proti pápežovi.“* HNILICA, Pavol, VNUK, František. *Rozhovory. Ľudia a udalosti v živote biskupa Pavla Hnilicu*. Bratislava: Smaragd Pedagogické nakladateľstvo, 2001, s. 14 – 15. Pozri aj: HNILICA, Ján, VNUK, František. *Pavol Hnilica – biskup umlčanej Cirkvi* (2 zväzky). Trnava: Dobrá kniha, 1992.

11 KRAPKA, E., MIKULA, V. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988*, s. 414.

12 KRAPKA, E., MIKULA, V. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988*, s. 332 – 414.

13 Pohnutým osudom rodiny Munkovcov, ktorá konvertovala zo židovstva na katolícku vieru, je venovaná historická štúdia PETRANSKÝ, Ivan A. *Život pod hviezdou. Osudy Tomáša Dezidera Munka*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. Diecézna fáza procesu blahorečenia jezuitského novica T. D. Munka a jeho otca Františka sa už uzavrela a v súčasnosti prebieha proces na úrovni Kongregácie pre kauzy svätých. Niektorým svedkom z obdobia komunistického prenasledovania katolíckej cirkvi v krajinách strednej a východnej Európy je venovaná rozsiahla publikácia MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze*

Vo všeobecnosti možno povedať, že uvedené črty charakterizujú aj životné osudy P. Paňáka počas komunizmu. Ako jeho spolubratia, tak aj on žil a zápasil „*pod zástavou kríža*“ – „*sub crucis vexillo*“, v bytostnom spojení s Kristom, citlivý a pozorný k potrebám všetkých tých, ku ktorým bol poslaný. Nie je však cieľom tohto príspevku podať detailnú víziu života a diela P. Paňáka, ktorá široko presahuje stanovený zámer.

2. Kostol svätého Vavrinca v Sobranciach a jeho historický kontext – Pre lepšie pochopenie širších súvislostí nemožno ho obísť. S P. F. Paňákom (*25. január 1908 – †28. október 1997) som sa prvýkrát stretol v letnom období roku 1972. Bolo to z dôvodu jeho trojmesačného zastupovania v našej Rímskokatolíckej farnosti svätého Vavrinca v Sobranciach. V tom čase pôsobil ako výpomocný duchovný v Dóme svätej Alžbety v Košiciach, kam prišiel v roku 1968. Bol to odraz vtedajšieho zmierňovania politickej a duchovnej atmosféry v bývalom Československu, keď sa aj pre rehoľných kňazov otvorili možnosti zapojiť sa do verejnej pastorácie v diecézach. To využili mnohí pátri jezuiti, ktorí už mohli takto verejne pôsobiť po celom Slovensku, pravda, nie vo vlastných domoch, kostoloch a kaplnkách ako pred Barbarskou nocou 1950,¹⁴ ale ako výpomocní duchovní vo farskej pastorácii.¹⁵ Ako došlo k tomu, že P. Paňák zastupoval v Sobranciach?

Predchádzajúci Kostol svätého Vavrinca v Sobranciach (postavený v rokoch 1864 – 1870) bol zničený v roku 1944 počas druhej svetovej vojny. Už po jej skončení sa myslelo na stavbu nového kostola. Na to však bol potrebný štátny súhlas.

personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017, s predhovorom viedenského kardinála Christopa Schönborna. Svedkov z radov slovenských rímskokatolíkov pozri v kapitolách KERDÍK, Milan. I vescovi nella tormenta, s. 69 – 78; CHALUPECKÝ, Ivan. Il vescovo di Spiš, Ján Vojtaššák, s. 79 – 92; KERDÍK, Milan. I religiosi e le religiose. Suprema testimonianza di carità in mezzo alla persecuzione, s. 93 – 102; OLEXÁK, Peter. Due giganti del laicato cattolico, segno di speranza per tutta la nazione, s. 103 – 118. Svedkov z radov slovenských gréckokatolíkov pozri v kapitolách ŠTURÁK, Peter. Il regime comunista e la Chiesa greco-cattolica. Il beato vescovo Pavol Peter Gojdič, s. 119 – 125; MANDZÁK, Daniel Atanáz. L'apostolo saggio, umile ed eroico. Il redentorista Ján Ivan Mastiliak, s. 127 – 140; MANDZÁK, Daniel Atanáz. Beato martire P. Dominik Metod Trčka, s. 141 – 155; BORZA, Peter. Il caso del parroco di Prešov, Miron Petrašovič, s. 157 – 162; BORZA, Peter. Beato vescovo e martire Vasil Hopko, s. 163 – 169.

14 Vernému svedectvu o vtedajšej dobe i o jej následkoch pre život jednotlivcov, skupín i celého národa sa venuje trilógia KOREC, Ján Chryzostom. *Od Barbarskej noci*. Bratislava: Lúč, 2004; KOREC, Ján Chryzostom. *Od Barbarskej noci. Listy z väzenia*. Bratislava: Lúč, 1991; KOREC, Ján Chryzostom. *Od Barbarskej noci. Na slobode*. Bratislava: Lúč, 1993. V roku 2009 vznikla ďalšia jeho publikácia ako odpovede na 50 otázok, ktoré boli pripravené pre televízne spracovanie spomienok pamätníkov na obdobie prenasledovania Cirkvi na Slovensku v období komunizmu, KOREC, Ján Chryzostom. *Dni a roky po barbarskej noci 1950. Otázky a odpovede*. Bratislava: Lúč, 2009.

15 KRAPKA, E., MIKULA, V. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988*, s. 408 – 409.

Opakované žiadosti, ktoré sa podávali pravidelne v rokoch 1956 až 1967, sa nestretli s pozitívnou odozvou zo strany vtedajších inštitúcií. Za zničený kostol prišla istá suma ako vyrovnanie škody, no finančné prostriedky boli použité na výstavbu kúpaliska a kravínov...

Pre zaujímavosť uvedieme, že v tom období bola v Sobranciach len jedna birmovka – 29. mája 1949 –, pri ktorej košický biskup Jozef Čársky udelil sviatosť birmovania 138 birmovancom. Na ďalšiu bolo treba čakať dvadsať rokov... Medzitým sa 17. septembra 1961 konala birmovka v Remetských Hámroch (asi 15 km od Sobraniec), pri ktorej z rúk biskupa Jozefa Čárskeho prijalo sviatosť birmovania aj 275 birmovancov zo sobraneckej farnosti. To len dokrešľuje obraz zložitej a ťažkej doby náboženskej neslobody...

V Sobranciach sa od roku 1945 bohoslužby konali v Kaplici, čo bola v podstate zrekonštruovaná Tomcsányiho kúria, ktorá bola adaptovaná na účely kultu. Samozrejme, potrebám rastúcej farnosti nevyhovovala. Ukazovalo sa, že túžba po novom kostole by mohla byť naplnená v období politického uvoľňovania, ktoré bolo nádejou pre všetky oblasti kultúrneho, spoločenského i cirkevného života.¹⁶

V roku 1967 sa novým správcom sobraneckej farnosti stal dôstojný pán Pavol Bazár. On spolu so svojimi pomocníkmi kurátormi začal realizovať dávnejšiu túžbu veriacich tejto farnosti postaviť nový kostol. Jeho základný kameň bol posvätený 10. decembra 1967, následne sa začalo s jeho výstavbou i s výstavbou s ním spojenej novej farskej budovy. 31. augusta 1969 sa už v novom, ale ešte nedokončenom kostole – bez strechy – konala birmovka, ktorú vyslúžil vtedajší košický diecézny vikár Štefan Onderko. Medzi birmovancami, ktorí vtedy prijali sviatosť birmovania, som bol aj ja. Napriek rôznym ťažkostiam, ktoré súviseli s „normalizáciou“ a s obnoveným prenasledovaním Cirkvi, bola stavba nového kostola dokončená a prvá svätá omša sa v ňom slúžila na Vianoce roku 1971.

Bol to už však čas „normalizácie“, keď všetko a všetci boli pod drobnohľadom jedinej politickej strany – tak ako v predchádzajúcich desaťročiach vlády komunistov a ich spolupracovníkov. Niet sa teda čo čudovať, že nový kostol – veľká a verejná budova, ktorá mala slúžiť Cirkvi a bola dôkazom životaschopnosti duchovného správcu i miestnych veriacich – dráždil a hľadali sa obeť. Nasledovali vyšetrovania. Výsledkom bola skutočnosť, že 11. augusta 1972 správca farnosti Pavol Bazár bol zaistený a odvedený Štátnou bezpečnosťou. Bolo to pred odpustovou slávnosťou,

16 MIŠUTH, Viktor. *Dejiny farnosti Sobrance*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013, s. 84 – 87.

ktorá sa po prvýkrát mala sláviť v novom kostole... To bol jasný signál novej vlny zastrašovaní a prenasledovaní. Vo vykonštruovanom procese bol Pavol Bazár odsúdený na dva roky nepodmienečného trestu a na následný päťročný zákaz verejného vykonávania kňazskej služby.¹⁷ Na uvoľnené miesto duchovného správcu bol na zastupovanie poslaný práve P. Paňák, ktorý z tohto dôvodu pôsobil v Sobranciach asi tri mesiace. Bol to prvý rehoľník a prvý jezuita,¹⁸ ktorého som vo svojom živote stretol a ktorého som neskôr mohol aj lepšie spoznať.

3. Kamienky autobiografickej mozaiky – V tom čase som už miništroval, ale iba v mojej rodnej obci Horňa, filiálke sobraneckej farnosti. Začal som s touto aktivitou v júni 1968 za pôsobenia sobraneckého farára Pavla Bazára. Prejavom novej politicko-spoločenskej situácie a prechodného uvoľnenia¹⁹ v rámci dubčkovského obdobia – Pražskej jari bolo aj vrátenie cirkevných objektov, ktoré dovtedy spravovala pravoslávna cirkev. Týkalo sa to aj nášho Kostola zosnutia Presvätej Bohorodičky v Horni, ktorý bol postavený spoločnými silami rímskokatolíkov a gréckokatolíkov a konsekrovaný v roku 1890. Ako si spomínam, za mojich chlapčenských čias sme do tohto chrámu nechodili, lebo tam mávali bohoslužby iba pravoslávni. Ako ostatní veriaci rímskokatolíci i gréckokatolíci,²⁰ aj naša rodina chodila peši alebo autobusom do farského kostola v Sobranciach. Až po navrátení hornianskeho chrámu miestnym rímskokatolíkom a gréckokatolíkom sa dohodol model pastoračného fungovania: jedna nedeľná svätá omša pre rímskokatolíkov za mesiac, sväté omše v ostatné nedele a cez týždeň pre gréckokatolíkov. Tento model funguje dodnes, aj keď si rímskokatolíci postavili kaplnku (konsekrovanú v roku 1995), ktorá je

17 MIŠUTH, V. *Dejiny farnosti Sobrance*, s. 87 – 88. Znakom morálnej a občianskej satisfakcie bolo, že 22. júna 2009 mesto Sobrance udelilo Pavlovi Bazárovi čestné občianstvo. MIŠUTH, V. *Dejiny farnosti Sobrance*, s. 268.

18 Aj P. Ladislav Šofranko SJ spomína, že P. F. Paňák SJ bol prvým rehoľníkom, ktorého spoznal. Bolo to práve v čase, keď žil a pracoval v Košiciach a po opakovaných neprijatiach na bohoslovecké štúdiá v Bratislave hľadal kontakt na rehoľníkov. ŠOFRANKO SJ, Ladislav. *Jezuiti s mládežou a pre mládež. Osobná skúsenosť*. In: HUDÁČEK, Milan (ed.). *Jezuiti na Slovensku v minulosti aj v súčasnosti*. Trnava: Dobrá kniha, 2012, s. 243 – 256.

19 V rámci „normalizácie“ po auguste 1968 sa postupne zhoršovala situácia katolíckej cirkvi a veriacych. Vrcholným prejavom protestu a dožadovania sa základných ľudských a náboženských práv zo strany veriacich bola verejná a pokojná sviečková manifestácia 25. marca 1988 v Bratislave, ktorá sa označuje aj ako „Bratislavský veľký piatok“. Podujatie ukázalo strach, ale aj brutalitu vládnucej moci. Pozri TATRAN, R. V. (pseudonym zostavovateľa Jána Chryzostoma Korca SJ). *Bratislavský veľký piatok. Zbierka autentických dokumentov o zhromaždení veriacych 25. marca 1988*. (Vydané v roku 1988, ale z bezpečnostných dôvodov bez uvedenia vydavateľstva a miesta vydania.)

20 Situáciu Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1950 – 1989 systematicky a prehľadne zdokumentoval ŠTURÁK, Peter. *La Chiesa greco-cattolica in Slovacchia*. In: MIKRUT, Jan (ed.). *La Chiesa cattolica e il comunismo. In Europa centro-orientale e in Unione Sovietica*, s. 193 – 226.

zasvätená svätým apoštolom Petrovi a Pavlovi a nachádza sa v Sobraneckých kúpeľoch²¹, ktoré sú v susedstve obce. Tam totiž pred druhou svetovou vojnou stála kaplnka s rovnakým titulom, prechodom frontu v roku 1944 však bola zničená. Od posviacky sa v Kaplnke svätých Petra a Pavla pravidelne slúžia sväte omše každú nedeľu i niekoľkokrát cez týždeň.

Ako pánu farárovi Bazárovi, tak aj P. Paňákovi som ministroval iba jedenkrát za mesiac, keď sa slúžila rímskokatolícka svätá omša v chráme v Horni. Tu sa začala naša známosť i naše dlhoročné priateľstvo, ktoré bolo prerušené až jeho smrťou. V Sobranciach som začal ministrovať pravidelne až v jeseni roku 1972, po návrate P. Paňáka do Košíc, keď sobranecká farnosť dostala nového duchovného správcu v osobe Jána Šveca-Bilého, neskoršieho dekana dištriktu Michalovce. Pod jeho vedením sa dokončila novostavba kostola i príľahlej fary a kostol sa uviedol do riadnej pastoračnej prevádzky, ktorá bola a je požehnaním pre terajšie okresné mesto Sobrance i jeho okolie.

4. Citlivý spovedník, skúsený duchovný vodca – Predchádzajúca právnická formácia na Karlovej univerzite v Prahe predurčovala P. Paňáka na veľmi úspešnú kariéru v oblasti civilného a profesionálneho života. Ako mi on sám spomínal, niektorí jeho kolegovia boli prijatí za poradcov na európske kráľovské dvory alebo do iných významných pozícií na európskej úrovni. Pred odchodom do noviciátu (1939) doviezol pre svoju rodinu jeden voz obilia, aby ju takto aspoň čiastočne predzásobil v neistých časoch. Vtedy sa do rehole vstupovalo totiž s tým, že pokrvná rodina sa už nebude navštevovať. Inými slovami, odchod do noviciátu znamenal aj zatvorené dvere do rodičovského domu. Pre jeho rodičov nebolo ani ľahké, ani jednoduché prijať jeho rozhodnutie vstúpiť do rehole. Podľa rozprávania jeho rodnej sestry pani Žofie Urbanovej (manželky známeho spisovateľa Mila Urbana), ktorá mi to opakovane spomínala, mama sa ho pýtala: „*Ferko, a prečo práve k tým strašným jezuitom? Či si sa vari na rozume pominul?*“ A on jej s úsmevom odpovedal: „*Mama, keď je niekto považovaný za blázna pre Krista, to je dobre, to je dobrý znak!*“

Pán ho však chcel inde a použil jeho široké a hlboké poznatky a skúsenosti pre budovanie Božieho kráľovstva v podmienkach náboženského prenasledovania

21 Sobranecké kúpele patrili do katastra obce Horná asi do 70. rokov 20. storočia, keď prešli pod mesto Sobrance. V Sobraneckých kúpeľoch sa nachádzajú prírodné pramene liečivej vody s obsahom sírovodíka, ktorá je veľmi účinná pri reumatických a kožných ochoreniach, chorobách pohybového ústrojenstva a rehabilitácii poúrazových stavov. Priaznivé účinky tejto vody boli porovnateľné s minerálnymi vodami kúpeľov v Piešťanoch. Okrem toho v Sobraneckých kúpeľoch sú aj pramene prírodnej vody, ktorá priaznivo pôsobí pri niektorých očných ochoreniach. Je veľmi smutné, že v dôsledku predchádzajúcej privatizácie za ostatných asi 20 rokov sú kúpeľné priestory nevyužívané a chátrajú.

Cirkvi a pre dobro miestnej cirkvi hlavne v Košiciach. Bol hlboko duchovným človekom a formátorom širokých horizontov. Pri ňom sa dali stráviť dlhé hodiny tichého načúvania ako pri nohách „iného Gamaliela“. Bolo vidno, ako široko a prakticky je rozhladený vo filozofii, v teológii, v cirkevných i všeobecných dejinách, v poznaní človeka a ako vie zorientovať a poradiť.

Vyhľadávali ho ľudia všetkých vekových kategórií a stavov, a to nielen v jeho dobre známej spovednici v Dóme svätej Alžbety vľavo hore pred vchodom do sakristie, ale aj v blízkej budove (terajší arcibiskupský úrad), kde býval. Tam bol model veľmi jednoduchý: zvyčajne jedna osoba bola v jeho izbe, kde sa s ním rozprávala alebo sa spovedala, a druhá čakala na chodbe či v predsieni.²² Inými slovami, ľudia si podávali kľučku jeho dverí. Jeho životný štýl bol jednoduchý, náročný a príťažlivý a mne osobne sa veľmi páčil. Bol vyhľadávaným a citlivým spovedníkom a skúseným duchovným vodcom. P. Paňák mal rád ľudí a ľudia ho mali rovnako radi. Pochopili a vycítili, že bol človekom srdca, ktorý štedro dával z toho, čo zadarmo dostal a zveľadil.

V roku 1973 som sa hlásil na štúdium teológie na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave. Predtým sa však konali pohovory u pána generálneho vikára Štefana Onderka v Košiciach; bolo to v máji alebo júni. Ráno pred pohovormi som bol v Dóme svätej Alžbety a po rannej svätej omši som zašiel do sakristie, aby som pozdravil P. Paňáka a informoval ho, že som bol pozvaný na pohovor. Pri tejto príležitosti mi povedal: „*Neboj sa, keď máš byť kňazom, budeš, Pán Boh to zariadi.*“ A môžem len dodať, že jeho slová sa naplnili po 17 rokoch, ako znak plnej slobody, v roku 1990... Pre úplnosť je vhodné uviesť, že v roku 1973 bolo nás za Košickú diecézu 18 kandidátov. Po prijímacích pohovoroch v Bratislave prijali troch. Ja som bol medzi neprijatými – pre „nedostatok miesta“, čo bol prejav „*numerus clausus*“, dobre známej ideologickej štátnej politiky, ktorá sa v tých rokoch praktizovala. V tom roku ma neprijali ani na odvolanie...

5. Jezuita veľkodušného srdca – P. Paňák bol bohatý na všestranné vedomosti i na medzinárodné skúsenosti, ktoré získal formáciou pred vstupom do rehole i v reholi. Ako nadaný študent bol poslaný z gymnázia v Levoči do Francúzska, kde štúdium ukončil v roku 1927 v Nîmes. Aj tam bol vynikajúcim študentom. Ako mi spomínala jeho rodná sestra, v štúdiu francúzštiny dosiahol taký stupeň, že nebolo rozoznať jeho nefrancúzsky pôvod. Inými slovami, nemal cudzí prízvuk. A to je

22 Spomínam si, že na dverách vpravo, naproti izbe P. Paňáka, bolo istý čas na štítkoch napísané: A. Tkáč (neskorší biskup a arcibiskup) a J. Semivan (mladý kňaz, neskorší učiteľ morálnej teológie v miestnom seminári).

obdivuhodný výkon! Po gymnáziu pokračoval v štúdiu na Právnickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe, ktoré ukončil v roku 1932 s akademickým titulom JUDr. Medzinárodné skúsenosti si rozšíril aj počas pracovného pôsobenia v Prahe a neskôr v Matici slovenskej, kde pôsobil do roku 1938. Z nej odišiel, aby sa mohol vydať na cestu zasväteného života.²³ Chcel sa stať chudobným rehoľníkom, aby – podľa vzoru svätého Ignáca – sa mohol viac podobať svojmu tichému, pokornému a chudobnému Majstrovi, ktorý ho povolal do Spoločnosti Ježišovej. Počas rehoľnej formácie študoval filozofiu v chorvátskom Záhrebe a teológiu počas pohnutých rokov druhej svetovej vojny (1941 – 1944) v Banskej Bystrici.

Svoje hlboko duchovné i ľudské skúsenosti štedro rozdával a tak prispieval k posilňovaniu duchovného života a rastu všetkých tých, ktorí za ním prichádzali. V každej situácii sa snažil o realizáciu ignaciánskeho „*Magis (Viac)*“ a „*Omnia ad maiorem Dei gloriam (A.M.D.G. – Všetko na väčšiu Božiu slávu)*“. Tak chcel každého ešte viac orientovať na Krista a na Boha, ktorý miluje, odpúšťa, dôveruje a posielá. Charakterizovala ho aj veselá myseľ a zdravý humor, ktoré často zdôrazňoval. Na druhej strane, verný svojim oravským koreňom, mal pevného a vytrvalého ducha.

5. mája 1990 bolo slávnostne otvorené verejné pôsobenie Spoločnosti Ježišovej v Košiciach, keď v obnovenej Kaplnke Božského Srdca Ježišovho na Komenského ulici 14 slúžil svätú omšu Mons. Alojz Tkáč, nový košický sídelný biskup. Pre našu komunitu sa tam postupne vytvorili aj priestory na bývanie. Keď sme sa rozprávali o možnosti jeho prípadného bývania v komunite, P. Paňák poukázal na to, že naša komunita je veľmi dynamická, v pohybe, jej členovia musia zabezpečiť a vybavovať mnohé záležitosti, kým on už potrebuje zvýšenú starostlivosť a opateru, ktorú by mu naša komunita bola mohla iba ťažko zabezpečiť. Aj pri tejto príležitosti je vhodné poďakovať Spoločnosti sociálnych sestier v Košiciach, Geriatrickému centru svätého Lukáša v Košiciach a jeho vtedajšiemu riaditeľovi MUDr. Štefanovi Kovalovi, rehoľným sestrám i všetkým civilným zamestnancom²⁴, ktorí sa ho príkladne ujali a poskytli mu všetko potrebné. Je vhodné tiež pripomenúť, že naša rehoľa

23 HNILICA, Jiří. *Fenomén Dijon. Století českých maturit ve Francii*. Praha: Karolinum, 2017, s. 387.

24 Istý mladý ošetrovateľ Geriatrického centra svätého Lukáša v Košiciach v rokoch 1994 – 1996 vydal hodnotné svedectvo. Na otázku návštevníka, akú mal službu, odpovedal: „*Ale viete. Vela pacientov, málo času... No musím povedať, že mať službu na tomto poschodí a môcť prísť tu do izby pátra Paňáka, to je sila. A to nielen ja, ale aj ostatní mladí kolegovia sa priam tešia, keď môžu čo i len na chvíľku poslúžiť starému pánovi.*“ FEKETE, Jozef. Starec a jeho ikony. Osobné spomienky na pátra Františka Paňáka 1994 – 1996. In: HUDÁČEK, Milan (ed.). *Jezuiti. Pätnásť rokov obnoveného života na Slovensku*. Trnava: Dobrá kniha, 2006, s. 67 – 71.

otvorila seniorát (sociálno-zdravotnícke zariadenie pre vlastných členov rehole) v Ivanke pri Dunaji v tesnej blízkosti Bratislavy v roku 1997, avšak P. Paňák už ho nemohol využiť.

6. Verný a hrdinský svedok – V apríli 1950 bol aj P. Paňák násilne postihnutý likvidáciou mužských reholí a prešiel sústreďovacími kláštorami Želiv a Kráľíky. Bol to iba jeden z prejavov zúrivého nepriateľstva voči Cirkvi zo strany režimu.²⁵ V roku 1952 bol znova zatknutý a odsúdený do väzenia, ktoré si odpykal na rôznych miestach. Bol zaradený do kategórie „muklov“ (muž určen k likvidácii), do ktorej patrili pre režim najnebezpečnejší väzni, odsúdení hlavne z politických alebo náboženských dôvodov.

Päťdesiate roky sa vyznačovali veľmi tvrdým prenasledovaním,²⁶ ktoré bolo sprevádzané rekordnými počtami odsúdených. Na území celého Československa sa nachádzalo 230 nápravných zariadení, medzi ktoré patrili väzenia, pracovné tábory a uránové bane. V nich bolo okolo 240 000 väzňov, z ktorých okolo 80 percent

25 Pre orientačný náčrt celkovej atmosféry uvedieme postoj komunistického režimu voči Mons. Andrejovi Škrábikovi (15. máj 1882 – 8. január 1950), od roku 1943 banskobystrickému sídelnému biskupovi, ako sa dá vyčítať zo svedectva s. Xavérie Rácovej z Kongregácie Dcéry kresťanskej lásky, ktorá na začiatku roku 1950 pracovala v banskobystrickej nemocnici ako kuchárka: „Počas jednej studenej noci sanitka doviezla na chirurgické oddelenie istého nahého muža, prikrytého posteľnou plachtou, ktorý bol predtým zbitý palicami. Ona sa ho ujala a s pomocou prítomných pacientov odvieďla ho do kúpeľne, kde ho umyla a ošetrila. On jej povedal, kto je a čo sa stalo: v noci tajná polícia prišla na biskupský úrad; biskupa vyzliekli, surovo zbili palicami, potom bol odvečený na pole blízko jednej dediny a tam polomŕtvy ponechaný. Dovliekol sa k jednému svetlu, ktoré videl zďaleka: bol to jeden dom, ktorého psy začali brechať, keď zacítili jeho prítomnosť. Z domu vyšiel mladý muž, ktorý počul volanie biskupa o pomoc; dal mu nejakú prikrývku a zavolał sanitku, ktorá hneď prišla. Keď sestra Xavéria potajomky zavolała lekára, ten skonštatoval, že bolo použité kruté a barbarické mučenie voči biskupovi, ktorý sa nemohol ani posadiť na posteľ. Biskup Andrej Škrábik zomrel 8. januára 1950 a 12. januára bol pochovaný na cintoríne v Banskej Bystrici.“ KRDÍK, M. I vescovi nella tormenta. In: MIKRUT, J. (ed.): *Testimoni della fede*, s. 69 – 78. (Preklad z taliančiny do slovenčiny je náš.) Také a podobné postupy vedú k mnohým otázkam: Keď si voči biskupovi dovolili takú brutalitu, čoho boli schopní a čo praktizovali voči jednoduchým ľuďom? Odkiaľ tá surovosť? Či prenasledovatelia nepochádzali zo Slovenska a kresťanstvo nijako nepoznačilo ich, ich rodiny a príbuzných? Keď boli kresťania, prečo teda takáto radikálna zmena v mene ľudskej a protikresťanskej komunistickej ideológie? Veď išlo o rok 1950 a komunisti iba krátko predtým uchytili moc! Čoho všetkého je človek schopný, keď sa prepožičia pre výhody vlastné alebo svojej rodiny?!

26 Rôzne formy prenasledovania a pohnuté osudy katolíckej cirkvi v bývalom Sovietskom zväze od boľševickej revolúcie až do polovice 80. rokov 20. storočia dokumentuje rozsiahla historická publikácia (1021 strán) MIKRUT, Jan (ed.): *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017, ku ktorej úvod napísal arcibiskup Tadeusz Kondrusiewicz, metropolita Minska a Mohileva v Bielorusku. Štyria slovenskí katolícki biskupi Mons. Ján Vojtaššák, Mons. Michal Buzalka, Mons. Pavol Gojdič a Mons. Vasil Hopko boli v 50. rokoch 20. storočia vo vykonštruovaných procesoch odsúdení na dlhoročné väzenie. 28. novembra 1951 k nim pribudol aj Mons. Štefan Barnáš (*19. január 1900 – †19. apríl 1964), pomocný biskup Spišskej diecézy, keď bol odsúdený na 15 rokov väzenia. LETZ, Róbert. *Biskup Štefan Barnáš*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2017.

predstavovali politickí väzni, a to takmer až do polovice päťdesiatych rokov. V roku 1951 v pomocných technických práporoch (PTP) bolo okolo 9 900 občanov, ktorí boli režimom zaradení do „nepriateľských porazených tried“ a považovaní za politicky nespoľahlivých. Z uvedeného celkového počtu bolo kňazov, rehoľníkov a seminaristov 1 001.²⁷ Jedným z týchto kňazov bol práve aj P. Paňák.

Ako mi on osobne spomínal, v Jáchymove zažil rôzne osobitné formy prenasledovania a šikanovania. Napríklad do pracovnej obuvi im naliali vodu a tá v noci zamrzla. K tomu, čo nasledujúce ráno museli urobiť, patrilo aj odstraňovanie ľadu z topánok a čižiem. Ale, samozrejme, aj potom boli značne premočené a spôsobovali pocit chladu a zimy a vyvolávali rôzne ochorenia. Aj tam sa osvedčil ako človek hlbokej viery, kresťanskej nádeje a dôvery v Božiu ochranu a starostlivosť.

Niekoľkokrát bol aj v priamom ohrození života. Niekedy sa v bani, pod zemou, stalo, že vagón s rudou alebo s odpadom sa uvoľnil a vracal sa späť. On v poslednom okamihu odskočil a iba zázrakom vyviazol bez postihnutia. Išlo o nedostatok opatrnosti pri práci, alebo o vedome nastrojené pasce určené na likvidáciu pri výkone práce?

Spomínal mi, že v Jáchymove museli niekedy v zimných mesiacoch večer nastúpiť nahí na väzenský dvor a tam stáť istý čas. Vonku bola surová zima. To bola „odmena“ za ťažkú a vyčerpávajúcu prácu pri ťažbe uránovej rudy... Malo to zlomiť ducha a nalomiť človeka po každej stránke. Možno sa pýtať: Akú dávku rádioaktívneho ožiarenia dostali pri ťažbe uránovej rudy? Koľkým uväzneným to navodilo rakovinové ochorenia, leukémiu, celkové oslabenie organizmu a náchylnosť na akékoľvek iné ochorenie? Koľkí zomreli na priame alebo nepriame dôsledky? Koho to zaujímalo?! Boli predsa „mukli“! Jeden či niekoľkí viac alebo menej – čo to menilo na ich podstate a „osude“ a na celkovom prístupe k nim?!

P. Paňák sa dostal na slobodu až na amnestiu v roku 1960. Nikdy sa však nesažoval, iba vecne informoval o tom, čo boli nútení podstúpiť. Žil v Božej prítomnosti a z Božej prítomnosti. Pán Boh mu dal veľa darov, medzi inými aj dobré zdravie a „primerane tvrdú hlavu“ (čo uvádzame s hlbokým rešpektom a plnou úctou). O tom svedčí aj malá dopravná nehoda, ktorá sa stala v sobotu popoludní 23. júna 1990 cestou na moje primície. V Močaranoch, mestskej časti Michaloviec,

27 OLEXÁK, P. La Chiesa romano-cattolica in Slovacchia. In: MIKRUT, J. (ed.). *La Chiesa cattolica e il comunismo. In Europa centro-orientale e in Unione Sovietica* s. 183 – 184. Podrobnejšie informácie o zneužívaní Československej ľudovej armády na ideologické ciele formou pomocných technických práporov uvádza BÍLEK, Jiří. *Pomocné technické prapory. O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002.

z jedného dvora náhle vyšlo osobné auto na cestu tak, že nám nedalo prednosť. Aj keď náš šofér brzdil, ako mohol, predsa nezabránil miernemu nárazu do toho auta. P. Paňák narazil hlavou o predné sklo, ktoré prasklo... Až na malú hrču na čele, aj hlava, aj krk – napriek pokročilému veku – odolali... Na autách nebolo vidno nejaké zreteľné poškodenie. Ukázalo sa však, že miestny šofér jazdil pod značným vplyvom alkoholu.

7. Človek veľkých a odvážnych túžob – P. Jozef Fekete SJ načrtol portrét P. Paňáka z rokov 1994 – 1996, keď ho mohol navštevovať v Geriatrickom centre svätého Lukáša v Košiciach, v tejto podobe: *„Zjednodušene by som povedal, že je to starec, ako hovorí stáročná východná skúsenosť, keď chce označiť ctihodného a vzácnu skúsenosťou i hlbokou ľudskou múdrosťou poznačeného človeka, ktorý je ako kniha dejinnej pamäti i živá kniha zmluvy ľudu s veľkým Bohom. Je to to isté, ako keď tisícročná indická skúsenosť označí niekoho váženým slovom guru, alebo blízkovýchodné kultúry udelia niekomu meno mudrca. Je to presne to isté, čo robí biblická spisba, keď sa vysloví o niekom, že je plný múdrosti a rokov; alebo keď sa zašlá sláva Achaje vyslovila: tento vznešený muž je filozof. Hej, je to tak, ako keď sa rabínska tradícia hlási k niekomu, že on je veľký Rabbi, a práve tak, ako keď náboženská skúsenosť všetkých svetových náboženstiev pririekne sile hrdinstva asketického a príkladného života tiche a uznanlivé svätec. Aj malé Košice majú veľké postavy... Možno práve tak ako malý Ars mal svojho veľkého muža Jána...“*²⁸

Spolu s P. Hyacintom Jozefom Tandarom OP (*21. október 1925 – †29. november 2005), ktorý bol jeho susedom, sa každý večer, nakoľko to bolo možné, modlili spolu päť desiatkov ruženca.²⁹ Obaja mali tri hlavné spoločné úmysly: pád komunizmu, svätorečenie Košických mučeníkov a návšteva pápeža Jána Pavla II. na Slovensku. Všetky úmysly sa im splnili, ba navyše P. Paňák sa mohol aj osobne stretnúť s pápežom Jánom Pavlom II. v Košiciach 2. júla 1995, počas jeho druhej

28 FEKETE, J. Starec a jeho ikony. In: HUDÁČEK, M. (ed.). *Jezuiti*, s. 67.

29 P. K. Adam OP si spomína na svoje kontakty s P. H. J. Tandarom OP takto: *„Keď som študoval na Vysokej škole veterinárskej v Košiciach, jeden môj priateľ a o päť rokov starší kolega ma zoznámil s iným kolegom, s ktorým som sa tiež spriatelil. Práve on ma priviedol k dominikánskemu pátrovi Hyacintovi, vtedy sa však predstavoval ako diecézny kňaz Jozef Tandara, bol aktuárom biskupského úradu v Košiciach. Písal sa jún 1983. Vtedy mal okolo 60 rokov, ale veľmi mladého ducha. Nielen ja, ale aj veľa univerzitných študentov chodilo k nemu takmer každý deň. Bol veľmi sčítaný, múdry a my sme hltali každé jedno jeho slovo. Veľmi veľa som sa od neho naučil. Uňho som spoznal ďalších mladých mužov; až neskôr som zistil, že to boli tajne vysvätení kňazi dominikáni. Páter Hyacint Jozef Tandara OP umrel 29. novembra 2005 a zostáva jeho dlžníkom, lebo som od neho veľmi veľa dostal.“* PIGULA, Juraj. Na slovíčko s Konštancom Adamom OP. In: *Zasvätený život. Časopis pre rehoľníkov a zasvätených*, č. 2012/02, s. 30 – 31. [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné na: <http://zasvatenyzivot.sk/na-slovicko-s-adamom-konstancom-op/>

návštevy Slovenska, keď pápež kanonizoval troch Košických mučeníkov. Bolo to vlastne jeho *Nunc dimittis*. V roku 1997 si ho Pán života a smrti povolal k sebe.

Na sté výročie narodenia P. Paňáka sa 18. mája 2008 odpustová slávnosť v jeho rodnom Oravskom Podzámku spojila s historickou udalosťou: na farskej budove mu bola odhalená pamätná tabuľa. Jeho prínos pre rodnú obec i pre cirkvi na Slovensku vyjadruje nápis na pamätnej tabuli: „*Pre lásku k Bohu a z lásky k ľuďom sa vzdal kariéry aj svetskej slávy.*“³⁰

8. „*Aj malé Košice majú veľké postavy...*“³¹ Áno, som úprimne presvedčený, že to platí v plnej miere aj o osobnosti P. Františka Paňáka SJ. Teologicky to možno stručne vyjadriť takto: jeho životná orientácia bola výrazne kristocentrická, trinitárna a ekleziálna. Zmyslom jeho života bol Ježiš Kristus, Boží Syn, ktorý zjavil Boha ako jedného v troch Osobách. Každé jeho úsilie viedlo k tomu, aby človek hlbšie poznal toho, ktorý všetkých a všetko najlepšie pozná a ktorý miloval a miluje ako prvý, lebo je Láska. Kto spozná tieto základné pravdy, nemôže nemilovať a zostať nečinný v Cirkvi. Kto verí a miluje, je vďačný za každú milosť a pokorne prosí o „*Viac*“ – *Magis* – vo viere a v skutkoch. Aj týmto príkladom bol P. Paňák veľký.

Ako je známe, Spoločnosť Ježišova bola založená „*predovšetkým na to, aby sa venovala najmä obrane a šíreniu viery*“³². Jej zakladateľ svätý Ignác povzbudzoval každého jej člena k „*osobnej zodpovednosti za zachovanie a vzrast (Spoločnosti) na službu a oslavu Boha a nášho Pána Ježiša Krista a na pomoc dušiam*“.³³ Tento ideál bol bytostne vpísaný do srdca P. Paňáka a on ho ako kňaz a jezuita realizoval všetkými svojimi silami a v každom prostredí. Okrem toho naplno praktizoval aj to, čo vyžaduje svätý Ignác vo svojich Duchovných cvičeniach, kde hovorí aj o troch stupňoch poníženosti. V druhom týždni týchto Duchovných cvičení predkladá typicky ignaciánske rozjímanie o dvoch zástavách. Tým, ktorí sa chcú pridať pod zástavu Krista Kráľa a zápasíť s ním, svätý Ignác odporúča, aby „*sa usilovali všetkým pomáhať, nahovárajú ich najprv na krajinú duchovnú chudobu, a keby sa to páčilo jeho božskej Velebnosti a keby si ich na to chcela vyvoliť, nie menej na skutočnú chudobu; po druhé, túžiť po potupovaniach a opovrhovaniach, lebo z týchto dvoch vecí nasleduje poníženosť.*“

30 NEUPAUER, František. V Oravskom Podzámku si uctili pamiatku pátra Františka Paňáka. [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné na: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20080521013>

31 FEKETE, J. Starec a jeho ikony. In: HUDÁČEK, M. (ed.). *Jezuiti*, s. 67.

32 SPOLOČNOSŤ JEŽIŠOVA. *Stanovy Spoločnosti Ježišovej s poznámkami 34. generálnej kongregácie a Dopĺňujúce normy schválené tou istou kongregáciou*. Trnava: Provinciálát Spoločnosti Ježišovej v Bratislave, 1997, s. 26.

33 SPOLOČNOSŤ JEŽIŠOVA. *Stanovy Spoločnosti Ježišovej s poznámkami 34. generálnej kongregácie a Dopĺňujúce normy schválené tou istou kongregáciou*, s. 456 – 457.

*Ide teda o tri stupne: prvý je chudoba proti bohatstvu; druhý potupa a opovrhovania proti svetskej cti; tretí poníženosť oproti pýche.*³⁴ Toto svätý Ignác požaduje aj od každého člena Spoločnosti Ježišovej.

P. Paňák pomáhal všetkým, ako mohol a ako sa dalo, vedome a dobrovoľne túžil, aby mohol patriť k chudobným duchom, a v hojnej miere okúsil aj materiálnu chudobu. Bez vlastného zavinenia sa mu dostalo aj mnoho potupovania a opovrhovania. Bol chudobný a ponížený a aj tým silne oslovoval, priťahoval a formoval.

Veľmi veľa som sa od neho naučil a dostal a za mnoho som mu mimoriadne vďačný: bol to prvý jezuita, ktorého som spoznal, ktorý ma viedol a pomáhal mi. P. Paňáka som vnímal a vnímam ako Božieho muža, ktorý bol múdry, bystrý, skromný a citlivý. Zanechal po sebe hlboko vyoranú brázdú Božieho slova, osobného príkladu a svojej vernosti Cirkvi, a to aj v dramatických a ťažkých podmienkach, ktoré si vyžadovali veľkú obeť a tvorivú vernosť. Aj v jeho prípade platí: Kto dá srdce, získa srdcia. Som presvedčený, že v plnej miere to platí aj o ňom. On to naplno realizoval a je v tom skvelým príkladom aj pre nás.

Je oprávnené konštatovať, že k duchovným dejinám mesta Košice a Košickej arcidiecézy osobitným spôsobom patrí aj P. Paňák. Som presvedčený, že dozrel čas, aby sa pre neho urobilo viac zo strany miestnej cirkvi, Spoločnosti Ježišovej i mesta Košice. Pre prípadný proces beatifikácie a kanonizácie je však potrebný kult. A ten potrebuje dobré poznanie kandidáta a uznanie jeho príkladného života i čností. Úprimne ma teší, že aj táto konferencia slúži k tomu, aby sme ho lepšie poznali, uvedomili si jeho odkaz pre nás i naše podľnosti voči nemu.

RNDr. František Mikloško, známy slovenský politik a bývalý poslanec Národnej rady Slovenskej republiky, o jezuitoch a svojej spolupráci s nimi v čase komunizmu vydal toto svedectvo: „*Obdobie komunizmu na Slovensku patrí podľa mňa, po Trnavskej univerzite a Košickej akadémii, k najslávnejším obdobiam jezuitov počas ich 450-ročného pôsobenia na Slovensku. Jezuiti sa nasadili celí v zápase o zachovanie a zveladenie viery v časoch prenasledovania. Ich prvotným cieľom nebolo, aby prežili ako rehoľa, ich prvotným cieľom bolo, aby prežila cirkev na Slovensku. Veľa som z toho videl na vlastné oči, o mnohom som počul z prvej ruky. Rád o tom podám krátke svedectvo.*“³⁵

34 SVÄTÝ IGNÁC Z LOYOLY. *Duchovné cvičenia. Exerciície*. Cambridge: Slovenskí jezuiti v Kanade, 1990, č. 146; pozri aj č. 136 – 148.

35 MIKLOŠKO, František. Spolupráca s jezuitmi v čase komunizmu. In: HUDÁČEK, Milan (ed.). *Jezuiti na Slovensku v minulosti aj v súčasnosti*. Trnava: Dobrá kniha, 2012, s. 295.

A na konci svojho svedectva ten istý autor konštatuje: „*Jezuiti na Slovensku podali v čase komunizmu obrovské svedectvo vernosti a statočnosti. Bojovali všetci v prvej línii. Je to veľký odkaz i záväzok do budúcnosti. Je to svedectvo, charizma, ktorú treba odovzdávať z pokolenia na pokolenie.*“³⁶ Takto hovorí veriaci laik, ktorý poznal a pozná mnohých jezuitov.

Možno sa oprávnene pýtať: Či mnohí oficiálne uznaní ako blahoslavení alebo svätí katolíckej cirkvi žili iným životom? Neosvedčil sa aj P. Paňák na každom kroku a v každom poslaní, či už vo formácii, počas prenasledovania, vo väzení alebo v stravujúcej službe pre iných v mene toho istého Krista?

Dovoľte mi zakončiť osobnou spomienkou: Bolo to asi v roku 2006, keď som bol v Ríme ako provinciálny predstavený Slovenskej provincie Spoločnosti Ježišovej. Na konci stretnutia s P. Petrom-Hansom Kolvenbachom SJ, vtedajším generálnym predstaveným, keď sme sa už takmer rozchádzali, opýtal sa ma, ako sa majú niektorí z našej provincie, osobitne kardinál Ján Chryzostom Korec, pátri Andrej Osvald a Emil Krapka. Stručne som ho o nich poinformoval. On sa odmlčal a po krátkej chvíli povedal: „*To sú hrdinovia!*“

Áno, to boli a sú to hrdinovia. Ale nielen oni. Medzi nich určite patrili aj P. F. Paňák, ktorý v tom čase bol už takmer 10 rokov mŕtvy. Hrdinov si však treba uctiť. Aj blahorečením, aj svätorečením.

Jeho odkaz pre nás? Žiť tak ako on: verný Bohu a Cirkvi v každej situácii a bez najmenšieho kompromisu so zlom.

Som presvedčený, že dozrel čas, aby mu mesto Košice udelilo čestné občianstvo mesta *in memoriam* a aby po ňom pomenovalo jednu ulicu. Tak by primerane ocenilo jeho dlhoročné zásluhy o duchovnú formáciu obyvateľov mesta a jeho okolia.

Miestna cirkev by mala čo najskôr začať proces blahorečenia a tak prispieť k lepšiemu spoznaniu hrdinských cností P. Paňáka na národnej i medzinárodnej úrovni a k jeho povýšeniu na oltár.

Bibliografia

1. BÍLEK, Jiří. *Pomocné technické prapory. O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002.
2. BORZA, Peter. Beato vescovo e martire Vasil' Hopko. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.

36 MIKLOŠKO, F. Spolupráca s jezuitmi v čase komunizmu. In: HUDÁČEK, M. (ed.). *Jezuiti na Slovensku v minulosti aj v súčasnosti*, s. 295.

3. BORZA, Peter. Il caso del parroco di Prešov, Miron Petrašovič. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
4. FEKETE, Jozef. Starec a jeho ikony. Osobné spomienky na pátra Františka Paňáka 1994 – 1996. In: HU-DAČEK, Milan (ed.). *Jezuiti. Pätnást rokov obnoveného života na Slovensku*. Trnava: Dobrá kniha, 2006.
5. HNILICA, Ján, VNUK, František. *Pavol Hnilica. Biskup umlčanej Cirkvi. 1. časť 1921 – 1951*. Trnava: Dobrá kniha, 1992.
6. HNILICA, Jiří. *Fenomén Dijon. Století českých maturit ve Francii*. Praha: Karolinum, 2017.
7. HNILICA, Pavol, VNUK, František. *Rozhovory. Ľudia a udalosti v živote biskupa Pavla Hnilicu*. Bratislava: Smaragd Pedagogické nakladateľstvo, 2001.
8. CHALUPECKÝ, Ivan. Il vescovo di Spiš, Ján Vojtaššák. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
9. KERDÍK, Milan. I religiosi e le religiose. Suprema testimonianza di carità in mezzo alla persecuzione. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
10. KERDÍK, Milan. I vescovi nella tormenta. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
11. KOREC, Ján Chryzostom. *Dni a roky po Barbarskej noci 1950. Otázky a odpovede*. Bratislava: Lúč, 2009.
12. KOREC, Ján Chryzostom. *Od Barbarskej noci*. Bratislava: Lúč, 2004.
13. KOREC, Ján Chryzostom. *Od Barbarskej noci. Listy z väzenia*. Bratislava: Lúč, 1991.
14. KOREC, Ján Chryzostom. *Od Barbarskej noci. Na slobode*. Bratislava: Lúč, 1993.
15. KRAPKA, Emil, MIKULA, Vojtech. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990.
16. LETZ, Róbert. *Biskup Štefan Barnáš*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2017.
17. MANDZÁK, Daniel Atanáz. Beato martire p. Dominik Metod Trčka. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
18. MANDZÁK, Daniel Atanáz. L'apostolo saggio, umile ed eroico. Il redentorista Ján Ivan Mastiliak. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
19. MIKLOŠKO, František. Spolupráca s jezuitmi v čase komunizmu. In: HU-DAČEK, Milan (ed.). *Jezuiti na Slovensku v minulosti aj v súčasnosti*. Trnava: Dobrá kniha, 2012.
20. MIKRUT, Jan (ed.). *La Chiesa cattolica e il comunismo. In Europa centro-orientale e in Unione Sovietica*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2016.
21. MIKRUT, Jan (ed.). *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
22. MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
23. MIŠUTH, Viktor. *Dejiny farnosti Sobrance*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013.
24. OLEXÁK, Peter. La Chiesa romano-cattolica in Slovacchia. In: MIKRUT, Jan (ed.). *La Chiesa cattolica e il comunismo. In Europa centro-orientale e in Unione Sovietica*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2016.
25. OLEXÁK, Peter. Due giganti del laicato cattolico, segno di speranza per tutta la nazione. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
26. PETRANSKÝ, Ivan A. Život pod hviezdou. Osudy Tomáša Dezidera Munka. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008.
27. SPOLOČNOSŤ JEŽIŠOVA. *Stanovy Spoločnosti Ježišovej s poznámkami 34. generálnej kongregácie a Doplňujúce normy schválené tou istou kongregáciou*. Trnava: Provinciálát Spoločnosti Ježišovej v Bra-

- tislave, 1997. SVÄTÝ IGNÁC Z LOYOLY. *Duchovné cvičenia. Exercície*. Cambridge: Slovenskí jezuiti v Kanade, 1990.
28. ŠOFRANKO, Ladislav. Jezuiti s mládežou a pre mládež. Osobná skúsenosť. In: HUDÁČEK, Milan (ed.). *Jezuiti na Slovensku v minulosti aj v súčasnosti*. Trnava: Dobrá kniha, 2012.
 29. ŠTURÁK, Peter. La Chiesa greco-cattolica in Slovacchia. In: MIKRUT, Jan (ed.). *La Chiesa cattolica e il comunismo. In Europa centro-orientale e in Unione Sovietica*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2016.
 30. ŠTURÁK, Peter. Il regime comunista e la Chiesa greco-cattolica. Il beato vescovo Pavol Peter Gojdič. In: MIKRUT, Jan (ed.). *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2017.
 31. TATRAN, R. V. (pseudonym zostavovateľa Jána Chryzostoma Korca SJ). *Bratislavský veľký piatok. Zbierka autentických dokumentov o zhromaždení veriacich 25. marca 1988*. (Vyšlo v roku 1988, ale z bezpečnostných dôvodov bez uvedenia vydavateľstva a miesta vydania publikácie.)
 32. VLK, Miloslav. Prefazione. In: MIKRUT, Jan (ed.). *La Chiesa cattolica e il comunismo. In Europa centro-orientale e in Unione Sovietica*. San Pietro in Cariano: Gabrielli Editori, 2016.

Elektronické pramene

1. PIGULA, Juraj. Na slovičko s Konštancom Adamom OP. In: *Zasvätený život*. Časopis pre rehoľníkov a zasvätených, č. 2012/02, s. 30 – 31. [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné na: <http://zasvatenyzivot.sk/na-slovicko-s-adamom-konstancom-op/>
2. NEUPAUER, František. V Oravskom Podzámku si uctili pamiatku pátra Františka Paňáka. [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné na: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20080521013>

SUMMARY

František Paňák SJ – the faithful son of St. Ignatius

Ján Ďačok SJ

The article presents the spiritual and religious profile of Father František Paňák SJ based on the author's personal experiences and memories, especially from the years 1974 – 1980, when he was his spiritual leader and confessor during his university studies in Košice. The author characterizes him as a wise, bright, humble, well-prepared and great man, to whom the adjective „*Apostle of Košice*“ rightfully belongs. Father Paňák was a heroic personality who showed the way in difficult situations and strengthened the hope for the future. He was a faithful witness of God, the Church and the Society of Jesus, to whom both the local church and the city of Košice are indebted.

**Aktivity Štátnej bezpečnosti proti katolíckej cirkvi na príklade
vyhodnotenia registrov zväzkov spolupracovníkov ŠtB a zväzkov ŠtB,
ktoré viedli o jezuitských pátroch F. Paňákovi SJ a G. Povalovi SJ v období
rokov 1948 – 1989**

Marián Gula

**I. časť: Štatistické vyhodnotenie niektorých údajov z registra zväzkov
spolupracovníkov.**

Zamerali sme sa na údaje v súvislosti s oblasťou spolupráce a dĺžkou vedenia zväzku. V registračných protokoloch Krajských správ Zboru národnej bezpečnosti-Správa Štátnej bezpečnosti (KS ZNB-S ŠtB) v Banskej Bystrici a v Košiciach sa problematika¹ v oblasti spolupráce neuvádza. K vyhodnoteniu sme teda využili registračný protokol Krajskej správy ministerstva vnútra (KS MV) Bratislava² z hľadiska problematiky spolupráce³.

Registračný protokol spolupracovníkov tak, ako bol vedený príslušníkmi ŠtB v období 1954 – 1962 na KS MV Bratislava, bolo zaevidovaných 7 980 zväzkov spolupracovníkov. Problematika sa v ňom začala evidovať až koncom roku 1957, nie však systematicky. V protokole sa zachovalo 2 471 záznamov, pri ktorých je evidovaná i problematika spolupráce, čo je temer 31 % údajov registra. To je štatisticky významné číslo. Preto sme údaje z tohto registra spracovali z hľadiska štatistického vyhodnotenia⁴.

Z týchto záznamov sme selektovali tie, ktoré sa týkali cirkví⁵, prípadne siekt. Takto bolo zaregistrovaných 113 záznamov, čo predstavuje 4,6 % z tých, pri ktorých

1 Problematikou nazývala ŠtB oblasť spolupráce tajného spolupracovníka. Pokiaľ nie je zaznamenaná v registroch zväzkov, zväčša ju možno dešifrovať z údajov vo zväzku.

2 Archív Ústavu pamäti národa (ďalej A ÚPN) Bratislava, f. BA, Registračný protokol spolupracovníkov, kniha č.1 a 2, reg. č. 1 – 7980.

3 Ústav pamäti národa (ďalej ÚPN) ešte čaká rekonštrukcia a vyhodnotenie registračných protokolov z hľadiska tzv. problematik, ktoré sa zaznamenávali i v registračných protokoloch, keďže tieto záznamy sa viedli nedôsledne a nepravidelne.

4 Údaje boli prevedené do alfanumerickej formy. Neboli zatiaľ kontrolované ani konsolidované, pre ilustráciu sú však použiteľné. Prevedené údaje budú kontrolované a konsolidované pri príprave tlačeného vydania registračných protokolov ŠtB. V súčasnosti pripravuje Sekcia evidencií ÚPN do tlače registračné protokoly Správy Štátnej bezpečnosti Banská Bystrica.

5 Pretože táto položka nebola v záznamoch konsolidovaná, vybrali sme položky s názvom „r.k.cirkev“, „sekt“, „nekat.cirkvi“, „nekat.cirkv.“, „nekat.cirrkve“, „reform.cirkev“, „cirkev“, „ev.cirkev“, „ev.av.cirkev“.

je uvedená i problematika. Toto percento zodpovedá nadproporčne⁶ počtu problematík, ktoré ŠtB v uvedenom období rozpracovávala⁷. I z tejto štatistickej veličiny je možné vyvodiť záver, že cirkvi – katolícke i nekatolícke – boli v období rokov 1954 – 1962 intenzívne sledované a ich príslušníci zastrašovaní. Komunistický establišment sa snažil znížiť vplyv náboženstva na spoločnosť využívaním prostriedkov ŠtB, resp. ministerstva vnútra.

Ďalšia štatisticky zaujímavá hodnota z tohto registračného protokolu je priemerná dĺžka „života“ zväzku⁸. K nej je v celom registri validných 7 197 záznamov⁹. Pokiaľ táto hodnota v celom registri je 4,55 roku, priemerná dĺžka „života“ zväzku, ktorý bol vedený v problematike cirkví, bola 6,96 roka. To nasvedčuje skutočnosti, že operatívni pracovníci ŠtB omnoho jednoduchšie získavali spolupracovníkov v „civilných“ problematikách. Tu sa im darilo verbovať „agentúru“ s najlepšimi a najoptimálnejšími možnosťami. Naopak, pokiaľ sa im podarilo získať pre spoluprácu osobu z cirkevného prostredia, boli nútení ju „držať pri spolupráci“, aj keď stratila optimálne možnosti získavania informácií. Podrobnejšie vyhodnotenie nám v budúcnosti poskytne presnejší obraz.

Z hodnotených 113 zväzkov evidovaných v tomto registračnom protokole s problematikou cirkví alebo siekt najkratšie vedený zväzok bol založený 23. decembra 1957 a ukončený 25. júla 1958, čo je 214 dní. Najdlhšie vedený zväzok, ktorý nebol archivovaný a znovu obnovený, bol založený 6. októbra 1959 a zničený 18. decembra 1989. „Živý“ bol teda 11 031 dní, čiže 30 rokov, 3 mesiace a 14 dní. Sedem zväzkov bolo obnovených: archivované boli zväčša koncom 60. rokov, obnovované začiatkom 70. rokov. Štyri zväzky boli zničené 7. a 18. decembra 1989.

II. časť

Príkladov, keď ľudia z cirkevného prostredia odolali lákaniu i vyhrážkam príslušníkov ŠtB pri viazaní k spolupráci, je mnoho. V druhej časti svojho príspevku by som chcel uviesť dvoch jezuitov a ich kontakty s týmito zložkami ako príklady

6 V registri je zaznamenaných viac ako 30 problematík, ktoré ŠtB rozpracovávala, napr. buržoázni nacionalisti, bývalí ľudia, valutoví cudzinci, demokratická strana, doprava, USA, NSR atď.

7 Rozpracovanie v reči ŠtB znamenalo získavanie podrobných informácií o celej činnosti sledovanej osoby, objektu alebo oblasti (línii). Tieto informácie boli zhromažďované od ľudí (agentúrna sieť), ale tiež pomocou technických prostriedkov (odpočúvanie telefónov, miestností, tajné prehliadky bytov atď.). Pre sledované osoby to znamenalo prenasledovanie Štátnou bezpečnosťou.

8 Zväzok bol „živý“ od zaregistrovania v registri zväzkov po jeho odloženie do archívu, prípadne zničenie.

9 V zázname v registri je uvedený dátum registrácie zväzku i dátum odloženia do archívu, príp. dátum zničenia.

odolania všetkým zvodom i vyhrážkam ŠtB pri kontaktoch s ňou. Pociťili na sebe všetky formy, metódy i prostriedky jej práce ako spravodajského, tak i represívneho orgánu, rovnako však aj metódy a prostriedky ďalších bezpečnostných a justičných orgánov totalitného režimu.

František Paňák

Páter Paňák sa dostával do kontaktu s ŠtB prakticky od roku 1948 až do pádu komunistického režimu v novembri 1989; nie však ako zdroj informácií, ale ako objekt prenasledovania. Prvýkrát bol zatknutý v roku 1950, krátko po nástupe komunistov k moci, pre podozrenie z protištátnej činnosti. Z väzby bol prepustený pre nedostatok dôkazov¹⁰. Druhýkrát bol zatknutý v roku 1952. Jeho „zločin“ spočíval v tom, že spolu s MUDr. Silvestrom Krčmériym „v službách Vatikánu od roku 1950 pod rúškom náboženstva a „Katolíckej akcie“ prevádzali špionáž a rozvratnícku činnosť na Slovensku. Ďalej založili centrálnu protištátnu organizáciu v Bratislave, ktorá riadila, organizovala a združovala na masovej základne katolícku mládež do ilegálnych skupín ktoré boli ďalej usmerňované zo špionážneho centra Vatikánu a cudzími špiónmi s úmyslom rozvrátiť ľud. dem. zriadenie a spoločenský poriadok v ČSR.“¹¹ Konkrétne náčelník Krajskej správy ŠtB Bratislava podal trestné oznámenie, že František Paňák „ako reakčný kňaz slúžil tajné omše... usporiadal tajné duchovné cvičenia a rekolekcie, kde katolícku mládež viedol v duchu prísneho katolicizmu... v letnom období 1951 usporiadal tajné duchovné cvičenia v Pezinku, Lamači a na Kolibe pri Bratislave pre členov vysokoškolských ilegálnych katolíckych krúžkov“.¹²

Krajský prokurátor v žalobe zo dňa 23. februára 1954 podanej Krajskému súdu v Bratislave prakticky zopakoval obvinenia z trestného oznámenia. Proces pod názvom Staríček a spol. mal úctyhodných 24 obvinených i odsúdených. Rozsudok Krajského súdu v Bratislave pod číslom 1 T 25/54 zo dňa 30. apríla 1954 pátrovi Paňákovi kládol za vinu, že „mal zriadené krúžky mladistvých v Bratislave, v Rači v Pezinku, vo Zvolene, a inde“, v ktorých „mala sa študujúca mládež odvádzať od štúdia marxizmu-leninizmu, mala sa vychovávať k prítlnosti k Vatikánu, k nepriateľstvu k ľudovodemokratickému zriadeniu“¹³. Krajský súd „po starostlivom zvážení skutkov... ne-
vzhľadal vyčerpanú skutkovú podstatu trestného činu velezrady“, ako znela obžaloba.

10 A ÚPN Bratislava, f. BA-V, V-158, rozsudok 1 T 25/54 Krajský súd Bratislava zo dňa 30. apríla 1954.

11 A ÚPN Bratislava, f. BA-V, V-158, trestné oznámenie vo veci MUDr. Silvester Krčméri a spol. – dodatok k trestnému oznámeniu k prípadu Dr. Imricha Staríčka a spol., KS ŠtB Bratislava zo dňa 15. augusta 1952.

12 Tamtiež.

13 A ÚPN Bratislava, f. BA-V, V-158, rozsudok 1 T 25/54 Krajský súd Bratislava zo dňa 30. apríla 1954.

Súd zistil „naplnenú len skutkovú podstatu trestného činu združovania proti republike podľa §80 tr.z.“, a to „za obzvlášť priťažujúcej okolnosti“, a to za „veľmi aktívne najmä na poli vykonávania tajných duchovných cvičení v radoch mládeže“. Súd uznal, že páter Paňák bol vysokovzdelanou osobou, no zneužil „toto svoje vzdelanie k nepriateľskej činnosti proti ľudovodemokratickému zriadeniu“¹⁴, a odsúdil ho na trest odňatia slobody v trvaní šesť a pol roka. V odvolacom konaní Najvyšší súd prerokoval prípad v dňoch 28. – 30. septembra 1954 a zistil, že činnosť pátra Paňáka „zameriavala sa priamo nielen na podvracanie, ale priamo na rozvrátenie ľudovodemokratického zriadenia republiky“, a rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave zrušil. Skutky, ktoré František Paňák spáchal, kvalifikoval podľa návrhu krajského prokurátora ako spoločenie k pokusu rozvrátiť ľudovodemokratické štátne zriadenie a spoločenský poriadok republiky podľa § 78 Trestného zákona a vymeral mu trest odňatia slobody na osem rokov¹⁵.

V 70. rokoch minulého storočia sa ŠtB začala o P. Paňáka opäť zaujímať. KS ZNB-S ŠtB Košice založila naňho zväzok „preverovanej osoby“ (PO)¹⁶. Návrh na založenie zväzku predložil 18. septembra 1980 podporučík Ivan Buoc a o deň neskôr schválil náčelník 3. oddelenia II. odboru KS ZNB-S ŠtB Košice major Pavol Kubej. V ten istý deň bol zväzok zaevidovaný do registra zväzkov pod krycím menom „Jezuita“¹⁷.

Bezprostredným podnetom k založeniu zväzku PO bol telegram adresovaný II. odboru KS ŠtB Košice náčelníkom KS ŠtB Banská Bystrica JUDr. Pavlom Korbeľom. Telegram uvádzal, že „v akcii ‚organizator‘¹⁸ je 2.odborom spravy štb b. bystrica aktívne rozpracovany zastupca provinciala rehole jezuitov. prameňom ta-111¹⁹ bolo zistene ze objekt [akcie Organizátor] upozorňoval paňaka z východoslovenského kraja na prevadzane opatrenia v akcii ‚organizator‘. k paňákovi sa vyjadril, ze ma vlatnit značne množstvo ‚hakliveho‘ materialu k cinnosti rehole jezuitov [...]. je predpoklad, ze paňák sa bude usilovat kompromitujuci material znicit, alebo umiestnit u doveryhodnych osob. [...]“

14 Tamtiež.

15 A ÚPN Bratislava, f. BA-V, V-158, rozsudok 2 To 92/54 Najvyšší súd v Prahe zo dňa 30. septembra 1954.

16 A ÚPN Bratislava, f. KE-SR, a. č. 11 021.

17 A ÚPN Bratislava, f. neuvedený, Zväzok preverovanej osoby reg. č. 14 434 KS ŠtB Košice založený 19. 9. 1980 na Františka Paňáka, nar. 25. 1. 1908. Archivovaný bol 11. 9 1984 pod a. č. 11 021.

18 Osobný operatívny zväzok reg. č. 4 225 KS ŠtB Banská Bystrica obnovený 17. 7. 1970 na Gabriela Povalu, nar. 1917. Zväzok bol viackrát prevedený do inej kategórie spravodajského rozpracovania a nakoniec v roku 1974 založený pod tým istým reg. č. NO1/9 (nepriateľská osoba). Archivovaný bol v roku 1988.

19 Krycie označenie pre odpočúvania telefónu Štátnou bezpečnosťou.

Neznamená to, že ŠtB sa o P. Paňáka nezaujímal už skôr. Z dokumentov zhromaždených v tomto zväzku vieme, že poznatky o jeho činnosti mala ŠtB k dispozícii od začiatku 70. rokov. Začala o ňom zbierať informácie, pretože bol podozrivý, že v Košiciach a okolí „začal aktivizovať náboženskú činnosť medzi cigánskou mládežou“. Až do založenia zväzku „Jezuita“ ukladala ŠtB správy, ktoré o ňom a o jeho činnosti získala od svojich tajných spolupracovníkov (TS) alebo z iných prameňov,²⁰ do ďalších operatívnych zväzkov alebo spisov analytických útvarov. Okrem poznatku o práci P. Paňáka medzi „cigánskou mládežou“ ŠtB získala aj vedomosti o tom, kde a ako pracuje, že sa styka s kňazom mimo pastoračie Alojzom Tkáčom i kanonikom Adamom Bielom z Poľska, o čom sa s ním rozprával atď. Po založení zväzku „Jezuita“ tieto informácie sústredila doň. Pokračovala v zhromažďovaní informácií o P. Paňákovi i o jeho aktivitách a stykoch až do roku 1984, keď podporučík Ivan Buoc vzhľadom na vek sledovaného – 76 rokov – navrhol previerku ukončiť a zväzok archivovať, čo náčelník 3. oddelenia nadporučík Michal Helemik dňa 3. septembra 1984 schválil.

Záverečná správa uvádza, že poznatky ŠtB naznačovali, že P. Paňák „je dôkladne informovaný o postoji Vatikánu k socialistickým krajinám“ a ďalej že „vzhľadom na svoje vzdelanie a skúsenosti mal negatívne ovplyvňovať rôznych duchovných v zápornom smere k štátnej cirkevnej politike“. Bolo naňho „úkolovaných 8 tajných spolupracovníkov“²¹ a prameň „NÁKUP“.²² Touto previerkou bolo zistené, že má kontakt na generálneho predstaveného jezuitov pátra Pedra Arrupeho.

Tolko ku kontaktu P. Paňáka s ŠtB. Administrácia jeho zväzku je veľmi vhodný príklad, ako ŠtB zhromažďovala informácie aj o osobách, na ktoré nezaregistrovala a nevedla zväzok: v prípade potreby dokázala sústrediť informácie o osobe distribuovane v rôznych častiach svojej agendy.

Gabriel Povala

Podobne ako páter Paňák i páter Povala sa do kontaktu s bezpečnostnými zložkami komunistického režimu dostáva prakticky od začiatku 50. rokov minulého storočia. Dňa 14. apríla 1950 bol deportovaný do sústreďovacieho kláštora v Podolínci²³ v rámci akcie „K“, ktorú ŠtB uskutočnila proti reholiam, „do roku 1955 bol ako člen

20 Napr. TS „JARO“, „KARINO“, „HVIEZDA“, „PIŠTA“, prameň „PAVEL“, „JOZEF“.

21 TS „PIŠTA“, „IVAN“, „ONDREJ“, „TATRAN“, „JOLKA“, „PETER“, „HVIEZDA“, „JANO“.

22 Krycie označenie pre previerku poštových zásielok štátnou bezpečnosťou.

23 Evidencia „Rehoľníci“. In: MIKLOŠKO, František, SMOLÍKOVÁ, Gabriela, SMOLÍK, Peter (eds.). *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 I*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001.

*Spoločnosti Ježišovej – Jezuita v sústredení v Želive*²⁴, od roku 1955 do roku 1978, keď odišiel do dôchodku, pracoval v rôznych zamestnaniach, o. i. aj v Archeologickom ústave SAV v Nitre i v Krajskom múzeu Žilina.

ŠtB sa o P. Povalu neprestala zaujímať ani po jeho návrate zo „sústredenia“ v Želive. Dňa 27. augusta 1958 ho začala rozpracovávať v evidenčnom zväzku, ktorý bol zaregistrovaný v registračnom protokole na KS MV Nitra a vedený na 4. referáte Okresného oddelenia ministerstva vnútra (OO MV) Komárno²⁵, kde bol zamestnaný v štátnom okresnom archíve. Dňa 17. februára 1959 bol tento zväzok prevedený na osobný. V rámci zmeny teritoriálneho usporiadania krajov a okresov v bývalej ČSR v roku 1960 bol preregistrovaný na KS MV Bratislava.²⁶ Vzápätí 13. januára 1961 bol zväzok zaslaný 3. referátu OO MV Žilina a 22. mája toho istého roku zaevidovaný v registri zväzkov KS MV Banská Bystrica s registračným číslom 4 225²⁷, čo súviselo so zmenou jeho zamestnania: „od roku 1959 pracoval v Krajskom múzeu v Žiline“²⁸. Zväzok bol 30. apríla 1968 archivovaný na KS MV v Banskej Bystrici pod archívny číslom 42 413. Dlhو však v archíve nezostal.

Čiastočné uvoľnenie politických pomerov v roku 1968 P. Povala mal využiť a od roku 1969 „získaval a prijímal do III. rádu Panny Márie Karmelskej rôzne osoby sociálnej a vekovej kategórie, ktoré po prijatí skladali tzv. sľuby k tejto reholi, či už dočasné alebo večné“²⁹. Už predtým sa údajne rozhodol založiť na Slovensku, kde dovtedy táto rehoľa nemala zapustené korene, jej III. rád. V roku 1969 sa mu na to mala naskytnúť príležitosť. V lete odišiel na turistickú cestu do Talianska, kde mal navštíviť predstaveného rehole karmelitánov v Ríme a informovať ho o situácii na Slovensku. Súčasne si mal vyžiadať súhlas na založenie a vedenie tejto rehole na Slovensku, ktorý aj získal. O výsledku cesty mal informovať pátra Metoděja (vlastným menom Františka Minaříka) a Jána Romančíka, ktorý bol členom III. rádu karmelitánov od roku 1959 (kde bol prijatý pátrom Metodějom v Čechách). Tieto informácie o činnosti pátra Povalu v roku 1969 zaznamenal vyšetrovateľ ŠtB v roku 1981. Hodili sa do vykonštruovaného procesu s „tvrdohlavým“ jezuitom rovnako ako informácia, že „si dňa 27.2.1970 z ONV Žilina vyžiadaval súhlas k vykonávaniu duchovnej správy u rehoľných

24 A ÚPN Bratislava, f. BB-V, a. č. 4 073, Záverečná správa.

25 A ÚPN Bratislava, f. NR, Protokol operatívnych zväzkov KS MV Nitra, kniha s reg. č. 439.

26 A ÚPN Bratislava, f. BA, Protokol operatívnych zväzkov KS MV Bratislava, kniha č. 5, reg. č. 6 030.

27 A ÚPN Bratislava, f. BB, Protokol registrácie skupinových, osobných, agentúrno-pátracích, pozorovacích, signálnych a objektových zväzkov KS MV Banská Bystrica, kniha č. 2, reg. č. 4 021 – 4 583, reg. č. 4 225.

28 A ÚPN Bratislava, f. BB-V, a. č. 4 073, Záverečná správa.

29 Tamtiež.

*sestier Božského vykupiteľa na Straníku-Žilina. Dňa 9.3.1970 bol... udelený súhlas k vykonávaniu obmedzenej duchovnej činnosti...*³⁰

ŠtB si však na jeho obmedzenú duchovnú činnosť chcela posvietiť, a tak 17. júla 1970 obnovila archivovaný osobný zväzok na Gabriela Povalu.³¹ Po poprepisovaní registračných protokolov na registratúre KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica skončil tento zväzok v novom registri³² s tým istým registračným číslom. V registračnom protokole síce chýbajú dátumy zmeny, je v ňom však poznačené, že operatívni pracovníci ŠtB v Žiline previedli osobný zväzok na pozorovací, na zväzok preverovanej osoby, na signálny,³³ čo pre ŠtB signalizovalo výstrahu, že táto osoba pácha trestnú činnosť.

A skutočne, P. Povala bol prvýkrát odsúdený Okresným súdom v Žiline za spáchanie trestného činu podľa § 178 Trestného zákona na peňažný trest 500 Kčs.³⁴ Ale ani to ho neodradilo a v začatej práci pokračoval. A tak 3. apríla 1974 zaregistrovala KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica na P. Povalu spis nepriateľskej osoby (NO 1/9)³⁵ s tým istým registračným číslom³⁶ a krycím názvom „Organizátor“.

Jeho intenzívne rozpracovanie ŠtB³⁷ viedlo k založeniu kontrolných zväzkov³⁸. Na 3. oddelení II. odboru KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica bol založený a dňa 20. februára 1976 zaregistrovaný kontrolný zväzok; pridelený bol operatívne pracovníkovi Tomáškovi. Aj v pražskej centrále ŠtB³⁹ bol založený kontrolný zväzok taktiež s krycím názvom „Organizátor“; zaregistrovaný bol 2. júla 1976 s registračným

30 Tamtiež.

31 A ÚPN Bratislava, f. BB, Registračný protokol KS MV Banská Bystrica, kniha č. 4, reg. č. 4 001 – 4 926, reg. č. 4 225.

32 A ÚPN Bratislava, f. BB, Registračný protokol KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica, kniha č. 5, reg. č. 4 001 – 5 000, reg. č. 4 225.

33 Tamtiež.

34 Rozsudok zo dňa 25. septembra 1972 pod číslom 2 T 222/72.

35 Osoby, na ktoré bol zavedený spis NO, boli ŠtB najintenzívnejšie rozpracovávané, pretože v jej očiach predstavovali najväčšie ohrozenie štátu. ŠtB vyvíjala snahu dokázať im spáchanie nejakého trestného činu, prípadne ich čo najviac izolovať od ostatnej spoločnosti, aby znížila ich vplyv. Preto využívala všetky prostriedky zastrašovania (v reči ŠtB „odradzovania“) od nasadzovania operatívnych prostriedkov (agentúrnych a technických) až po tzv. prokurátorský pohovor.

36 A ÚPN Bratislava, f. BB, Registračný protokol KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica, kniha č. 5, reg. č. 4 001 – 5 000, reg. č. 4 225.

37 A ÚPN Bratislava, f. BB, Registračný protokol KS MV Banská Bystrica, kniha č. 4, reg. č. 4 001 – 4 926, reg. č. 4 225.

38 Kontrolné zväzky zakladali nadriadené útvary a viedli sa v nich záznamy o dohľade nad činnosťou podriadeného útvaru v operatívnom zväzku.

39 Správy ŠtB zaradené v organizačnej štruktúre Federálneho ministerstva vnútra ČSSR sa nazývali centrálné. Vedľa iných povinností metodicky radili útvarom ŠtB na krajskej, prípadne okresnej úrovni a poskytovali im pomoc pri rozpracovávaní „zložitých prípadov“.

číslo 11 381⁴⁰ a pridelený operatívne pracovníkovi 1. oddelenia V. odboru X. správy Federálneho ministerstva vnútra (FMV) Hejskovi⁴¹. Dôvodom bolo podozrenie, že Gabriel Povalu naplňuje svojou činnosťou skutkovú podstatu § 98 Trestného zákona, ktorý hovorí o podvracaní republiky. V akcii „Organizátor“ s cieľom postaviť P. Povalu pred súd zintenzívnila sa práca ŠtB v Žiline, ktorá na to využívala všetky prostriedky, čo mala k dispozícii, vrátane odpočúvania jeho telefonických hovorov i domových prehliadok. Pri jednej z nich boli 27. augusta 1980 u P. Povalu zadržané „závadové“ písomné materiály.

Nakoniec 14. januára 1981 podal pplk. JUDr. Andrej Kocan z Okresného oddelenia ŠtB Žilina „návrh na zahájenie vyšetrovania v zmysle § 178 Tr. zákona“ na osobu Gabriela Povalu⁴², keďže „popri... legálnej činnosti menovaný od roku 1970 ako zástupca provinciála rehole jezuitov na Slovensku získava laické osoby k náboženskej činnosti podľa pravidiel III. radu panny Marie Karmelskej“, taktiež „prijímal intencie a organizoval zbierky na bohoslovcov...“ a ďalej „zhromažďuje majetok rehole jezuitov, usporadúva pozostalosti po jezuitoch a spoločne s Ing. Letzom CSc z Bratislavy spracováva štúdiu o pôsobení jezuitov na Slovensku v minulosti a súčasnosti, pričom hlavným cieľom tejto štúdie má byť poukázanie na „mučenie“ a „strádanie“ jezuitov v socialistickom zriadení“.

Náčelník KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica pplk. JUDr. Korbel' návrh na začatie vyšetrovania schválil 22. januára 1981. Vyšetrovateľ ŠtB pplk. J. Karaba začal vyšetrovanie evidované pod ČVS-0040/81, pričom obvineného ponechal na slobode. S výsledkami vyšetrovania sa obvinený zoznámil 28. augusta 1981. Vyšetrovateľ spracoval záverečnú správu pre prokurátora 2. septembra 1981 s návrhom „podať obžalobu na obvineného G. Povalu pre tr. čin marenia dozoru nad cirkvami a náboženskými spoločnosťami, podľa § 178 Tr. zákona“⁴³. Súd uložil P. Povalovi trest odňatia slobody na 8 mesiacov nepodmienečne. Na výkon trestu ho eskortovala ŠtB 25. mája 1982 z domu jeho brata v Pucove. Dva týždne trestu strávil v Žiline a zostatok vo väzení v Ilave.⁴⁴

Ani po návrate z väzenia nepopustila ŠtB z pozornosti. Naopak, u každého odsúdeného hrozí recidíva. Dňa 9. februára 1982 odstúpila X. správa FMV kontrolný

40 Registračné protokoly agentúrnych a operatívnych zväzkov Štátnej bezpečnosti a vojenskej kontrarozvedky. II. Správa ZNB (Séria: FMV). [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné na: <http://www.upn.gov.sk/regpro/zobraz.php?typ=centrala&kniha=112&strana=97>

41 A ÚPN Bratislava, f. BB, Registračný protokol KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica, kniha č. 5, reg. č. 4 001 – 5 000, reg. č. 4 225.

42 A ÚPN Bratislava, f. BB-V a. č. 4 073, Návrh na zahájenie vyšetrovania.

43 A ÚPN Bratislava, f. BB-V a. č. 4 073, Záverečná správa.

44 PRIKRYL, Ľubomír Viliam. *Cirkev v Žiline v období komunistického režimu. K 20. výročiu smrti P. Gabriela Povalu SJ*. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 112.

zväzok s registračným číslom 11 381 a krycím menom „Organizátor“ 4. oddeleniu II. odboru XII. správy FMV do Bratislavy. Tá ho zaregistrovala v bratislavskom registri zväzkov 15. februára 1982 s registračným číslom 26 605⁴⁵ a viedla v problematike sekty až do 27. novembra 1984, keď bol zničený.

Okresné oddelenie ŠtB Žilina viedlo spis nepriateľskej osoby s krycím menom „Organizátor“ priebežne. Až 29. novembra 1988 spracoval kpt. JUDr. M. Ovčík návrh na ukončenie osobného zväzku so stručným odôvodnením: Osoba, na ktorú bol spis vedený, zomrela. Návrh schválil plk. JUDr. Pavel Korbel a podpísali ho náčelník oddelenia pplk. JUDr. J. Skála a náčelník II. odboru KS ŠtB Banská Bystrica mjr. P. Čiapor.

Spis bol uložený 19. októbra a 15. decembra 1988 do archívu KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica s archívnyimi číslami 02 4241 a 02 9369 spolu s osobným zväzkom, ktorý bol vedený s tým istým registračným číslom. V A ÚPN je uložený spis s archívnym číslom 02 9369, pričom okrem inovovaného obalu obsahuje jeden list – návrh na ukončenie osobného zväzku. Páter Povala sa teda komunistickému ŠtB nezbavil až do smrti. Bojoval s ňou 40 rokov, no nepodľahol jej.

Informácie

Tento krátky pohľad do registrov zväzkov i do zväzkov pátrov Paňáka a Povalu som tu uviedol na ilustráciu toho, ako ŠtB v 70. a 80. rokoch 20. storočia pracovala so získanými informáciami. Informácie o P. Paňákovi evidovala i mimo jeho osobného zväzku a viedla ich v iných operatívnych dokumentoch od roku 1970 až do založenia zväzku k jeho osobe. Po založení osobného zväzku na základe informácií z odpočúvania telefónu P. Povalu⁴⁶ všetky získané informácie o ňom „stiahla“ doň. Obsah zväzku P. Paňáka dokumentuje tiež množstvo nasadzovaných agentúrnych prostriedkov a získaných informácií. Naproti tomu operatívny zväzok, ktorý viedla ŠtB na P. Povalu, bol prakticky zničený.⁴⁷ Informácie o jeho zväzku sa však zachovali vo zväzku P. Paňáka. A táto skutočnosť zase ilustruje, ako je dnes možné získať informácie i z materiálov, čo boli zničené. Nikto z tajných spolupracovníkov, s ktorými pracovníci ŠtB diskutovali, nevedel, aký majú konkrétny záujem, a už vôbec nie, ako budú poskytnuté informácie využité. Práca s informáciami a informačný tok bol jedným z najdôležitejších aspektov práce

45 A ÚPN Bratislava, f. BA, Registračný protokol KS ZNB-S ŠtB Bratislava, kniha č. 20, reg. č. 25 931 – 26 900, reg. č. 26 605.

46 A ÚPN Bratislava, f. NR, Protokol operatívnych zväzkov KS MV Nitra, kniha s reg. č. 439.

47 I v tomto prípade je však možné získať množstvo informácií o jej praktikách, a to z registrov.

ŠtB. A tá vedela využiť proti svojim nepriateľom všetky získané informácie, i tie zdanlivo najnevinnejšie. Na P. Povalu sa zachoval vyšetrovací zväzok, ktorý zase dokumentuje, ako táto politická polícia dokázala manipulovať informácie získané pri vyšetrovaní a vykonštruovať zločin i trest.

Na záver

Pokynom z 11. decembra 1989 informoval generál Lorenc o príprave reorganizácie ŠtB. Cieľom reorganizácie bolo „*nanovo upraviť zameranie činnosti Štátnej bezpečnosti...*“⁴⁸. Mala sa s okamžitou platnosťou pozastaviť operatívna činnosť odborov boja proti vnútornému nepriateľovi. Takto „vyčlenené pracovné sily“ mali byť poverené plnením „*úloh na iných úsekoch práce Štátnej bezpečnosti, najmä... pri ochrane ústavných práv a slobôd občanov, najmä pri ochrane práv zhromažďovania, spolčovania, národnostných a náboženských práv občanov*“⁴⁹.

Pramene

Archív Ústavu pamäti národa Bratislava, fond BA–V.

Smernice pro práci se spolupracovníky kontrarozvědky (A - oper - I - 3), vydané Rozkazom ministra vnútra ČSSR č. 3/1978 zo dňa 25. januára 1978.

Smernice pro práci s tajnými spolupracovníky československé kontrarozvědky (služobný predpis A - oper - I - 3), vydané Rozkazom ministra vnútra ČSSR č. 8/1972 zo dňa 16. februára 1972.

Smernice pro evidenci, statistiku a administrativu v čs. kontrarozvědce (A - oper - II -1), vydané Rozkazom ministra vnútra ČSSR č. 44/1973 zo dňa 22. augusta 1973.

Zákon č. 40/1974 Zb. o Zbore národnej bezpečnosti.

Literatúra

GULA, Marián, VALIŠ, Zdeněk. Vývoj typologie svazků v instrukcích pro jejich evidenci. In: *Securitas Imperii*, č. 2, 1995, s. 117 – 150.

GULA, Marián. Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky ŠtB ve směrnicích pro agenturní práci. In: *Securitas Imperii*, č. 1, 1994, s. 6 – 17.

SNÍTIL, Zdeněk. a kol. *Stručný přehled dějin SNB*. Praha: Vysoká škola SNB, 1981.

ŽÁČEK, Pavel. *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“*. *Agónia komunistickéj moci v zvodkách tajnej polície*. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2002.

48 Pokyn prvého námestníka ministra vnútra ČSSR genpor. Alojza Lorenca z 11. decembra 1989 „Zahájenie prác k reorganizácii zložky ŠtB“, č. j. N/Z-00676/89. Pozri tiež: ŽÁČEK, Pavel. *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“*. *Agónia komunistickéj moci v zvodkách tajnej polície*. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2002.

49 Tamtiež.

SUMMARY

Activities of the State Security Service (ŠtB) against the Catholic Church on the example of the evaluation of the volumes concerning the ŠtB collaborators, and the ŠtB volumes which ŠtB held about the Jesuit priests František Paňák and Gabriel Povala in the period 1948–1989

Marián Gula

The work is structured so as to point out more broadly the methods of work of the State Security Service (ŠtB), concretized in its activities against the church during the communist regime. I have tried to point out, in particular, the misuse of the state of facts in the criminal law in the assessment of specific acts of the priests (and more broadly: clerical persons) by the communist security and judicial authorities. This is closely related to the information which ŠtB obtained from its collaborators. They might have a feeling that they did not reveal anything important in interviews or discussions with “the employees of the Ministry of the Interior”, but the work with the information obtained was already in the hands of the bodies of ŠtB.

Aktivity Františka Paňáka SJ v hláseniach tajných spolupracovníkov ŠtB počas jeho služby v Košiciach

Milan Hudaček SJ

Rok 1968 je všeobecne známy ako rok politického uvoľnenia totalitného režimu v Československu. Pražská jar znamenala návrat dovtedy väznených jezuitov z internácie do spoločenského života.¹ Priaznivejšie pomery rovnako viedli k návratu mnohých pátrov z civilných zamestnaní do pastoračnej služby v diecézach. Vo Východoslovenskom kraji dostali priestor k verejnej pastoračnej službe traja jezuitskí pátri. Medzi nimi bol páter Oskár Formánek, ktorý odišiel zo zamestnania v štátnom podniku Poľnohospodárske stavby v Šarišských Lúkach a prijal poslanie katechéty a koordinátora vyučovania náboženstva v Prešovskom okrese. Od septembra 1968 mu bol udelený štátny súhlas a začal aktívnu službu kaplána v rímskokatolíckej farnosti v Prešove. Páter Juraj Bumbera po obnovení Gréckokatolíckej cirkvi v júni 1968 sa dostal z civilného zamestnania v ČSAD Levoča do správy gréckokatolíckej farnosti v Prešove. Tretím aktívnym pátrom vo verejnej pastorácii bol František Paňák. Po dovŕšení dôchodkového veku v januári 1968 ukončil službu pomocného údržbára v Mitrove na Morave a vrátil sa na Slovensko. Biskup Ambróz Lazík ho menoval za podpredsedu Ústrednej charity na Slovensku so sídlom v Bratislave, menovacie dekréty boli však po skončení Pražskej jari zrušené. Keďže pre poberanie dôchodku mu neuznali niekoľko odpracovaných rokov, musel nadsluhovať.² Na pokyn provinciála jezuitov Jána Srnu nastúpil ako výpomocný kaplán do Farnosti sv. Alžbety v Košiciach.³

Páter Oskár Formánek od samých počiatkov videl toto jezuitské spoločenstvo vo Východoslovenskom kraji ako misijné.⁴ Páter František Paňák popri pastoračných službách vo farnosti prijal úlohu duchovného vedenia viacerých rehoľných

1 Z dlhoročnej internácie v rôznych väzeniach sa v roku 1968 vrátili P. Alojz Litva SJ a tajný biskup Ján Chryzostom Korec SJ.

2 GNIP, Jozef. *Páter František Paňák SJ. Pokračovateľ v diele troch svätých Košických mučeníkov*. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 85.

3 JURKO, Jozef. Protagonista liturgickej a duchovnej obnovy v Košickej diecéze – páter Paňák. In: GNIP, Jozef, SZANISZLÓ OP, Inocent-Mária Vladimír (eds.). *Páter Paňák a Košice. Zborník z vedeckej konferencie pri príležitosti 100. výročia od jeho narodenia*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2008, s. 88.

4 Archív Ústavu pamäti národa (ďalej A ÚPN) Bratislava, fond (f.) Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti (ďalej KS ZNB) Správa Štátnej bezpečnosti (ďalej S ŠtB) Košice. Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, záznam č.1/70 zo 6. februára 1970. Tajný spolupracovník (ďalej TS) s krycím menom „HVIEZDA“ referoval k osobe P. Oskára Formánka o tom, že poskytuje duchovnú službu vo forme misií v okresoch Prešov, Humenné a Košice.

osôb v meste.⁵ Dómsky farár a kapitulný vikár Štefan Onderko poveril neskôr pátra službou exhortátora v diecéze. Toto poslanie pre neho znamenalo dávanie duchovných obnov počas kňazských rekolekcií a službu spovedníka kňazov v rokoch 1972 – 1990.⁶

Aktívny duchovný život i pastoračná služba P. Františka Paňáka neunikli pozornosti orgánov ŠtB. Od roku 1969 ho ŠtB začala sledovať v domnienke, že páter bude negatívne formovať duchovenstvo vo vzťahu k štátnej cirkevnej politike. KS ZNB-S ŠtB Košice ukladala záznamy tajných spolupracovníkov o (TS) aktivitách P. Paňáka od roku 1970. Registračný zväzok so zhromaždenou dokumentáciou pod krycím menom „JEZUITA“ bol však založený až 18. septembra 1980. Podľa obsahu v úvode spisu obsah zväzku tvorilo 26 záznamov na 48 stranách. Zväzok „JEZUITA“ s registračným číslom 14 434 mal najvyšší stupeň utajenia. Záznamy agentov ŠtB pomôžu aj v súčasnosti nadobudnúť obraz o pátrovom živote, jeho službe, voľnom čase i o jeho záujmoch pre priblíženie jeho osoby i vzťahov k iným ľuďom.

Iniciatívy agentov ŠtB

Prvé záznamy pátra Františka Paňáka z obdobia jeho pobytu v Košiciach sa týkajú pastoračnej služby. Tajný spolupracovník s krycím menom „PAVEL“ podal o ňom v januári 1970 správu, že „*sa pastoračne venuje občanom rómskeho pôvodu, chodí medzi nich, do ich rodín a aktivizuje mládež*“. ŠtB zachytila aj fakt, že páter si zo Štátnej knižnice v Košiciach vypožičiaval rôznu vedeckú literatúru, ktorá sa zaoberala pôvodom a mentalitou Rómov. Literatúra mu mala pomôcť pri práci predovšetkým s rómskou mládežou. Mal zámer spomedzi mladých vybrať dobrých spevákov, aby s nimi utvoril bigbítovú skupinu a nacvičoval s ňou náboženské piesne k rôznym cirkevným obradom. Páter zamýšľal katechizovať aj dospelých Rómov a zvyšovať ich náboženské povedomie osobitnými náukami. Jeho prácu vo veci náboženskej aktivizácie rómskeho etnika vyhodnotila ŠtB negatívne. Operatívny

5 JUDr. František Paňák SJ bol ako spirituál služobne k dispozícii najmä pre Spoločnosť sociálnych sestier (ďalej SSS) v Košiciach. Ide o spoločnosť apoštolského života, ktorá v Košiciach pôsobí od roku 1927. Porovnaj: MAGULOVÁ SSS, Ludmila, KIMLIČKOVÁ SSS, Daniela. Duchovné otcovstvo pátra Františka Paňáka a sociálny aspekt jeho pôsobenia v Košiciach. In: GNIP, J., SZANISZLÓ OP, I.-M. V. (eds.). *Páter Paňák a Košice*, s. 65.

6 GNIP, Jozef. Formovanie osobnosti pátra JUDr. Františka Paňáka, SJ a jej vplyv na duchovnú formáciu v Košickej diecéze. In: GNIP, J., SZANISZLÓ OP, I.-M. V. (eds.). *Páter Paňák a Košice*, s. 18.

pracovník major Kontúra navrhol zamedziť pátrovi aktivizáciu v službe zásahom cirkevného tajomníka z Odboru kultúry Mestského národného výboru v Košiciach.⁷

V návrhu na zavedenie spisu k osobe P. Františka Paňáka mjr. Pavel Kubej z KS ŠtB Košice uvádza, že pátrovým príchodom do Košíc sa rozšírila misijná činnosť jezuitov na východnom Slovensku. Dokladá to aj zámermi P. Oskára Formánka, kaplána na Rímskokatolíckom farskom úrade v Prešove (1968 – 1970), ktorý bedlil nad misijnou prácou jezuitov vo Východoslovenskom kraji.⁸ Pracovnú náplň pátra jeden z tajných spolupracovníkov priblížil cez spovedné služby v Košiciach a v Ťahanovciach.⁹ Podľa záznamu P. F. Paňák verejne nevystupoval proti cirkevnej politike štátu, ale vo vystúpeniach – ktoré sú spracované takticky – je u neho vidieť bezhraničnú oddanosť reholi jezuitov a Vatikánu. Ďalší zo záznamov ŠtB poukazoval na aktivity pátra medzi mládežou, pri ktorých sa zameriaval najmä na mladých mužov, ktorí mali záujem študovať teológiu, a viedol ich. Medzi veriacimi bol páter veľmi obľúbený. Dobrý prístup k nim mu – podľa záznamu – napomáhal získanie informácií v oblasti náboženskej, hospodárskej a politickej. Podľa názoru agentúrneho pracovníka je predpoklad, že tieto informácie odovzdával doposiaľ nezisteným kanálom do Vatikánu. Tajným spolupracovníkom ŠtB pod kryciami menami „ONDREJ“¹⁰, „PIŠTA“¹¹, „PAVEL“

7 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „PAVEL“, reg. č. 723. Agentúrny zväzok TS „PAVEL“ (Vincent KAČMÁR, nar. 3. 7. 1899) bol zavedený 19. 12. 1955 a odovzdaný na skartáciu 15. 12. 1971. Kópia záznamu k preverovanej osobe Františka PAŇÁKA č. 3/70 z 26. 1. 1970 sa zachovala vo zväzku „JEZUITA“, a. č. 11 021.

8 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice, Oddelenie ŠtB (ďalej O ŠtB) Prešov. Zväzky rozpracovaných osôb, Oskár FORMÁNEK, reg. č. 6 740, I. časť osobitného zväzku „OSKÁR“. Protokol o výpovedi č. 8/71 zo dňa 29. apríla 1971, a. č. 10 796. Agentúrny záznam KS ZNB v Košiciach zo dňa 19. októbra 1978 vyhodnocuje akciu „OSKÁR“, reg. č. 6 740, zvýšenou aktivitou jezuitov, vzájomnými a častými styky Juraja BUMBERU z Prešova, Gabriela POVALU zo Žiliny, Františka PAŇÁKA z Košíc, Jána KORCA z Bratislavy, Michala FEDORA z Prešova a ďalších reakčných kňazov. Aktivizujú sa podľa smerníc z knihy *Smernice pre činnosť jezuitov* vydané generálnym predstaveným P. Pedrom ARRUPEM v Ríme. Kniha obsahuje (podľa prameňa „TA-144“, čo je krycie označenie pre tajnú technickú prehliadku Štátnou bezpečnosťou) formy a metódy práce s mládežou, budovania laického apoštolátu a svätenia diakonov.

9 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „RADOMKA“, reg. č. 5 151. Agentúrny zväzok TS „RADOMKA“ (Ondrej TKÁČIK, bez dátumu narodenia) referuje v zázname zo dňa 23. 6. 1971 o pátrovi Františkovi PAŇÁKovi, že v Košiciach vypomáha pri spovediach a tiež v Ťahanovciach farárovi KAČMÁROVI. Zväzok bol zavedený 10. 6. 1961 a ukončený 28. 12. 1977. Kópia záznamu je vo zväzku „JEZUITA“.

10 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „ONDREJ“, reg. č. 6 593. Agentúrny zväzok TS „ONDREJ“ (Michal KLUČÁR, nar. 6. 4. 1920) bol zavedený 4. 8. 1965 a ukončený 11. 3. 1985. Kópia záznamu k preverovanej osobe František PAŇÁK, bez čísla, z 30. 6. 1981 sa zachovala vo zväzku „JEZUITA“.

11 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „PIŠTA“, reg. č. 3303 (Ladislav KONDÁŠ, nar. 30. 9. 1919). Zväzok TS „PIŠTA“ mal 6 zložíek na 294 stranách. Po ich skartácii zo dňa 2. 12. 1989 ostala ešte vo zväzku zachovaná zložka finančných nákladov TS „PIŠTA“. Záznamy k preverovanej osobe pátra Františka PAŇÁKA vo zväzku chýbajú. Kópie záznamov od TS „PIŠTA“ č. 10/1979 zo dňa 22. 3. 1979 a č. 24/1981 zo dňa 19. 8. 1981 k preverovanej osobe Františka PAŇÁKA sa zachovali vo zväzku „JEZUITA“.

a „HVIEZDA“¹² uložil náčelník 3. oddelenia KS ŠtB-S ŠtB Košice mjr. Pavol Kubej kontrolovať pátra najmä v jeho vzťahoch ku stredoškolskej a vysokoškolskej mládeži. Agent „ONDREJ“ mal zistiť, či páter neprechováva alebo neukrýva u iných materiály týkajúce sa činnosti rehole jezuitov. Dôverník (D) s krycím menom „ŠARIŠ“¹³ mal zase hľadať a objasniť spojenie pátra Františka Paňáka s Vatikánom.¹⁴

Jezuitská rehoľa dostala od svojho zakladateľa charizmu pracovať na obnove viery u druhých a zároveň prehlbovať sa v osobnom vzťahu s Bohom. Počas návštevy generálneho predstaveného Spoločnosti Ježišovej v Piešťanoch 1. júna 1969 P. Pedro Arrupe zdôraznil slovenským jezuitom potrebu štúdia i vytrvalej práce aj v totalitnom štátnom systéme. Pripomenul im, že aj v likvidačných podmienkach jestvovania rehole možno byť povrchný, a preto ich vyzval, aby k trvalej formácii pristupovali zodpovedne.¹⁵

Zodpovednosť P. Paňáka si spolupracovníci ŠtB všímali do detailov. Svojím nadriadeným hlásili aj to, ako využíva voľný čas. Agent s krycím menom „HVIEZDA“ priblížil jeho denný režim nasledujúcim záznamom: „*Paňák využíva voľný čas na štúdium rôznej náboženskej a inej literatúry. Pripravuje rôzne prednášky, informácie a ďalšie pokyny pre konanie kňazských rekolekcií. Okrem toho denne prevádza spovedanie veriacich v Dóme sv. Alžbety.*“¹⁶ V zázname z roku 1974 informuje agent s krycím menom „KARINO“, že páter „*pracuje pre Biskupský úrad. Zaoberá sa prekladmi z cudzojazyčnej literatúry pre kapitulárneho vikára Štefana Onderku, ktorému spracováva rozličné podklady pre jeho prejavy, referáty na porady a zasadania*“. Operatívny pracovník npor. Bizub vyhodnotil správu uzáverom, že

12 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „HVIEZDA“, reg. č. 6 961 (Andrej GRIVALSKÝ, nar. 3. 11. 1932). Zväzok TS „HVIEZDA“ má 301 strán. Skartované sú strany 4, 6, 196 – 197, 265, 279. Kópie záznamov od TS „HVIEZDA“ č. 1/70 zo dňa 6. 2. 1970, č. 2/1977 zo dňa 19. 1. 1977 a č. 217/1984 zo dňa 13. 4. 1984 k preverovanej osobe Františka PAŇÁKA sú vo zväzku „JEZUITA“.

13 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice, O ŠtB Prešov. Dôverník (D) „ŠARIŠ“, reg. č. 9 082 (František ŠAROCKÝ, nar. 1.12.1924). Pôvodne obsahoval 162 strán. Záznamy k preverovanej osobe pátra Františka Paňáka zo strán 109 – 110 v aktuálnom zväzku chýbajú. Zo zväzku operatívny pracovník kpt. Štefan Bujňák odstránil strany 3, 63, 65 – 66, 78, 80, 88, 93, 97 a 116. Finančná časť zväzku na návrh kpt. Š. Bujňáka zo 14. 9. 1987 bola skartovaná. Kópia záznamu D „ŠARIŠ“ č. 3/79 zo dňa 26. 9. 1979 k preverovanej osobe Františka PAŇÁKA sa zachovala vo zväzku „JEZUITA“.

14 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. Návrh KS ZNB-S ŠtB Košice, II. odbor, 3. oddelenie zo dňa 18. septembra 1980, zväzok „JEZUITA“.

15 ARRUPPE, Pedro. Prihovor otcom a bratom Spoločnosti Ježišovej v Piešťanoch v júni 1969. In: *Spoločnosť Ježišova dnes a zajtra*. Samizdat, s. 2 – 8.

16 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, a. č. 11 021, záznam č. 2/77 zo dňa 19. januára 1977, zväzok „JEZUITA“.

vikár Štefan Onderko „viac uprednostňuje rehoľníkov a poveruje ich rôznymi úlohami pre Biskupský úrad, lebo majú jeho dôveru“.¹⁷

Osobný a srdečný prístup pátra k dávnnemu priateľovi zachytil agent s krycím menom „JARO“.¹⁸ Bol to človek, ktorý v období Slovenského štátu bol pátrovým spolužiakom. Keď sa po rokoch obaja v Košiciach stretli, pozval ho páter k sebe do izby a pohostil ho. V srdečnej atmosfére mu páter porozprával o svojej minulosti, o činnosti v Mariánskej kongregácii (charakterizovanej ako ilegálnej), o komunikovaní s Vatikánom, vyšetrovaniach, súde, o internácii v päťdesiatych rokoch i o tom, že neprezradil ŠtB všetko. Následkom toho sa neskôr P. Paňákovi vodilo zle. ŠtB sa nakoniec všetko dozvedela vďaka vynikajúcemu špionážnemu aparátu. Agent v správe poukázal aj na dobré pátrove styky s jezuitom Michalom Lackom v Ríme, o ktorom sa v rozhovore s ním agent zmienil, keď spomenul, že v roku 1968 sa osobne stretli počas jeho zájazdu v Taliansku. Páter František Paňák sa ešte vypytoval na prácu P. Michala Lacka, z čoho agent vo svojej správe usúdil, že sa dobre poznajú. Svoje dôchodkové roky v Košiciach páter charakterizoval ako pokojné s primeraným príjmom pre živobytie a bývaním na biskupskom úrade. Zaujímavá je ručne dopísaná poznámka (miestami ťažko čitateľná) operatívneho pracovníka Starucha: „*Je nutné spracovať povolenie – persp. zamerania TS JARO k využitiu na Paňáka.*“¹⁹

ŠtB zaujímal vplyv P. Paňáka na Košický okres i na samotné mesto Košice. Osobitného agenta s krycím menom „VOJTECH“ poverila zistiť, ako výchovne pôsobí páter na klérus v okrese a v meste. Agent konštatoval, že „*Dr. Paňák ako jezuita prevádza výchovu duchovných v okrese Košice mesto i v okrese Košice vidiek. Túto výchovu robí jeden krát v mesiaci, a to pred začatím rekolekcií. Duchovní sa vtedy schádzajú v kostole dominikánov v Košiciach, kde býva omša a po nej má Dr. Paňák duchovné slovo. Vo svojich vystúpeniach vedie duchovných k oddanosti Cirkvi a Svätej Stolicy, k poslušnosti a k neúnavnosti v duchovnej činnosti. V duchovnom slove zo dňa 9.2.1977 hovoril o nutnosti dodržiavania disciplíny a poslušnosti. Mladí duchovní sa musia (podľa pátra) podriaďovať svojim nadriadeným a byť poslušnými voči starším duchovným. Duchovným zdôrazňuje morálku i to, že len dobrým vystupovaním môžu získavať veriach na svoju stranu. Postupovanie Paňáka podľa referujúceho agenta*

17 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, a. č. 11 021, záznam č. 4/74 zo dňa 12. júna 1974, zväzok „JEZUITA“.

18 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice, O ŠtB Prešov. TS „JARO“, reg. č. 6 880 (Ján Koma, nar. 14. 11. 1920). Kópia záznamu k preverovanej osobe František PAŇÁK č. 16/70 zo dňa 15. septembra 1970, zväzok „JEZUITA“.

19 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice, O ŠtB Prešov. Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, a. č. 11 021, záznam č. 16/70 zo dňa 15. septembra 1970, zväzok „JEZUITA“.

*je veľmi taktické a premyslené. Aj keď verejne nevystupuje proti cirkevno-politickej situácii v ČSSR, z jeho slov si každý môže urobiť úsudok, že je plne oddaný Vatikánu. Pod jeho vplyvom je aj Alojz Tkáč, ktorý s ním už viac rokov spolupracoval.*²⁰

Ďalšiu tému skúmania pátrových postojov zo strany ŠtB zadal článok v denníku *Pravda*. Správa informovala verejnosť, že v meste Šanghaj v Číne má byť obnovená jezuitská univerzita. Za tým účelom Čínu navštívil generálny predstavený jezuitov Pedro Arrupe. Jeden z agentov ŠtB sa v hlásení vyjadril, že „*je všeobecne známe, že jezuiti sú tzv. špióni Vatikánu, ktorých cieľom je nielen rozširovať katolícku vieru po svete ale aj sledovať hospodársky a politický život a vývoj v jednotlivých štátoch, kde pôsobia*“. TS „PIŠTA“ bol presvedčený, že v Košickej diecéze túto úlohu plní jezuita Dr. František Paňák, ktorý „*o všetkom vie, čo sa vo Východoslovenskom kraji deje. Pozná aká je situácia po stránke náboženskej, hospodárskej a politickej, a je predpoklad, že o tom informuje Vatikán*“. Agent ďalej referoval, že „*Dr. Paňák má medzi kňazmi autoritu ako aj medzi veriacimi, ktorí sa najradšej chodia sponovať k nemu. Penitentov pekne vypočuje, poradí im, a tak získava potrebné informácie*“, a dodáva, že „*na Biskupskom úrade býva spolu s kňazom mimo pastoraácie, Alojzom Tkáčom, ktorý svoju negatívnu činnosť robí aj na popud Dr. Paňáka*“. Operatívny pracovník vo vyhodnotení navrhuje, aby „*Dr. Paňákovi bola venovaná zvýšená agentúrno-operatívna činnosť s cieľom zistiť s akými osobami sa stýka, o čo prejavuje záujem pri rozhovoroch s duchovnými i akým spôsobom udržiava spojenie s Vatikánom*“²¹.

Ďalšiu správu vo veci medzijezuitskej komunikácie zachytila ŠtB prostredníctvom prameňa s krycím menom „NÁKUP“²². Zistilo sa, že „*ThDr. František Paňák, jezuita z Košíc, obdržal 21.1.1981 list od generála jezuitov pátra Pedra Arrupeho v latinčine*“. Prostredníctvom tajného spolupracovníka s krycím menom „IVAN“ bol dokument preložený do slovenčiny.²³ V liste F. Paňákovi generál jezuitov Pedro Arrupe blahoželal jezuitom Slovenskej viceprovincie pri príležitosti 50. výročia

20 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, a. č. 11 021, záznam č. 3/77 zo dňa 10. februára 1977. O horlivom pôsobení pátra Františka Paňáka podrobne referuje aj TS „HVIEZDA“. A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice, záznam č. 2/77 zo dňa 19. januára 1977, zväzok „JEZUITA“.

21 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „PIŠTA“, reg. č. 3 303 (Ladislav KONDAŠ, nar. 30. 9. 1919). Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, a. č. 11 021, záznam č. 10/79 zo dňa 22. 3. 1979, zväzok „JEZUITA“.

22 Krycie označenie pre previerku poštových zásielok Štátnou bezpečnosťou.

23 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „IVAN“, reg. č. 13 939 (Ivan CHALUPECKÝ, nar. 16. 3. 1932). Zväzok bol zavedený 16. 11. 1979 do kategórie dôverník a dňa 17. 9. 1980 bol preregistrovaný do kategórie agent. Spis bol ukončený 23. 5. 1988. Správu podáva záznam č. 5/1981 zo dňa 14. 3. 1981 vo zväzku „JEZUITA“.

jej zriadenia, ktoré bolo 1. februára 1931. Uplynulých 50 rokov hodnotil generálny predstavený ako veľmi náročných a plných nebezpečenstiev. Zvlášť mal na mysli posledných 30 rokov, počas ktorých jezuiti boli bez domova, bez komunity a bez určitej práce. Boli to roky bolestnej neistoty a okrem toho ťažkej samoty. Generálny predstavený v liste zároveň vyjadril presvedčenie, že tieto roky boli rokmi tvrdej duchovnej skúsenosti. S otcovskou láskou objíma všetkých jej starých členov, ktorí aktuálne žijú v charitných domovoch alebo u rodičov, alebo vedú život osamote. Ubezpečuje všetkých jezuitov Slovenskej viceprovincie, že neostávajú osamotení ani zabudnutí. Celá Spoločnosť Ježišova s nimi cíti a má účasť na ich celkovom osude. Zo zriedkavých správ, ktoré občas v listoch zo Slovenska od nich dostáva, nadobudol dojem o ich celkovom spolužití, ktoré zo dňa na deň rastie a šíri sa v organizme ich rehoľnej rodiny, ktorou sú spojení vo viere a láske. Hlboko sa skláňa v nádeji s vnútorným presvedčením, že pozitívna hodnota ich rehoľnej služby bude ocenená, uznaná a prijatá aj v ich vlasti. V závere dokumentu predstavený P. Arrupe pripomenul slovenským jezuitom tri veci, ktoré najsilnejšie a najvehementnejšie prikázal vo svojom liste rodiacej sa viceprovincii z 11. januára 1931 už vtedajší generálny predstavený P. Włodimir Ledochowski a ktoré si zachovali plnú hodnotu dodnes:

„1. Svätý Ignác žiadal klášť väčší význam na pevnosť cnosti a dokonalosti i snahu po duchovných veciach viac ako po vede alebo iných prirodzených ľudských daroch.

2. Aby pre spoločný cieľ pracovali spoločnými silami, čo zdôraznila aj 32. generálna kongregácia v 11. dekréte.²⁴

3. Čo sa týka poslušnosti, tá viaže voči všetkým predstaveným, nech sú akíkoľvek. Vie, že spôsob života jezuitov Slovenskej viceprovincie, čo sa týka poslušnosti, je odlišný od normálneho rehoľného života, preto musia byť viac oddaní a otvorení Duchu Svätému. Poslušnosť, ktorú od nich očakáva, je subtilnejšia, ale súčasne aj radikálnejšia, spojená s väčšou zodpovednosťou, osobnou láskou a odriekaním bez vonkajšej pomoci.“

Operatívny význam tejto správy tkvel podľa majora Kubeja v poznatku, že jezuiti zo Slovenskej viceprovincie majú živé kontakty s generálom tejto rehole vo Vatikáne. Ďalej, že negatívne hodnotia uplynulých 30 rokov života v ČSSR a generálnym predstaveným sú vyzývaní k vyššej poslušnosti, oddanosti a aktivite vo svojej misii.²⁵

24 32. generálna kongregácia Spoločnosti Ježišovej sa konala v Ríme v roku 1974. Jezuitom uložila za súčasť ich verejnej služby pre ľudskú spoločnosť podporovanie spravodlivosti. Porov. *Decreta Congregationis generalis XXXII*. Archivum Romanum Societatis Iesu XVI, Romae 1975.

25 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, a. č. 11 021, záznam

O tri mesiace neskôr sa v roku 1981 konalo stretnutie agenta „PIŠTU“ s duchovnými Košickej diecézy, pri ktorom bola rozoberaná činnosť jezuitskej rehole na Slovensku. Na stretnutí sa okrem iného spomenulo, že asi od 8. do 10. júna 1981 sa konal v Zakopanom v Poľskej ľudovej republike (PLR) zraz jezuitov za účasti generálneho predstaveného. TS „PIŠTA“ zachytil, že práve v tom období chýbal na Biskupskom úrade (BÚ) v Košiciach jezuita František Paňák. Dokonca si to presne pamätá, lebo 6. júna 1981 bol na BÚ u vikára Štefana Onderka a všimol si, že kňazi pôsobiaci na BÚ sa rozprávali o tom, že P. Paňák by sa mal už vrátiť. Následne 13. júna 1981 referujúci už videl P. Paňáka na kňazských rekolekciách, ktoré viedol. Agent „PIŠTA“ nevie, resp. sa nedozvedel, že kde presne P. Paňák mohol byť preč, ale predpokladá, že mohol byť v PLR na uvedenom zraze jezuitov. Ďalej TS vychádza z toho, že v tom roku jezuiti na Slovensku oslavovali 50. výročie založenia Spoločnosti Ježišovej na Slovensku a toto výročie mohlo byť oficiálne oslávené na území PLR. V operatívnom význame správa poukazuje na možnosť pobytu jezuitu Paňáka v PLR na zraze jezuitov. S cieľom bližšieho objasnenia poznatkov operatívny pracovník ukladá podriadeným vyťažiť TS „JARO“ z O ŠtB Prešov a sledovaním poveriť tajných spolupracovníkov „ONDREJA“, ²⁶ „HVIEZDU“ a „IVANA“. ²⁷

O tri roky neskôr sa tajný spolupracovník s krycím menom „HVIEZDA“ stretol 11. apríla 1984 s Dr. Františkom Paňákom v Košiciach po kňazských rekolekciách. ŠtB ho poverila oznámiť mu, že cesta tajného spolupracovníka „HVIEZDU“ do PLR sa nakoniec neuskutoční. Do Poľska chcel ísť hlavne preto, že páter jezuita Jozef Gajdár, emigrant z Košíc, t. č. vo Vatikáne, žiadal od neho kázne, ktoré by mohli odvyselať na vlnách Rádia Vatikán. Úlohou TS „HVIEZDA“ bolo získať si väčšiu dôveru medzi košickými duchovnými, a preto rozširoval správu o nepovolení jeho cesty

č. 5/81 zo dňa 14. marca 1981.

26 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „ONDREJ“, reg. č. 6 593. Agentúrny zväzok TS „ONDREJ“ (Michal KLUČÁR, nar. 6. 4. 1920). Kópia záznamu k preverovanej osobe František PAŇÁK, bez udania čísla záznamu, z 30. 6. 1981 sa zachovala vo zväzku „JEZUITA“. Náčelník 3. odd. II. odboru kpt. Ondrej Jestřebí odporúča v zázname vyťažiť TS „HVIEZDA“, TS „PAVOL“ a TS „JANO“ na prehĺbenie poznatkov vo veci stretnutia jezuitov v PLR.

27 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, a. č. 11 021, záznam č. 24/81 zo dňa 19. 6. 1981. TS „PIŠTA“ reg. č. 3 303. Operatívny pracovník po hlásení úkoluje agentov TS „JARO“ z O ŠtB Prešov a TS „ONDREJ“, TS „HVIEZDA“ a TS „IVAN“ z S ŠtB Košice, aby získali bližšie informácie o možnom stretnutí jezuitov v PLR. Zároveň žiada výsledky od O ŠtB vo Svidníku, v Starej Ľubovni a v Poprade, aby na základe šifry a pokynov spracovania zoznamov osôb, ktoré vycestovali v uvedenom termíne do PLR a opačne z ČSSR, zistili, či medzi nimi nebude aj páter František Paňák, resp. ďalší jezuiti zo Slovenska. V zázname KS ZNB-S ŠtB Košice zo dňa 30. 6. 1981, bez reg. č., por. Viliam Blanár odporúča vyťažiť TS „HVIEZDA“, TS „PAVOL“ a TS „JANO“ na prehĺbenie poznatkov vo veci stretnutia jezuitov v PLR.

a výraznejšie spropagoval toto odmietnutie medzi ostatnými kňazmi. Páter Paňák mu odpovedal, aby bol rád a bol spokojný, lebo v PLR sú teraz nepokoje a mohol by mať aj nepríjemnosti. TS mu povedal, že chce ísť do PLR (kvôli náboženskej literatúre), na čo sa Paňák rozčúlil a upozornil ho, že za takú činnosť môže mať len nepríjemnosti. Má pritom dosť svojej roboty. Má komu kázať a kňazov je málo, preto je tu vzácny každý kňaz. V závere agenta „HVIEZDU“ operatívny pracovník npor. Ivan Buoc zaúkoloval, aby navštívil PhDr. Michala Fedora, CSc. Podľa nepreverených poznatkov ide o tajného jezuitu, ktorý sa vyjadril, že (jezuiti) majú dobrý spôsob, ako prepraviť veci cez hranice do ČSSR a z ČSSR. Agent „HVIEZDA“ ho mal v úmysle poprosiť o odovzdanie správy P. Gajdárovi v Ríme. Pred P. Michalom Fedorom sa TS ešte vyjadril, že bol prekvapený podráždenou reakciou Paňáka, ktorú si nevie vysvetliť. Podľa jeho domnienky bude takou preto, lebo mu pravdepodobne nedôveruje.²⁸

Osobitný referát podáva aj osobnú charakteristiku Dr. Františka Paňáka. Správa je výsledkom sledovania agentom s krycím menom „JANO“. Agent charakterizuje pátra ako rozumného duchovného, čo je vzhľadom na vek a skúsenosti pochopiteľné. Snaží sa o poriadok v diecéze aj napriek tomu, že mnoho iných duchovných vystupuje proti vikárovi Onderkovi. Paňák si kritiku predstaveného na verejnosti nikdy nedovolil a z jeho vystupovania voči vikárovi bolo jasné, že ho ako predstaveného diecézy rešpektoval. Na Paňakov návrh – pokračuje agent - bolo v košickom diecéznom obežníku uverejnené, že tí duchovní, ktorí na rekolekcie nechodia, nedodržia kňazskú a duchovnú disciplínu. Paňákov slová a prejavy na rekolekciách, ktoré vedie, sú podľa agenta vždy na vysokej teologickej úrovni. O vzťahu Paňáka s osobami z prostredia nelegálnej cirkvi (NC) a laického apoštolátu (LA) TS nevie. Pátra pokladá za uvažujúceho duchovného, ktorý si s ľuďmi z NC dá pokoj, lebo tí sa môžu vydávať za niekoho iného, než kým skutočne sú. Ak páter má kontakty na Vatikán, potom nie je to po linke členov NC, ale cez jezuitov.²⁹

Dňom 3. september 1984 sa končí previerka P. Františka Paňáka. V záverečnej správe sa operatívny pracovník odvoláva na poznatky dôverníka „ŠARIŠ“ z OS ZNB-O ŠtB Prešov a agenta s krycím menom „JOZEF“³⁰ z KS ZNB-S ŠtB Banská

28 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „HVIEZDA“, reg. č. 6 961 (Andrej GRIVALSKÝ, nar. 3. 11. 1932). Zväzky rozpracovaných osôb, František PAŇÁK, a. č. 11 021, záznam č. 217/84 zo dňa 13. 4. 1984, vo zväzku „JEZUITA“.

29 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „JANO“, reg. č. 14 379 (Ján GAJDOŠ, nar. 16. 6. 1955). Zväzok zavedený 21. 8. 1980 na S ŠtB Košice. Kópia záznamu TS „JANO“ č. 6/1984 zo dňa 3. 5. 1984 k preverovanej osobe František PAŇÁK sa zachovala vo zväzku „JEZUITA“, a. č. 11 021.

30 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Banská Bystrica. TS „JOZEF“, reg. č. 3 826 (Fedor THURZO, nar. 8. 9. 1907) bol založený 26. 3. 1960 a ukončený 11. 3. 1985. Kópia záznamu TS „JOZEF“ č. 31/1975 zo dňa 2. 12. 1975 k preverovanej osobe Viliama KOVÁRA (ktorý udržiaval styky s Františkom PAŇÁKOM) sa zachovávala vo zväzku „JEZUITA“, a. č. 11 021.

Bystrica. Na začiatku previerky mal P. F. Paňák podľa predpokladu negatívne ovplyvňovať rôznych duchovných v zápornom smere voči štátnej cirkevnej politike. K pátrovej osobe boli operatívne úkolovaní agenti s krycími menami: „PIŠTA“, reg. č. 3 303; „IVAN“, reg. č. 13 930; „ONDREJ“, reg. č. 6 593; „TATRAN“, reg. č. 12 398³¹; „JOLKA“, reg. č. 1 106³²; „PETER“, reg. č. 15 420³³; „HVIEZDA“, reg. č. 6 961; „JANO“, reg. č. 14 379. Predpokladané poznatky operačného vedenia, na základe ktorých bol spis založený, sa nepotvrdili. Uvedení tajní spolupracovníci charakterizovali „JEZUITU“ ako duchovného, ktorý sa venuje len duchovnej činnosti a nebolo zistené, aby sa podieľal na činnosti nelegálnej cirkvi, resp. laického apoštolátu. Vzhľadom na uvedené a na pátrov vek – 76 rokov – operatívny pracovník npor. PhDr. Ivan Buoc navrhuje ukončiť previerku na osobu ThDr. Františka Paňáka a spis s názvom „JEZUITA“ s registračným číslom 14 434 archivovať na KS ZNB-S ŠtB Košice po dobu 5 rokov.³⁴

Záver

Sv. Ignác z Loyoly, keď písal stanovy Spoločnosti Ježišovej, stanovil jezuitom za cieľ zaoberať sa nielen spásou a pokrokom vlastnej duše, ale kázal s tou istou milosťou a zo všetkých síl pomáhať k spásu a dokonalosti aj bližným.³⁵ Hlásenia agentov ŠtB o F. Paňákovi uvádzajú, že páter viedol klérus k oddanosti Cirkvi, Apoštolskému stolcu i k poslušnosti a k neúnavnosti v duchovnej činnosti pre duchovný prospech druhých

vala vo zväzku „JEZUITA“. Záznam č. 9/79 TS „JOZEF“ zo dňa 12. 6. 1979 referuje o názoroch Františka PAŇÁKA na politickú orientáciu pápeža Jána Pavla II.

- 31 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „TATRAN“, reg. č. 12 398 (Anton LESNÍK, nar. 1. 1. 1950). Zväzok má dve zložky a pôvodne obsahovali 247 strán. Záznamy k preverovanej osobe pátra Františka Paňáka zo strán 87 – 114 vo zväzku chýbajú. Zväzok bol 2. 12. 1989 z väčšej časti (okrem 63 strán) skartovaný. Kópie dvoch záznamov TS „TATRAN“ č. 16/1981 zo dňa 16. 12. 1981 a č. 2/1982 zo dňa 8. 1. 1982 k preverovanej osobe Františka PAŇÁKA sa zachovali vo zväzku „JEZUITA“.
- 32 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. TS „JOLKA“, reg. č. 1 106 (Ján QUALLICH, nar. 22. 6. 1919) má šesť zložiek. Prvá zložka vlastnoručných správ zväzku „JOLKA“, bola založená 27. 7. 1955 a obsahovala pôvodne 319 strán. Záznam k preverovanej osobe Františka PAŇÁKA zo strany 295 v prvej zložke chýba. Ako dátum skartovania prvej zložky je uvedený 1. 12. 1989. Druhá zložka vlastnoručných správ zväzku „JOLKA“ bola založená 29. 10. 1975 a obsahovala pôvodne 301 strán. Záznamy k preverovanej osobe pátra Františka PAŇÁKA zo strán 184 – 185 v druhej zložke chýbajú. Ako dátum skartovania zložky je uvedený 1. 12. 1989. Kópiu záznamu TS „JOLKA“ k preverovanej osobe Františka Paňáka č. 10/80 zo dňa 17. 10. 1980 možno nájsť vo zväzku „JEZUITA“.
- 33 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice, O ŠtB Spišská Nová Ves. TS „PETER“, reg. č. 15 420 (Pavol MALIŇÁK, nar. 19. 2. 1956). Zväzok zavedený 14. 4. 1982 na O ŠtB Spišská Nová Ves. Kópia záznamu TS „PETER“ č. 1/83 zo dňa 10. 1. 1983 k preverovanej osobe František PAŇÁK sa zachovala vo zväzku „JEZUITA“.
- 34 A ÚPN, f. KS ZNB-S ŠtB Košice. Záverečná správa č. P. OS-00 1994/23-1984 zo dňa 3. 9. 1984 s návrhom na ukončenie previerky osoby František Paňák. Dokument so stupňom utajenia PRÍSNE TAJNÉ má dva listy. Správu schválil náčelník 3. oddelenia II. odboru npor. Michal Helemik.
- 35 Porov. *Stanovy Spoločnosti Ježišovej a Doplňujúce normy*. Trnava: Dobrá kniha, 1997, Prvá a všeobecná skúška, 1. kapitola, čl. 3.

najmä vytrvalou prácou spovedníka v Dóme sv. Alžbety. V tejto práci mu nechýbali ťažkosti, ale ani presvedčenie, že pracuje pre iný poriadok, než aký spoločnosti vnucovali vonkajšie okolnosti. S kaplánom Jozefom Tandarom, s ktorým sa denne spoločne modlil, si dobre rozumel a oboch spájalo vzájomné priateľstvo. Prozreteľnosť dopriala obom dožiť sa pádu komunistického režimu. Slobodné pomery dovolili P. Paňákovi osobne sa stretnúť aj s pápežom Jánom Pavlom II., keď v roku 1995 prišiel do Košíc svätorečiť blahoslavených Košických mučeníkov.

Život P. Františka Paňáka SJ zamestnával v období totality mnoho príslušníkov bezpečnostných zložiek. Začiatkom marca 1950 ho ŠtB zaistila pre podozrenie z protištátnej činnosti, čo však nebolo dokázané, a po siedmich mesiacoch ho prepustila na slobodu. Dňa 19. júna 1952 bol zatknutý a v procese s Imrichom Staríčkom a ďalšími 23 obvinenými odsúdený na 6 a pol roka straty slobody. Za vinu sa mu kládlo, že viedol mladých ľudí k vernosti Vatikánu, čím sa nepriateľsky staval voči ľudovodemokratickému zriadeniu v Československu. Keď po prepustení pracoval „vo výrobe“ v Mitrove na Morave, využil v čase Pražskej jari politické uvoľnenie, aby sa vrátil na Slovensko a tým opäť ku kňazskej práci pre dobro Cirkvi. Ako podozrivý sa dostal do cieleného sledovania viacerých agentov ŠtB v Košiciach. Nezadal totalitnému režimu nijakú príčinu pre to, aby bol pozbavený práce pre dobro ľudí. Mnohí si ho vážili a v optimistickom duchu prežil zvyšné roky totalitného režimu. Bol príkladom mnohým kňazom, ktorí nevládali uniesť bremeno nespravodlivého šikanovania. Z posledných síl sa zapojil po páde komunizmu do duchovnej práce pre komunitu sociálnych sestier v Košiciach, čím ukázal svoje nezmenené priority práce v prospech ľudí a spoločnosti. Je vzorom obetavého človeka a starostlivého kňaza.

SUMMARY

Activities of František Paňák SJ in reports of the secret collaborators of the State Security Service (ŠtB) during his service in Košice

Milan Hudaček SJ

The life of František Paňák SJ employed many members of the Security Forces during the period of totalitarianism. At the beginning of March 1950, the State Security Service detained him on suspicion of anti-state activity, which was not proven, and released him after seven months. On 19 June 1952, he was arrested and sentenced to 6 and a half years in prison in a trial with Imrich Staríček and 23 other accused. He was blamed for leading young people to be loyal to the Vatican, thus being hostile to the People's Democratic Establishment in Czechoslovakia. After his release, when he worked as an assistant maintenance worker in Mitrov na Morave, he took advantage of the political

liberation during the Prague Spring to get to Slovakia and thus again to priestly work for the good of the Church. As a suspect, he got into targeted surveillance of several State Security Service agents in Košice. He gave the totalitarian regime no reason to be deprived of work for the good of people. Many people respected him and he survived in an optimistic spirit the remaining years of the totalitarian regime. He was an example to many priests who could not bear the burden of unjust bullying. After the fall of communism, he joined with his last strengths in spiritual work for the community of social sisters in Košice, thus showing his unchanged priorities for work for the benefit of people and society. He is an example of a self-sacrificing man and a caring priest.

Na barikádach štúdia, spolkovej činnosti a zápasu o slobodu

František Neupauer

„Ovládam všetky európske jazyky okrem severských,“ napísal do svojho životopisu mladý právnik František Paňák. Kde sa naučil toľko rečí chlapec, ktorý sa narodil v rodine krajčírky Cyrila a Márie, rod. Gaburovej, 25. januára 1908 v Oravskom Podzámku? Ferko Paňák mal 10 rokov, keď sa skončila prvá svetová vojna, zaniklo Rakúsko-Uhorsko a vzniklo Československo. Jeho starší súrodenci¹ ešte v časoch maďarizácie nemohli pokračovať v stredoškolských štúdiách, keďže ich otec, podzámsky hajdúch, bol považovaný za „pansláva“ – priatelil sa s miestnymi i martinskými národovcami. Vznik Československa umožnil Františkovi Paňákovi dosiahnuť vyššie vzdelanie. Študoval na nižšom Gymnáziu v Dolnom Kubíne a následne na Československom štátnom reálnom gymnáziu Dr. Vavra Šrobára v Levoči. Po piatom ročníku pokračoval v štúdiách ako jeden z dvanástich štipendistov československej vlády a Mestskej rady v Nîmes na československom oddelení miestneho francúzskeho lýcea. Pobyť vo Francúzsku ukončil maturitou v Montpelliéri (prvá časť) a v Dijone (druhá časť). Zmaturoval s vyznamenaním.² Vysokoškolské štúdium práva absolvoval na Karlovej univerzite v Prahe. Popri vyučovaných jazykoch Paňák študoval ďalšie cudzie jazyky a jeho filologický rozmer napomáhalo zastupovanie študentov na medzinárodných fórach i excelentná znalosť latinčiny. Jeho vysokoškolskí rovesníci chceli spoznať jazyk i kultúru rôznych národov, a tak prekladali diela veľkých osobností týchto národov. V čase štúdia v chorvátskom Záhrebe aj Paňák preložil filozofické dielo *Stvoriteľ sveta*³ z chorvátčiny. Neskôr využíval svoje jazykové znalosti v rámci samoštúdia, pri príprave textov pre košického ordinára i počas vysluhovania sviatostí.

Intelekt i spoločenská povaha Františka Paňáka boli prínosom preňho osobne i pre spoločnosť. Rodina veľkoobchodníka Peyrouniera, ktorá si ho obľúbila počas gymnaziálnych štúdií vo Francúzsku, aj po jeho odchode podporovala študentov z Československa a založila so svojimi známymi Spolok priateľov Československa (ČSR). U Peyrouniera zapálil iskru záujmu o rozvoj československo-francúzskych

1 Jozef (1899), Mária (1901), Štefan (1903), Cecília (1897; zomrela ako dieťa). Mladšou sestrou bola Žofia (1910).

2 Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ďalej SNK ALU) Martin, sign. 109 R 31 – Curriculum vitae dr. Františka Paňáka, organizačného referenta MS, 1937.

3 ŠANC, František. *Stvoriteľ sveta*. Trnava: Posol B. s. J., 1944.

vzťahov, čo vyústilo do ocenenia prezidentom Tomášom G. Masarykom, ktorý mu udelil Rad Bieleho leva. Takéto „podpaľačstvo“ pozitívneho nasmerovania sa stalo celoživotnou náplňou Františka Paňáka.

Vďaka nadaniu mohol počas štúdia v Prahe bývať na Hlávkovej kolejí, ktorá poskytovala ubytovanie pre 214 chudobných a usilovných vysokoškolákov za nízky poplatok za ubytovanie a stravu.⁴

Počas pražských právnických štúdií bol členom spolku Považan. Ako študent prvého ročníka práva na Karlovej univerzite sa stal predsedom literárneho odboru spolku Detvan, neskôr podpredsedom spolku. Dva roky zastával funkciu predsedu, ktorá v minulosti patrila významným postavám slovenského akademického a neskôr politického života v Prahe, ako napr. Vavrovi Šrobárovi (1898 – 1899) či Milanovi Rastislavovi Štefánikovi (1901 – 1904). V Modrej sále Akademického domu sa zúčastňoval na pravidelných diskusiách v spoločnosti zhruba tridsiatich spoločníkov. Sám pravicovo orientovaný vnímal odlišnosti v členskej základni tejto organizácie. V almanachu *Detvan* zaznamenával existenciu dvoch frontov, ktoré boli súčasťou tejto študentskej spolkovej organizácie. „*Ten prvý tvoria komunisticky ladení mladí ľudia s predvídateľným u nich programom: Pričleniť k SSSR Slovensko a bude Sovietsky zväz o jednu malú republiku bohatší.*“ S ich názormi nesúhlasil, považoval ich skôr za vec senzácie ako racionálneho uvažovania. „Spolkových bratov“ neodsudzoval, keďže u mnohých z nich vnímal hlboké sociálne cítenie. Všímal si fenomén, ktorým boli zaplavovaní títo študenti: „*Prichodia do styku stále s novými a novými agentmi Moskvy, cítia, že sú predmetom obdivu a sympatie – toto všetko ich utvrdzuje v presvedčení, že ich cesta je pravá, keďže nachádzajú porozumenia.*“ Druhý front „*má tú nevýhodu, že nemožno o ňom veru povedať, že by bol veru taký biely, ako sú komunisti červení.*“ Nevnímal iba nejednotnosť pravicového spektra, ale aj „zboľševizovanie pravice“. Napriek týmto diametrálne odlišným názorovým platformám ponúkal zjednocujúce hľadisko: „*Priemerný náš Detvanec, nie korheľ, ale mysliaci človek, keď odchádza z Prahy, už či bol pritísnutý viac tým prvým alebo druhým kameňom, je presvedčený:*

1 so stránky náboženskej, že človek má mať prísne vyhranený svetový názor;

2 so stránky sociálnej: Kto nepracuje – nesmie jesť. Pôda patrí sedliakom. Pocitívá práca sa neprejavuje v ziskoch, ale v nepretržitom, zaručenom chode podniku.

3 So stránky nacionálnej: Dobyť si Slovensko.

4 NEUPAUER, František. Fero Paňák – vysokoškolák v Prahe, Banskej Bystrici a v Záhrebe. In: GNIP, Jozef, SZANISZLÓ OP, Inocent-Mária Vladimír (eds.). *Páter Paňák a Košice. Zborník z vedeckej konferencie pri príležitosti 100. výročia od jeho narodenia*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2008, s. 40 – 60.

*Toto je obsahom všetkých rečí, ktoré sa v Detvane vravia.*⁶⁵

Hlavný cieľ spolku Detvan nevnímal v rovine politickej, ale v národnej. „Okrem združovania Slovákov v Prahe a pestovania československej vzájomnosti cieľom ‚Detvancov‘ je tiež oboznamovať českú verejnosť so všetkým, čo je slovenské.“⁶⁶ Napriek negatívam zo strany čechoslovakistov Paňák sa neprikláňal na stranu radikálnych autonomistov. Snažil sa pozdvihnúť slovenské národné povedomie v rámci spoločného štátu.

Ferko Paňák nebol zainteresovaný len do diania v slovenských spolkoch v Prahe. Zastával funkciu kultúrneho referenta v Ústrednom sväze československého študentstva (ÚŠČS) a organizoval prednášky s názvom O ideológii československých politických strán, kde odznali i úvahy „najvynikajúcejších osobností nášho verejného života“.⁶⁷ Snažil sa odpolitizovať študentský život „a ukázať politiku ako vedu a umenie a nie ako demagógiu“.⁶⁸

Ešte ako študent práva sa 25. a 26. júna 1932 zúčastnil na Zjazde mladej slovenskej generácie v Trenčianskych Tepliciach, ktorý podľa historika Róberta Letza patrila k najvýznamnejším udalostiam moderných slovenských dejín. Paňák vystúpil v rámci bloku Stanovisko k vedeniu nášho verejného života. Panelu predsedal Dr. Anton Vašek a medzi panelistami boli Dr. Pavel Kordoš, Dr. Jozef Millo a Dr. Daniel Okáli. „Posledný referent o tejto veci, Fr. Paňák, hovorí o tom, že podľa ústavnej listiny tu koniec-koncov vládne ľud. Ale bolo by to z vôle ľudu, čo tu vidíme? Vystahovalectvo, nezamestnanosť atď.? Ľud cíti nenávisť proti rozhodujúcim pánom moci.“⁶⁹

V roku 1928 sa stal členom základne Medzinárodnej študentskej konfederácie (CIS). V roku 1933 sa stal predsedom 5. komisie CIS, neskôr predsedom medzinárodných študentských štatistik.⁷⁰ Po reorganizácii Malej študentskej Dohody (MŠD) stál Paňák pri vzniku jej stáleho sekretariátu v Prahe. Ako sekretár MŠD viedol malodohodový študentský kongres; na poste sekretára ostal – na žiadosť

5 PAŇÁK, František. Z dnešného Detvana. In: MEČIAR, Stanislav (ed.). *Detvan 50 rokov v Prahe. Rozpomienky, štúdie, úvahy*. Praha: Nákladom Slovenského spolku Detvan: Matica slovenská, 1932, s. 73 – 79.

6 PAŇÁK, František. Jubilejný zájazd akademického spolku Detvan na Slovensku. In: *LUK*, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 16 – 17.

7 Prednášky boli publikované vo forme 15 brožúr a niektoré (napr. od Dr. Milana Hodžu) vyšli vo viacerých vydaniach.

8 SNK ALU Martin, sign. 109 R 31 – Curriculum vitae dr. Františka Paňáka, organizačného referenta MS, 1937.

9 (bez autora). Dokončenie referátu o sjazde mladej generácie. In: *Slovák*, roč. 14, 29. júna 1932, č. 147, s. 3 – 4.

10 Vydal francúzsku medzinárodnú štatistickú študentskú ročenku, za ktorú mu kongres CIS v Nottinghamu vyslovil pochvalu.

jeho členov – i v roku 1935. Jeho diár bol plný mien a adries predsedov a zástupcov európskych študentských organizácií z pobaltských krajín, Švajčiarska, Francúzska, Talianska, Veľkej Británie, ale aj USA a Japonska.¹¹ Cestoval po celej Európe. „*Bol som ako minister zahraničných vecí, cestoval som z jednej strany Európy na druhú, takže som poznal aj takto zvonku svet,*“¹² spomínal si v čase svojho pôsobenia v Košiciach.

Po ukončení právnických štúdií 16. decembra 1932 pracoval na Prezídium Zemského úradu Praha v Prahe-Smíchove a následne začal s prácou organizačného referenta Matice slovenskej.¹³ Jeho činnosť prerušila prezenčná vojenská služba v Prahe a v Moste, no i počas jej výkonu ako frekventant justičného kurzu a školy pre dôstojníkov v zálohe pracoval pre Maticu slovenskú.¹³

O vzdelaného a spoločenského Ferka Paňáka javilo záujem i nežnejšie pokolenie. Jeho sestra Žofia si spomínala, ako k nim do Oravského Podzámku prišla aj s otcom na peknom kočiari dievčina z Prahy. Paňák azda v duchu štúrovcov sa nechcel oženiť s dievčinou, ale „s národom“. Mamke ešte pred nástupom na štúdium práva povedal: „*Chcem z toho nášho národa urobiť niečo väčšie.*“¹⁴ Neskôr bol toho názoru, že do tridsiateho roku života sa má mladý človek rozhodnúť buď pre duchovné povolanie, alebo vstúpiť do manželstva. V čase vysokoškolských štúdií Paňák chodieval na ranné sväte omše k benediktínom v Prahe-Břevnove¹⁵ a neskôr pocítil v srdci túžbu zasvätiť sa Bohu v tejto reholi. Vtedajší opát H. Dominik Prokop mu však odporúčal uprednostniť činnú reholu pred kontemplatívnou.

Jeho cesta k zasvätenému životu nebola priamočiara. Niesla sa v znamení duchovného rozlišovania v snahe urobiť z tohto nášho národa niečo väčšie i v znamení neobyčajnej odvahy.

11 Archív rodiny Františka Paňáka – pani Urbanová, rod. Paňáková, Bratislava.

12 Od mája 1933 zastupoval Maticu slovenskú (ďalej aj MS) v študijnom odbore Masarykovho ľudovýchovného ústavu v Prahe. V januári 1934 prebehla oficiálna korešpondencia s predstaviteľmi MS, ktorí vytvorili adekvátne podmienky pre činnosť mladého právnika v inštitúcii národného charakteru. Pridelili mu prácu referenta v organizačnom oddelení MS a v tejto funkcii ho potvrdil na svojom zasadnutí 3. mája 1934 Výbor MS. Matica slovenská. Archív Matice slovenskej (ďalej MS AMS) Martin, sign. 39 BN 20, MS – František Paňák – oznámenie o prijatí za organizačného referenta MS, 1934. Archív Františka Neupauera (ďalej AFN) Slovenská Ves, nahrávka rozhovoru s pani Urbanovou, rod. Paňákovou, Bratislava 3. apríl 2006.

13 Zastupoval MS na valnom zhromaždení spolku Detvan (29. januára 1937), na schôdzi Československého zahraničného ústavu v Prahe (17. február 1937). Zabezpečoval ubytovanie predstaviteľom MS (napr. jej tajomníkovi Jozefovi Cígerovi-Hronskému v marci 1937). MS AMS Martin, sign. 39 BN 20, MS – František Paňák – referent MS, 1934.

14 AFN Slovenská Ves, nahrávka rozhovoru s pani Urbanovou, rod. Paňákovou, Bratislava 3. apríl 2006.

15 Tu sa zoznámil s neskorším opátom Anastázom Opaskom, s ktorým počas komunistického režimu zdieľal osud politického väzňa.

Jezuita

František Paňák, vysokoškolák, právnik, vojak, organizačný referent Matice slovenskej s aktívnymi kontaktmi s predstaviteľmi študentského a spolkového života, hľadal vlastnú životnú cestu. Vo svojom vnútri cítil iskru duchovného povolania, ktorej dovolil planúť. „*Keď si už dostal iskru a ona už horí, toto musí každý pochopiť, tak aby nevyhasla, musíš prikladať. A tomu musíš uveriť, čo by si bol aký ateista alebo filozof: ak nebudeš prikladať, horieť nebude [...] železo treba kovať, nemožno ho nechať len tak, teda musíme byť aktívni.*“¹⁶

Zanechať aktivity na prehlbovanie národného povedomia prostredníctvom Matice slovenskej nebolo jednoduché. Navyše i sám Andrej Hlinka sa dal počuť: „*Kým bude Paňák v Matici slovenskej, dovtedy aj ja budem jej členom.*“¹⁷ Paňák nikdy nejavil záujem o politickú angažovanosť. V snahe pozdvihnúť národ si neskôr uvedomil, že z národa urobí niečo väčšie cez šírenie kresťanstva. Jeho odchod od svetských vecí a inštitúcií nebol odklonom od ideálov mladosti, skôr naopak, vyplýval z myšlienky urobiť niečo viac spoluprácou s Bohom, a to nielen pre tento národ, ale pre všetkých. Jasne to deklarujú jeho slová, ktoré napísal pri príležitosti sviatku našich vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda v gratulácii svojmu synovcovi v roku 1985: „*Tvoji patróni sa zaslúžili o jednotu Európy. Nesmieme sa deliť na východ a západ. V Bohu sme všetci všade jedno a doma. To je to krásne. Nie sme si cudzí. Spoločne jednotní. Prijímame všetci tú istú hostiu, toho istého Ježiša Krista a tým sme navzájom spojení v jedno mystické telo Kristovo. Kristus je naveky a s ním aj my sme naveky.*“¹⁸

Rozvážny postoj tridsaťročného Paňáka dokazuje list, ktorý napísal dva dni pred vstupom do Spoločnosti Ježišovej Františkovi Hrušovskému z Matice slovenskej: „*Jedni utekajú pomáhať španielskym bolševikom, musia byť druhí, ktorí si stanú na miesto padlých našich kňazov.*“¹⁹ Tieto slová nijako nekorešpondujú s rezignáciou či únikom „od sveta“, ale hovoria o jasnom nasadení, odvahe. Paňák dokonca píše, že sa chce postaviť „do prvých línií“. Z týchto slov cítiť pripravenosť obetovať vlastný život i ako mučeník.

16 GNIP, Jozef. *Páter František Paňák SJ. Pokračovateľ v diele troch svätých Košických mučeníkov*. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 97.

17 Andrej Hlinka sa takto vyjadril pred Žofiou Urbanovou, rod. Paňákovou, počas obeda u Karola Sidora. AFN Slovenská Ves, nahrávka rozhovoru s pani Urbanovou, rod. Paňákovou, Bratislava 3. apríl 2006.

18 URBAN, Cyril. Korešpondencia s ujom Ferkom Paňákom. Príspevok odznel na konferencii *JUDr. František Paňák SJ a prenasledovaní na východnom Slovensku* dňa 25. januára 2018 v Košiciach.

19 SNK ALU Martin, sign. 102 A 27 – korešpondencia Paňák – Hrušovský, F., 1938. Keď prišiel k jezuitom, tak starším pátrom povedal tieto slová: „*Vo svete človek nevie, komu káru ťahá. Preto som vsadil na Krista.*“

Realitu komunistického režimu v Československu, ktorej súčasťou bola likvidácia reholí v roku 1950, odráža surové nadšenie jedného z likvidátorov, ktorý sa dal počuť: „*Týmito rukami som v Španielsku zaškrtil niekoľkých kňazov!*“²⁰ Bol si toho tridsaťročný právnik, ktorý začal svoj noviciát 1. februára 1938 v Ružomberku, plne vedomý? Zrejme áno. Predpokladáme, že vedel, že v rokoch 1937 až 1938 zatkli za zločin nepovoleného vykonávania náboženských úkonov v ZSSR 165 200 klerikov, z toho 106 800 zastrelili. Paňák bol pripravený postaviť sa do prvých línií proti bolševizmu v čase, keď v Sovietskom zväze Stalin dal bez milosti povraždiť viac ako stotisíc klerikov.²¹ Jeho odhodlanie sa nieslo vo vedomí, že byť v rukách Všemohúceho, „*vedieť, komu káru človek tlačí*“, je tá najsilnejšia istota a cesta na plnohodnotné využitie pozemského života.

V rodinnom kruhu zľahčoval svoje smerovanie povestným humorom. Keď sa ho mama pýtala: „*Ferko, a prečo práve k tým strašným jezuitom? Či si sa vari na rozumie pomínul?*“, on jej s úsmevom odpovedal: „*Mama, keď je niekto považovaný za blázna pre Krista, to je dobre, to je dobrý znak!*“²²

Po vyhlásení autonómie a 14. marci 1939 odmietol výzvy predstaviteľov politického života k aktívnej účasti na politickom živote. Po štúdiách filozofie v Záhrebe a teológie v Banskej Bystrici prijal sviatosť kňazstva z rúk biskupa Andreja Škrábika 5. júna 1944.²³ Nasledovalo aktívne kňazské pôsobenie v Banskobystrickej diecéze.

Bol to František Paňák, ktorý až do príchodu vojsk Červenej armády ostal v jezuitskej kaplnke v budove vtedajšieho Teologického inštitútu v Banskej Bystrici (dnešná Štátna vedecká knižnica). Bol to on, ktorý vstúpil do stanu veliteľa Jegorovova, aby s ním rokoval pred príchodom Červenej armády do mesta pod Urpínom.

I jeho následné krátke pôsobenie v Bratislave zanechalo trvalé stopy v podobe duchovných cvičení pre vysokoškolákov a vedení mariánskych kongregácií. V jezuitskom kostole na Františkánskom námestí v Bratislave vyslúžil v roku 1949 sviatosť zmierenia rodine, ktorá následne zanechala svedectvo o svojom obrátení: „*Nech je požehnaná hodina, keď sme tu po dlhom blúdení pred sluhom Božím v pokore pokľakli, nech je požehnaný sluha Boží, ktorý nám upravil nohy na cestu pokánia.*“ Toto unikátne poďakovanie za sviatosť zmierenia na spovednici v bratislavskom

20 AFN Slovenská Ves, rozhovor s donom Vojtechom Zemanom SDB, nedatované.

21 Porovnaj: PIPES, Robert. *Komunizmus*. Bratislava: Slovart, 2007, s. 60.

22 Podľa rozprávania jeho rodnej sestry pani Žofie Urbanovej, manželky známeho spisovateľa Mila Urbana, ktorá to opakovane spomínala pátrovi Jánovi Ďačokovi SJ. ĎAČOK SJ, Ján. P. František Paňák SJ – verný syn svätého Ignáca. Príspevok odznel na konferencii *JUDr. František Paňák SJ a prenasledovaní na východnom Slovensku* dňa 25. januára 2018 v Košiciach.

23 Rím. kat. farský úrad Oravský Podzámok, Matrica baptisatorum 1896 – 1956.

chráme je ďalším dôkazom jeho apoštolátu. Na pozadí ďakovnej tabuľky je životný príbeh Jána Urbánka (vedúceho bratislavskej Baťovej predajne obuvi) a jeho manželky Jozefíny. „Na rozhrešenie od jezuitského ‚sluhu Božieho‘ pátra Františka Paňáka spomínala pani Jozefína ešte ako vdova, pričom na sklonku života požiadala vnuka Petra Smolíka, aby dal do jezuitov na príslušnú spovednicu umiestniť požadovanie za milosť prijatú ešte v roku 1949.“²⁴ „Je to svetový unikát, lebo vieme, kto napísal danú tabuľku a kto v spovednici spovedal,“ pripomína biskup Jozef Halík.

Po nastolení komunistickej totality Ferko Paňák zdieľal osud s ostatnými rehoľníkmi. Už v marci 1950 bol zatknutý pre podozrenie z protištátnej činnosti, neskôr však pre nedostatok dôkazov prepustený na slobodu. „Koncom roku 1950 hneď začal ilegálnu činnosť tým, že bez štátneho súhlasu vykonával duchovnú činnosť v Mokradi a neskôršie vo Sv. Beňadiku²⁵. V roku 1951 sa zapojil do protištátnej organizácie ilegálnych ‚krúžkov‘ v Bratislave. Znajúc rozvrtné ciele tejto organizácie, organizoval a riadil niekoľko tajných schôdzí a to na okolí Bratislavy, vo Zvolene, a inde,“ píše sa v rozsudku Krajského súdu v Bratislave z 30. apríla 1954.²⁶

Väzeň

Paňákovi neznepríjemňovali život len drastické spôsoby bacharov, ale aj niektorí spoluväzni. Ladislav Hanus spomína, medzi akými trestancami sa ocitli vtedajší politickí väzni: „Sám som počul takýto rozhovor, dvaja chuligáni sa rozprávali medzi sebou a smiali sa. Ty si zavraždil svoju matku a ja som zavraždil svoju sestru. Servus, potykajme si, budme kamaráti. Gratulovali si k tomu!“ V takejto „spoločnosti“ sa ocitol aj páter Paňák. Hanus opisuje konkrétneho Paňákovho spoluväzňa: „Bol medzi tými chuligánmi úplne úchylný chlap, myslím Pribík alebo Pribyl sa volal. Taký zlopovestný, hádam ani nie taký zlomyseľný, ale úplný debil. Kto s ním bol na jednej cele, tak ten si naozaj vytrpel. Lebo ten konal ako nenormálny, ten už nedbal na nič, ani pri telesných potrebách, pri všelijakých prejavoch, pri jedení, pri spaní, pri hocičom – ako zviera. Bol neprístupný dákemu slovu, napomenutiu. Práve to ho najväčšmi vydráždilo, rehlil sa a cápal a útočil na človeka. Strašné s bláznom na jednej cele byť! [...] Myslím, bol to Paňák, ktorého dali s ním spolu. A ten predsa len zapôsobil na neho. Situácia sa celkom zmenila. Paňák šiel na neho prísne, ale aj ľudsky. Dohováral mu ľudsky, spomínal mu rodičov, otca aj matku. A ten tak skrotol, že sa

24 Osobná výpoveď Slavenky Smolíkovovej, dcéry Jána a Jozefíny Urbánkovcov. Záhorská Bystrica 30. januára 2011. GNIP, J. Páter František Paňák SJ, s. 56.

25 Dnešný Hronský Beňadik; poznámka autora.

26 Archív Spoločnosti Ježišovej (ďalej ASJ) Košice, šk. č. 15, netriedené.

stal z neho až otrocky oddaný. Ten by sa bol po zemi plazil, tak sa to celkom obrátilo. U takého primitíva bolo všetko možné.“ Ďalším jeho spoluväzňom bol Vilo Hos, ktorého Hanus opísal nasledovne: „Záhorák, výtržník, už nenapraviteľný, takže šiel z kriminálu do kriminálu. Zavalitý chlap, tiež zarastený, zúrivý, postrach kriminálu. Ten nedbal na nič. S ním si nevedeli rady. Tak bol s ním Fero Paňák. Priniesli im v šálkach obed, ako obyčajne, ku dverám. Paňák sa chcel najesť, Vilo Hos sa díval na tú šálku a vrel: „Ty, tá šálka sa mi pozdáva. Ja som sa do nej vyondial. Tú poznám.“ Tak mu znechutil obed, odložil šálku, už sa mu nechcelo jesť. Takýto spôsob mal Vilo Hos. Ten ustavične robil krik, že to bolo počuť po celej budove, vyspevoval a vyrevúval. Keď sme vystúpili hore na poschodie a šli sme na pavlače, on sa rozbehol a behal, naháňali ho ako potkana, hore-dolu. [...] Teda v krimináli známa figúra, jeden z najpopulárnejších. Nebol zlý, ale úplný divoch.“²⁷

Človekom zmierenia a budovania priateľstva ostal František Paňák aj vo väzení. Jeho spoluväzeň Vincent Samuely o ňom napísal: „Ja som na samotkách vo valdickej väznici poznal jedného z najvzácnejších ľudí, aký kedy chodil po tejto zemi. Bol to právnik a jezuita František Paňák. Jeho veľkosť nespočívala však iba v jeho intelektuálnych schopnostiach, ale najmä v jeho srdci a v jeho morálnych kvalitách. [...] František Paňák mal zapálené, večne horiace srdce.“²⁸ Stretnutie s Paňákom zmenilo pohľad na väzenie aj u mladého študenta Rudolfa Dobiáša, ktorý bol v roku 2017 nominovaný na Nobelovu cenu za literatúru. Pochopil, že vo väzení sú vzácní ľudia, jeho „druhí otcovia“. Páter Paňák ho cibril aj literárne, keď mu zadal nejakú tému, slovíčko a Dobiáš to mal vysvetliť tak, aby to aj najjednoduchší človek pochopil.²⁹ Viesť dialóg, vysvetľovať – to bola typická črta, s ktorou sa neskôr stretávali aj účastníci Paňákových duchovných cvičení.

Po prepustení na slobodu v roku 1960 nemohol páter Paňák pôsobiť v pastoračii. Prijal prácu lesného robotníka a žeriavníka na rodnej Orave. V šesťdesiatych rokoch opravoval lesné cesty a staval základnú školu v Hutách na Orave. Osud robotníka prijal naozaj pokojne.

Vo vedení Charity (1968)

V roku 1968 získal páter Paňák účinkujúci mimo pastoračie (teda ako laik) možnosť pôsobiť v rámci Ústrednej Charity na Slovensku (ÚCHS) ako predseda

27 HANUS, Ladislav. *Pamäti svedka storočia*. Bratislava: Lúč, 2006, s. 424.

28 SAMUELY, Vincent. Paňák František, SJ – Právnik a jezuita. In: DOBIÁŠ, Rudolf (ed.). *Triedni nepriateľia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004, s. 320.

29 AFN Slovenská Ves, rozhovor s Rudolfom Dobiášom (nar. 1934) dňa 24. januára 2018.

jej kuratória, ale len na krátky čas, kým trvalo obdobie Pražskej jari. Poverenie Slovenskej národnej rady pre kultúru a informácie neuznalo jeho menovanie biskupom Ambrózom Lazíkom. Rovnako odmietlo Jána Barnáša, brata zosnulého biskupa Štefana Barnáša, ako generálneho riaditeľa ÚCHS. Vtedajší povereník odporučil Ambrózovi Lazíkovi čo najskôr vymenovať nové kuratórium bez dvojice Barnáš – Paňák.³⁰ „*Laxný prístup A. Lazíka sa stretol s rozhorčením veľkej časti veriacich, ako aj rehoľných sestier obývajúcich charitné ústavy ÚCHS, ktoré mu poslali otvorený list. V liste vyjadrili podporu kuratóriu a J. Barnášovi a žiadali biskupa, aby urýchlene zabezpečil odstránenie správcov charitných ústavov, s ktorými mal byť rozviazaný pracovný pomer už na jar 1968, no stále zostávali na svojich miestach pre administratívne problémy a nezhody s Robotníckym odborovým hnutím pôsobiacim pri ÚCHS. K listu pripojili petíciu, ktorú podpísalo 989 rehoľných sestier. Vzhľadom na udalosti z 20. augusta 1968 a nastupujúcu normalizáciu kuratórium vymenované 23. mája 1968 stratilo pod tlakom novej politickej situácie akúkoľvek podporu.*“³¹ Dňa 18. septembra 1968 Zbor ordinárov Slovenska zrušil všetky menovania a delegácie vykonané od 30. apríla 1968.³²

Spovedník, „apoštol Košíc“

Páter Paňák prišiel do Košíc v čase nastupujúcej normalizácie už v dôchodcovskom veku na miesto pomocného kaplána. Hlavná časť jeho činnosti spočívala v úlohe spovedníka v Dóme sv. Alžbety a vykonávateľa duchovných cvičení. Patril k osobnostiam, okolo ktorých sa združovali predstavitelia podzemnej cirkvi, a stretával sa s ľuďmi nepohodlnými vtedajšiemu režimu.³³ Veľkým prínosom bol pre absolventov teologických štúdií, ľudí činných v kultúrnej a spoločenskej oblasti.³⁴ Svojím príkladom a postojmi oslovoval všetkých.

Aj agenti príslušníci ŠtB v snahe kompromitovať pátra Paňáka odkrývali jeho bohatú „protištátnu činnosť“. Jezuitský páter Milan Hudaček počas konferencie v Košiciach poskytol plejádu informácií zaznamenaných ŠtB. O činnosti svojho

30 List Štefana Brenčiča Ambrózovi Lazíkovi z 27. júna 1968. MOLOKÁČ, Milan. *Postavenie a činnosť Slovenskej katolíckej charity v období 1927 – 1995*. Dizertačná práca. Košice: TF KU v Ružomberku, 2017, s. 140.

31 MOLOKÁČ, M. *Postavenie a činnosť Slovenskej katolíckej charity v období 1927 – 1995*, s. 140.

32 ASJ Košice, šk. č. 15, netriedené.

33 Vykonával duchovné cvičenia pre sociálne sestry (AFN Slovenská Ves, nahrávka rozhovoru so sestrou Ludmilou Zahatlanovou SSS, Košice apríl 2006); navštevoval ho Pavol Čarnogurský (AFN Slovenská Ves, nahrávka rozhovoru s pátrom Vincentom Petrikom SJ, Košice apríl 2006) i Silvo Kréméry (AFN Slovenská Ves, rozhovor so Silvom Krémérom, Bratislava máj 2006).

34 AFN Slovenská Ves, nahrávka rozhovoru s Mons. Petrom Dubovským SJ, Ivanka pri Dunaji apríl 2006.

rehoľného spolubrata povedal: „*Svoj život položil na základ viery a ostatné boli detaily. Vyjadrenia vernosti svätej Cirkvi a Svätej stolici v Ríme sú v hláseniach agentov tak výrazným materiálom, že je to na svätorečenie pátra.*“³⁵

Na otázku spolubrata v kňazskej službe Juraja Semivana: „*Necítite frustráciu nad nespravodlivosťou, ktorú ste podstúpili?*“ páter Paňák odpovedal: „*Bakunin, buď budeš verný pravde a ostatné prijmeš tak, ako to je, alebo začneš nenávidieť, odplácať a už nebudeš vedieť, kde je pravda.*“³⁶

U pátra Františka Paňáka vieme dešifrovať i duchovné ciele, ktoré predkladal pred tvár Všemohúceho. Dennodenne sa modlil svätý ruženec (často spoločne s dominikánom Hyacinthom Jozefom Tandarom) na tri úmysly: aby boli svätorečení Košickí mučeníci; padla „pliaga komunizmu“, Svätý Otec navštívil Košice a neskôr, aby na sídliskách mesta boli postavené nové kostoly.³⁷

Jeho duchovné pôsobenie neustávalo ani vo vysokom veku, ba dokonca ani počas posledných rokov života, keď bol hospitalizovaný v Geriatrickom ústave sv. Lukáša v Košiciach. I tu ostal verný predsavzatiám z mladosti: piatkovému pôstu (jedno jedlo za deň) a modlitbe ruženca.³⁸ Neustále prijímal návštevníkov kajúcnikov.

Krásne svedectvo o jeho inšpiratívnom duchovnom živote kňaza jezuitu zanechali jeho spolubratia. O pátrovej nevyčerpatelnej službe svedčí spomienka pátra Jozefa Mydlu, ktorý ho raz našiel v bezvedomí v kúpeľni (k vedomiu ho prebrali privolaní zdravotníci): „*Vtedy nám povedal príbeh, ktorý sa mu stal predtým. Hovoril: ‘Bolo 24 hodín, ja som sa zobudil a išiel do kúpeľne. Ruku som položil na kľučku dverí a tam som postojacky zaspal. Zobudil som sa zo spánku na rovných nohách o 2.00 hodine. ‘ Spať krajne vyčerpaný a na rovných nohách sa naučil vo väzení... Za službu, ktorú robil, nikdy nečakal pochvalu. Rád navštevoval chorých v nemocniciach a v ich domoch. V tejto službe tiež vynikal. Obetoval sa Bohu a čakal na stretnutie so svojim Bohom Ježišom Kristom, ktorému celý život vzorne slúžil.*“³⁹ „*Aj malé Košice majú veľké postavy. Možno práve tak ako malý Ars mal svojho veľkého muža Jána,*“ týmito

35 AFN Slovenská Ves, korešpondencia autora s pátrom Milanom Hudačkom SJ, 17. január 2018.

36 SEMIVAN, Juraj. Páter Paňák – integrita v živote človeka (osobné spomienky). In: GNIP, J., SZANISZLÓ OP, I.-M. V. (eds.). *Páter Paňák a Košice*, s. 40 – 60.

37 SOČUFKA, František. *Poklad v hlinenej nádobe*. Bratislava: Lúč, 1999, s. 92. Potvrdené a doplnené v rozhovoroch s pátrom Petrom Zahoránskym SJ a sestrou Ludmilou Zahatlanovou SSS.

38 „*Zomrel po domodení sa posledného desiatku slávnostného ruženca.*“ AFN Slovenská Ves, nahrávka rozhovoru so sestrou Margitou Pethajovou SSS, Košice apríl 2006. Jedny z posledných slov pátra Paňáka boli: „*Mňa už nič iné nezaujíma, iba Boh. Čo by to bolo za kňaza, ktorý by nechcel zblízka poznať svojho Pána.*“ ASS Košice, záznam vysielania rozhlasovej relácie Spomienky na pátra Paňáka na Rádiu Slovensko.

39 AFN Slovenská Ves, korešpondencia s pátrom Jozefom Mydlom SJ z 24. apríla 2018.

slovami charakterizoval pátra Paňáka jeho mladší spolubrat Jozef Fekete.⁴⁰ „*Nebol som síce s ním konkrétne v nejakom dome, len čo som mal možnosti zachytiť tie správy, avšak cez komunizmus sa mi podarilo prísť do Košíc, kde účinkoval, a tam som bol u neho a zistil som ten rádius a to nasadenie. Napriek tomu tlaku, ktorý bol aj na neho robený, jednoducho vo vedomí tohto tlaku neprestával pracovať s mimoriadnym nasadením, odovzdaný do rúk prozreteľnosti Božej, a predsa prinášala jeho práca mnoho a mnoho ovocia rozvinutím aj osobnosti, aj nadania, aj duchovného života. To je jednoducho človek, ktorý patril Bohu, a tie veci, ktoré dostal od Boha, vracal mu znásobené svojou príčinnivosťou,*“ oceňoval pátra Paňáka biskup Peter Dubovský SJ. Kardinál J. Ch. Korec napísal: „*Bol to muž a kňaz vážny, múdry, dobrotivý a pevný. Obdivovali sme ho, že zanechal dráhu právnika a z Matice slovenskej vstúpil do Spoločnosti.*“⁴¹

Z duchovných a intelektuálnych kapacít pátra Paňáka ťažili predovšetkým kňazi Košickej diecézy. Kardinál Jozef Tomko spomína: „*Paňák, to je pojem...*“ „*Páter Paňák ma stále podržal,*“ povedal arcibiskup Alojz Tkáč. V podobnom duchu sa nesú svedectvá rehoľných sestier i laikov. Na detskú svätú spoveď u pátra Paňáka si spomína aj arcibiskup Cyril Vasil.

Jeho askéza i pozornosť voči biednym vykresľuje záujem o humanitárnu pomoc (i odoslanie svojej reverendy po svojich známych) počas vojnového konfliktu v bývalej Juhoslávii, rovnako záujem o duchovný život Rómov a chorých.

Literárne dielo Františka Paňáka

Odhaliť diela, ktoré František Paňák skutočne napísal, je neľahká úloha. Jeho vlastné „*curriculum vitae*“ z roku 1937 uvádza publikačnú činnosť vo viacerých periodikách: *Orava*,⁴² *Hlas*, *LUK*, *Slovensko*, v študentských revue, v lokálnych časopisoch a v almanachu *Detvan*.⁴³ V časopise *LUK : literatúra – umenie – kritika*, vydávanom Sväzom slovenského študentstva v Bratislave, bol v rokoch 1931 – 1932 členom redakčného kruhu. *Slovník pseudonymů v české a slovenské*

40 Páter Jozef Fekete SJ má na mysli svätého Jána Máriu Vianneya, patróna kňazov, ktorý pôsobil vo francúzskom Arse. FEKETE, Jozef. Starec a jeho ikony. Osobné spomienky na pátra Františka Paňáka 1994 – 1996. In: HUDÁČEK, Milan (ed.). *Jezuiti. Pätnásť rokov obnoveného života na Slovensku*. Trnava: Dobrá kniha, 2006, s. 67 – 71.

41 GNIP, J. *Duchovný profil pátra Františka Paňáka, SJ (1908-1997) a jeho vplyv na duchovný život v košickej diecéze*. Dizertačná práca. Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2007, s. 119.

42 V novinách *Orava* sa autori pod svoje články málokedy podpísali. Ich autorstvo by bolo možné určiť cez skúmanie korešpondencie redakcie týchto novín.

43 SNK ALU Martin, sign. 109 R 31 – Curriculum vitae dr. Františka Paňáka, organizačného referenta MS, 1937.

literatúre uvádza 15 pseudonymov prisudzovaných Paňákovi.⁴⁴ Na základe článkov, ktoré napísal a ktorých autorstvo mu smieme jednoznačne prisúdiť, sa nám odкрýva autor venujúci sa témam mravnosti, národa, školstva, veciam verejným a spolkovým.

I v osobnostiach názorovo opozičnej platformy dokázal nájsť pozitívne danosti, no zároveň poukazoval na negatíva ich ideologického zafarbenia. U Marxa si vážil jeho pracovitost', ale ním ponúkanú cestu nepovažoval za pevnú a šťastnú. Jeho doktrínu považoval za nedomyslenú. „*Originálne v sebe Marx nič nemá. Veď dnes každý vie, že materializmus existoval dávno pred Marxom. Či každý boháč nebol od stvorenia sveta až podnes materialistom?*“⁴⁵ Aj v iných článkoch poukazoval na nedôslednosť pri pomenovaní mylnej boľševickej ideológie. Nepáčil sa mu výrok, v ktorom niektorí zľahčovali negatíva boľševizmu pod rúškom Slovanstva: „*I keď sú boľševici, no predsa sú Slaviani.*“⁴⁶

Opakovane sa vyjadroval k riešeniu školskej otázky. Pozoroval, že na Slovensku bola nadprodukcia inteligencie (tých, ktorí mali maturitnú skúšku), no napriek tomu v oblasti ľudového školstva nastávali veľké deštrukcie, keď v krátkom období dochádzalo k opakovaným zmenám na poste výpomocného učiteľa, hlavne na dedinských školách. Paňák chcel tento problém riešiť tak, že by z maturantov boli ustanovení stáli učitelia v jednotlivých dedinách. „*Bude po kríze a národu učiníme nesmierne služby. Zahodíme frázy o úžasných pokrokoch v slovenskom školstve. Prirochme k skutočnej práci zdola nahor. Ľudová škola je základ. Keďže v ľudovom školstve na Slovensku panuje anarchia, nemôžeme iné očakávať ani na škole strednej a tým menej na vysokej.*“⁴⁷ Nepovažoval za šťastné, ak sa na slovenských stredných školách razil názor: „*... tady se mluví pouze česky!*“⁴⁸ Negatívne vnímal riešenie otázky vysokého školstva v českom prostredí („*Slovákovi netreba*

44 Konkrétne sú to: A. Hlavienka, B. Vážan, -er-, EK, Ep., -fp-, Fp., -ha-, Martin Matliak, M. Vážan, -na-, ok., -PaF-, p-k. VOPRAVIL, Jaroslav. *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973, s. 1029.

45 PAŇÁK, František. Marx a kresťanský svetový názor. In: *LUK*, roč. 2, 1931, č. 7 – 10, s. 147 – 148.

46 p-k. (pseudonym Františka Paňáka). Jozef Mikolaj. Ako to s nami bolo. In: *Slovenské pohľady*, roč. 53, 1937, č. 11, s. 650.

47 MATLIAK, Martin (pseudonym Františka Paňáka). Boľavá rana oslobodeného Slovenska. In: *LUK*, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 15 – 16.

48 PAŇÁK, František. Jubilejný zájazd akademického spolku Detvan na Slovensku. In: *LUK*, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 16 – 17. Vyjadroval sa i k rušeniu gymnázia na Hornej Orave (v Trstenej): „*Poliaci začnú stavať i univerzitu, kým my dôjdeme k názoru, že Hornej Orave vlastne netreba ani strednej školy, ani železničnej siete [...].*“ MATLIAK, Martin (pseudonym Františka Paňáka). Berme si príklad z Poliakov! In: *LUK*, roč. 3, 1931 – 32, č. 3, s. 52 – 55.

*univerzity, no a načo by bola drotárom technika!?*⁴⁹), ako i postavenie slovenských vysokoškolákov, na ktorých útočil denník České slovo s výčitkou, že slovenskí vysokoškoláci nemajú ducha československej vzájomnosti, ale „*vyslovene maďarského*“.

V slovenskom prostredí sa politické záujmy často spájali s národnými požiadavkami. Dňa 8. mája 1930 poslanci dolnej snemovne československého parlamentu za Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu (HSLs) predložili v poradí druhý návrh autonómie Slovenska.⁵⁰ V oblasti národného postavenia Slovenska Paňák nerazil cestu autonómie, ale bol za „*spokojné Slovensko a mocnú, skonsolidovanú republiku*“.⁵¹ Uvedomoval si, že život na Slovensku nie je ideálny. Smer, ktorý na Slovensku vládol, nazýval „*pokrokovým, hlasistickým, protimartinským, čechoslováckym, červeným, materialistickým*“.⁵² Negatíva nepozoroval len na strane Čechov, ale i vo vlastných radoch.⁵³

Zaujímavá bola jeho hra so slovami. Prisudzoval im nový, atypický význam. Právnik charakterizoval ako človeka zaoberajúceho sa nielen právnym systémom a zákonmi: „*Právnik by mal spozorovať skrivodlivosť prv, než ju obyčajný smrteľník, alebo neprávnik pocíti*.“ Prisudzoval mu i podtón duchovnosti: „*Vie nájsť spôsob, ako nepravé na pravú cestu priviesť*.“⁵⁴ Zrejme aj preto sa rozhodol študovať právo. Nehovoril len o maďarskej iredente, ktorá bola prirodzenou odozvou na stratu veľkého územia niekdajšieho Uhorska, ale i o českej iredente, ktorá sa prejavovala v zmýšľaní českých žurnalistov, ktorí starých Slovákov nazývali maďarónmi a maďarofilmi.⁵⁵

V jeho článkoch vidieť hlbokú úctu k slovenskému ľudu, v ktorom vníma jadro a základ správneho usudzovania: „*Lud všetko vie, lebo jedine on a nik iný všetko znáša a všetko cíti*.“⁵⁶ Za podstatu života pokladal dobrý charakter a nie priestor spoločenského uznania a prestíže. Články, ktoré písal, sa stávali predmetom diskusií

49 – ha – (pseudonym Františka Paňáka). Slováci v zrkadle najväčšieho básnika českého, Otokara Březinu. In: LUK, roč. 2, 1931, č. 7 – 10, s. 156 – 157.

50 KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, s. 202.

51 – Paf – (pseudonym Františka Paňáka). Praha-Brno-Bratislava. In: LUK, roč. 2, 1931, č. 3, s. 55.

52 PAŇÁK, František. Jubilejný zájazd akademického spolku Detvan na Slovensku. In: LUK, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 16 – 17.

53 „*Poviete si, že sú na vine všetkému zlému Česi. To je sprostosť. Tí robia svoju povinnosť. Lovia ryby v kalnej vode. Keby sme my boli na ich mieste, lapali by sme tiež*.“ PAŇÁK, František. Lud a národovci. In: LUK, roč. 1, 1930, č. 7, s. 106.

54 A. Hlavienka (pseudonym Františka Paňáka). Slovensko a slovenskí právnici. Načo márne čakáme. In: LUK, roč. 3, 1931 – 32, č. 7, s. 130 – 131.

55 A. Hlavienka (pseudonym Františka Paňáka). My a iredenta. In: LUK, roč. 2, 1931, č. 5 – 6, s. 96 – 99.

56 PAŇÁK, František. Lud a národovci. In: LUK, roč. 1, 1930, č. 7, s. 105 – 107.

i priateľskej korešpondencie. Obzvlášť bohatá je jeho korešpondencia so Stanislavom Mečiarom, Jozefom Cígerom-Hronským, Jozefom Škultétym a Mikulášom Gacekom.⁵⁷

V úvode preloženého diela *Stvoriteľ sveta* Paňák nabádal k rozvoju racionálneho myslenia, no rovnako i k aktivizmu: „*Nenechajte mľandraviť vôli. [...] Po krvavo zaplattených skúsenostiach dnes už každý vidí, že začiatkom úpadku národov bolo predovšetkým korumpovanie svedomia. A korumpovať svedomie znamená zatemňovať rozum a dať mľandraviť vôli*“, píše v roku 1944.⁵⁸

V neskoršom období sa zameriaval na dávanie duchovných cvičení pre študentov, kňazov, rehoľníkov a rehoľné sestry.

Samostatnú tému tvorí duchovná literatúra – podklady na kňazské rekolekcie –, ktorej sa vo svojich dielach venoval Jozef Gnip.⁵⁹ V exhortácii na tému modlitba páter Paňák napísal, aby sme sa modlili pomaly, dôstojne; aby naša modlitba bola živým slovom k živej Osobe; aby sme si všímali zmysel slov, ktoré vyslovujeme, a na záver, aby sme sa modlili aj vlastnými slovami a využívali pri tom rozum: „*Modlia sa tí, ktorí sa chcú modliť. Ak sa však niekto chce modliť, najprv sa musí hlboko presvedčiť, že modlitbu naozaj potrebuje, že bez nej, ako bez vzduchu, nemôže žiť*.“ Paňák povzbudzuje, aby sme každý deň „*znova a znova prijímali námahu modlitby*“.⁶⁰

„*Poloha a úloha génia (bystrého ducha, briskeho úsudku) nášho F. Paňáka... je v kresťanstve na spôsob Rúfusovho výroku: ‚Konečne som sa preboľel k Tebe, ó Bože!‘, neustále otvorený a otváraný na nové výzvy. Alebo postkarteziánsky: Stigmatum sum – ego sum*“, píše o Paňákovi jeho spolubrat Emil Váni. Vníma ho ako „živú reklamu na živého Boha“. Častuje ho prívlastkom „homo jesuiticus“ a v jeho živote i odkaze počuje volanie tichej a náročnej modlitby zodpovednosti, ktorá vrcholí v dialógu s Bohom: „*Vezmi, Pane, a prijmi celú moju slobodu, moju pamäť, môj rozum a celú moju vôľu... daj mi iba svoju lásku a milosť. Amen*.“ Meno Františka Paňáka je symbolom prijatia, dialógu, podnecovania k priateľstvu, spolupráci a výzvou na zúročenie vlastných talentov. Stal sa mužom hlbokého záujmu o dianie v spoločnosti, no rovnako aj osobou milujúcou, milujúcou ticho. Stretnutie s osobou tohto študenta, akademika,

57 SNK ALU Martin, Dr. František Paňák – korešpondencia, sign. 49 AI 13 (Škultéty), sign. 164 P 38 (Mečiar), sign. 115 J 24 (Gacek).

58 PAŇÁK, František. Slovo o slovenskom preklade. In: ŠANC, František. *Stvoriteľ sveta*, s. V – VIII.

59 Pozri: GNIP, Jozef. *Duchovný profil pátra Františka Paňáka, SJ (1908-1997) a jeho vplyv na duchovný život v Košickej diecéze*. Dizertačná práca. Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2007. GNIP, Jozef. *Páter František Paňák SJ. Pokračovateľ v diele troch svätých Košických mučeníkov*. Trnava: Dobrá kniha, 2008.

60 GNIP, J. *Páter František Paňák SJ*, s. 148.

vážna a jezuitu nie je len etapou v rámci chronologického chápania dejín, ale je inšpirujúcim stretnutím. Natrvalo ovplyvňuje jednotlivcov a ich pohľad na spoločnosť. Je príbehom najhlbšieho človečenstva i túžby po stretnutí kňaza so svojim Majstrom. Povzbudzuje k odvahe, nadšeniu i konverzii.

„*Jeho veľkosť nespočívala však iba v jeho intelektuálnych schopnostiach, ale najmä v jeho srdci a v jeho morálnych kvalitách,*“ napísal jeho spoluväzeň Vincent Samuely a dodal: „*Ako hovorí Romain Rolland: ‚Nepokladám za hrdinov tých, čo triumfovali myšlienkou alebo silou. Hrdinami pre mňa sú tí, čo sa stali veľkými svojím srdcom.‘ František Paňák mal zapálené, večne horiace srdce. Spomienka na neho a jeho skutky zostane dovtedy, kým zostane táto spoločnosť.*“⁶¹

Zoznam prameňov a literatúry

1. Archív Františka Neupauera, Slovenská Ves
2. nahrávka rozhovoru s pani Urbanovou, rod. Paňákovou, Bratislava 3. apríl 2006,
3. nahrávka rozhovoru s Margitou Pethajovou SSS, Košice apríl 2006,
4. nahrávka rozhovoru s Ľudmilou Zahatlanovou SSS, Košice apríl 2006,
5. nahrávka rozhovoru s Mons. Petrom Dubovským SJ, Ivanka pri Dunaji apríl 2006,
6. nahrávka rozhovoru s Vincentom Petríkom SJ, Košice apríl 2006,
7. rozhovor so Silvo m Krčmérym, Bratislava máj 2006,
8. rozhovor s Rudolfom Dobíášom (nar. 1934) dňa 24. januára 2018,
9. rozhovor s donom Vojtechom Zemanom SDB, nedatované,
10. korešpondencia s Jozefom Mydlom SJ z 24. apríla 2018.
11. Archív rodiny Františka Paňáka – pani Urbanová, Bratislava
12. Archív Spoločnosti Ježišovej Košice
13. Archív Ústavu pamäti národa Bratislava
14. Archív Matice slovenskej Martin
15. Rím. kat. farský úrad Oravský Podzámok, Matrica baptisatorum 1896 – 1956
16. Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia Martin
17. Dobová tlač
18. – ha – (pseudonym Františka Paňáka). Slováci v zrkadle najväčšieho básnika českého, Otokara Březinu. In: *LUK*, roč. 2, 1931, č. 7 – 10, s. 156 – 157.
19. - Paf - (pseudonym Františka Paňáka). Praha-Brno-Bratislava. In: *LUK*, roč. 2, 1931, č. 3, s. 55.
20. A. Hlavička (pseudonym Františka Paňáka). My a iředenta. In: *LUK*, roč. 2, 1931, č. 5 – 6, s. 96 – 99.
21. A. Hlavička (pseudonym Františka Paňáka). Slovensko a slovenskí právnici. Načo márne čakáme. In: *LUK*, roč. 3, 1931 – 32, č. 7, s. 130 – 131.
22. MATLIAK, Martin (pseudonym Františka Paňáka). Berme si príklad z Poliakov! In: *LUK*, roč. 3, 1931 – 32, č. 3, s. 52 – 55.
23. MATLIAK, Martin (pseudonym Františka Paňáka). Boľavá rana oslobodeného Slovenska. In: *LUK*, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 15 – 16.
24. p-k. (pseudonym Františka Paňáka). Jozef Mikolaj. Ako to s nami bolo. In: *Slovenské pohľady*, roč. 53, 1937, č. 11, s. 650.

61 SAMUELY, Vincent. Paňák František, SJ – Právnik a jezuita. In: DOBÍÁŠ, Rudolf (ed.). *Triedni nepriateľia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004, s. 320.

25. PAŇÁK, František. Z dnešného Detvana. In: MEČIAR, Stanislav (ed.). *Detvan 50 rokov v Prahe. Rozpomienky, štúdie, úvahy*. Praha: Nákladom Slovenského spolku Detvan: Matica slovenská, 1932, s. 73 – 79.
26. PAŇÁK, František. Jubilejný zájazd akademického spolku Detvan na Slovensku. In: *LUK*, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 16 – 17.
27. PAŇÁK, František. Lud a národovci. In: *LUK*, roč. 1, 1930, č. 7, s. 105 – 107.
28. PAŇÁK, František. Marx a kresťanský svetový názor. In: *LUK*, roč. 2, 1931, č. 7 – 10, s. 147 – 148.
29. (bez autora). Dokončenie referátu o sjazde mladej generácie. In: *Slovák*, roč. 14, 29. júna 1932, č. 147, s. 3 – 4.
30. Literatúra a dokumenty
31. ĎAČOK SJ, Ján. P. František Paňák SJ – verný syn svätého Ignáca. Príspevok odznel na konferencii *JUDr. František Paňák SJ a prenasledovaní na východnom Slovensku* dňa 25. januára 2018 v Košiciach.
32. FEKETE, Jozef. Starec a jeho ikony. Osobné spomienky na pátra Františka Paňáka 1994 – 1996. In: HUĐÁČEK, Milan (ed.). *Jezuiti. Pätnásť rokov obnoveného života na Slovensku*. Trnava: Dobrá kniha, 2006, s. 67 – 71.
33. BUKOVSKÝ, Branislav. František Paňák. In: *Orientácie*. [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné na: <http://www.rtvs.sk/televizia/archiv/13081/39231#796>
34. GNIP, Jozef. *Duchovný profil pátra Františka Paňáka, SJ (1908-1997) a jeho vplyv na duchovný život v Košickej diecéze*. Dizertačná práca. Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2007.
35. GNIP, Jozef. *Páter František Paňák SJ. Pokračovateľ v diele troch svätých Košických mučeníkov*. Trnava: Dobrá kniha, 2008.
36. HANUS, Ladislav. *Pamäti svedka storočia*. Bratislava: Lúč, 2006.
37. HUĐÁČEK SJ, Milan. Aktivity Františka Paňáka SJ v hláseniach tajných spolupracovníkov Štátnej bezpečnosti počas jeho služby v Košiciach. Príspevok odznel na konferencii *JUDr. František Paňák SJ a prenasledovaní na východnom Slovensku* dňa 25. januára 2018 v Košiciach.
38. KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
39. LETZ, Ján. František Paňák. In: PAŠTEKA, Július a kol. *Lexikón kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000, s. 1045.
40. MOLOKÁČ, Milan. *Postavenie a činnosť Slovenskej katolíckej charity v období 1927 – 1995*. Dizertačná práca. Košice: TFKU v Ružomberku, 2017.
41. NEUPAUER, František. Fero Paňák – vysokoškolák v Prahe, Banskej Bystrici a v Záhrebe. In: GNIP, Jozef, SZANISZLÓ OP, Inocent-Mária Vladimír (eds.). *Páter Paňák a Košice*. Zborník z vedeckej konferencie pri príležitosti 100. výročia od jeho narodenia. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2008, s. 40 – 60.
42. NEUPAUER, František. František Paňák a jeho študentská a spolková činnosť v Prahe. In: MAREK, Pavel – HANUŠ, Jiří (eds.). *Osobnosti v cirkvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006.
43. NEUPAUER, František. Páterko sa priatelil aj s perzským šachom. In: *Oravské noviny*. roč. 15, č. 21, 27. máj 2008, s. 13.
44. SAMUELY, Vincent. Paňák František, SJ – Právnik a jezuita. In: DOBIÁŠ, Rudolf (ed.). *Triedni nepriateľa*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004.
45. SOČUFKA, František. *Poklad v hlinenej nádobe*. Bratislava: Lúč, 1999.
46. ŠANC, František. *Stvoriteľ sveta*. Trnava: Posol B. s. J., 1944.
47. URBAN, Cyril. Korešpondencia s ujom Ferkom Paňákom. Príspevok odznel na konferencii *JUDr. František Paňák SJ a prenasledovaní na východnom Slovensku* dňa 25. januára 2018 v Košiciach.
48. VOPRAVIL, Jaroslav. *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973.

SUMMARY

On barricades, study of the associations' activities and fight for freedom

František Neupauer

František Paňák is a symbol of acceptance, dialogue, encouragement for friendship, cooperation and a challenge to capitalize on one's own talents. He became a man of deep interest in what was happening in the society at a young age when he became a chairman of the Detvan association in Prague and a representative of Czechoslovak students in international forums. Meeting with this student, academic, Jesuit, priest, prisoner is not only a stage in the chronological understanding of history, but it is an inspiring encounter. It is the story of the deepest humanity and the desire of the priest to meet with his Master.

Prenasledovanie kňazov Košickej diecézy po roku 1945

Cyril Hišem

Úvod

Košická arcidiecéza je len malou súčasťou katolíckej cirkvi na Slovensku. Pri vstupe do katedrály sa nachádza pamätná tabuľa, na ktorej je napísané: „*NA VEČNÚ PAMIATKU kňazom Košickej diecézy, ktorí v kňazskej službe Božiemu ľudu hrdinsky obetovali vlastný život.*“ A sú to: František Majoch, zavraždený agentom maďarských bolševikov 9. augusta 1919 v Bertotovciach; 39-ročný; Ján Nemec, zavraždený partizánmi 16. novembra 1944 pri Giglovciach; 33-ročný; Emil Szmuto, zahynul pri svojich veriacich v Čičarovciach počas bombardovania 23. novembra 1944, keď prilahol leteckú bombu a tak zachránil život ostatným; 41-ročný; Ján Hettmánek, kaplán v Sátoraljaújhelyi, kde počas prechodu frontu utrpel pri plnení kňazských povinností vážne zranenie, ktorému podľahol 23. decembra 1944; 29-ročný; Eduard Abszolón, umučený sovietskymi vojakmi v januári 1945 neďaleko svojej farnosti Kechnec; 68-ročný; Štefan Bečaver, farár vo farnosti Svinica, počas prechodu frontu ošetroval vojakov nakazených týfusom, zomrel 7. februára 1945; 32-ročný; Michal Rovňák, farár v Ptičom, utýraný príslušníkmi ŠtB zomrel na Veľký piatok 8. apríla 1955; 66-ročný; Ignác Kriššák, kaplán v Humennom, zomrel 3. júla 1973 na Zemplínskej Šírave na zlyhanie srdca, keď zachraňoval topiaceho sa miništranta; 39-ročný.

A ďalej na pamätnej tabuli je napísané: „*A na večnú pamiatku všetkým biskupom a kňazom Košickej diecézy, ktorí v pohnutom dvadsiatom storočí priniesli akúkoľvek osobnú obeť: vo väzení, nespravodlivom odsúdení, domácom internovaní, obmedzovaní osobnej slobody, v telesnom i duševnom utrpení, spoločenskom znemožňovaní, znevýhodňovaní, vyhnanstve, nútenom vysídlení, emigrácii, obmedzovaní výkonu služby; osobitne tým, ktorých komunistický režim v rokoch 1948 – 1989 prenasledoval pre vernosť Kristovi a Cirkvi.*“

V tomto príspevku chcem – akoby na ukážku – ponúknuť pohľad na niekoľkých kňazov, ktorí boli postihnutí rôznym prenasledovaním na sklonku druhej svetovej vojny.

Prenasledovanie pri prechode frontu

Pri oslobodzovaní Slovenska sa Sovietska armáda k obyvateľom správala ako k obyvateľom nepriateľského štátu. Nepriateľsky, bezohľadne, násilnícky a zversky (proces blahorečenia Anky Kolesárovej, ktorú dňa 22. novembra 1944 zastrelil sovietsky vojak, ktorý ju chcel predtým znásilniť). Medzi mnohými staršími sú tradované slová „davaj časy“ (hodinky) a „davaj vodku“.

A pritom sa na sovietskych vojakov čakalo ako na spásu, a to nielen v bývalom Československu. Aké však bolo prekvapenie, keď sa na jeseň 1944 zjavili prví vojaci na východe republiky a správali sa neľudsky. V chalupách rabovali a vyhadzovali periny oblokmi na ulicu. Ľuďom nadávali do buržujov a kulakov, čo si žili v prepychu, kým oni bojovali.¹

Po prechode frontu začali na území Slovenska bezpečnostné orgány politickej polície ZSSR zatýkať rôzne osoby a deportovať ich do gulagov Sovietskeho zväzu. Nedodržiavali sa žiadne dohody, ktoré boli predtým podpísané (8. mája 1944 v Londýne). Na Slovensku bol deportáciami najviac postihnutý východ, sever a juh, menej stred a západ.

Deportácie zo Slovenska schválilo vedenie ZSSR už v septembri 1944. Občania Slovenska boli lacnou pracovnou silou na obnovu zničeného ZSSR v baniach, lesoch, poľnohospodárstve, priemysle, na stavbách či v hutách. Deportáciami sa likvidovali potenciálni odporcovia nastupujúcej moci KSČ najmä z radov inteligencie. Sovietsky režim si ich prácu odôvodňoval ako reparácie za zničenie krajiny slovenskou armádou a platbu za oslobodenie.

V zozname deportovaných v sekcii Zoznam osôb odvečených do gulagov webovej stránky Ústavu pamäti národa sa medzi 7 418 osoba mi nachádza pod poradovým číslom 6 518 skomolené meno Josef Štebek označujúce kňaza Košickej diecézy Mons. Jozefa Števeka, ktorý bol deportovaný do ZSSR ako jediný z kňazov tejto diecézy.²

Mons. Jozef Števek sa narodil 3. augusta 1896 v Oravskom Bielom Potoke. Za kňaza ho vysvätil košický biskup Augustín Fischer-Colbrie 29. júna 1921 v Košiciach. Keďže bola núdza o slovenských profesorov, hneď začal pôsobiť ako katechéta a profesor slovenčiny. Od roku 1923 bol inšpektorom katolíckych škôl v Košiciach a neskôr v Prešove a od januára 1927 prefektom v Slovenskom katolíckom

1 JUŠČÁK, Peter. *Odvlečení*. Bratislava: Kalligram, 2001, s. 19.

2 Zoznam deportovaných. In: POLIŠENSKÁ, Milada. *Čechoslováci v gulagu a československá diplomacie 1945-1953*. Bratislava: Libri, Ústav pamäti národa, 2006. [online]. [cit. 2020-01-25]. Dostupné na: <http://www.upn.gov.sk/data/publikacie/cechoslovaci-v-gulagu/zoznam-deportovanych.pdf>

konvikte. Od roku 1928 pôsobil ako riadny profesor náboženstva na reálnom gymnáziu v Košiciach a zároveň na rádovom dievčenskom reálnom gymnáziu sv. Uršule v Košiciach (s týždenným úväzkom 4 hodiny)³ a od roku 1939 v Prešove. Pôsobil aj politicky ako predseda Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v okrese Prešov-viediek (okolie) v rokoch 1941 – 1942.⁴

Počas druhej svetovej vojny ho pri prechode frontu 19. januára 1945 zaistilo NKVD. V tom čase bol zástupcom riaditeľa učiteľského ústavu. Príslušníci tajnej polície síce hľadali riaditeľa ústavu, ktorým bol poslanec slovenského parlamentu Andrej Germuška, ale keďže nebol prítomný, odviekli Jozefa Števeka. Transport do Jenakijevo v ukrajinskom Donbase trval 2 týždne a bol plný neznesiteľného utrpenia, mnohí pomreli od smädu už pri transporte. Rovnaké boli aj tamajšie životné podmienky. V tábore o rozlohe 1-2 hektárov žilo okolo 2 200 zajatých. Števek bol pridelený ako sanitár ku chorým. Slúžil im aj duchovne, hoci omšu celebroidovať nemohol, povzbudzoval najmä mladých, aby vydržali a vrátili sa na Slovensko a podali správy o tom, čo prežili. Okrem toho Števek robil aj tlmočníka. Vedel dobre po nemecky a skontaktoval sa s istým nemeckým kňazom. Počas pobytu v tábore, ktorého veliteľom bol Žid Berkovič, boli časté výsluchy, pričom spisy o osobách mali Rusi zo Slovenska.

Po máji 1945, keď Američania prestali Sovietskemu zväzu dodávať potraviny, sa už aj tak zlá situácia veľmi zhoršila. Zajatcom ako strava slúžili repa aj žihľava. Jeden bochník nekvalitného chleba na deň si museli rozdeliť štyria chlapi. K tomu im dávali nechutnú polievku. Jedlo dostávali dvakrát za deň. V roku 1945 zomrelo asi 900 z nich. Ak niečoho bol dostatok, tak to bola iba vodka.

V decembri 1945 bol Števek prepustený a s ním aj mnohí ďalší Slováci. Cez Rumunsko a Maďarsko sa vrátili domov.⁵ Keď prišiel do Košíc, stal sa ekonómom biskupského úradu. V roku 1948 dostal titul pápežského komorníka (monsignore). Od roku 1950 vykonával funkciu riaditeľa Biskupského úradu v Košiciach.⁶ Dňa 15. februára 1951 bol vymenovaný za košického kanonika, avšak na miesto, ktoré bolo vytvorené na nátlak štátnej moci, pretože pôvodné miesta boli ešte obsadené.⁷

3 XIX. výročná zpráva Štátneho československého reálneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1937-38. Košice 1938, s. 11.

4 PEKAR, Martin. Hlinkova slovenská ľudová strana a jej činnosť v Šarišsko-zemplínskej župe v rokoch 1939 – 1945. *Annales historici Prešoviensis. Anno 2005*. Prešov: Universum, 2005, s. 196 – 214.

5 HIŠEM, Cyril. Jozef Števek. In: PAŠTEKA, Július a kol. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000, s. 1352; HIŠEM, Cyril. *Košické presbyterium (1804 – 2006)*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 247; ZUBKO, Peter. *Košický veraikon*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008, s. 18.

6 ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 69.

7 ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001)*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 97 – 102.

Po smrti biskupa Jozefa Čárskeho dňa 11. marca 1962 povstala otázka voľby kapitulného vikára, ktorého úlohou bolo viesť diecézu v čase biskupskej vakancie a zorganizovať voľbu nového biskupa. Pracovníci podnikli už skôr kroky, ktoré urobili ešte za života Čárskeho. Dňa 1. marca 1962 predložili návrh na schválenie Štefana Onderka za budúceho kapitulného vikára. Východoslovenský krajský výbor Komunistickej strany Slovenska (VKV KSS) však presadzoval za kandidáta na kapitulného vikára Vojtecha Jančáryho. Po intervencii funkcionárov prerozhliadajúceho Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva Alexandra Horáka a Jozefa Lukačoviča bol však preferovaný Onderko, a keď nakoniec VKV KSS svoj návrh podporujúci Jančáryho stiahol, označil Štefana Onderka za jediného kandidáta na toto miesto. O svojej vôli informovali aj kanonikov, aby ju poznali a podľa toho sa zriadili. Kanonici mali voči nemu výhrady, okrem Jozefa Števeka.⁸ Onderko sľub zložil v Bratislave do rúk Vasilu Biľaka, podpredsedu Slovenskej národnej rady (SNR) a predsedu Komisie SNR pre školstvo a kultúru, na ceremoniáli sa zúčastnili aj Jozef Števek a Vojtech Jančáry.⁹

Jozef Števek bol v zoznamoch Štátnej bezpečnosti vedený od 29. októbra 1962 pod registračným číslom 5 734. Dňa 28. januára 1964 bol prevedený na pozorovanie. V poznámke na okraji je uvedený text: obnovený. Keďže išlo o nepriateľskú osobu, zostával pre štát podozrivým.¹⁰ Zlaté kňazské jubileum oslávil v košickom Dóme svätej Alžbety 29. júna 1971. Zomrel 11. decembra 1978 v Košiciach. Za veľkej účasti veriacich a duchovenstva ho 14. decembra pochoval v rodisku spišský kapitulný vikár Štefan Garaj.¹¹

Prenasledovanie kňazov inej národnosti

Košice v rámci Viedenskej arbitráže pred druhou svetovou vojnou pripadli Maďarsku. Do mesta ako diecézny biskup prišiel Štefan Madarász, sprevádzali ho kňazi maďarskej národnosti. Medzi nich patrili aj Dr. František Gál.

Dr. František Gál sa narodil 14. marca 1915 v obci Pácin v dnešnej Boršodsko-abovsko-zemplínskej župe. Teológiu vyštudoval v Ríme, kde 29. októbra 1939

8 LETZ, Róbert. Prenasledovanie kresťanov na Slovensku v rokoch 1948 – 1989. In: MIKLOŠKO, František, SMOLÍKOVÁ, Gabriela, SMOLÍK, Peter (eds.). *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 I*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 241 – 242.

9 In: *Katolícke noviny*, roč. 77, 1962, č. 14, s. 3.

10 Registračné protokoly agentúrnych a operatívnych zväzkov Štátnej bezpečnosti a vojenskej kontrazvedky. [online]. [cit. 2020-12-22]. Dostupné na: <http://www.upn.gov.sk/regpro/zobraz.php?typ=kraj&kniha=3&strana=43&zaznam=2383>

11 HIŠEM, C. *Košické presbyterium (1804 – 2006)*, s. 18.

prijal kňazskú vysviacku. Po návrate do diecézy v roku 1940 bol kaplánom najprv v Bodrogheresztúre, potom od roku 1941 v Szerencsi. Dizertačnú prácu na tému Teológia pápeža Pia XI. vypracoval a obhájil na Maďarskej kráľovskej univerzite Petra Pázmánya v Budapešti. Od 1. mája 1942 bol najprv aktuárom a ceremonárom biskupa Štefana Madarásza; od 1. septembra 1942 študijným prefektom v malom seminári a zároveň profesorom teológie a pedagogiky na Vysokej škole teologickej v Košiciach¹². Pôsobil aj ako vicenotár tribunálneho súdu. Od 1. júla 1944 slúžil vo vojenskej nemocnici v Košiciach.¹³

Košice sa však pre neho nestali poslednou zástavkou. Boh má svoje plány a aj to, čo sa nám zdá neprijateľné, použije na prospech druhých. F. Gál sa stal osožným pre katolícku cirkev v Maďarsku, kam sa po vojne vrátil. Opäť pôsobil v Szerencsi, tentokrát ako učiteľ náboženstva, potom od roku 1949 bol farárom v Gönci. Od roku 1955 vyučoval teológiu v Jágri. Od roku 1959 bol profesorom dogmatiky v Budapešti. V roku 1965 dostal titul čestného prepošta, od roku 1990 zastával úrad rektora Katolíckej univerzity Petra Pázmánya. Na Slovensku dodnes nebol docenený za svoju činnosť v oblasti teológie. Zomrel 24. júla 1998 v Budapešti.¹⁴

Prenasledovanie komunistickým režimom

Trestné stíhanie kňazov v roku 1949 už nebolo ničím zriedkavým. Noví vládcovia si pre to našli viacero dôvodov, napr. uplatňovanie exkomunikačného dekrétu o komunizme¹⁵, čítanie pastierskeho listu (19. a 26. júna 1949)¹⁶, rozširovanie správ o zásahoch do života cirkvi, boj proti čítaniu *Katolíckych novín*, odopretie sviatostných úkonov členom komunistickej strany¹⁷, vykonštruované obvinenia pre údajnú

12 *Schematizmus 1941*, s. 73; 1944, s. 70. Archív Košického arcibiskupstva (ďalej AACass) 3250/1944 František Gál: Otvorenie šk. roku.

13 Listy a dekréty týkajúce sa Františka Gála: AACass 2158/1940, 1212/1942, 3035/1942, 2331/1944; HIŠEM, C. *Košické presbytérium (1804 – 2006)*, s. 75.

14 Gál, Ferenc. In: *Magyar Katolikus Lexikon*. [online]. [cit. 2020-01-25]. Dostupné na: <http://lexikon.katolikus.hu/G/G%C3%A1l.html>.

15 BULÍNOVÁ, Marie, JANIŠOVÁ, Milena, KAPLAN, Karel (eds.). *Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1953. Edice dokumentů. I. Církevní komise ÚV KSČ („Církevní šestka“). Duben 1949 – březen 1950*. Brno: Doplněk, 1994, s. 164.

16 HLINKA, Anton. *Sila slabých a slabosť silných. Cirkev na Slovensku v rokoch 1945 – 89*. Bratislava, Trnava: Tatran, Spolok svätého Vojtecha, 1990, s. 35.

17 Napríklad Alojz Fajstl bol odsúdený na 8 rokov a finančný trest 10 000 korún za to, že 18. augusta 1949 v Kališti odoprel zaopatriť sviatostami nemocnú Žofiu Paclíkovú, pretože zistil, že je v komunistickej strane. BULÍNOVÁ, M., JANIŠOVÁ, M., KAPLAN, K. (eds.). *Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1953*, s. 227 – 228.

špionáž (najmä v prospech Vatikánu), velezradu a úklady proti republike... Niekedy však išlo len o snahu odstrániť duchovného pre osobnú zaujatosť.¹⁸

Od roku 1950 nastalo obdobie likvidácie všetkých demokratických štruktúr. Zároveň štát zhabal katolíckej cirkvi všetky jej majetky až na kostoly a farské budovy. Súčasne si vyhradil právo dávať súhlas na účinkovanie každého duchovného; ak ho kňaz nemal, ocitol sa jednoducho mimo pastoraácie, „vo výrobe“. Najaktívnejší – podľa štátnej moci najreakčnejší – kňazi boli pod stálou kontrolou Štátnej bezpečnosti, niektorí z nich boli aj internovaní v kláštoroch v Močenku (Mučeníky/Sládečkovce), Pezinku alebo inde. Ďalších kňazov pre vykonštruované obvinenia režim držal vo vyšetrovacej väzbe, iných dal odsúdiť a bezdôvodne ich väznil aj po mnoho rokov.

Nemálo mladších kňazov a bohoslovcov bolo v rokoch 1950 – 1954 povolaných na základnú vojenskú službu (ZVS) do pomocných technických práporov (PTP) alebo do vojenských táborov nútených prác (VTNP). PTP vôbec slúžili ako nástroj na internáciu ľudí, ktorí boli považovaní za politicky nespoľahlivých, aj ako miesto výkonu brannej povinnosti tých, ktorí by mohli nebezpečne pôsobiť na morálny a politický stav armády.¹⁹ Aj keď ZVS mala trvať dva roky, nikto z povolaných kňazov nevedel, kedy sa vráti naspäť do duchovnej správy.

Boli zrušené takmer všetky kňazské semináre. V noci z 13. na 14. apríla 1950 boli zlikvidované mužské kláštory, neskôr prišli na rad aj ženské kláštory. Dňa 28. apríla 1950 bola násilne ukončená činnosť Gréckokatolíckej cirkvi. Režim preušil kontakt s Vatikánom, nastalo obdobie represálií.²⁰

Ani v Košickej diecéze to nebolo ináč. Biskup Jozef Čársky sa dostal do nedôstojnej závislosti na štátnej moci. Kontakt s kňazmi a veriacimi mu bol obmedzený len na krátke kontrolované stretnutia na biskupskom úrade a vo farnostiach pri udeľovaní sviatosti birmovania.

18 PEŠEK, Jan, BARNOVSKÝ, Michal. *Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1953*. Bratislava: VEDA, 1997, s. 190 – 193.

19 ŠTAIGL, Jan. Pomocné technické tábory – Vojenské tábory nútených prác. In: MIKLOŠKO, F., SMOLÍKOVÁ, G., SMOLÍK, P. (eds.). *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 : 1989 I*, s. 403.

20 PEŠEK, Jan, BARNOVSKÝ, Michal. *Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1953*. Bratislava: VEDA, 1997. ŠTURÁK, Peter. *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945-1989*. Prešov: Petra, 1999. VNUK, František. *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*. Martin: Matica slovenská, 1999. ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006.

Osud vdp. Jozefa Hreška ako príklad perzekúcie kňaza

Biografické údaje

Narodený 27.1.1914 v Sačurove, ordinovaný nitrianskym biskupom Karolom Kmetkom 11.6.1939 v Nitre, zomrel 15.1.2002 v Haniske, pochovaný 18.1.2002 košickým arcibiskupom Alojzom Tkáčom; 1939 – kaplán Zborov, 1940 – kaplán Parchovany, 1941 – farár Nižný Žipov, 26.9.1950 – 28.10.1952 väznený postupne v Bratislave, Leopoldove, Handlovej a Jáchymove, potom mimo pastoraácie do roku 1957, 1957 – kaplán Vranov nad Topľou, 1957 – farár Terňa, 1965 – farár Košická Nová Ves, 1972 – farár Remetské Hámre, 1989 – odchod na dôchodok do Charitného domova Pezinok, 1994 – Haniska.²¹

Previnenie a potrestanie

Ako farár v Nižnom Žipove mal v auguste 1950 odpustovú slávnosť v Zemplínskom Klečenove. Po odpustovej slávnosti bol vdp. J. Hreško zadržaný, lebo v kázni chválil pápeža. Bol obvinený ako spojenec Vatikánu a odsúdený na 18 mesiacov straty slobody, zhabanie majetku v prospech štátu, peňažný trest 10 000 korún a 5 rokov straty občianskych práv. Nasledovalo väzenie v Leopoldove, práca v uhľoňských baniach v Handlovej a v uránových baniach v Jáchymove.

Po návrate z väzenia

Po prepustení z výkonu trestu Jozef Hreško pri prechode cez Bratislavu navštívil brata Michala a v Trnave brata Juraja. Došiel až do svojej bývalej farnosti Nižný Žipov, kde žila aj jeho sestra Mária; novým farárom tam už bol Juraj Csalfa.²² Keďže bol pozbavený občianskych práv, nemohol dostať štátny súhlas na výkon duchovnej služby.²³ Aby nebol obvinený z príživníctva či z marenia dozoru štátu nad cirkvami, musel si Jozef Hreško v relatívne krátkom čase nájsť civilné zamestnanie.²⁴

21 Schematizmy z rokov: 1934, s. 48; 1938, s. 216; 1943, s. 239; 1948, s. 87; 1978, s. 248; 1995, s. 159; 1998, s. 125; 2000, s. 134; 2002, s. 138; 2004, s. 189. MIKLOŠKO, František. *Nebudete ich môcť rozvrátiť. Z osudov katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1943–89*. Bratislava: Archa, 1991, s. 173.

22 HREŠKO, Jozef. *Neobyčajný príbeh obyčajného človeka*. Rukopis. 11. február 1997.

23 Podľa § 2 zákona č. 218/1949 Zb. zo 14. októbra 1949 o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom bolo možné udeliť štátny súhlas duchovným, ktorí sú československými občanmi, sú štátne spoľahliví a bezúhonní a splňajú všeobecné podmienky pre prijatie do štátnej služby.

24 Zákon č. 86/1950 Zb. Trestný zákon z 12. júla 1950.

Prvé civilné zamestnanie

Tri mesiace strávil najprv doma. No už koncom januára 1953 dostal predvolanie vo veci zamestnania na Odbor pracovných síl Okresného národného výboru v Trebišove. Jeho prvým civilným zamestnávateľom sa od 5. februára 1953 stal Veľkodistribučný podnik v Trebišove. Odtiaľ po niekoľkých dňoch prešiel do Jednoty, okresné spotrebné družstvo, kde dostal miesto úkolára na oddelení práce a miezd. Jeho povinnosťou bolo vypočítavať mzdy vodičov a iných úkolových pracovníkov a tak pomáhať mzdovej účtovníčke. Býval stále v Nižnom Žipove a do práce dochádzal.

Druhé civilné zamestnanie

V tom čase Východoslovenský rudný prieskum, národný podnik, hľadal zamestnancov v rámci organizovaného náboru robotníkov. Tento podnik so sídlom v Spišskej Novej Vsi mal závod Nižnom Medzeve a pracovisko aj v Košiciach na Bankove. Keďže vo väzení mal Jozef Hreško skúsenosti s baníctvom, už 1. októbra 1953 nastúpil do nového zamestnania. Najprv na jeden rok, ale napokon tam zostal dva roky. Pracoval na zmeny, a to aj v nedele. Býval v podnájme u známych v mestskej časti Košice-Juh. Dňa 30. septembra 1955 bol na vlastnú žiadosť z podniku uvoľnený a 1. októbra sa stal nezamestnaným.

Tretie civilné zamestnanie

Ako skladový evident nastúpil Jozef Hreško 19. novembra 1955 do nového zamestnania v závode VI Stavomontáže Pozemných stavieb, národný podnik, Košice. V sklade 101 na Jarnej ulici jeho úlohou bolo viesť písomnú agendu o pohybe materiálov. Staveniskový sklad prijímal, ukladal a prideľoval materiál pre remeselnícke profesie (vodári, kúrenári, elektrikári, maliari, podlahári atď.) pracujúce na okolitých stavbách, ktoré predstavovali hlavne bytovky. Mával len denné zmeny. Tu pracoval do 7. marca 1957, kedy dostal menovanie za kaplána do Vranova nad Topľou s platnosťou od 1. marca.²⁵ Odtiaľto pokračuje jeho činnosť už len v „jeho odbore“ – v pastorácii.

Likvidácia kňazského seminára

Likvidácia kňazských seminárov na Slovensku v roku 1950 bola len jedným z prejavov fungovania komunistickej mašinérie, ktorá sa v Československu ujala moci vo februári 1948.

25 HIŠEM, C. *Košické presbytérium*, s. 99.

Predstavenými a profesormi v Kňazskom seminári sv. Karola Boromejského v Košiciach v školskom roku 1949/1950 boli: rektor Msgr. Ján Onderúv; vicerektor Msgr. Michal Adám; prefekt ThDr. Ján Švec; špirituál ThDr. Jozef Leščák; profesori: ThDr. Anton Harčar – dogmatika; ThDr. Ján Švec – cirkevné právo, cirkevné dejiny; ThDr. Jozef Pavlovič – biblikum; ThDr. Emil Stach – kresťanská filozofia. V tomto školskom roku študovalo v seminári 46 bohoslovcov; prvákov bolo 18, druhákov 11, tretiaikov 6, štvrtákov 7 a piataci boli 4. (Päť bohoslovcov príslušných do Košickej diecézy študovalo v rímskom Nepomucene – Jozef Tomko, František Figa, Ján Répaši, Štefan Fogaš a Andrej Šinal' –, kým v bratislavskom seminári sa na kňazstvo pripravovalo ďalších päť študentov: Jozef Buranovský, Emil Révay, Ladislav Hračko, Elemír Nickel a Jozef Tóth.)

Školský rok v Košiciach ukončili 15. júna 1950 a bohoslovci sa rozišli domov. Ale iba nakrátko, lebo sa museli zúčastniť na politickom školení. Na kurze ich bolo 13, ale hneď 6. júla 1950 odišiel Ján Baran a na druhý deň všetci ostatní s odôvodnením, že „*teraz prebiehajú u nás letné práce a nútení sme preto sa ich zúčastniť pre zväčšenie blahobytu v republike ako pracovné sily na výstavbe hospodárstva*“.²⁶ Následne bol košický ordinariát 10. júla 1950 ústne oboznámený zmocnencom Slovenského úradu pre veci cirkevné, že Kňazský seminár sv. Karola Boromejského bude likvidovaný a predstavení kňazského seminára budú disponovaní do duchovnej správy diecézy.²⁷ A tak 12. júla 1950 bola v kňazskom seminári za prítomnosti zástupcu cirkevného oddelenia Krajského národného výboru v Košiciach súdruha Jána Kollára a členov komisie Františka Šilmana a Jozefa Šremkela a zástupcu kňazského seminára vicerektora Michala Adáma spísaná zápisnica o prevzatí budovy kňazského seminára, ktoré prebehlo v dňoch 11. a 12. júla 1950. Komisia poslala všetkých prítomných do kaplnky, kde ich na dve hodiny zamkla, kým v seminári hľadali zbrane. Podľa zápisnice budova, ktorá pozostávala z Malého a Veľkého seminára, bola prevzatá v použiteľnom stave; zoznam celého inventáru bol priložený k zápisnici.²⁸

Biskup Jozef Čársky 19. júla 1950 napísal generálnemu vikárovi a rektorovi kňazského seminára Jánovi Onderúvovi: „*Aby však dispozície neprišli príliš neskoro...*“ Tak Ján Onderúv ostal v Košiciach vo funkcii generálneho vikára, ale už

26 JUDÁK, Viliam. Pokus o likvidáciu Cirkvi. In: 50. výročie násilného uzatvorenia kňazských seminárov na území Československej republiky. Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2000, s. 10.

27 AACass 1662/1950 Jozef Čársky: Rím. kat. kňazský seminár v Košiciach, likvidovanie (zrušenie), Košice 20. júl 1950.

28 Štátny archív v Košiciach, KNV f. (Krajský národný výbor) – Cirkevný odbor, škatuľa č. 24, inv. č. 38, p. č. 24.

24. júla bol zadržaný a prevezený do Mučeníkov.²⁹ Michal Adám bol ustanovený za farára do Raslavic, Ján Švec za správcu farnosti Solivar, Anton Harčar bol vymenovaný za X. kaplána v Košiciach (počas liečenia v Luhačoviciach ho 25. júla 1950 zadržali a odviezli do Mučeníkov) a Jozef Leščák za V. kaplána v Košiciach. Biskup dodal: „*Aby sa podľa tohto zariadili k 31. júlu t. r., lebo novšie zadelenia majú platiť už od 1. augusta 1950.*“³⁰

Napokon 31. augusta 1950 boli vyvlastnené nehnuteľnosti seminára a odozdadané do užívania národného podniku Východoslovenské strojárne v Košiciach.³¹ Neskôr tu sídlilo Konzervatórium aj so svojím internátom.

Seminaristi sa po prázdninách už nemali do Kňazského seminára sv. Karola Boromejského vrátiť. Mnohí z nich museli nastúpiť do PTP. Pre tých, ktorí zostali doma, biskup Jozef Čársky žiadal listom zo 6. októbra 1950 prijatie do ústredného seminára v Bratislave.³² Dňa 12. októbra 1950 poslal zoznam bohoslovcov 1. ročníka v školskom roku 1950/1951 Rektorátu Kňazského seminára sv. Cyrila a Metoda v Bratislave: „*Na 1. ročník do košického seminára sa hlásili (9+1): Štefan Sahali (Barca), Anton Saloň (Michalovce), Ján Kuchár (Prešov), Ján Piškanin (Dlhé nad Cirochou), Jozef Halaj (Jasenov), Štefan Kulha (Belá nad Cirochou), Štefan Jusko (Župčany), Andrej Labanc (Koškovce), Ján Čech (Kľušov), Michal Dolobáč – 2. ročník.*“³³

Napokon za Košické biskupstvo nastúpili do bratislavského seminára prváci Štefan Baník (Prešov) a Pavol Bazár (Ohradzany) a druháci Ondrej Labanc (Ohradzany) a Ján Piškanin (Dlhé nad Cirochou). Marcel Palčo z Torysy, ktorý bol prihlásený do 1. ročníka, dostal povolávací rozkaz. Napriek dostatočnému záujmu bol počet bohoslovcov v bratislavskom kňazskom seminári veľmi malý – k 30. októbru 1951 išlo o 56 bohoslovcov, z toho za Banskobystrické biskupstvo 1, za Košické 4, za Nitrianske 6, za Rožňavské 10, za Spišské biskupstvo 2 a za Trnavskú apoštolskú administratúru 33.³⁴

Opätovné otvorenie Kňazského seminára sv. Karola Boromejského zlikvidovaného v roku 1950 sa uskutočnilo až 4. októbra 1994.³⁵ Sloboda po Novembri 1989

29 Z osobného rozhovoru s ThDr. Antonom Harčarom.

30 AACass 1662/1950 Jozef Čársky: Rím. kat. kňazský seminár v Košiciach, likvidovanie, Košice 19. júl 1950.

31 AACass 2639/1950 z 31. augusta 1950.

32 AACass 2338, 2339/1950, Košice 6. október 1950.

33 AACass 2361/1950 Jozef Čársky: Zoznam bohoslovcov I. ročníka 1950/51, Košice 12. október 1950.

34 AACass 3259/1951 Kňazský seminár sv. Cyrila a Metoda v Bratislave č. 154/1951 Hlásenie stavu bohoslovcov, Bratislava 30. október 1951.

35 Porov. Kol. *Kňazský seminár sv. Karola Boromejského. Obnova 4. 10. 1994*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, Teologický inštitút, 1995.

priniesla opäť možnosť obnovenia všetkých kňazských seminárov. Znova sa začalo od začiatku, ale s novým nadšením.

Záver

Prenasledovanie Cirkvi bolo v minulosti a vnímame ho aj dnes, len sa mení čas, miesto a spôsob. Tu sa naplňajú slová samotného Ježiša Krista: „*Ak mňa prenasledovali, budú prenasledovať aj vás.*“ (Jn 15,20) Ale aj jeho povzbudenie: „*Ale aj vy vydávate svedectvo, lebo ste so mnou od začiatku.*“ (Jn 15,27)

Zoznam prameňov

Archívne dokumenty

1. Archív Košického arcibiskupstva;
2. AACass 1662/1950 Jozef Čársky: Rím. kat. kňazský seminár v Košiciach, likvidovanie, Košice 20. júl 1950
3. AACass 2338, 2339/1950, Košice 6. október 1950
4. AACass 2361/1950 Jozef Čársky: Zoznam bohoslovcov I. ročníka 1950/51, Košice 12. október 1950
5. AACass 2639/1950 z 31. augusta 1950
6. AACass 3250/1944 František Gál: Otvorenie šk. roku
7. AACass 3259/1951 Kňazský seminár sv. Cyrila a Metoda v Bratislave č. 154/1951 Hlásenie stavu bohoslovcov, Bratislava 30. október 1951
8. Listy a dekréty týkajúce sa Františka Gála: AACass 2158/1940, 1212/1942, 3035/1942, 2331/1944
9. Štátny archív v Košiciach, KNV (Krajský národný výbor) – Cirkevný odbor, č. škatule 24, inv. č. 38, p. č. 24

Literatúra

1. BULÍNOVÁ, Marie, JANIŠOVÁ, Milena, KAPLAN, Karel (eds.). *Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1953. Edice dokumentů. I. Církevní komise ÚV KSČ („Církevní šestka“). Duben 1949 – březen 1950.* Brno: Doplněk 1994.
2. HIŠEM, Cyril. *Košické presbytérium (1804 – 2006).* Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006.
3. HLINKA, Anton. *Sila slabých a slabosť silných. Cirkvev na Slovensku v rokoch 1945 – 89.* Bratislava, Trnava: Tatran, Spolok svätého Vojtecha, 1990.
4. HREŠKO, Jozef. *Neobyčajný príbeh obyčajného človeka.* Rukopis. 11. február 1997
5. JUDÁK, Viliam. Pokus o likvidáciu Cirkvi. In: *50. výročie násilného uzatvorenia kňazských seminárov na území Československej republiky.* Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2000.
6. JUŠČÁK, Peter. *Odvlečení.* Bratislava: Kalligram, 2001.
7. *Katolícke noviny*, roč. 77, 1962, č. 14, s. 3.
8. Kol. Kňazský seminár sv. Karola Boromejského. *Obnova* 4. 10. 1994. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, Teologický inštitút, 1995.
9. MIKLOŠKO, František, SMOLÍKOVÁ, Gabriela, SMOLÍK, Peter (eds.). *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989 I.* Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001.
10. MIKLOŠKO, František. *Nebudete ich mŕť rozvrátiť. Z osudov katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1943 – 89.* Bratislava: Archa, 1991.
11. PAŠTEKA, Július a kol. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska.* Bratislava: Lúč, 2000.
12. PEKAR, Martin. Hlinkova slovenská ľudová strana a jej činnosť v Šarišsko-zemplínskej župe v rokoch 1939 – 1945. In: *Annales historici Prešovensis. Anno 2005.* Prešov: Universum 2005.

13. PEŠEK, Jan, BARNOVSKÝ, Michal. *Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1953*. Bratislava: VEDA, 1997.
14. Schematizmy z rokov 1934, 1938, 1941, 1943, 1944, 1948, 1978, 1995, 1998, 2000, 2002, 2004.
15. ŠTURÁK, Peter. *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945-1989*. Prešov: Petra, 1999.
16. VNUK, František. *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*. Martin: Matica slovenská, 1999.
17. XIX. výročná správa Štátneho československého reálneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1937-38. Košice 1938.
18. ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006.
19. ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001)*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003.
20. ZUBKO, Peter. *Košický veraikon*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008.

Internetové zdroje

1. Gál, Ferenc. In: *Magyar Katolikus Lexikon*. [online]. [cit. 2020-01-25]. Dostupné na: <http://lexikon.katolikus.hu/G/G%C3%A1l.html>
2. Zoznam deportovaných. In: POLIŠENSKÁ, Milada. *Čechoslováci v gulagu a československá diplomacie 1945-1953*. Bratislava: Libri, Ústav pamäti národa, 2006. [online]. [cit. 2020-01-25]. Dostupné na: <http://www.upn.gov.sk/data/publikacie/cechoslovaci-v-gulagu/zoznam-deportovanych.pdf>
3. Registračné protokoly agentúrnych a operatívnych zväzkov Štátnej bezpečnosti a vojenskej kontrarozvedky. [online]. [cit. 2020-12-22]. Dostupné na: <http://www.upn.gov.sk/regpro/zobraz.php?typ=kraj&kniha=3&strana=43&zaznam=2383>

SUMMARY

Persecution of priests in the Košice diocese after 1945

Cyril Hišem

The persecution was carried out in various forms. One of them was deportation from Slovakia to the Soviet Union. The citizens of Slovakia were a cheap labour force to rebuild the destroyed USSR, to work in mines, forests, agriculture, industry, construction and in ironworks. The deportations liquidated potential opponents of the emerging power of the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ), the intelligentsia was liquidated, and the Soviet regime justified their work through reparations for the destroyed country by the Slovak army and payment for liberation. Among them was also the priest of the Košice diocese, Mons. Jozef Števek, at that time the deputy director of the Teacher's Institute in Prešov. Another reason of persecution was belonging to another nationality. The Hungarian nationality included Dr. František Gál, who worked in a priestly seminary in Košice during the war, and after the war, he had to leave Košice due to his nationality. After 1950, the communist regime liquidated all democratic structures and powerfully controlled the churches. Monasteries, the Greek Catholic Church, as well as the priestly seminaries (including Košice priestly seminary) were liquidated and their property was nationalized. Bishops and priests were imprisoned, or restricted to carry out their pastoral activity. Many of them ended up in concentration camps, prisons, Technical auxiliary battalions (PTP), military service (ZVS), or outside the pastoral work without the state consent. Among them was reverend Jozef Hreško.

SPOMIENKY

Spomienky košického emeritného arcibiskupa

Alojz Tkáč¹

S pátrom Paňákom, jezuitom, sme sa spoznali v roku 1970. Prišiel už ako dôchodca za výpomocného duchovného do Farnosti sv. Alžbety v Košiciach. Vedel som, že je Oravec, právnik, obdivovateľ francúzskej kultúry. Študoval totiž v Nîmes. Potom študoval v Chorvátsku v Záhrebe. Z chorvátčiny preložil veľmi vzácnu knižku *Stvoriteľ sveta*. O svojom väzení a vyšetrovaní rozprával málo. Radil mi, ako sa mám správať pri výsluchoch na ŠtB.

Páter Paňák bol askéta. Bývali sme na biskupskom úrade v tzv. Biskupskom paláci, ale to bola charita, podmoknutá, z hlavnej a bočnej ulice nezamknutá. Kúrilo sa len v pracovných dňoch, a to uhlím; niekedy teplota nepresiahla 10 °C. Mali sme spoločnú chodbičku, jednoplatňový varič a spoločné sociálne zariadenie. Bolo to naozaj veľmi skromné.

Páter vstával o piatej hodine ráno. O šiestej slúžil svätú omšu s krátkou homíliou a potom spovedal. Dodnes ho vidím v reverende, ako trochu nahrbený s breviárom v rukách ide do Dómu sv. Alžbety. Navzájom sme sa spovedali. On týždenne v sobotu večer, no ja trochu redšie. Stravoval sa skromne. Sám si pripravoval raňajky aj večeru. U neho neexistovalo, aby nekonzumoval aj potraviny, ktoré už boli po skončení doby, keď boli konzumovateľné. Stávalo sa niekedy, keď som prišiel a zacítil „vôňu“ skysnutého mlieka, tak som vedel, že sú tam plesne; on to skonzumoval. Na obedy chodil na faru do kňazského spoločenstva. Bol dobrým spoločníkom – veselý, optimista. Vedel veľmi dobre napodobniť reč Andreja Hlinku. Poznal anekdoty z jeho života.

Keď som bol neskôr „vo výrobe“, raz o polnoci som sa vracal zo služby v dopravnom podniku, zasunul som do dverí kľúč – a zvnútra bol pátrov kľúč. Tak som sa musel vyspať na chodbe. Keď som sa ho ráno pýtal, kde nechal kľúč, veľmi sa ospravedlňoval.

Páter Paňák mal prorockého ducha. Mal želanie, aby padol komunizmus, aby na košických sídliskách boli postavené kostoly a aby blahoslavení Košickí mučeníci boli vyhlásení za svätých. A mne hovoril v čase, keď som bol „vo výrobe“ v dopravnom podniku: „Až raz budete biskupom...“ Keď sme ho tak počúvali, naša odpoveď

1 Autor po 13 rokoch zdieľal s pátrom Paňákom cestu z fary do Dómu sv. Alžbety a zblízka poznal jeho životný príbeh.

bola: „*Páter, nevidíte, že je komunizmus ako mramorový múr?!*“ No všetky jeho štyri proroctvá sa naplnili.

Mám na neho krásne, milé a úsmevné spomienky. Vyjadrujem vďačnosť otcovi Jozefovi Gnipovi, že o ňom napísal dve knihy. Verím, že sa z neba na nás v tejto chvíli pozerá. „*Páterko, ďakujeme!*“

Korešpondencia s ujom Ferkom Paňákom

Cyril Urban

Páter František Paňák udržiaval kontakt so svojimi najbližšími príbuznými najmä písomnou formou. Jeho listy majú spravidla dve časti: jedna je venovaná otázkam týkajúcim sa života jeho najbližších a časť druhá býva poučná vo forme homílie pre mladších aj starších. V septembri 1940 píše zo Záhrebu v Chorvátsku, kde sa pripravoval na skúšku z filozofie:

„Mať dobrú matku je jeden z najväčších darov Božích. Takto Boh k nám hovoril a hovorí. Aby sa človek vedel obetovať, musí vidieť príklady, ktoré, ako je z latinčiny známe, tiahnu (verba movent, exempla trahunt). Keby sme boli toho hodni a mohli vidieť, ako Kristus Pán za nás trpel, tak by sme sa všetci museli stať mučeníkmi z lásky. Bo láska za lásku, vernosť za vernosť, nič za nič. Len sa modlievajte a ustavične. Pravda, modliť sa treba vedieť nie len perami, ale celým životom. Navariť dobrý obed s kresťanskou láskou a veselosťou v srdci je čosi tak krásne, že by sa človek takým spôsobom aj svätým stať mohol. Náš kuchár velebí Pána Boha aj týmto spôsobom. Tak ako ja teraz skúškou z filozofie. Čo sa robí z chuti, radosti a lásky k Pánu Bohu, je viac ako modlitba. Vedieť pekne prijať, rozveseliť a v miere udržiavať spoločnosť je krásny spôsob modlitby. Aj takto sa treba, okrem riadnej modlitby, vedieť modliť. A kto sa modlí, toho Pán Boh aj vo včej jame od zubov šeliem zachráni. Hlavne nezabúdajme jeden na druhého v modlitbe aj v trápení, ale junácky sa obetujeme, ako vieme a ako môžeme, bo láska je najmilšia a najvrúcnejšia modlitba.“

V liste zo služby v Mitrove na Morave v roku 1968 píše: *„Spravodlivosť len pre niektorých a nie pre všetkých je zbojníctvo, ktoré len Pán Boh premôže. Obmedzený a slabý človek, ktorý žije v nedokonalosti a hriechu, nemôže byť vykonávateľom spravodlivosti. Na ceste k svätosti sa nachádza každý, kto si je vedomý svojej obmedzenosti a pripúšťa, že nie je Bohom, ale len úbožiacom. Uznať a priznať si vlastnú slabosť a chyby je to, čo v kresťanskej terminológii voláme poníženosť. Na nej stojí a padá kresťanstvo a svet vôbec.“* V liste sa venuje tiež cigánskej problematike, otázke ľudí, ktorými bol aj neskôr v Košiciach obkolesený: *„Problém s Cigánmi je veľmi vážna otázka. Bo za pol storočia bude viac Cigánov ako ostatných ľudí u nás. Ak sa im nedá to, čo človeka robí človekom, viera, morálka, spoločenská výchova, kultúra, tak vykradnú, vyvražia, chorobami nakazia a debilmi zamoria celú republiku. Len ten bude úspešne a hospodárne riešiť cigánsku otázku, kto sa dostane do cigánskeho srdca. Ich bieda je po prvé, po druhé aj po tretie morálna. S almužnou, prácou*

a hospodárskym zabezpečením musí ísť súčasne aj morálka a vysvetľovanie. S naším spoločenstvom ich spája iba viera. Tá ich asimiluje. Všetko ostatné ich od nás oddeľuje. Bo ich zaostalosť je ich zlá a trestuhodná stránka, vyvolávajúca spravodlivú diskrimináciu. Kto má vši, choroby, sprosté spôsoby, je zlodej, smilník etc., od toho musím utekať. Ale keď viem, že v Cigánovi je ten istý Kristus, čo vo mne, zabúdam na všetky jeho manká a ľúbim v ňom, čo je lásky a všetkého najlepšieho hodné a tým je rozhodne Kristus Pán.“

V liste z Košíc z decembra 1979 uvádza: „Homíliu Vám pripájam tlačenu, tú si musíte všetci pekne prečítať a premeditovať. Je naozaj veľmi hlboká a ako sa na biskupov patrí. Nič iné by nám ani sám Pán Ježiš nepovedal. Preto si ju do Vianoc pomaličky a pozorne prečítajte a o nej rozjímajte, aby keď ju v kostole bude čítať p. farár, ste mohli až na dno pochopiť a jej obsah si osvojiť a podľa toho potom aj v živote uskutočniť.“ V časti o sebe, ako sa má, nám píše: „Včera mi tu ženy robili poriadky, tak teraz musím shladávať, kde čo je. Viete, v mojej izbe sú len knihy a papiere, a to keď pomieša niekto nepovolaný, potom môžeš hľadať. Ale hlavná vec, že je prach preč a všetko vyglancované. To človek cíti a tak cez to aj tú dobrotu a lásku, ktorá sa nám takto v Ježiškovi zjavuje a nás obnovuje. Košice sú ako rozbúrené more. Všetko, čo je živé, kupuje a popritom sa príde aj vyspovedať, tak spovedáme prakticky celý deň. Nesmieme sa preto čudovať, že Vám častejšie a obšírnejšie nepíšem a nestarám sa o Vaše duše!“

Z príležitosti sviatku sv. Cyrila a Metoda, mojich patrónov, mi v gratulácii, na ktorú nikdy nezabudol, už v roku 1985 zdôraznil: „Tvoji patróni sa zaslúžili o jednotu Európy. Nesmieme sa deliť na východ a západ. V Bohu sme všetci všade jedno a doma. To je to krásne. Nie sme si cudzí. Spoločne jednotní. Prijímame všetci tú istú hostiu, toho istého Ježiša Krista a tým sme navzájom spojení v jedno mystické telo Kristovo. Kristus je naveky a s ním aj my sme naveky.“ V liste z Košíc vo februári 1990 sa zdôveruje: „Nepíšem už nikomu. Roboty je trikrát viac. U mňa sa dvere derú a lietajú. A čím som starší, som pomalejší. Čo pred rokom trvalo minútu, teraz 3! A tak si vypočítajte, koľko hodín môžem spať. Dneska som šiel spať o pol druhej a vstával o 4.45! Toto je životný boj a zápas. No diéta ma drží. A tiež aj sloboda je zdroj zdravia! Žijem z Boha. I keď som skrytý vo spovednici, svet doráža a vyťahuje nás na všelijaké sväté a zásadné ‚hnutia‘ a to, čo svet politikárči, nám nepatrí, ale naši laici by boli najradšej, keby sme za nich mysleli a aj konali, a to by bol klerikalizmus. Aký máme mať postoj k dnešku? Pekne a krásne píše Mons. J. Ch. Korec v 6. čísle Kat. novín. Toho sa držte. Keď je pravda politikou, vtedy sa netreba dištancovať, ale musíme byť smelí

a draví ako levy. Ja nikde nechodím, ale keď vylepia v kostole takúto cedulku, čo mám robiť, musíme ísť a potešiť ich.“

Posledný list pátra Paňáka príbuzným, ktorý sa mi zachoval, má dátum 28. apríla 1994. Jeho text je ťažko čitateľný, drobný a roztrasený: *„Sme v rukách Božích. Toto musíme mať stále pred očami. Bo naozaj nevieme dňa ani hodiny. Modlite sa za mňa, aby mi vydržala pamäť. Modlite sa za celý slovenský národ, najmä za našu inteligenciu a kňazov, aby stáli na baštách, nedali sa zviest' a mohli spievať: ,Koho dar nezvedie, hrozba neskloní, tomu moja pieseň slávou zazvoní!!!“*

Páter František Paňák a duchovná formácia sociálnych sestier – osobné skúsenosti

Daniela Kimličková SSS

Páter František Paňák po prepustení z väzenia pracoval na rôznych miestach vo výrobe. V roku 1968 nastúpil ako výpomocný kaplán do košického Dómu sv. Alžbety, kde mával ranné sväté omše, tzv. šestky, s homíliami aj vo všedný deň.

V tom čase – po Pražskej jari – vstúpilo do Spoločnosti sociálnych sestier viacero mladých sestier, preto vtedajšia predstavená hľadala vhodné duchovné vedenie pre sestry. Keďže pátra Paňáka bolo možné takmer vždy zastihnúť v spovednici, vedená Duchom Svätým sa rozhodla pre neho a to bola tá najsprávnejšia voľba.

*„Za duchovného vodcu sa nikto sám nevyhlási, ale duchovný otec býva nájdený a dá sa poznať podľa stôp mnohých ľudí na prahu jeho dverí, lebo cezeň mnohí prešli, aby hľadali múdrosť...“*² Mohli by sme dodať, že sa dá spoznať podľa vykláčačného miesta pri jeho spovednici v Dóme sv. Alžbety, kde sa vystriedalo množstvo ľudí.

Formáciu, ktorú páter Paňák poskytoval sociálnym sestrám, možno nazvať integrálna. Možno si to ani neuvedomoval: nedával teoretické poznatky a prednášky, ale životnú skúsenosť človeka, ktorý sa celý život nechal formovať Bohom, tým, ktorému „fahal káru“, ako to často opakoval, keď hovoril o svojom povolání.

Sestry formoval na úrovni ľudskej, duchovnej, reholnej aj apoštolskej. Prvé stretnutie sestier s pátrom bolo ako z napínaveho filmu. Mali sme s ním dohodnuté duchovné cvičenia v našej lesnej chatke pri Košiciach. Zodpovedná sestra sa s ním mala stretnúť v autobuse a odprevadiť ho na miesto, ale osobne ho nepoznala. Poznávaci znak bola čierna baretka, ktorú mal vždy na hlave. Prvá a jediná otázka pátra pred autobusom bola: *„Za koľko?“* (myslel tým cenu lístka) a sestra pohotovo odpovedala: *„Za korunu.“* Potom ju už len sledoval v autobuse, kde vystúpi, a v patričnom odstupe ju nasledoval až k chatke. Keď ho sestry videli, niektoré poznamenali: *„Taký starý?!“* Ale potom tento „starý kňaz“ bol najúžasnejším a duchom najmladším kňazom, s akým sa kedy stretli. Také duchovné cvičenia sestry ešte nezažili!

2 MAGULOVÁ SSS, Ludmila, KIMLIČKOVÁ SSS, Daniela. Duchovné otcovstvo pátra Františka Paňáka. In: GNIP, Jozef, SZANISZLÓ OP, Inocent-Mária Vladimír (eds.). *Páter PAŇÁK a Košice. Zborník z vedeckej konferencie pri príležitosti 100. výročia od jeho narodenia*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2008, s. 65 – 68.

Po stránke ľudskej formácie viedol sestry k správne rozlišovaniu a zaujatiu stanoviska. Ani nie tak slovami, ako vlastným príkladom a svojím postojom poukazyval na ľudské hodnoty. Vážil si každého a každému preukazoval úctu a pozornosť, takže vo chvíli, keď sa s niekým rozprával, venoval sa mu naplno a tak dlho, ako to potreboval. Vždy mal dobrú náladu, radostnú myseľ; s jeho tichým, srdečným až nákazlivým smiechom pôsobil povzbudzujúco a navodzoval dobrú a príťažlivú atmosféru. V jeho prítomnosti sa každý cítil príjemne, uvoľnene a slobodne. Nič ľudské mu nebolo cudzie, nepohoršoval sa nikdy nad ľudskou slabosťou, hriechom, ba ani zlobou a vždy sa snažil hľadať pre dotýčnych ospravedlnenie. Ťažké situácie vedel nadľahčiť svojím príslovečným jemným a neurážlivým humorom. Raz sa jedna sestra sťažovala, že nám sused na chatke poškodil nejakou tekutinou stromy. Napísala rozhorčený list, ktorý sa chystala susedovi poslať, a čítala ho pátrovi. On si to pokojne vypočul a nakoniec povedal: „*A teraz na konci listu nakreslite vojnovú sekeru.*“ Sestra sa rozosmiala a bolo po hneve.

Sestry mu s radosťou poslúžili v jeho domácnosti v biskupskej rezidencii, ktorá však v čase totality nijako nevyzerala na rezidenciu. Nemal tam počas celého svojho tamjšieho pobytu bežné veci, ako sú teplo či sprcha, namiesto kuchynky dvojplatiníčka na stolíku v chodbičke. Sestry tu mali možnosť vidieť, ako žije svätec. V jednoduchosti, nenáročnosti. Nič staré, akokoľvek ošúchané nebolo možno vyhodiť, ani plesnivé a skysnuté potraviny, ktoré nestačil zjesť pre dlhé spovedanie a stále návštevy. Vždy tvrdil: „*Nič mi z jedla neuškodí.*“ Nikdy nedal prednosť svojim potrebám pred potrebami druhých, ktoré vždy pokladal za dôležitejšie. Samozrejme, že táto jeho ľudskosť vyžarovala z jeho vzťahu s Bohom.

Duchovnú formáciu sestier nevykonával natoľko svojimi prednáškami ako svojím vzťahom k Bohu. Vyžarovala z neho horlivosť za Božiu vec, za Božie záujmy, za Božie kráľovstvo v srdciach ľudí. Jeho rozhodnosť, odvaha a nebojácnosť zaháňala strach tak v duchovnej oblasti, ako aj z vonkajších okolností. Jeho život bol celý presiaknutý Božím slovom, ktoré denne meditoval. Často citoval žalmy, v pravej chvíli použil text Písma a každým svojím slovom či postojom vyjadroval svoj úzky vzťah s Bohom a múdrosť pochádzajúcu z Božieho Ducha.

Aj navonok, cez povrchné videnie jeho väznicami utrápeného tela, bolo vidieť skutočnú hodnotu jeho osobnosti, ktorú formovali bohaté duchovné skúsenosti a múdrosť dozrievaná rokmi utrpenia a trpezlivou vytrvalosťou vo vernosti ideálom, pre ktoré žil – hodnotu, ktorú mladý človek nikdy nemôže sám získať. Z jeho tváre vyžarovala radosť, jas, dobrota, porozumenie a láska samotného Boha.

Páter Paňák bol spovedníkom, duchovným vodcom, poradcom a láskavým otcom celej komunity sestier v Košiciach. Okrem každoročných osemdňových duchovných cvičení na chatke dával každý mesiac duchovné obnovy v bytoch sestier. Jeho prítomnosť bola vždy obohacujúca, po duchovnej obnove sa venoval rozhovoru o dôležitých a potrebných udalostiach v Cirkvi, spoločnosti a vo svete. Mal široký rozhľad a jasné poznanie v oblasti náboženského i spoločenského života.

Sestry viedol svojim jedinečným – neopakovateľným spôsobom. „*Okrem erudovanosti a duchovnej hĺbky jeho prednášky boli veľmi živé, pútavé, vedel zaujať. Charakteristické bolo, že k pochopeniu predkladanej látky často otázkami vyzýval sestry k zamysleniu, interakcii a zároveň vysvetľovanie podfarboval jemu charakteristickým humorom.*“³ Počas duchovných cvičení bola jeho „odpútavacia“ činnosť – keďže susedná chatka patrila príslušníkovi štátnej polície – kosenie trávy, ktoré vykonával veľmi rád. Mohla by som povedať, že jeho duchovný život nebol v oblakoch, v nejakej ideálnej predstave, ale jeho pravá, čistá duchovnosť sa odrážala v jeho konkrétnych skutkoch lásky a obety. V každej, akokoľvek ťažkej situácii vedel zareagovať ako duchovný, nie telesný človek.

Aj rehoľnú formáciu sestier účinne hlásal svojim príkladom. Život sľubov podľa evanjeliových rád žil verne a vytrvalo a svojim nadšením a zapálenosťou pre Krista povzbudzoval rovnako sestry k vernosti a vytrvalosti. Viedol asketický, nenáročný život, ktorý mu pomáhal dôsledne žiť svoje rehoľné sľuby. Charakterizovala ho pravá pokora, ktorá oslovovala. Bol kňazom stálych skrytých obiet. K takému životu viedol aj sestry, ale viac príkladom ako slovami. K sebe bol náročný, ale pri duchovných rozhovoroch a spovediach bol mimoriadne láskavý a dobrý. Mal porozumenie s každou ľudskou slabosťou, takže sestry – hlavne mladšie – chodili k nemu so svojimi problémami mladých bez obáv. Jeho príslovečné povzbudenie bolo: „*Vydržať!*“ Nik neodišiel od neho bez povzbudenie a radostného predsavzatia začínať znova a lepšie. Aj keď žil verne ako jezuita, čo sme mohli konkrétne na jeho živote vidieť, nikdy nepretláčal svoju jezuitskú spiritualitu sestrám a citlivo rešpektoval aj našu ženskú mentalitu. Bol znalcom aj ženskej duše. Poznal Konštitúcie sestier a citlivo ich viedol, aby ich žili v každodennom živote.

V oblasti apoštolskej formácie využíval každú príležitosť, aby povzbudzoval sestry k uskutočňovaniu charizmy. „*Bol zapálený pre charizmu a poslanie sociálnych sestier. On sám mal silné sociálne cítenie. Prechodil celé mesto Košice, aby navštevoval starých a chorých ľudí, sprostredkoval im sviatosti a poskytoval duchovnú*

3 ČIŽMÁR, Marián. *Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004, s. 186.

útechu. Neúnavne, aj v nočných hodinách, bol k dispozícii chorým, aj v nemocniciach a v domovoch dôchodcov.⁴⁴ Zapájal sestry do tejto činnosti, zvlášť tie, ktoré aj profesionálne pracovali v sociálnej a zdravotnej oblasti, aby po riadnej pracovnej dobe nastúpili „druhú šichtu“ – ako hovorieval – a venovali sa tým, ktorí to potrebovali.

Dlhé roky pripravoval kňazské rekolekcie. Všetky jeho autorské a prekladateľské práce počas totality písala na stroji naša spolusestra, ktorá bola chorá a na vozíku. Využil to, že mala viac času, a hlavne posilnil v nej vedomie užitočnosti a dôležitosti jej poslania. Okrem rekolekcií prepisovala na jeho podnet dôležité vysielania Vatikánskeho rozhlasu a Slobodnej Európy, takže sestrám sa ako prvým dostali prepisované cirkevné dokumenty a pápežské encykliky.

Keď sa jeho zdravotný stav zhoršil, v januári 1992 sa presťahoval do Provincálneho domu Spoločnosti sociálnych sestier *Regina Pacis* v Košiciach. Tu denne slúžil svätú omšu s homíliou pre komunitu sestier i veriacich z blízkeho okolia. Aj s podlomeným zdravím pôsobil ako spovedník, duchovný sprievodca a radca pre mnohých kňazov, rehoľníkov, rehoľníčky, politikov, vedeckých pracovníkov, rovnako ako aj pre jednoduchých ľudí a rôznych veriacich, ktorí ho v dome nepretržite navštevovali. Keď sestra, ktorá sa o neho starala, chcela niekoho odmietnuť, lebo sa jej nezdal až taký súrny prípad, aby ho v jeho zdravotnom stave zafažoval, vyhrešil ju so slovami, že nikdy nevieme, či práve teraz niekto nepotrebuje pomoc. Nikoho nebolo možné odmietnuť, akokoľvek bol unavený. Jeho apoštolská horlivosť nemala hraníc. Nikoho nikdy neodmietol. Prekážkou nebola ani jeho choroba, únava a vysoký vek.

V októbri 1994 pre zhoršenie zdravotného stavu bol zásluhou pána docenta MUDr. Štefana Kovaľa hospitalizovaný v Geriatrickom centre sv. Lukáša v Košiciach a v láskyplnej starostlivosti ošetrojúceho personálu tam zostal až do svojej smrti. Zo svedectva našej sestry, ktorá pracuje v tomto zariadení, vieme, že aj tam bol vyhľadávaný mnohými bez ohľadu na vek a stav. Neúnavne vysluhoval sviatosť zmierenia a radil v ťažkých životných situáciách. Svoje kňazské povinnosti a iné nábožné úkony – celý posvätný ruženec a litánie – vykonával veľmi dôsledne a nevynechal ich do konca svojho života. K tomu povzbudzoval aj ľudí okolo seba, ktorým zdôrazňoval, „že *pahreba vyhasne, ak sa nebude na oheň prikladať*“.

44 MAGULOVÁ SSS, L., KIMLIČKOVÁ SSS, D. Duchovné otcovstvo pátra Františka Paňáka. In: GNIP, J., SZANISZLÓ OP, I.-M. V. (eds.). *Páter PAŇÁK a Košice*.

Dva dni pred smrťou vysluhoval sviatosť zmierenia veľmi dlho, čo bolo pre neho veľmi vyčerpávajúce. Z toho dôvodu predstavený sa rozhodol zakázať mu vysluhovanie sviatosti zmierenia. Neuskutočnilo sa to, lebo páter Paňák odišiel k svojmu Pánovi dňa 28. októbra 1997.

Na záver by som povedala, že čas, ktorý sme mohli stráviť s týmto svätým mužom, bol pre nás nesmiernym darom, ktorý doceňujeme postupne vždy viac a viac. Formácia cez tohto kňaza modlitby a obety bola viac jeho nevťieravým, ale o to účinnejším živým príkladom ako formácia slovami či prednáškami, a preto zanechala v našich srdciach trvalú, nezmazateľnú stopu.

Ďakujeme vám, páter.

Muž pre iných

Juraj Semivan

Prvých päť rokov po vysviacke som bol kaplánom v košickom Dóme sv. Alžbety. Prvé tri roky som býval so starým kňazom jezuitom Františkom Paňákom.⁵ Vtedy už mal 80 rokov. Bol veľmi dobre známy, prezývali ho „anjel Košíc“, pretože vypočul kohokoľvek, kto za ním prišiel. Bol veľmi vzdelaný, doktor práv z pražskej Karlovej univerzity. Hovoril niekoľkými jazykmi.

Keďže v 60. rokoch vládol u nás stále komunizmus, nedovolili mu vykonávať kňazskú pastoračnú službu, takže pracoval ako lesný robotník. Nieкто z partie ho však udal, že ho videl používať ruženec. Použitie ruženca na verejnosti bolo vtedy považované za zločin voči štátu, voči krajine.

Neskôr mu dovolili vykonávať pastoračnú službu v Košiciach. Väčšinu dňa strávil v spovednici. Keďže som s ním býval v jednom byte, nahliadol som do jeho života zblízka. Po všetkých tých rokoch vo väzení, kde bol bitý a pod. (o čom mi aj rozprával), bol taký optimistický, ako sa len dalo. Mal opuchnuté nohy, o čom ľudia nevedeli, ale ja som to videl každý deň; ťažko sa mu pohybovalo. Od skorého rána, keď vstával o piatej, si už pospevoval. Jeho spev bol niečo ako spev anjelov, hoci nie pre mňa, lebo ma tým zobúdzať. Vždy mal dobrú náladu, nikdy nebol zatrpknutý. Prijímal všetkých, ktorí prichádzali: mladých ľudí, univerzitných profesorov, dokonca aj z Prahy a iných miest. Schovávali sa, len aby ho mohli navštíviť a prijať povzbudenie.

Ako kňaz som ho vnímal ako príklad kňazského života. V duchu som si hovoril: „Ó Bože, vďaka! Viem, že nie je šanca, že ja budem ako on, ale je to úžasné, keď môžem vidieť, že kňazstvo v živote človeka dáva zmysel.“ Každý deň som videl zástupy ľudí, čo ho navštevovali: veľmi obyčajných i veľmi vzdelaných ľudí, intelektuálov, mladých... a on bol taký srdečný ku každému, vždy s úsmevom a dobre naladený. Napriek tomu utrpeniu, ktoré prežíval, rozdával úsmev. A možno práve vďaka tomu utrpeniu to takto zvládal.

Ešte cez dve spomienky by som vám ho priblížil. Pôsobil som v Dóme sv. Alžbety od roku 1985 do roku 1990. Keďže komunizmus padol v roku 1989, prvé štyri roky kňazstva som prežil ešte v komunistickom režime. Viem, aké to bolo, a mal som skúsenosti aj s tajnou políciou (ŠtB). Počas tých rokov som sa pastoračne venoval

5 Text (skrátенý) bol zverejnený v rozhlasovej podobe v anglickom jazyku na portáli www.totus2us.eu/Priests_podcast/T2us-Man4Others-17-Fr_Juraj.mp3. Za preklad ďakujeme Monike Žiškovéj.

univerzitným študentom. V tom náročnom čase počas komunizmu, pravdepodobne v roku 1986, teda tri roky pred pádom komunizmu, mi páter František povedal: „*Juraj, uvidíš dve veci. V mestskom dome kultúry (ktorý sme volali ,Biely dom‘, pretože to bola veľká budova pre mestské, okresné i krajské orgány komunistickej strany), sa bude kázať Božie slovo, kým sme tu, a Svätý Otec navštívi Košice.*“ A ja som si vtedy pomyslel a povedal: „*Otče, už asi starnete.*“ Už sa mi zdalo, prepáčte, že to tak poviem, že to je demencia alebo niečo podobné. No o štyri roky ja som bol prvým kňazom, ktorý kázal v mestskom dome kultúry pred tri-štyritisíc ľuďmi, a on tam bol, sedel tam a povedal mi: „*Juraj, pamätáš? A ty si prvým, ktorý tu káže!*“ O pár rokov aj Svätý Otec Ján Pavol II. navštívil Košice⁶ a strávil asi 10 minút v súkromí s pátrom Paňákom, starým kňazom, ktorého predtým nepoznal, ale všetci mu odporúčali stretnúť sa s ním.

Takže toto boli zázraky a on ich predpovedal. Bol prorokom, pretože on bol takým úžasným kňazom a takou úžasnou ľudskou bytosťou, že po stretnutí s ním, myslím si, nikto nemohol povedať, že Boh nie je, pretože on bol živým, kráčajúcim dôkazom Božej existencie.

6 V roku 1995 – poznámka zostavovateľa.

Páter Paňák v mojich spomienkach

Stanislav Ďačok

Moje spomienky na pátra Paňáka sa viažu predovšetkým na obdobie mojich vysokoškolských štúdií v Košiciach a čiastočne aj na obdobie po štúdiách, keď som v Košiciach býval už len sporadicky. S pátrom ma zoznámil môj brat Janko, ktorý mi už pred mojím príchodom do Košíc zdôrazňoval, že počas štúdií môžu nastať rôzne ťažkosti, môžu prísť pochybnosti a skúšky, a tak je dobré mať nablízku človeka, ktorý vie poradiť, podržať a ukázať svetlo na konci tunela, ako sa zvykne hovoriť; jednoducho, aby človek nezablúdil.

A tou osobou pre mňa sa mal stať a napokon sa aj naozaj stal práve páter Paňák. Môj brat nastúpil na štúdium medicíny – po tom, ako ho pred časom neprijali na bohosloveckú fakultu v Bratislave – práve do Košíc. Tu bol v kontakte s pátrom a sám mi zdôraznil: „*Mám dobrého duchovného vodcu, ten je jednoducho osvedčený, nikoho lepšieho ti neviem odporučiť.*“

A tak sa to začalo...

Hneď v úvode som dostal rady, ako byť podľa možností nenápadným a okrem hlavného vchodu na biskupský úrad z Hlavnej ulice používať aj vstup zozadu, z bočnej ulice, odkiaľ to bolo menej nápadné. Tam v tom čase bola aj predajňa s hudobnými nástrojmi, a tak „šmyknúť to“ od nej cez ruiny neobývanej budovy k pátrovi bolo pomerne ľahké. Aj keď si nepamätám detaily nášho prvého stretnutia, viem, že postupne sa stalo takmer pravidelnou záležitosťou zájsť za pátrom na spoveď či radu, aj keď to častokrát nebolo ľahké, pretože takmer vždy mal niekoho na návšteve u seba na izbe alebo v biskupskej záhrade. V nej som sa pomerne často aj spovedával takpovediac za pochodu v rámci záhradnej prechádzky.

Keďže domov som mal z Košíc viac ako 85 km, mal som nárok na pridelenie internátu, aj keď to ani za čias socializmu nebolo samozrejmosťou. Na internáte som sa hneď od začiatku – tak ako väčšina dochádzajúcich z iných kútov Slovenska – snažil spolupracovať s tými, ktorých som poznal buď z nášho rodiska, alebo aspoň zo školy, ktorú som predtým navštevoval, v mojom prípade z Michaloviec. Už od začiatku som mal čo riešiť, pretože jednak prechod zo stredoškolského vyučovania na vysokoškolské bol dosť náročný, jednak nové prostredie internátu, kde bol hluk a lomož do neskorých hodín takmer každý deň, ako aj iné faktory

nedali na seba dlho čakať a prišla prvá kríza. Jej výsledkom bol pocit, že zlyhávam, že na to asi nemám a asi bude najlepšie celé to zabaliť a odísť preč...

Tak táto prvá kríza, ktorú si pamätám, ale aj mnohé ďalšie, ktoré prišli neskôr a aj v iných podobách, boli riešené spolu s pátrom Paňákom. Spomínam si, ako mi často prízvukoval, že život je boj, a to doslova, a že bojovať je potrebné... „*Ty baku-nin,*“ tak ma viackrát oslovil a zdôrazňoval aj to, že vo chvíľach krízy sa treba s dôverou modliť, pretože každý Otčenáš či Zdravas má obrovskú hodnotu a nič nepriehádza nazmar. Len treba dôverovať. Rovnako mi často zdôrazňoval, že je potrebné si pamätať, že v čase, keď je nám takpovediac ľahšie a matérie hriechu je momentálne menej, treba to už akoby vopred obetovať za chvíľu, ktoré skôr či neskôr prídu a budú možno oveľa ťažšie.

Keď mi to program dovoľoval, niekedy som si povedal, že počkám na pátra po rannej svätej omši v bežný pracovný deň. No neraz som to už-už chcel vzdať, pretože aj počas všedných dní páter po skončení svätej omše sadal do spovednice a spovedal, dokedy bolo potrebné. Keď som to však nevzdal a dočkal sa ho pred vchodom na Hlavnej ulici, na dennom svetle som si veru všimol aj jeho jednoduchý, ba možno povedať až zošúchaný odev – reverendu, v ktorej prechádzal krížom cez ulicu... Neraz som si v duchu hovoril: „*Takýto vzácny človek, s takým vzdelaním a tak skromne, ba až úboho oblečený...*“ Ale čím ďalej tým viac som spoznával, že vo svojom vnútri je to mimoriadne bohatý a vzdelaný človek, ktorý tým vonkajším veciam neprikladal až takú dôležitosť...

Keď sme pri tých šatách, spomínam si na úsmevnú príhodu z čias, keď som bol na základnej vojenskej službe. Slúžil som v Hradci Králové na letisku, a tak keď som z času na čas dostal „opušťák“, cestoval som domov na Zemplín, samozrejme, vlakom do Košíc a odtiaľ autobusom do rodiska. Pri takýchto cestách som sa párkrát zastavil aj na spoved' u pátra. Keď ma zbadal vo vojenskej rovnošate, ktorá nevyzerala práve najhoršie (bol som v hodnosti čatára absolventa – čiže čo-to sa aj ligotalo na pleciah vo forme koľajničiek a troch guľičiek), páter mi raz na moju „bundošku“ povedal: „*Juj, či máš len dobrú košeľu...*“ Ja reku na to: „*A čo je na nej až také dobré?*“ Jej materiál bol totiž skôr umelý a nosiť ju aj v tých najväčších horúčavách v podobe s dlhým rukávom nebolo veru najprijemnejšie. Človek si však zvykne... A tu ma páter prekvapil: „*Vieš, mne by sa takáto košeľa veľmi zišla, pretože ešte aj teraz chodievam na motorke na Opátske, a tak by mi to veľmi pristalo...*“ Smiali sme sa obaja a ja v tej chvíli som sa neveriacky spýtal: „*Ale to myslíte naozaj?!*“ „*Naozaj!*“ dodal páter. Pamätám si, že som mu ju napokon predsa len nezohнал. Mimochodom, páter mal v tom čase už po osemdesiatke...

Ďalšia z milých spomienok sa viaže k skutočnosti, že keď prišli sychravé obdobia alebo zima, predsa som len uprednostnil vyčkávanie na pátra pod strechou, a nie na ulici alebo v Dóme, kde bolo v zime naozaj chladno. Tak som si zvykol čakať ho na chodbe na prvom poschodí pri soche (myslím si, že to bola svätá Tereška), odkiaľ sa dalo vyjsť na vonkajší balkón k pátrovi Paňákovi alebo priamo z vnútornej chodby k otcovi Tandarovi, ktorý mal taktiež svoj okruh známych. Párkrát som tam aj stretol istého človeka, ktorý sa opakovane uberal smerom k otcovi Tandarovi, a až s odstupom niekoľkých rokov som zistil, že to bol môj krajan z Michaloviec, ktorý po ukončení štúdií a získaní titulu doktora veterinárneho lekárstva po páde socializmu vstúpil do rehole dominikánov. Bol to Miro Adam, dnes otec Konštanc, ktorý pôsobí v Ríme.

Ďalšiu milú spomienku na pátra predstavujú udalosti spojené s primičnou svätou omšou môjho brata Janka. Keďže sa mala konať v nedeľu predpoludním, otcovia jezuiti chceli okrem vonkajších príprav na túto udalosť prispieť aj malou duchovnou obnovou tak, že prišli dva dni skôr a vysluhovaním sviatosti zmierenia a iných služieb boli k dispozícii veriacim v našej sobraneckej farnosti. Cestou k nám sa im na predmestí Michaloviec stalo, že istý neopatrný šofér nedal prednosť osádke auta, v ktorom sedel aj páter Paňák. Po prudkom zabrzdení páter udelil hlavou do predného skla, čo spôsobilo jeho prasknutie... Našťastie sa však nič vážnejšie nestalo, ba celé sa to obrátilo na úsmevnú príhodu.

Na druhý deň ráno pri raňajkách páter skonštatoval: „*Ja som si myslel, že som už v nebi. Ráno počujem spev vtákov v záhrade, oproti zas kohút kikiríka... Nuž, kto to kedy videl... To musí byť nebo, lebo v Košiciach ja také veru nepoznám.*“ A po krátkej chvíli zas zažartoval: „*A, mama, či vy viete, že aj váš druhý syn už bude jedným z nás, ha?*“ Na to moja mama, celá vyľakaná, pretože jej to veru nebolo všetko jedno, povedala, že tomu neverí... A tak musel páter s pravdou von, že to bol len žart.

Neskôr, keď som sa po štúdiách vrátil z Košíc domov na Sobranecko, kde žijem doposiaľ, som sa s pátrom stretával len zriedka. Párkrát to bolo u sestričiek za Jumbo centrom a neskôr na geriatrii, kde som mu už v pokročilej chorobe a v stave blízko nehybnosti predstavil svoju snúbenicu Ivku, ktorá sa neskôr stala mojou manželkou, a poprosil ho o požehnanie... Urobil tak už viac-menej iba očami, v ktorých bolo cítiť, čo vždy predtým: lásku k ľuďom a cez nich aj k Tomu, ktorému sa zasvätil celým svojím životom.

Aspoň týchto niekoľko spomienok chce byť mojím úprimným poďakovaním za stretnutia s týmto veľkým človekom.

Ty si priniesol do Košíc svetlo

Jozef Kupka⁷

S pátrom Františkom Paňákom som sa skontaktoval po jeho príchode do Košíc prostredníctvom pátra Michala Fedora a pátra Vincenta Petríka, ktorého som poznal už skôr, ešte počas svojho štúdia fyzikálnej chémie na Karlovej univerzite v Prahe.

Páter František sa stal mojím spovedníkom. Kvôli spovediam a duchovným rozhovorom som ho navštevoval v jeho studenej skromnej izbičke na biskupskom úrade. Pomáhal som mu ako miništrant pri slúžení svätej omše o šiestej ráno, čo mi vyhovovalo, lebo ako „vyznačená politická mŕtvola“ som si mohol svoj duchovný i vedecký život zveľaďovať bez obavy. V tejto súvislosti si spomínam na svätú omšu 17. októbra, keď sa slávi spomienka sv. Ignáca Antiochijského, kňaza a mučeníka. Pri homílii bol páter veľmi rozrušený a zvýšeným hlasom deklaroval: *„Som zrelou pšenickou pre zuby leva, aby ma rozomlel na múku, aby som už mohol priniesť ten vzácny drahý chlieb života, po ktorom túžim.“* Odmlčal sa, bolo ticho. Pozrel som sa na neho a videl som, ako plače. Potom ticho pokračoval v slávení liturgie.

Zo vzťahu s otcom Františkom Paňákom môžem uviesť dve osobné spomienky. Predovšetkým horlivé konzultácie pri príprave materiálov na blahorečenie troch Košických mučeníkov. Námety k tomu pripravoval zvlášť páter Fedor, odobroval ich páter Paňák. Ďalej, pri preberaní vecí po smrti mojej manželky som našiel obrázok Božského Srdca. Na zadnej strane bolo uvedené meno nášho najstaršieho syna a deväť dátumov a deväť podpisov „F. Paňák“.

Keď som stál pri vystretom tele zosnulého pátra Paňáka v Dóme sv. Alžbety, pozeral som na jeho pokojnú tvár. Chytil som jeho pravú ruku a uvedomil som si, že táto ruka požehnávala a rozhrešovala. Ďakujeme, páter Paňák: v období tmy a sľadenia na každom kroku ty si priniesol do Košíc svetlo, ty, náš zlatý, dobrý, múdry syn našej Oravy.

⁷ Pamätník sa na úvod predstavil: „Dobrý večer, som Jozef Kupka, doktor vied, bývalý pracovník Slovenskej akadémie vied, dlhoročný vedecký pracovník v oblasti banskej prašnosti a ekológie priemyselnej krajiny. V Združení kresťanských seniorov na Slovensku som sa angažoval vo zväze ekológov. Jeden z posledných vedeckých životných výsledkov pre mňa je dosiahnutie 90-ročného jubilea, vďaka Bohu, pri relatívne dobrom zdraví. Matka Jolanka nám odišla 18. septembra 2009, už desať rokov žijeme bez nej. Mám troch synov, dve dcéry a deväť vnúchat. Dve deti si Pán povolal do zasväteného života: syna Jozefa, kňaza saleziána, a dcéru Margarétku, sestru Máriu Kordiu z Kongregácie služobníč Ducha Svätého ustavičnej poklony. Vďaka Bohu za to všetko!“

V blízkosti Eucharistie

Juraj Koprda

Moje osobné spomienky sa viažu predovšetkým na úžasné sväté omše hlboko duchovne prežívané pátrom Ferkom v Dóme sv. Alžbety ráno o šiestej. Neskôr, keď už páter Ferko pôsobil v kláštore sociálnych sestier, pravidelne sme tam chodievali na sväté omše počas 2-3 rokov s rodičmi, ktorí už boli ťažko chodiaci; kláštor bol neďaleko miesta, kde sme bývali. Z tohto obdobia si spomínam, že som tam párkrát videl ráno na svätej omši aj vtedajšieho predsedu Ústavného súdu SR Milana Čiča. Najprv som bol prekvapený. Potom som videl, že niekoľkokrát šiel aj za pátrom Ferkom. Aj ja som ho párkrát tam navštívil. Mal ku mne dôveru a naše rozhovory boli veľmi pekné.

Spomínam si, ako som ho raz vyrušil pri čítaní francúzskeho časopisu. Ak si dobre pamätám, bol to časopis *Judaizmus v kresťanstve*. (Prepáčte, kto o tom vie niečo viac.) Toto nás oboch tak „rozpumpovalo“. Pri tejto téme sme sa, samozrejme, dostali aj k téme prvej slovenskej republiky a viackrát mi zdôrazňoval: „*Jurko, nezabudni, pán dr. Tiso ako profesor morálnej teológie vedel, pokiaľ môže vo svojom konaní ísť.*“

Ďalšia vec, ktorú chcem povedať: Môj otec bol francúzštinár a pomáhal mu pri prekladoch. Navštevoval ho kvôli tomu v kláštore a páter Ferko bol tiež párkrát u nás doma. V tejto súvislosti spomeniem biskupa Hnilicu, s ktorým mal otec dobré vzťahy už počas štúdia na gymnáziu v Kláštore pod Znievom. Navštívil ho párkrát aj v Ríme – ako dôchodca sa tam dostal. Pán biskup Hnilica v jednej svojej knihe⁸ spomína, že zdrojom informácií zo Slovenska boli pre neho viaceré osoby a medzi nimi aj môj otec. V tejto súvislosti si myslím, že otec bol určitým sprostredkovateľom medzi pátrom Ferkom a otcom biskupom Hnilicom.

A posledná vec, ktorú chcem povedať – to je milý zážitok –: Moji rodičia mali životné jubileum 45 rokov spoločného života. V tej dobe bolo dosť obťažné mať svätú omšu na takýto úmysel. Zašiel som za pátrom Ferkom do terajšej biskupskej rezidencie, či by mohol prísť k nám domov odslúžiť slávnostnú svätú omšu. Vysvetľoval mi, že ho sledujú, že sa to nedá, ale kvôli Jankovi (môjmu otcovi) slúbil nakoniec, že príde. Dohodol sa so mnou, že prídem po neho večer po zotmení, aby nás nikto nevidel. „*Keby nás zbadali, budú ťa sledovať a budú z toho veľké*

⁸ Ide zrejme o publikáciu: HNILICA, Ján, VNUK, František. *Pavol Hnilica. Biskup umlčanej Cirkvi. 2. časť 1951 – 1995*. Trnava: Dobrá kniha, 1996.

nepříjemnosti,“ povedal. Prišiel som v jarný podvečer po neho, odprevadil som ho k nám, kde odslúžil nádhernú tichú svätú omšu. Potom sme mali malé posedenie, na ktorom sa prejavil aj láskavý humor pátra Ferka. Môj otec bol nervózny, lebo nemal rád oslavy, takéto veci ho vyrušovali. Páter Ferko si všimol, že otec je ne-svoj, a povedal mu: „*Janko, keď si vydržal 45 rokov, vydrž ešte chvíľku.*“

Nakoniec moje osobné vyznanie: Nosím vo svojom srdci pátra Ferka ako svätého muža a považujem ho za svojho súkromného orodovníka.

Páter Michal Fedor a jeho úcta ku Košickým mučeníkom

Pavol Hric⁹

Moje spomienky sa viažu na spolupracovníka pátra Paňáka – na otca Michala Fedora, člena Spoločnosti Ježišovej. Keď nám v čase totality hovoril, že Košickí mučeníci majú byť svätorečení, tak sme mu neverili. Dnes vieme, že jeho slová sa naplnili. Počas štúdia v Bratislave sme sa viacerí mladí stretávali v rámci krúžkov. Boli sme absolventmi kurzov laického apoštolátu a otec Michal Fedor chodil medzi nás. Na prvom stretnutí nám hovoril, ako máme pracovať; totiž práve sme skončili vysokú školu a poväčšine sme už boli čerstvo zamestnaní. V tom čase vyšla encyklika *Laborem exercens* Jána Pavla II. o ľudskej práci. Zostalo mi v pamäti, čo nám vtedy otec Michal povedal: „*Tento svet je Boží a vy ste Božie deti, vy sa máte o tento svet starať. Nenechajte ho iba tým, ktorí ho ničia a ktorí v ňom ničia aj vzťahy.*“ Tiež nám vysvetlil model „objekt práce – subjekt práce“, v ktorom je dôležitejší človek ako subjekt práce, a to najdôležitejšie, čo dáva človeku zmysel v práci, je Boh.

Dovoľte mi doplniť osobnú spomienku na čas, keď sme boli s manželkou na týždennej príprave pred civilným sobášom. Zastavili sme sa u neho v Bačkove a venoval nám dielo majstra Mikuláša Klimčáka. To bol prvý dar, ktorý sme od neho dostali. Potom v týždni pred naším cirkevným sobášom nám dával duchovné cvičenia. Boli sme dva či tri dni u neho v zamknutom byte, keď nám dával body na rozjímanie a uvažovanie. Bolo to čosi úžasné, pretože aj keď starostí pred svadbou bolo veľa, stíšenie nám umožnilo prijať sviatosť manželstva so silným duchovným zážitkom. Neskôr nám pomáhal s detskými výletmi v Košiciach, ale aj mimo Košíc.

Viacerí ste poznali otca Michala ako autora samizdatových kníh. Okrem knihy *Traja košickí mučeníci* napísal aj knihy *Z dejín Gréckokatolíckej cirkvi v Československu od roku 1945 do roku 1950*, *Spolupatróni Európy a ich odkaz Slovensku*, *Slovenská liturgia – hlavný odkaz sv. Cyrila a Metoda*. Všetko, čo vytvoril, prepisoval na písacom stroji, dal zviazať a distribuoval po rodinách a po spoločenstvách. Som veľmi rád, že mám tieto jeho samizdatové knihy, aj keď po Novembri 1989 už vyšli aj vo vydavateľstvách. Dnes si už ani nevieme dobre predstaviť, aká to bola namáhavá práca vydávať knihy samizdatovo a zabezpečiť ich šírenie medzi

⁹ Pavol Hric (4. 7. 1955), IT špecialista, občiansky aktivista, disident a kresťanský angažovaný laik, zakladateľ Múzea obetí komunizmu v Košiciach.

ľuďmi, keď bol pod neustálym drobnohľadom ŠtB. Exempláre týchto kníh boli na výstave samizdatov *Za slobodu* v novembri 2016 v Košiciach. Odvtedy sme začali zbierať ďalšie, ktoré raz, dúfam, s Božou pomocou budú tvoriť samizdatovú knižnicu, ktorá ukáže novým generáciám, ako žili veriaci na Slovensku v čase totality.

Pozdrav jubilantovi... ¹⁰

Michal Potocký

Narodil sa na Orave
tam pod Zámkom
driečny chlapec...
Meno dostal zbožný Ferko,
zaklobúčil si pekné pierko...
Už za mladi zbieral huby,
vyhrávali mu na dudy:
hej dziny-dziny, dajdom...
Chlapec rástol ako ryba
na Kýčere podskakoval,
odzemok si zatancoval...
Hej dziny-dziny-dajdom...
Putoval on po Francúzsku
držali ho na motúzku...
Potom prišlo Brno? Praha?
zabával sa s Detvancami
slovenskými šarvancami.
Spomína naň Ferko Horvát¹¹,
starý jeho kamarát...
Objavil sa aj v Martine,
v slovenskej to domovine...
Kultúre šiel v ústrety...
Svedčil o tom baťko Škultéty¹²...
Tu ho trafil Pán Boh dobrý
neodolal Ferko bodrý...
Zakotvil tam v Ružomberku
mal on z toho radosť veľkú...

10 Archív Spoločnosti Ježišovej. Príležitostná báseň - óda - na Františka Paňáka, ktorú napísal páter Michal Potocký SJ (8. 4. 1912 – 20. 10. 1996), keď gratuloval pátrovi k jeho 80. narodeninám v roku 1988.

11 Predpokladáme, že môže ísť o huslistu a primáša Františka Horvátha (1855 – 1939), ktorý koncertoval aj u anglického kráľa Eduarda VI. Bol širitelom slovenských ľudových piesní.

12 Jozef Škultéty (1853 – 1948) bol slovenský literárny kritik, jazykovedec.

V Zagrebe on videl Šanca¹³
 a dal sa ver do tanca...
 Zaspieval si, nepil vína –
 Ljepa naša domovina...
 Videl som ho pod Urpínom¹⁴,
 ostal verným dobrým synom.
 Bystrica aj Staré Hory
 literárne rozhovory
 Šmatlák¹⁵, Silvo¹⁶, Zahurábsky¹⁷...
 vystúpil on na Diel Pánsky...
 Potom prišla Bratislava
 bola to ver naša sláva...
 Mal by som povedať ešte
 že bol veru aj v hárešte...
 Drahý dobrý, Ferko Paňák,
 nech Ťa chráni Matka Božia
 aj Košickí mučeníci,
 zaspievaj si:
 Veni, vidi, vici!

13 Páter Paňák preložil publikáciu *Stvoriteľ sveta* od Františka Šanca.

14 Banská Bystrica sa nazýva mesto pod Urpínom.

15 Ide zrejme ide o literárneho vedca, redaktora *Literárnych pohľadov* Stanislava Šmatláka (1925 – 2008), ktorý študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici v čase Paňákovho štúdia na tamojšom Teologickom inštitúte.

16 Ide zrejme o neskoršieho politického väzňa a lekára Silvestra Krčméryho (1924 – 2012), ktorý spomína stretnutia s Paňákom počas štúdia na gymnáziu v Banskej Bystrici.

17 Nevieme identifikovať (Ing. Ferdinand Zahoránsky, 1922 – 2004?).

Hlboká vďačnosť

*Hubert Čepiššák*¹⁸

Košice, január 2021

Otče drahý,

treba pre pamäť obce i nádej celého spoločenstva vydať svedectvo jedného z jej radových členov. Odkryť najcitlivejšie zákutia srdca, ktoré ako poklad najvzácnejší sú súčasťou nášho pozemského bytia. Kompasom a (na)vigáciou smerovania, aby sme nestratili cieľ.

To, že sme v určitej ťažkej, ale zároveň šťastnej etape života putovali blízko seba, spoločne, bolo pre mňa záchranou. Že som mal takého sprievodcu, učiteľa, ktorý ma bez ujmy previedol cez všetky nástrahy vtedajších čias. Naučil rozpoznávať pravé hodnoty a zmysel našej cesty.

Otče drahý, preto ešte raz týmto spôsobom chcem prejsť hlbokú vďačnosť Vám. Z tých skrytých hlbín duše verejne sa prihlásiť k posolstvu Vášho života, ktoré nás určite vedie k Svetlu.

Tam by som rád dokráčal, nasledujúc Vás ďalej s láskou a Vaším požehnaním, ktoré ma, verím, sprevádza.

Hubert Čepiššák

¹⁸ Hubert Čepiššák (3. 11. 1946) je akademický maliar žijúci v Košiciach, kde sa stretával s pátrom Paňákom. Svoje obrazy vystavoval v Európe i v Amerike. Počas vojny v bývalej Juhoslávii viezol humanitárnu pomoc obetiam vojny; páter Paňák mu vtedy dal aj svoju reverendu, aby ju odovzdal pátrom jezuitom (v Záhrebe?). V Argentíne navštívil príbuzných pátra Františka Paňáka.

Jednota vedomia a svedomia

*Teodor Križka*¹⁹

jesen 2022

Pán Boh mi doprial šťastie chodiť na svätú spoveď do Dómu svätej Alžbety v Košiciach. Neraz tam spovedali kňazi v dvoch rozličných spovedniciach. Po ľavej strane blízko oltára a po pravej. Pri tej ľavej spovednici bol vždy dlhokánsky rad. Vzbudzovala vo mne veľký rešpekt. Kňaza som síce spoza závesu nevidel, zato sa z času na čas spoza neho vynorila kňazova ruka v čiernej koženej rukavici. Priznám sa, aj som sa jej bál. Ale predsa som sa postavil do radu. No nedalo mi, opýtal som sa ľudí predomnou, prečo tu stoja a nejdú k tomu druhému spovedníkovi. „Tam spovedá agent ŠtB,“ znela odpoveď. Nuž, poviem vám, spadol mi kameň zo srdca.

Odstál som si hodinku, kým som pokľakol pred kňazom s onou tajomnou rukavicou, ktorá spoza plenty na mňa prísne kývla prstom. Akoby som si vložil dušu do práčky! Nebola to obligátna spoveď, na aké sme zvyknutí. Otázka nasledovala za otázkou, keď som vyčerpал subjektívne vnímanie svojich zlyhaní. Ďalej a ďalej, zdalo sa, bez konca. Ale cítil som, ako sa začínam vznášať, hoci som klačal na kolenách. Až keď som sa zdôveril priateľom z podzemnej cirkvi, dozvedel som sa, že ma spovedal páter Paňák. Veľký svedok Krista, kňaz, ktorý svoju službu vnímal ako sväté poslanie. Záležalo mu na každom hriešnikovi. Spovedal niekedy viac ako desať hodín. To preto tá kožená rukavica, veď v gotickej katedrále nebolo dvakrát teplo. Až neskôr som sa dozvedel, že páter Paňák je aj brat Žofky Urbanovej, vdovy po našom veľkom spisovateľovi Milovi Urbanovi, autorovi románu svetovej úrovne *Živý bič*. Často som ju navštevoval. Dovolila mi posediť si na stoličke Mila Urbana za jeho pracovným stolom, kde zostalo všetko presne tak, ako to zanechal v hodine smrti. Potom som sa spolu s pánom redaktorom Jánom Medveďom²⁰ podieľal na vydaní Urbanových pamätí. Žofka Urbanová bola čitateľkou mojej *Kultúry* až do svojho odchodu za manželom v požehnanom veku.

Žiaľ, éra týchto slovenských géniov jednoty vedomia a svedomia sa už nenávratne skončila. Je preto skvelé, že spomienka na pátra Františka Paňáka SJ pretrváva.

19 Teodor Križka (8. 6. 1956) je slovenský básnik, prekladateľ a novinár. Vydal mnoho básnických zbierok, napr. *Zaklínanie jari*, *Pokojná v nepokoji*, *Slnecná noc*, *mesačný deň*, *Smädná voda*, *Beata Nox*, *Večernica*, *Ranná hviezda*, *Krehkosti*, *Blížence z krížnych ciest*. Preložil poéziu Pasternaka, Tarkovského, Jevtušenka i Rilkeho. Dvadsaťpäť rokov bol vydavateľom a šéfredaktorom časopisu *Kultúra*. Je tiež známy ako nadšený fotograf slovenskej fauny.

20 Ján Medveď (27. 12. 1926 – 23. 8. 1996) bol redaktorom vydavateľstva Slovenský spisovateľ.

RESUMÉ OF THE MEMORIES

Alojz Tkáč, the former archbishop of the Košice archdiocese, met Father Paňák during their joint work in Košice. Paňák became his confessor, friend and advisor when he advised him how to behave during interrogations of the State Security Service. He perceived him as an ascetic man with a regular daily routine: “... *getting up at 5 o’clock, followed by Holy Mass, confession...*”

Cyril Urban is a nephew of Father Paňák. In his paper, he focused on family memories and family correspondence. In letters dedicated to the Urban family, Paňák also discusses societal topics, when he deals with the issue of the Roma citizens, or the issue of justice. “*Justice for only some people and not for all is a robbery that only the Lord God can overcome. (...) Recognizing and admitting one’s own weakness and mistakes is what we call humiliation in Christian terminology. Christianity and the world in general stand and fall on it.*” (Letter from 1968)

Daniela Kimličková from the Society of Social Sisters introduces the spiritual leadership of Father Paňák. He formed sisters on human and spiritual levels, in the area of consecrated life and apostolic formation. Despite his professional readiness, his essential formation was in his own example of an integrated personality.

Juraj Semivan was a young chaplain when he met Father Paňák. In his memoirs, he states: “*When I saw such a priest, I thought: ‘God, thank you. I know there is no way I could be a priest like him, but that’s great because you see that the priesthood has sense in life.’ Despite the suffering he experienced, he was able to give everyone a smile, love and embracing.*”

Stanislav Ďačok met Father Paňák during his university studies in Košice (1983 – 1988). He presents the Father Paňák as a mature and wide-eyed man, always willing to help, with a sense of healthy humour, a wise and reliable spiritual leader who knew how to encourage people, give them advice and point out the light. He also describes his simple and poor lifestyle and intensive pastoral commitment. The author expresses his sincere admiration and deep gratitude for his spiritual help and formation in a difficult period of his personal growth.

Jozef Kupka knew Father Paňák as his confessor. He participated in the preparations for the canonisation of Three Martyrs of Košice. He perceived him as a man who brought light to Košice in the period of darkness and sniffing at every step.

Juraj Koprda remembers the amazing morning holy masses at 6 o’clock, which were served by Father Paňák. He pointed out the communication of Father Paňák with Bishop Hnilica, who was in exile in Rome. He personally considers him a holy man and his personal beadsman.

In his memories, **Pavol Hric** focused on the life story of the Jesuit Michal Fedor, who was a collaborator of Father Paňák. He recalled the importance of samizdat during the communist regime.

Hubert Čepiššák is an academic painter living in Košice. Father Paňák was a guide for him who accompanied him during the snares of the communist regime.

Teodor Krížka is Slovak poet, translator and journalist. He knew Father Paňák as his confessor.

Z DISKUSIE...

Jozef Mydla, jezuita

Myslím si, že toto podujatie môže byť dôležitým impulzom pre pátrov jezuitov aj pre Biskupský úrad v Košiciach, aby začal proces, ktorý povedie k vyhláseniu Františka Paňáka za Božieho služobníka, potom za blahoslaveného a nakoniec za svätého. Tiež som k nemu chodil ku sviatosti zmierenia. Neskôr som bol na farskom úrade jeho spoločníkom.

Druhá vec. Keď som prišiel do Košíc, pýtal sa ma miestny dekan, či neviem, kde je kronika, ktorú som písal tri a pol roka. Všetko zmizlo. Akoby bolo treba všetko vygumovať. Keď mi zobrali štátny súhlas, bol som osem a pol roka mimo pastorácie.

Ani dnes nežijeme v spoločnosti, ktorá praje Cirkvi. Aj dnes pokračovatelia ŠtB pracujú. Iným spôsobom ako vtedy. Otázky, ktoré som položil, nekladím kvôli sebe. Mám svoje dokumenty o sebe, hoci mi ešte chýbajú z Prahy. Budem bez toho žiť, nebude mi to chýbať, lebo to, čo sme prežili a čo sme aj pretrpeli, je zapísané u Pána Boha. Mnohí vytrpeli veľmi veľa – tí, čo boli vo väzení. My, čo sme síce boli na slobode, ale permanentne sledovaní príslušníkmi ŠtB, tiež sme niečo prežili.

Na Krajskom národnom výbore v Košiciach mali viac takých „kňazských“ spisov. Raz mi tam tajomník Sičák (?) ukázal hrubý spis o mne, z ktorého mi čítal. Keď som si spis pýtal, tresol ním o stôl. Povedal som mu: „*Pán tajomník, nehnevajte sa na mňa, ale ja som od vás neprišiel pýtať štátny súhlas, ale prišiel som sa vám ukázať ako človek,*“ a odišiel som preč. Ešte za mnou vykrikoval čosi až k výťahu. Potom síce ten súhlas prišiel, lebo dozrela doba. Ešte síce len socialistická, komunistická. Dnes sa sype na nás liberálna totalita, ktorú si musíme uvedomiť. Ďakujem pekne za pochopenie.

Stanislav Labjak, Ústav pamäti národa

Ctení hostia, som veľmi povzbudený atmosférou, ktorá dnes panuje v tejto sále pri príležitosti spomienok na mimoriadne vzácne osobnosti. S niektorými osobnosťami som sa stretol pri natáčaní „oral history“ v mojej práci v Ústave pamäti národa, kde pôsobím od roku 2004. Chcem vás povzbudiť, ak máte svedectvá o zločinoch nacizmu, komunizmu, radi vaše spomienky natočíme a spracujeme. Veľmi ma oslovil pán Urban s listami.

Budem tlmočiť zodpovedným v Ústave pamäti národa, že táto akcia mala mimoriadny úspech a na ďalších veciach by sme radi pokračovali spolu s vami. Mal som pripravené rôzne súvislosti, ako tajná služba pracovala aj vo Vatikáne, obviňovala Vatikánsky rozhlas a ako donucovala, aby jezuiti odišli do Kanady atď., ale to niekedy inokedy.

Svedectvá pamätníkov zaznamenané sekciou Oral history ÚPN

Páter František Paňák sa nachádza v spomienkach viacerých pamätníkov, ktorých príbehy zaznamenala sekcia Oral history Ústavu pamäti národa.¹ Páter Ján Janok² ho spomína ako svojho spolubrata v kňazskej službe v Košiciach. Podobne aj kňaz Bartolomej Urbanec³: „*Ticho pracoval. Úžasný svedník. Je tu známy. Doteraz ho spomínajú. Spolu sme sa modlili, stretávali. Veľa múdrosti odovzdával.*“ Rehoľná sestra z komunity sociálnych sestier Ľudmila Magulová⁴ spomína pátra ako duchovného vodcu a exercitátora. Rehoľníčka Mária Zahatlanová pri spomienke na duchovné cvičenia povedala: „*Taká bola tá jeho prvá meditácia, že nás hneď chytil za srdce. (...) Všetci sme boli, tak by som povedala, ako sa to hovorí, posadení.*“ Pri spomienke na jeho osobnosť dodáva: „*O štvrtej ráno vstával a kosil záhradu. Každý ho mal rád, pretože vedel s každým tak rozprávať, že ho potešil. (...) Keď bol aj doma, tak si pospevoval nejakú pieseň a tú opakoval. (...) A každý ho uznával za takého poriadneho a svätého človeka. K nemu chodila spústa ľudí. Pri tom všetkom spústa ľudí chodila ešte aj v noci. Tí, ktorí chceli, aby ich nebolo vidno, aby sa o nich nevedelo.*“

V osobných spomienkach ho uvádza aj Silvester Krčméry⁵, ktorý bol študentom v Banskej Bystrici v čase, keď mladý jezuita Paňák viedol literárny krúžok. „*Ešte by som asi mal doplniť môj osobný vývoj, ktorý som vlastne získal takým postupným spôsobom tým, že prišli tí jezuiti do Banskej Bystrice a medzi nimi sa našli aj tí, ktorí*

- 1 Texty spomienok sú skrátené a upravené zostavovateľom. Svedectvá pamätníkov sa nachádzajú v Ústave pamäti národa, sekcia Oral history.
- 2 MUDr. Ján Janok CSsR (2. 3. 1929 – 26. 8. 2019) bol lekár hygienik, rehoľný kňaz, viceprovinciál Bratislavskej viceprovincie Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa. Počas Akcie K bol internovaný v centralizačnom kláštore v Kráľíkoch a následne absolvoval základnú vojenskú službu v PTP. Za kňaza bol vysvätený 28. februára 1971.
- 3 Bartolomej Urbanec (17. 8. 1937) je kňaz, trpiteľ za vieru. Za kňaza bol vysvätený 1. júla 1962. V rokoch 1972 – 1980 bol mimo pastorácie. Po roku 1989 sa stal špirituálom kňazského seminára v Spišskej Kapitule.
- 4 Ľudmila Magulová SSS napísala aj svoje osobné spomienky. Pozri: MAGULOVÁ SSS, Ľudmila, KIMLIČKOVÁ SSS, Daniela. Duchovné otcovstvo pátra Františka Paňáka a sociálny aspekt jeho pôsobenia v Košiciach. In: GNIP, Jozef, SZANISZLÓ OP, Inocent-Mária Vladimír (eds.). *Páter Paňák a Košice. Zborník z vedeckej konferencie pri príležitosti 100. výročia od jeho narodenia*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2008, s. 65.
- 5 MUDr. Silvester Krčméry (5. 8. 1924 – 10. 9. 2013) sa v roku 1943 zoznámil s kňazom Tomislavom Kolakovičom (1906 – 1992), ktorý ho celoživotne ovplyvnil. Študoval na lekárskej fakulte v Bratislave, pokračoval v Paríži i v Prahe. V roku 1951 bol počas základnej vojenskej služby zatknutý a vo vyšetrovacej väzbe strávil tri roky. V roku 1954 ho Vojenský súd v Trenčíne odsúdil za vlastizradu na 14 rokov väzenia. Po prepustení z väzenia od roku 1964 pôsobil dvadsať rokov ako röntgenológ v nemocnici v Bratislave-Podunajských Biskupiciach. V roku 1974 bol spoluzakladateľom Spoločenstva Fatima, kde sa podieľal na vydávaní samizdatovej literatúry a organizovaní malých spoločenstiev tajnej cirkvi.

si s tými uličníkmi prišli zahrať ten futbal na uliciach. Zblížili sa veľmi s mládežou a vytvorili krúžky, čo bolo na tú dobu neslýchané. Krúžok filmový, krúžok divadelný, krúžok literárny, krúžok robotnícky. Takto sa priblížili k tým ľuďom, že ja som začal odrazu trochu ľutovať, že som bol mimo tohto revolučného prúdu, ktorý tvoril Kristus vlastne na tomto svete.“

Na pátra Paňáka spomína aj Rudolf Dobiáš⁶: „Na Pankráci to bolo už zaujímavé aj preto, že v tom čase, keď sme tam my mali proces, tak pred Najvyšším súdom stáli kolakovičovci. Tak som sa stretol s niekoľkými ľuďmi z Kolakovičovej skupiny, doktorom Jenčíkom⁷, na ktorého spomínam dodnes a som si ho zakomponoval do niektorých mojich príbehov. Potom s doktorom Paňákom, ten bol jezuita. (...) Takže na tom Pankráci to už bolo iné, pretože tam bola spoločnosť vyberaná a špičková. Jednoducho to boli ľudia, na ktorých sa nedá zabudnúť. Nedalo sa zabudnúť, nedá sa zabudnúť.“

Bol som na cele s Vojtechom Jenčíkom. To bol naj-najsvätejší človek, akého som poznal. Mi aj z tej trošky jedla ešte, keď ma vtedy videl takého vážiaceho asi päťdesiat kíľ, tak ešte aj z toho mi dával, z tej svojej trošky. A bol som svedkom, keď zrazu tam dali ešte ďalšieho k nám na celu. Prišiel Paňák. Paňák prišiel, zadíval sa na Jenčíka a pýtal sa ho latinsky: ‚Tu es pater?‘ Hovorí, že áno (et ego – aj ja). Tak sa zvitáli, ale potom Jenčíka dali preč a ja som zostal s Paňákom. Paňák ma ‚trápil‘, lebo sme diskutovali o všeličom a on ma trápil dni, týždeň takto: ‚Nauč sa vyslovovať zložité veci jednoducho. Nejak ti ich poviem a teraz ty vysvetľuj bez cudzích slov. Hovoríš s človekom, ktorý je nevzdelaný, hovor, hovor to tak.‘ A potom opäť: ‚Teraz O nie takto. Ešte raz. o nie, takto, ešte raz. Ináč, tak sa to dá. No takto.‘ Čiže trošku som od neho, by som povedal, nabral takú skúsenosť, takže neuspokojím sa s hocijakou vetou. Je to teraz už aj taká profesionálna úchylka, že človek chce z tej vety mať vždy dokonalú vetu. Takže musím hľadať a hľadám všelijaké spôsoby, ako sa to dá vyjadriť.“

Neskôr Rudolf Dobiáš dodáva: „Paňáka som navštívil potom v deväťdesiatom roku v Košiciach, keď tam bol na arcibiskupstve. Mal tam takú celu. Tam som zažil ja taký osobný trapas, lebo mal tam obrázok v tej svojej cele troch Košických mučeníkov.“

6 Rudolf Dobiáš (29. 9. 1934) je slovenský básnik, spisovateľ, politický väzeň. V roku 1953 bol vo veku 19 rokov zatknutý Štátnou bezpečnosťou a následne odsúdený na 18 rokov väzenia. Je držiteľom mnohých ocenení za tvorbu i obranu ľudských práv. V roku 2022 mu bol pápežom Františkom udelený Rád svätého Gregora Veľkého.

7 Vojtech Jenčík (22. 10. 1920 – 22. 3. 1976) bol kňaz, teológ, politický väzeň. V júni 1952 bol zaistený ŠtB a v roku 1954 bol odsúdený na 16 rokov odňatia slobody. Do roku 1968 bol mimo pastorácie a pod dozorom Štátnej bezpečnosti. V roku 1971 sa stal správcom farnosti v Žalobíne, zároveň bol tribunálnym sudcom.

Priznám sa, neviem, či som dovtedy počul o týchto troch svätcoch, a on mi hovorí: ‚Vieš, kto to je?‘ Dával som sa a vravím: ‚Neviem.‘ ‚Ty to nevieš? Veď to sú traja Košickí mučeníci.‘ ‚Reku, neviem,‘ povedal som. Rozlúčili sme sa a on mi dal požehnanie a išiel som ďalej.“

Rozsiahlejšie spomienky nachádzame v pamätiach jeho rodnej sestry Žofie Urbanovej⁸, rod. Paňákovej.⁹ „Ferdo bol predposledné dieťa. Ja som bola posledné, šieste. Chodieval so staršími bratmi ráno do kostola. Svätá omša bola v Oravskom Podzámku ráno o šiestej. Jeho bratia Števo a Jožo vstali a tento malý za nimi sa ťahal ako had. Musel byť pri každej svätej omši. A to ešte bol asi len päťročný. A bratia ho hnali preč. A pán farár vždy povedal: ‚Ale nechaj ho, nechaj!‘

Keď sme boli doma my deti, tak vždy na takom stolíku, čo aj kvety bývali v zime, peknú deku mu mama dala bielu a tam omšu slúžil nám, tento Ferdó. Čítal, vedel tie latinské texty naspamäť. Senzačné to bolo. No a potom ľudovú školu vychodil a išiel na gymnázium. Keby boli nuly, on by dostával nuly a nie jednotky. On bol veľmi usilovný. Aj mame pomáhal. Mali sme aj kravy dve a kuriat sme mali plný dvor a husí. Takže pomáhal aj na statku, na gazdovstve. Mlátil na humne s otcom mojím cepami zbožie. A ja som musela sedieť tam a mu hovoriť. Povedal: ‚Skloňuj mi fēmina.‘ A ja som skloňovala: Fēmina, fēminae, fēminam, fēminā, fēminae, fēminārum, fēminīs... ‘To dodnes viem. Aj konjunktívy a imperatívy a neviem čo. Celú mluvnicu ma tam pri tom vyučil. Aj tu využil ten čas, aby ma učil. Ja som celkom už z neho bola nanič, čo furt ma chcel učiť.

Keď bolo rodičovské združenie a Ferdó bol neskôr v sekunde, tak otcovi ten triedny profesor povedal: ‚Vy ste otec?‘ ‚Áno, ja som Cyril Paňák.‘ On nato: ‚No tak vám gratulujem, to je najlepší žiak z celého gymnázia možno. On už dopredu vie látku.‘ On bol tak nadaný tento chlapec. Tento Ferdó náš. Išiel potom do Levoče, do kvinty, do piatej triedy, a tam všetkých synov profesorových skoro učil, doučal. Či matematiku, či tú deskriptívu. Všetko ich učil. Riaditeľova manželka mala brata a ten bol na ministerstve školstva veľký šéf. A tak ona povedala svojmu bratovi: ‚Máme takého chýrneho študenta, nemohol by si mu vydať štipendiá?‘ Z desiatich študentov bolo osem Čechov a dvaja Slováci [ktorí išli študovať do Francúzska na lýceum]. A tí Slováci boli tento Ferdó, lebo mal takú protekciu u takého veľkého pána, a druhý bol evanjelického farára z Kubína Nováka zase tento vnuk. Volal sa Bezek.

8 NEUPAUER, František. R. I. P. Žofia Urbanová, manželka spisovateľa Mila Urbana. [online]. [cit. 2022-10-25]. Dostupné na: <https://www.postoj.sk/1206/rip-zofia-urbanova-manzelka-spisovateľa-mila-urbana>.

9 Text je krátený s miernymi zásahmi zostavovateľa.

Potom, keď skončil už toto všetko štúdium, tak mama mu hovorí: „Feruško, nechcel by si byť tým kňazom? Ja som sa furt modlila, aby som mala z troch synov jedného kňaza.“ On odpovedal: „Nie, mama, ja budem advokátom, budem chudobným zadarmo advokátom.“ „Ale choď, aký si,“ mama mu hovorí, „prečo chceš byť advokátom? To my nemáme na tie štúdiá v Prahe toľko peňazí.“ „No, darmo je, ja idem, ja právo idem študovať.“ Tak študoval to právo.

Tam v tej Prahe, z tej Hlávkovej koleji¹⁰ ho odporučili akýmsi veľkým pánom dcéru učiť francúzštinu. A tá dcéra s otcom prišla na takom aute raz do Oravského Podzámku, že my sme tade také auto nikdy chodiť nevideli, také drahé. Jej otec bol majiteľom realít. Bol by možno päť miliónov dostal s ňou, s tými domami. A to bola jediná dcéra. A tak boli zvedaví, odkiaľ pochádza ten chlapec, že prišli a priznali sa našej mame: „My by sme chceli vášho syna k tejto mojej dcére.“ Mama hovorí: „Jáj, to si musí on rozhodnúť.“ Mohol byť boháč, no on aj keď dostal dajaké lepšie nohavice, zase ich daroval.

Boli sme mu na tej promócií, no to bola veľmi slávna promócia, a my sme tam mali aj toho ujčeka, on bol legionár. Týchto Gabúrovcov, čo tu poznáte, tie mená, to sú všetko rodina. Lebo moja mama bola z toho rodu. Tak ten doniesol dvadsaťpäťlitrový demižón chýrneho tokajského vína. On mal v Kráľovej nad Tisou veľkú reštauráciu. Moja mama napiekla orechovníkov a ja ani neviem čoho všetkého, tak teraz tí študenti, ktorí boli pozvaní a tí hostia... Takže slávne to bolo, slávnosť veľká.

Potom ho chceli na vojenskej prokuratúre nechať. A on tomu najhlavnejšiemu pánovi povedal: „Ja by som ostal u vojska právnikom, ale tu u vás tak mrzko rozprávajú, že ja to nemôžem počuť.“ Začala ho Matica slovenská veľmi lákať (...) a neskôr mi napísal list, kde písal: „Videla si ma vo všelijakých uniformách (...) tak, a teraz ma uvidíš v kňazskom habite.“ My sme všetci plakali, my sme plakali celá rodina, že ide byť kňazom. A takto ostal kňazom.

Z Podzámku mu moc ľudí išlo na vysviacku do tej Bystrice. No a takto účinkoval potom na všetky strany. (...) Fero Ďurčanský mu hovorí: „Poď od týchto prísnych jezuitov, veď čo z teba tu ostane? Ruina.“ „Nebojte sa. Ja ruina nebudem,“ povedal.“

Pani Urbanová si spomína, aký vzťah bol medzi Andrejom Hlinkom a Františkom Paňákom. Keď bola so svojím manželom Milom Urbanom na návšteve u Karola Sidora deň po sobáší, tak tam zavítal Andrej Hlinka. Hlinka sa spýtal Urbana: „A kto je tá, odkiaľ je tá tvoja žena?“ A Sidor chytro hovorí: „To je doktora Paňáka

¹⁰ Hlávkova kolej poskytovala ubytovanie pre chudobných a usilovných vysokoškolákov za nízky poplatok za ubytovanie a stravu.

sestra.‘ ,Hej? Do tých čias v Matici slovenskej budem, kým bude doktor Paňák v Matici zamestnaný. Potom nie.‘

Keď bol vo väzení, tak za celý ten čas sme smeli napísať jednu korešpondenciu, takú ako korešpondenčný lístok, dvadsať riadkov. Tolko smel napísať z toho. Tmavý dúl sa to volalo. Jáchymovské bane. Valdice.

Po návrate z väzenia prišiel za nami do Chorvátskeho Grobu, v škatuli mal celý svoj majetok. To bolo všetko pod pazuchou. Zničený, chorý, taký nanič. Tieto nechty, všetky, všetky boli zničené. Hlinu rádiovú dávali do kisničiek. Tými rukami to museli robiť. No hrozné. Tak veľmi bol pod úroveň. A nechcel nás budiť. Už o piatej bol pri dverách, ale bolo zatvorené, tak čakal. No ale potom už sme vyšli, veď ja som včas vstávala. A naraz tam Ferka vidím. So škatulou pod pazuchou. ,A ty čo tu robíš?‘ ,Pustili nás na amnestiu.‘ Tak, chudáčik, prišiel. A [dcéra] Katka bola v takej nočnej košielke, sedela na takom gaučíku. A on hovorí: ,To je tá najmladšia?‘ ,Hej,‘ reku. Tak sa pozeral na ňu a ona zase na neho, že on ju nevidel ešte. Keď som sa ho spýtala: ,A bili ťa, Ferko?‘, tak len odpovedal: ,Nemôžem ti povedať, lebo teba budú ešte tiež vyšetrovať všelikto...‘ To bolo jeho také tajomstvo. Nič nám o tom nepovedal.

Keď ho prepustili, tak nesmel omše slúžiť. Tak bol lesným robotníkom. Najprv bol žeriavnikom, v Hutách založili školu, tak on ten žeriav riadil. A potom bol v Podzámku, mohol ostať, a v horách robil chodníky. A tam chodili za ním páni všetlíjaki i so ženami. On kopal, tí sedeli, vždy sa pohli ďalej, keď sa pohol, a tam im vše dal exercície. On bol nesmrteľný, ozaj, v tom ohľade.

Moja mama umrela deväťdesiatročná a otec deväťdesiatdva. Takže sme z takého domu, kde sa neskoro umiera. Mama mala brata kňaza. V Pázmáneu vo Viedni vyštudovaného. Lebo mali ako hájníci dosť peňazí, tak ho študovali tam. No a prišla svetová vojna, začal účinkovať v Levoči, lebo vedel nemecky, tak hneď išiel za vojenského kňaza... A dodnes nik nevie, kde asi odpadol a kde ho kto zamučil. A dakde do potoka hodil alebo čo. To bolo hrozné.

On [František Paňák] veľmi chcel Slovensko zveľadiť. Lebo on povedal, že Slováci sú veľmi múdri ľudia. Že je to dar, že je to dar Boží na Slovákoch. (...) My máme kapitál v ľuďoch, ktorí sú statoční, čo teraz len hmota ich urobila daktorých takými, ako sú.

Ferko nebol konfliktný človek. Bol úprimný, čo povedal, povedal. Mal takú zásadu: ,Od svojho neodstúpiť.‘ A to je nie dobré tiež, byť taký umienený človek. Lebo vidíte, čo dosiahol... Možno na tom poli náboženskom dosiahol. Jemu to bolo tá

najväčšia méta, že keď bude s ním Otec nebeský spokojný, tak aj on je spokojný. (...) Po takom Hečkovi, spisovateľovi, ostane dačo, a čo po tom Ferkovi?“

Cenné svedectvo o pátrovi Paňákovi vydal jeho spolubrat jezuita Jozef Mydla.¹¹ Pre Ústav pamäti národa o pátrovi Paňákovi povedal: „Jeho osobnosť bola isto veľmi veľká. On prišiel do Košíc niekedy po roku 1968. Zobral ho tu Štefan Onderko.¹² Tým si vylepšoval svoj profil a páter Paňák sa stal takým dómskym spovedníkom. (...) Páter tú spovednicu ozaj miloval a tak sa stával veľkým.

Veľkým sa stal aj tým, že on bol vlastne väznený. On vyštudoval vo Francúzsku, potom na Karlovej univerzite. Bol väznený, myslím si, že aj spracoval nejaký slovník, dogmatický slovník, teda knihu napísal, tie výrazy dogmatické spracoval pre vyjadrenie určitých právd viery.

Potom páter skutočne bol osobnosťou. Svedčí o tom aj to, že Svätý Otec Ján Pavol II., keď bol blahorečiť Košických mučeníkov, stretol sa aj s ním, lebo prakticky na mnohých rekolekciách, na ktorých som sa zúčastnil aj sám, páter Paňák písal v konečnom vydaní sám, ale aj v spolupráci s našimi pátrami Michalom Fedorom¹³ a Vincentom Petrikom¹⁴, ktorí tu pôsobili v Košiciach na východe, on písal tie rekolekčné úvahy o Košických mučeníkoch a tak oživoval túto úctu ku Košickým mučeníkom.

To veľké na ňom bolo to, že skutočne on bol taký nezmar, človek ozaj múdry a duchovne hlboký, aj vedel okolo seba vytvoriť atmosféru, že je kňaz. Radi za ním prichádzali ľudia na spovede, mali ho radi. To, že ho volali už len Paňák, teda iba priezviskom, to znamenalo, že sa už stal blízky aj tomu ľudu, ktorý tam prichádzal a stál v radoch pri jeho spovednici.

Vo väzení si veľa vytrpel, a predsa sa nedal zlomiť.

11 Jozef Mydla SJ (2. 3. 1950) je rehoľný kňaz, trpiteľ za vieru. Ako bohoslovec vstúpil tajne do Spoločnosti Ježišovej. Za kňaza bol vysvätený 9. júna 1973. V roku 1975 dostal zákaz pastorácie a pracoval vo výrobe až do roku 1983. V rokoch 1990 – 1993 bol farárom farnosti Košice-Dóm. Následne až do roku 2005 spravoval jezuitský Exercičný dom svätého Ignáca v Prešove.

12 Štefan Onderko (22. 1. 1919 – 6. 7. 2006), kňaz Košickej diecézy, ktorý bol 15. 3. 1962 pod dohľadom komunistickej moci zvolený za košického kapitulného vikára. Aktívne sa zapájal do prerožimného Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva a neskôr sa angažoval v prerožimnom združení Pacem in terris. Od roku 1950 propagoval socializáciu dediny a tým prakticky aj násilnú kolektivizáciu.

13 Michal Fedor SJ (25. 4. 1929 – 14. 7. 1994) bol ilegálne pôsobiaci gréckokatolícky rehoľný kňaz. Pracoval v Matice slovenskej, Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach i v Slovenskej akadémii vied v Bratislave. Stál pri obnove Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1968. Vo svojej činnosti sa osobitne venoval otázkam spätým s tromi Košickými mučeníkmi a cyrilo-metodskou duchovnou tradíciou.

14 Vincent Petrik SJ (20. 3. 1924 – 22. 10. 2016) bol rehoľný kňaz a spisovateľ. Bol internovaný v centralizačnom kláštore v Podolínci, následne absolvoval základnú vojenskú službu v PTP. Za kňaza ho tajne vysvätil biskup Matoušek v Prahe 28. 2. 1953. V rokoch 1966 – 1985 pôsobil ako učiteľ na Strednom odbornom učilišti dopravnom v Košiciach. Ako kňaz účinkoval v Prešove, Košiciach i na Ukrajine.

Pamätám sa, raz som ho vozil do Bratislavy, išiel navštíviť svoju sestru a svojho švagra spisovateľa Mila Urbana, ktorý tam kdesi býval pri Lafranconi.¹⁵ (...) Strávil tam nejaký ten deň, ale niekedy tam možno bol aj na dlhšie.

Páter bol neskôr v Košiciach ako taký výpomocný kaplán, dalo by sa povedať. Za celý čas on bol ako také svetlo pre Košice. Vo svojej jednoduchosti urobil veľa. Ešte žil na fare alebo na biskupskom úrade, keď som ja bol na fare¹⁶, takže sme sa stretávali.

Raz sme sa zľakli, že sa mu niečo stalo, dokonca bola dajaká oslava a páter tam nebol prítomný, tak sme ho išli hľadať. Našli ho, bol v pohode, ale bola tam nejaká kríza zdravotná.

Raz mi tak hovorí: ,Viete, o dvanástej v noci som išiel na sociálne, ale nedošiel som. O druhej v noci som sa zobudil skoro vyspatý s rukou na kľučke dverí.‘ Čiže spal na nohách a to sa musel aj niekde naučiť, alebo teda vo väzení, v tých samotkách a tak. Hovorí mi: ,Dve hodiny som spal na nohách, ale moja ruka bola na kľučke!‘

Takže páter skutočne je svätým. Sú o ňom napísané knihy, no bolo dobré ozaj začať nejakú tú úctu, možno aj nejakou biskupskou omšou v katedrále v nejaký jeho výročný deň a znovu ho pripomenúť Košičanom. Teda aj zo strany arcibiskupa.

Ja som teda o tom hovoril na Juhu¹⁷ raz na odpuste, tak bola to taká dlhšia kázeň a jeho som tam spomínal tiež ako taký vzor pre nás. Páter Paňák, ktorý bol ozaj každému blízky, vedel sa ku každému prihovoriť. Isto nikomu nenadával, aspoň som ho nepočul, a bol vždy takým aj pred mnou.

Ešte za starých čias komunistických, konsolidačných, bol pri stole vždy v jedálni s ostatnými pátrami, napríklad s profesorom Harčarom¹⁸, ktorý tiež napísal knihu o Košiciach, veľmi dobrú, o všetkých tých časoch, ktoré boli, aj vojnové, aj povojnové. Oni dvaja viedli dialóg a ostatní počúvali a prípadne dačo prispeli, ale vždy jeden alebo druhý. Tam, dalo sa povedať, exceloval. Ale niežeby seba vychvaľoval, ale len svojou múdrosťou alebo duchovnosťou. Takže takto bol páter Paňák osobnosť a, hovorím, veľa ľudí spovedal, ba aj veľa kňazov spovedal. Bol láskavý a milosrdný a dožil sa vysokého veku.“

15 Most i vysokoškolský internát Lanfranconi v Bratislave.

16 Myslí sa farnosť Košice-Dóm (1990 – 1993).

17 Kostol Kráľovnej pokoja.

18 Anton Harčar (7. 1. 1914 – 25. 7. 2009) bol pápežský prelát, teológ, prekladateľ, spisovateľ, kultúrny pracovník a organizátor o. i. aj Diela koncilovej obnovy v roku 1968 v Košickej diecéze. Už v roku 1946 zorganizoval vydavateľstvo Verbum v Košiciach, ktoré vydávalo pod týmto názvom časopis pre kresťanskú kultúru. V roku 1950 bol zatknutý a väznený v Leopoldove a Bratislave, čo mu silne podlomilo zdravie. V decembri 1989 obnovil činnosť Slovenského katolíckeho kruhu a v roku 1992 vydávanie časopisu *Verbum*. V roku 1990 bol generálnym vikárom biskupa Mons. Alojza Tkáča.

ČLÁNKY, PRÍHOVORY

Články a príhovory Františka Paňáka môžeme rozdeliť do dvoch častí. Prvá časť tvoria jeho autorské texty pred vstupom do Spoločnosti Ježišovej. Odzrkadľujú bohatú tvorivú činnosť mladého študenta a absolventa práva, ktorý sa angažoval v spolkovej činnosti. V článkoch sa venoval aktuálnym otázkam a témam. Uvádza-me ich bez jazykovej korektúry.

Počas filozofických štúdií preložil dielo *Stvoriteľ sveta*.¹ Obohatil ho o vlastný autorský text, v ktorom o. i. píše: „Dnes už každý vidí, že začiatkom úpadku národov bolo predovšetkým korumpovanie svedomia. A korumpovať svedomie znamená zatemňovať rozum a dať mľandaviť vôli.“²

Druhá časť článkov a príhovorov sa dotýka náboženských tém. František Paňák ich napísal už ako kňaz jezuita. V archíve rodiny Františka Paňáka sa zachovalo niekoľko týchto príhovorov. Ďalšie sa nachádzajú v archíve Slovenskej provincie Spoločnosti Ježišovej a archíve Košickej arcidiecézy. Publikácia *Slovo bratom*³ obsahuje práve tieto texty. Každý, kto má záujem spoznať jej autora ako kňaza, by mal siahnuť po nej. Predstavuje, ako formoval kňazov, pre ktorých viedol duchovné cvičenia či rekolekcie. Košická diecéza sa stala v čase komunistického režimu jedným z centier zápasu za náboženské slobody aj vďaka exercíciám a rekolekciám vedeným pátrom Paňákom. Pokúsime sa aspoň stručne poukázať na niektoré prvky, ktoré v týchto textoch nachádzame.

Hra so slovami

Ako v literárnych dielach z mladosti, tak aj v textoch z čias kňazského pôsobenia nachádzame Paňákom obľúbenú hru so slovami, objasňovanie pojmov. Vysvetľuje napríklad, čo znamená pojem autorita. „*Latinské slovo odvodené od slovesa augeō = zväčšujem, rozmnožujem, tvorím. U primitívnejších ľudí ten, kto má dačoho viac, stáva sa váženejším, čiže je autoritou. Tak tomu bolo aj v Starom zákone: u Židov bohatstvo bolo znakom Božej priazne, a čím bol Žid bohatší, tým bol váženejší, teda mal väčšiu autoritu. A Kristovo blahoslavenstvo chudobných sa ešte aj dnes veľmi ťažko prediera na svetlo cez haldy učených definícií, z ktorých na ukážku aspoň niekoľko vám odcitujem: Autorita – medziludská základná funkcia, ktorou sa umožňuje alebo podporuje spolupráca a zospoločenšťovanie. Alebo iná definícia: Autorita – vecná inštitancia na koordinovanie vedenia sociálnych aktivít. Takéto a podobné definície pre*

1 ŠANC, František. *Stvoriteľ sveta: Jeho jestvovanie, prirodzenosť a jeho pomer k svetu*. Trnava: Posol Božského Srdca Ježišovho, 1944. 368 s.

2 PAŇÁK, František. Slovo o slovenskom preklade. In: ŠANC, František. *Stvoriteľ sveta*, s. II.

3 PAŇÁK, František, SJ. *Slovo bratom*. Trnava: Dobrá kniha, 2021. 118 s. ISBN: 978-80-8191-303-7.

ľudí, ktorí chcú poznať pravdu, nám veľmi nepomôžu. Oveľa viac svetla nachádzame v najmodernejšom teologickom lexikóne *Sacramentum mundi* (1. zväzok, s. 446): Autorita je (citujeme po nemecky) ein wichtiges Ordnungsprinzip – závažný riadiaci princíp vo výchove (Erziehung), v spoločnosti (Gesellschaft) a v Cirkvi (und Kirche). Sie ist um so grosserem Wert (Má tým väčšiu cenu), je mehr sie auf aussere Machtmittel verzichten (čím viac sa zrieka vonkajších mocenských prostriedkov) und sich auf innere Anerkennung stützen kann (a môže sa opierať o vnútorné uznanie). Táto definícia sa dotkla predmetu, a to poukazom na tú vnútornú silu, čo by Nemec nazval Berechtigung a Überzeugungskraft – oprávnením alebo zdôvodnením a presvedčivosťou, čiže silou, ktorá ide z veci samej. Po slovensky povedané: pravda a spravodlivosť. Opak autority ako vnútornej, čiže duchovnej sily, nadväznosti, je sila vonkajšia, opierajúca sa o mocenské prostriedky, ktoré keď sa preexponujú a vytisnú to vnútorné a duchovné, autorita vo vlastnom zmysle sa stratí a zostane len násilie, a to keď sa vybičuje, stáva sa terorom. A moderný svet, bezduchý a zhovädený, ako sme to videli z charakteristiky svätého Pavla, stráca mravnú vnútornú náplň, čiže autoritu, a utieka sa čoraz väčšmi k násiliu a argumentuje nie silou ducha a múdrosti, ale bakulou, a preto na dišputách sa tento argument nazýva argumentum bakulinum – t. j. koniec dišputy a dialógu a začiatok vojny.⁴⁴

V jednej latinskej vete poukáže na celú morálku. „Každá teória je bledá, iba strom života sa zelenie. Život terajšieho Svätého Otca Jána Pavla II. nech nám je tým vzorom. Kritické hlasy nám vyčítajú, že nie sme dosť dôstojní a často ležérni. Nie je to nijaká veľká ani konkrétna obžaloba, lenže nesmieme zostať na povrchu. Naša svätá viera je náročná a dôsledná. Bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu, dobro musí byť bez akejkoľvek chyby a zlo z akejkoľvek chyby. (Prosím tých, ktorí nepestujú latinčinu, aby ocenili, čo možno z takejto jednej latinskej vety vyvodit' a naučiť sa, to je celá naša morálka.)“⁴⁵

Tak ako u mladého Paňáka vnímame zavádzanie nových tém a pojmov, tak to koná aj v pokročilom veku, keď sa zaoberá témou „Koleda po novom“ a píše: „Takto chápaná koleda je jedinečnou potrebnou pastoračnou návštevou v najvhodnejšom čase. Preklenuje generácie. Utvrdzuje tradície a sebavedomie rodu, stavia ľudí na vlastné nohy; akoby sme počuli hovoriť ich srdcia: „Ani naša família nechce byť horšia ako ostatné.“ – Ak sme zabudli na mamu v špitáli, tak čo sme zameškali, dobehneme. Ak sme sa začali jedni druhým akoby odcudzovať, pán farár dá bozkať nielen svoj, ale aj svadobný kríž, ktorý im visí na stene, a teraz im živo pripomenie, ako si naň prisahali

4 PAŇÁK, František, SJ. Slovo bratom, s. 58 – 59.

5 PAŇÁK, František, SJ. Slovo bratom, s. 67.

vzájomnú vernosť, lásku i úctu, v dobrom i v zlom. A bolo by to smutné, keby im pán farár už nemohol podať bozkať krížik. V takej rodine zavládne akýsi mramorový chlad a smútok. Čaro Vianoc akoby sa strácalo – a tu otcovské slová duchovného otca môžu veľmi mnoho vykonať, pretože v zárodku môžeme ľahko zahasť i veľký oheň. Moderný človek tak veľmi potrebuje to, čo len kresťanstvo, lepšie povedané, len Kristus sám vie dať, a to je láska, troška opravdivého človečenstva, teda lásky Kristovej bez propagandy, bez reklamy, bez trikov a všelijakých postranných zámerov. A tak novým spôsobom koledy nezavádzame nič nové, ale skôr prehlbíme to pôvodné, čo si vyžaduje duch viery a moderná pastorácia v duchu Druhého vatikánskeho koncilu a posledných exhortácií Svätého Otca Jána Pavla II. Podľa nich je katolícka rodina Cirkev v malom a nazaretskou idylou (porov. *Familiaris consortio*). A moderný kňaz nie je ani 'pán', ani len 'správca farnosti', ani akýsi 'vedúci farského úradu a matrikár', ale je predovšetkým duchovným otcom, je čímisi živým a zázračným, je láskou.⁶⁶

Autobiografická črta

Len málokedy nájdeme v Paňákových textoch zmienky o jeho životnej ceste, práci či kariére právnik. Ak sa niečo také nájde, tak len cez hlbšie upriamanie pozornosti na duchovné veci. „*Opovažujem sa tvrdiť, že modlitba Pána je základom nielen všetkých cirkevných, ale aj všetkých svetských zákonov, nakoľko sa ony neprotivia zdravému rozumu. Tento poznatok mi bol daný, keď som sa pred pol storočím chystal na tretiu štátnicu. Na nej hlavným predmetom je práve ústavné právo, a profesor, ktorý ho skúšal, podľa vtedy panujúcej mienky bol autorom prvej československej Ústavy. A preto tá skúška bola strašne ťažká. Ústava je totiž kódex kódexov, zákon nad zákonmi. Dotýka sa teológie, filozofie, sociológie, národného hospodárstva, financií, medzinárodného práva a všetkých možných zákonov a nariadení, podľa stredovekého úslovja: Glossant glossas et glossarum glossas. Slovom, strašná húština. A cez toto všetko som sa musel predierať a ani neviem, ako som sa zrazu našiel v Otčenáši... Avšak vtedy som ešte nemal ani len tušenia o terajšom mojom povolani a nevedel som vôbec, čo je to lex aeterna a aký je jeho pomer ad legem naturalem... Toto vysvetľuje len katolícka doktrína. Je síce pravda, že som sa narodil v katolíckej rodine a v Prahe som bol varený a pečený u 'benediktínov na Slovanoch', lebo som to mal len na pár krokov z kolégia, v ktorom som býval. Nádhera liturgie a veleba gregoriánskeho chorálu ma očarili a dali mi katolícky šmak, ktorým som vyciľoval ducha zákonov a pochopil som, že ak má niečo mať cenu, musí kotviť v Bohu. A tak možno*

66 PAŇÁK, František, SJ. *Slovo bratom*, s. 42 – 43.

*povedať, že aj kódex je akýmsi právnickým prepisom Svätého písma, našej filozofie, teológie a celej katolíckej tradície, a teda v kódexe akoby sa nám prihováral právnickou rečou sám nebeský Otec ako náš jediný, svätý a milosrdný Zákonodarca.*⁷

Rovnako sa v textoch nachádza aj jeho spomienka na otca, ktorý bol krajčírom, keď vysvetľuje slová evanjelia: „*Vy ste soľ zeme, vy ste svetlo sveta.*“ (Mt 5,13-14) „*Chceš nechceš, musíš soliť a svietiť. A v čom je chyba? – Práve v tom, že nesvietim a nesolím. Nie som zapojený na zdroj svetla, ktorým je Boh. Keď sa modlím, keď meditujem, keď kontemplujem, chodím s otvorenými duchovnými očami, je naskrze nemožné, aby som nachádzal záľubu v nejakej mravnej hnilobe. Len tomu, kto, nezašmakoval nebeské, môže diabol nabulíkať, ako napr. nabulíka našim chlapcom a dievčatám, že niet krajších nohavíc nad tie vydraté, špinavé, drôtni a zipsami prešpikované cajgáky (texasky). Tu vidíte silu týchto fabrikantských figlôv a silu propagandy a obľbovania. Tu má diabol svoje eldorádo. Môj otec bol krajčír a vždy mi na leto ušil takéto cajgové nohavice, aby som sa mohol škriať, šplhať a spúšťať po operadlách a žrdiach, ale ja som vždy vedel, že sú to nie parádne nohavice, a vždy som sa tak trochu aj za ne hanbil. A keby nejaký kňaz nevedel rozoznať diablove figle a oddával sa pálenke a spoločnosti, ktorá jej holduje, a nechal by umierať bez krstu alebo bez zaopatrenia čo i len jednu jedínú dušu, nech si vypočuje, čo hovorí o ňom veľký lovec duší – sv. Ján Zlatoústý v jednej zo svojich homílií z roku 400: „Poviem, ako si myslím. Neverím, že by sa mnoho kňazov spasilo. Väčšina nebude spasená. Prečo? Táto služba vyžaduje veľkú čnosť. Stačí, aby jeho vinou jedno jediné individuum zomrelo bez krstu, preň to značí stratu jeho vlastnej spásy. Keď pre spásu duše Syn Boží bol hotový sa vteľiť a toľko trpieť, uvaž, aký trest na seba uvalí ten, kto je zodpovedný za večné zatratenie.*“⁸

Cesta kríža

Často je v popredí téma kríža: „*Niet inej cesty do neba, iba táto krížová, ktorú nám od večnosti ustanovil a zaradil na ňu sám Pán Boh. V povolani človekovi dal nazrieť do Knihy života. Čo videl mladý kaplán Wojtyła? Prebohatý krásny kňazský život vrátane atentátu, so štyridsiatimi (doposiaľ) apoštolskými cestami po celej našej planéte, s prebohatým misionárskym programom. A tak naše povolanie je stále pred nami. Christo confixus sum cruci – S Kristom som pribitý na kríž. Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus. Každodenná meditácia so svätou omšou, liturgia hodín...*

7 PAŇÁK, František, SJ. *Slovo bratom*, s. 62.

8 PAŇÁK, František, SJ. *Slovo bratom*, s. 44.

–abyssus abyssum invocat – priepasť volá na priepasť, priepasť Božieho života v nás, božská poézia a krása prenáša nás ponad pekelné priepasti a nebezpečenstvá. Jura-vit Dominus – prisahal Pán –, čo sa bojíš, že nedodrží prísahu? Keď bola pápežská voľba, kardinál Karol Wojtyła zmeškal autobus. Náhlil sa. Vzal ho náhodou prázdny autobus. Došiel práve, keď zamkynali konkláve. Ale aké bolo prekvapenie, keď sa tento posledný zadychčaný stal prvým, stal sa pápežom. Šofér, ktorý ho zobral do prázdneho autobusu, keď sa o tejto udalosti dozvedel, precítil asi takú radosť, ako keď sa svätým Trom kráľom objavila znovu hviezda nad Betlehemom. V Knihe života Pán Boh má s každým z nás takéto, dalo by sa povedať, romantické plány a zámery. ‚Veď on nás večnou láskou miloval.‘ (Gal 2,21) Má Pán Boh aj so mnou takéto veľkolepé plány? Quantum potes, tantum aude – Nakolko môžeš, trúfni si! Hovorí sa, že smelým Pán Boh pomáha. Čím som ja biedny kaplán kdesi pod Makovicou zabudnutý? A čím bol v prvej etape svojho povolania terajší náš Svätý Otec? Čím mohol byť terajší eminentissimus Jozef kardinál Tomko? Obaja vyšli z betlehemskej maštalky. Keď sa nad týmto všetkým vážne zamyslíme, že Boh na nikoho nezabudne, obraciam sa v duchu predovšetkým na vás neomistov. Et vos pueri prophetae. Áno, vy chlapci, proroci, nesmiete prestať o svojej jedinečnej hodnosti a povolaní, ktoré prevyšuje všetky ostatné stavy a povolania, rozmýšľať. Musíte vidieť pred sebou milióny a milióny duší. Boh vás vyzbrojuje všetkým potrebným, aby ste mohli spasiť napred tých, ku ktorým vás Pán Boh hic et nunc posíla a tým samým činom robí z vás Božích robotníkov na nekonečnom diele spásy celého sveta. Položili ste a položili sme ruku na pluh (Lk 9,62). Kto nás odlúči od Kristovej lásky, súženie, úzkosť, prenasledovanie, hlad alebo nahota? Nebezpečenstvo alebo meč...? Ani smrť, ani život, ani anjeli, ani kniežatstvá, ani prítomnosť, ani budúcnosť, ani mocnosť, ani výška, ani hĺbka, ani nijaké iné stvorenie nás neodlúči od Božej lásky, ktorá je v Ježišovi Kristovi, našom Pánovi. Noblesse oblige – hovoria príslušníci najzdvorilejšieho národa sveta Francúzi – v slovenskom preklade znamená: postavenie nás zaväzuje. Čím vznešenejšie postavenie, a naše prorocké presahuje všetko pozemské, tým väčšia zodpovednosť. Kto vystúpil na Ararat, sluší sa, aby vedel o potope sveta a o kresťanskej viere. Kto z nás vystúpi na Himaláje, patrí sa, aby sa pomodlil za dušu Jozefa Psotku, oravského rodáka, kráľa slovenských horolezcov (dva razy vystúpil na Mount Everest a pri druhom zostupe položil život), a v duchu si povedzme: ‚Non deseris alta – neopušť výšavy.‘ Najmä keď si prorokom Najvyššieho. Si povolaný na duchovnú výšavu, hodnosť proroka, i keď si chlapec. Všetko nízke sa ti stáva odporným a hovoríš si so slávnym latinskými básnikom Horáciom: ‚Odi prophanum vulgus et arceo – Neznášam a stráňim sa každej nízkości.‘ Vznešenosť nás zaväzuje: po každej svätej omši, po vysluhovaní sviatostí

*a svätení budeš povznášať duše a vyslobodzovať ich z bažín mravnej hniloby a všetkej novej skazenosti a povedieš ich do výšav svätosti a pravdy, do zaslúbenej zeme, oplývajúcej mliekom a medom, čistoty tela i duše a budeš im odmykať stratený raj. Áno, to si ty, puer propheta, a to sme my, kňazi Kristovi. Vo chvíľke ticha prosme teda o vojtyľovský štýl moderného apoštolátu, chrabrosť a húževnatosť apoštola dneška.*⁹

Téma kňazstva je výsostne prítomná v jeho príhovoroch ku kňazom na mnohých miestach. „Až keď inoverci uvidia svedomitú prácu, nezištnosť a opravdivú lásku, až potom padnú aspoň tie prvé a najprimitívnejšie predsudky. Tak to bolo v pohanskom Ríme a v priebehu nasledujúcich vekov. Takúto skúšku a takéto dokazovanie Božej existencie svojim vlastným životom značí zapierať sa a brať na seba svoj každodenný kríž. Byť ozajstným kresťanom, to je byť človekom, ktorý zbudoval svoj dom na skale, a nie na piesku (Mt 7,24).“¹⁰

Taktiež otvára tému hriechu. „Takto úradne konštatovaná absencia hriechu, rozumej: jeho fumigovanie, a tým samým aj pekla a dôsledne aj Boha samého musí prv alebo neskôr vyústiť do praktickej bezbožnosti a nevery a eventuálnych svätokrádeží! A stojíme pred akýmsi novodobým duchovným morom, čo by u starých Rimanov vzbudzovalo výkrik, ktorý musel zatriasť svedomím celého Ríma: Videant Consules. Druhá veľmi dôležitá vec je nevyužívanie a nedostatočné zdôrazňovanie Druhým vatikánskym koncilom zavedeného dodatku do formuly ľútosti: ‚zanedbávaním dobrého‘. Ak veríme, že sa oceány skladajú z kvapiek, tak prideme k zázračným poznatkom: koľko dobrého by sme vykonali. V tejto veci by sme my kňazi ešte aj v tieto posledné dni Veľkého pôstu mohli dosiahnuť neuveriteľné výsledky. Tretia veľmi dôležitá vec je to, čo možno nazvať srdcom celej apoštolskej exhortácie, a to je, čo Svätý Otec Ján Pavol II. nazval sociálnou stránkou hriechu: ‚Hriech v pravom zmysle slova je vždy úkonom človeka, pretože je vždy úkonom slobody určitej osoby, a nie priamo nejakej skupiny alebo nejakého spoločenstva... Hriech jednotlivcov nemožno zvalovať na vonkajšie skutočnosti, ako sú štruktúry, systémy alebo ostatní ľudia... Preto v žiadnom človekovi niet nič také osobné a neprenosné ako zásluha za čnosť a zodpovednosť za vinu.‘ Prvé a najvážnejšie následky hriechu chápaného ako osobný hriech sa prejavujú v samom hriešnikovi: v jeho vzťahu k Bohu, lebo tento vzťah je samým základom ľudského života; ďalej na jeho duchu, lebo hriech oslabuje vôľu a zatemňuje rozum; v tejto súvislosti si musíme položiť otázku: Na akú skutočnosť sa odvolávali tí, ktorí počas prípravy Synody a v priebehu jej prác dosť často hovorili o sociálnom hriechu? Tento výraz a pojem, ktorý sa ním myslí, má rôzne významy.

9 PAŇÁK, František, SJ. Slovo bratom, s. 68 – 70.

10 PAŇÁK, František, SJ. Slovo bratom, s. 53.

*Hovoriť o sociálnom hriechu znamená predovšetkým uznávať, že v dôsledku ľudskej solidarity, ktorá je veľmi tajomná a nepostihnuteľná, ale aj veľmi skutočná a konkrétna, hriech každého jednotlivca sa nejakým spôsobom odráža aj na ostatných. Toto je druhá tienistá stránka tej solidarity, ktorá sa na náboženskej úrovni rozvíja v hlbokom a vznešenom tajomstve spoločenstva svätých, vďaka ktorému možno povedať, že **KAŽDÁ DUŠA, KTORÁ SA DVÍHA, DVÍHA I SVET**‘.¹¹*

Čitateľom v tejto časti predkladáme literárne texty Františka Paňáka v chronologickom slede. Za prepis a finálnu úpravu ďakujeme stážistom v ÚPN, kolegom a Márii Goceliakovej. Uverejnené texty sú uvádzane aj menom, resp. pseudonymom autora, pričom jednoznačne vieme, že ich napísal František Paňák.

zostavovateľ

11 PAŇÁK, František, SJ. *Slovo bratom*, s. 55 – 56.

Fero Paňák

Ľud a národovci

Žijeme v dobe kríz. V Čechách pre ľudí, ktorí chcú byť úprimní, zaujímavou sa zdala kríza inteligencie. Na Slovensku už od viacerých rokov prežívame niečo podobného ako v Čechách. Mohli by sme to nazvať krízou národovcov.

Nejeden, čo tento článok bude čítať, sa možno zasmieja a povie, že pisateľ pojedol huby bláznivé, keď si dovoľí také niečo tvrdiť. Národovcov sme ešte nikdy toľko nemali ako dnes. Každý lepšie situovaný Slovák má okrem ostatných titulov i epitet „národovec“. Tak ako sa opováži niekto hovoriť o kríze národovcov?

Aby vec bola jasná, definujme si pojem „národovec“. Predstavy ľudu sú najčistejšie. Ľud si vytvára termíny. Preto z úst prostého slovenského človeka si vezmíme definíciu národovca. U takého slovenského človečika národovec je človek pracujúci pre národ. Tam sme, kde sme boli. Každý dnešný národovec myslí, že pracuje pre národ. Spýtajme sa celého radu vynikajúcich a dobre situovaných Slovákov, načo sú na svete, či nepracujú za národ a pre národ? Ba veď opýtať sa, to by znamenalo pre národovcov veľkú urážku, keďže každú chvíľu máme príležitosť asistovať na nejakej národnej slávnosti alebo môžeme čítať v novinách, v brožúrach, ba dokonca i v krásne tlačených knihách o nesmrteľných zásluhách našich národovcov. „Ó, ľude môj, národe môj,“ povie každý rečník na nejakom shromaždení. Slovom, čokoľvek dnes nejaký školovaný alebo neškolovaný, ale bohatý Slovák podniká, robí pre národ a za národ. To sú faktá. Lebo tak sa reční. V tom znamení sa pracuje.

Teraz sa pozrime, čo ľud odpovedá na túto strašnú pozornosť, na túto nebývalú láskavosť a opateru. Budme úprimní. Povedzme bez okolkov, čo odpovedá ponížený slovenský sedliak. Zatína päste a darmo mu noviny píšu, darmo sa mu vysvetľuje. „Nikdy nebudú páni na sedliakov robiť,“ taká je odpoveď. Dvanásť rokov pracujú slovenskí národovci za národ, za ľud, a dnes, keď chudobný slovenský človečik počuje slovo „národovec“, hodí rukou a zasmieja sa. To gesto prezrádza veľmi mnoho. Povie, že sa nieto čo báť, veď národ sa národovcom nikdy neodvďačil. Alebo iný by mohol povedať, že ľud by sa z národovcov nesmial, keby ho k tomu politické strany neдрáždily. Ale to sú frázy. Poriadny človek môže byť, v akej chce strane, každý si ho uctí. Smysel pre česť alebo vďaku je večný, tým obyčajné politické brechačky nikdy neotrasú. Nevyhovárať sa. Len si pekne priznajme, čo akým sprostým sa ten ľud zdá, predsa nakoniec dobre vycíti, čo v kom väzí. Zdá sa pánom, že slovenský ľud, tá strašná masa, nič nevie a nič necíti. To je panské, buržoázne vyznanie viery. Ľud všetko vie, lebo jedine on a nik iný všetko znáša a všetko cíti.

„Komíny na slovenských fabrikách sa váľajú. Slovenský maturant nemá miesta. Nadbytok inteligencie, a nemá nám kto deti v škole učiť atď. atď.“

Kto sa zamyslí nad tisícami slovenských vystaľovalcov, uváži horeuvedené faktá, musí bez politiky dôjsť k záveru, že veru na Slovensku panuje strašná kríza. Zasmejte sa čitateľ a povie si: „Nie kríza, ale krízy, a už dávno.“ To som ja tiež dávno vedel. Ale že príčinou všetkého zla je kríza slovenských národovcov, to sa mi až teraz v hlave rozležalo. Boli národovci pred vojnou. Rozmnožili sa po vojne. Život ukázal ľudu, že tí, ktorých postavil na stráž, nestrážili. A bolo by čestné a spravodlivé, keby sme tých ľudí, čo miesto za národ *pre seba* pracovali, nazvali národovcami? Dosiaľ tak bolo. Preto sme tak ďaleko domaširovali.

Pred vojnou celé imanie slovenského národa bolo zredukované na reč. Kto sa po slovensky nebál hovoriť, bol právom, plným právom národovcom. Dnes sme svobodným národom, ktorý musí strážiť nielen svoju reč, ale spústu iných, práve tak dôležitých vecí. Keď sídu dolu vodou naše slovenské hory a vyhasne oheň v našich fabrikách, vtedy už nebude nik po slovensky rozprávať.

Poviete, že sú na vine všetkému zlému Česi. To je sprostosť. Tí robia svoju povinnosť. Lovia ryby v kalnej vode. Keby sme my boli na ich mieste, lapali by sme tiež. Človek je človeku podobný.

Život a pomery ukazujú čoraz okatejšie, že práca, ktorú naši vodcovia, naši národovci, inteligenti alebo po našsky naši páni robia, nestojí za moc a že ju v ničom nevidno. A každý falošný prorok, keď pýtame počet z vladárenia, si chytrou pomôže univerzálnym liekom, tým, že svoj pracovný výkaz začne: „Keď porovnáme dnešný stav Slovenska so stavom, aký bol za Maďarska, tak pozorujeme...“

Toto je przenie mozgov a zaslepovanie mysli. Ako si rozumný človek dovoľí srovnávať Slovensko za Maďarska so Slovenskom dnešným? Čo má Slovensko dnešné, časť nezávislého štátu, obývaná svobodným národom, spoločného so Slovenskom za Maďarska, keď bolo vyhlásené, že nijakého slovenského národa niet? A keď nás nebolo, tak sme nič nemohli mať. To je logické. Ale nelogické je niečo *s ničím* srovnávať. Tak, ako sa obvykle a s veľkou obľubou u nás deje. Národ svobodný musí mať všetko. Preto žiadame od našich vodcov, od našich všelijakých reprezentantov, aby keď prirovnávajú, prirovnávali terajší stav Slovenska *k stavu ideálnemu*, akého sa chceme dožiť, a nie stále tmu so svetlom srovnávať. Za vzor nech si berú Anglicko, Belgicko, Holandsko a nie Maďarsko, kde úbohý slovenský národ vymieral pod knutou bestiálnej byrokracie a žandarmerie.

Na toto všetko zasa dostaneme odpoveď, že sme ešte primladí a prichudobní, aby sme sa srovnávali s veľkými a svobodnými národmi. Vieme byť skromní. Ba

sme až príliš skromní niekedy. Povedať niekomu, že sme veľmi chudobní a že tú alebo onú vec nemôžeme mať tak ako Angličania alebo Belgičania, je viac než prostá vec. Ľud to nazýva „daromnicou“ a pravdu má. Reči nikoho nepresvedčia, a tu sme pri jadre. Vodcovia, národovci, inteligenti, reprezentanti atď. len rečia, presvedčujú, a ľud sa im za chrbtom smeje. (Dnes už i do očí!) Dnes napr. ľud chce, aby sme na Slovensku mali poriadnu univerzitu, a, ako sa patrí, techniku. Odpoveď na túto žiadosť je: „Chudobní sme na také veci. Nemáme peňazí.“ Tak s ľuďom hovorievali autokratickí cári. Účty prosíme. My z nich dobre uvidíme, koľko platíme daní, čo si môžeme dovoliť a čo nám patrí. Vodcovia ľudu, reprezentanti, to nám neviete povedať? Tak nemôžete byť na stráži.

Uvážme nakoniec tieto všetky uvedené faktá a prídeme ku konklúzii, že pri posudzovaní nášho národného života musia nám byť smerodajné *skutky*, vykonaná *práca*. Čechy trpely a čiastočne ešte trpia historizmom. Lenže mohli si to dovoliť. Nás Slovákov by historizmus za pár desaťročí úplne so sveta sotrel. Plne žiť znamená žiť prítomnosti.

(*LUK*, roč. 1, 1930, č. 7, s. 105 – 107)

Fero Paňák

Problém našej budúcnosti

Dobre je čítať noviny. Lepšie je čerpať zo života. Žiada sa doplňovať jedno druhým.

Neviem, čo ma za túžba pojala, ale musím vám hovoriť o tom, čoho si v novinách nevšímame mnoho a s čím sa na ulici často stretávate. Kto sa nedá obalamutiť veľkými reklamami, má času všimnúť si i tých malých, totiž nápisov na krásnych emailových tabulkách: „Fylax“, „Hydiko“, „Rana“, „Olla“, „Primeros“ a mnoho iných.

Počínali ste nechápať tieto divné mená. „Divné mená? To je však zaostalosť!“ Meštiak sa cíti urazeným, že ho upodozrievam z nekultivovanosti. Lenže ja myslím (a to hlavne) i na dedinčanov. A tu sa čitateľ zasmie mojej naivnosti alebo v najlepšom prípade mojej neinformovanosti a povie: „Chudák zelený, keď sa dáva ešte ukolembávať tým starým romantickým snom a verí v nezkazenosť a čistotu slovenského sedliaka, ktorý sa vo vojne všeličomu naučil.“ K tomu sám doložím čitateľovi: „Naši mládenci sú zvedaví a chápaví. Vojenčina ich soznamuje so všeličím. Agenti s teplou vodou a luftinšpektori, ktorí zaplavujú naše dediny, majú medzi ostatným tovarom, ktorý predávajú, i ten ‚gumový‘. Ba viem i to, že i ‚Bosniak‘ klesol do bahna a vo fiočku pod hrebeňmi, nožíkmi a zrkadielkami má niekoľko ochranných

prostriedkov. Na dedine žijú i civilizovaní ľudia, tí tiež šíria svetlo.“ A predstav si, pán čitateľ, ja predsa ešte verím v čistotu nášho dedinčana. Dedina je dedina a jedna lastovička neurobí leta.

Ináč je tomu u mešťanov. U tých už badať prvé stopy kultúry a civilizácie, preto nebude zle, keď si o veci pohovoríme. Urazený čitateľ si pomyslí: „Ostrihaný rekrút! Čo ty komu máš hovoriť. Ty len seba uč!“ Nuž uznávam, že je hriech, mne nič, tebe nič, pustiť sa do ľudí a upodozrievať ich zo zlých vecí. „Ako ja, mamľas, čo bych (podľa receptu osvietených svetlonošov) mal každé ráno fasovať 25 palíc na z...k, prídem k tomu, aby som upodozrieval poriadnych ľudí zo zločinov a ťažkých hriechov!“ Lenže, pardon. Mám na to svoje dôvody. Horeuvedené značky, i pri ťažkej hospodárskej kríze, svedčia o tom, že fabriky na gumový tovar dobre prosperujú. Stále noví a noví odberatelia.

Matrika neviestok a prostitútok je lepšie vedená ako hocktorý iný seznam. A keď ich je dosť hodne „oficiálne padlých“, tým by stačila jediná značka, povedzme „Primeros“. Pre koho kvitnú všelijakými prostriedkami dámskymi i panskými tolké firmy?! Keby nebolo konzumentov, fabrika by nefabrikovala... Nejednému občanovi sa v duši zjaví pri týchto slovách výkričník. Hnevať sa budú novomanželia, keď zbadajú, že i na nich máme namerené. Od hlavy ryba smrdí. Nám musí ísť v prvom rade o novomanželov. Prejde rok po svadbe, dva, tri i viac, a krásnemu manželskému páriku bocian ničoho nenosí. „Dobrému čas neušiel. Krštenie budeme sláviť až v jeseň nášho života,“ rada sa pochlúbi moderná panička.

Každý má právo zariadiť si život tak, ako uzná za najlepšie. Preto čitateľ nech si vyhodí z hlavy predsudok, že by som ja chcel azda nejaký nedomyslený názor natískať niekomu. Mať súcit a chcieť pomáhať, to je, myslím, viac ako povinnosť. Preto čo píšem, píšem právom.

Dnes, keď sa zdá, že emancipácia žien dosahuje vrcholu a civilizácia slávi triumfy, objektívny pozorovateľ zbadá, že sa druhá polovica človeka, žena, čoraz väčšmi stáva bezcennejším tvorom, otrokyňou doby. Najlepšie to môžeme pozorovať u buržoázie, na takzvaných paničkách. Mnohí im závidíme, ale len preto, že sme plytkí v úsudku. Len si predstavte takú peknulinkú paničku, ako celé dni presedí v obloku, kukajúc na svet a nudiac sa. Pán manžel v úrade alebo na cestách, kde povinnosť volá. To každý musí chápať a rešpektovať. Ale máme nechať tieto mladé životy nezamestnané? Máme dopustiť, aby miesto zdravých synov a dcér vychovávaly zakrpatených havkov alebo strapaté psiská? V činnosti spočíva šťastie, povedal už dávno Aristoteles. Či verejná mienka a celý verejný aparát nemôžu sa pokúsiť o nápravu?! Neleží mi na srdci mestský zbohatlík. Lebo čo na jednej strane nahrabal, to na druhej

strane ztratí. Spravedlivosť je neúprosná. Lenže sedliak a chudák, na ktorých stojí budúcnosť národa a štátu, sa od buržoázie učí, s ňou sa neustále stýka. Preto ak chceme zachrániť korene budúcnosti, nášho sedliaka, musíme si všímať veľmi pečlive strednej vrstvy, totiž buržoázie.

Rád debatujem len o živote a jeho složkách. A keďže myslíte, že som príliš mladý na riešenie najťažšieho problému, totiž manželského života muža a ženy v modernej dobe, dávam slovo novomanželovi, o ktorého ide. Po neúmornej debate prichádza mladý muž k záveru a celkom vážne a úprimne mi hovorí: „To je, brachu, veľmi pekné, čo hovoríš, i pravdu máš, ale... Dnešná doba mi nedovoľuje žiť tak, ako by som mal a ako by som chcel. Mať dieťa dnes znamená omnoho väčšiu starosť i zodpovednosť ako kedysi a hlavne nesmierny výdavok. Dnešná spoločnosť ľudská mi nedovoľuje žiť tak, ako žil napríklad môj otec, ktorý mal osem detí. A žiadať odo mňa čistotu a pohlavnú zdržanlivosť je nemožné, nesprávne, ba smiešne. Keby si poznal život, vedel bys, že ten si pýta, čo mu patrí.“ Toto sú úprimné a otvorené slová mladého slovenského inteligenta, ktorý má najlepšiu snahu byť poriadnym a užitočným človekom. (Tých, čo tvrdia, že nemravnosť je vyšším a dokonalejším druhom morálky, nemôžeme do úvahy brať, lebo na bláznov v tomto prípade nezáleží.) Ale nad výrokom oného novomanžela sa musíme pozastaviť, a to preto, lebo v ňom je skrytý zárodok úpadku, nie učenosti, ale charakteru, teda podstaty života.

Všetko, čo tvrdil, je nám jasné. Musíme to uznať a chápať. Predsa nám však jedna námietka ostáva: Dnes nemôžeme mať po 12 detí ani po 8, ani po 5, ale len po dve alebo tri. Dobré. Ja pristanem i na jedno, ale prečo ho bocian nedonesie hneď v prvý rok po svadbe (ako by si toho príroda i okolnosti vyžadovaly a ako je to všade u poriadnych a statočných ľudí, ktorí nehrešia na medzi zákona), ale iba vtedy, keď mladá pani počína šediviť. Tu sme u kameňa úrazu. Na túto otázku som si musel sám odpovedať. Lebo ani jeden normálny a príčetný byť chcejúci novomanžel na ňu nechce odpovedať. Prečo? Lebo prvým slovom by vyvrátil všetko, čo pred chvíľou s takou vážnosťou a sebadôverou tvrdil. Videl by, že nie v dobe ani v spoločnosti, ktorými si ruky umýval, väzí chyba, ale v ňom a jeho peknej polovičke.

Žena sa bojí byť matkou a muž otcom. Toto je fakt, ale že je to zbabelosť, a teda prameň všetkých nerestí, je, myslím, tiež fakt. Tu sme u jadra veci. Tu sa počína zánik života národa a štátu. Všetka kultúrna činnosť, všetky snahy umelcov, učencov a štátnikov sú ludigrošom, ak sa prakticky neprejavujú v čím väčšom vzraste a množení obyvateľstva. V to verím tak, ako že $2 \times 2 = 4$. Mať v sebe kúsok charakteru, totiž odvahy a radosti, je viac hodno, ako keby sme mali celú učenosť sveta a boli doktormi všetkých európskych univerzít. Nemyslíte si, že by som azda chcel hodiť pod stôl rozum.

Božechráň! Rozumu len nadobývať. Lenže tvrdím a za tým stojím, že kto upiera srdcu primát, je blázon. A mohli by prísť magnificencie a spektaklarity celého sveta, nemohol by som im pri najlepšej vôli iné povedať ako to: „Keby srdce nebilo, rozum by sa tiež nerozdrapoval.“ Preto jadra, koreňov si všímajme nadovšetko.

Národ, ženy ktorého budú sa báť rodiť, zahynie bez nepriateľa. A národ, ženy ktorého budú mať mnoho synov, zvíťazí bez boja, bez peňazí a bez armády. Víťazstvo jeho nebude zaťažené krvipreliaťm, smrťou a hriechom, ale bude posvätené životom a silou. Preto dnes chápem hlboké slová francúzskeho diplomata, ktorý pred vojnou, keď nič zlého sa ešte ani netušilo, písal z cudziny domov, že záchrana Francie pred Nemcami a zánikom vôbec spočíva v deťoch: „Il faut faire des enfants.“ – Francúzi, ľudia takí vynalezaví a dôvtipní, všetko opáčili, všade nos strčili a dnes nakoniec prišli k poznaniu. Objavili samozrejmosť spočívajúcu v nezlomnej pravde, že bez Francúzov nebude Francie. Keby si toho boli bývali vedomí v časoch Ludvika XIV., tak by dnes bolo pol sveta ich a bola by zbytočná Paneuropa. Všimnite si francúzskych novších zákonov, organizácií a zariadení, zbadáte, že všetko smeruje veľmi snažne a vážne k jednému cieľu: dospieť prirodzenou cestou k tomu, ako urobiť z jedného Francúza dvoch. Je viac ako isté, ak sa Taliani budú i naďalej tak množiť ako dosiaľ, zaplavia najbližšie okolie. Prírode armáda nedá rady.

Tieto otázky, ktoré som si dovoľil nadhodiť, boli aktuálne už v starom Ríme. Spomeňte si na to, čo odkazuje Caesar Augustus Rimanom, chcúc ich udržať na večnosť pri moci a sláve. Vergilius, skromnučký a tichý poeta, prekrásnou formou tlmočí tento odkaz Augustov celému národu: v básňach ospevuje zdravý a prostý dedinský život. („O fortunatos nimium sua si bona norint, agricolas.“ Ó, prešťastní sedliaci, keby ste vedeli, akí ste šťastní!) A keď pozremo na charakteristiku jeho hrdinov, zbadáme, že za základ cnosti kladie Aeneovu „pietas“, pobožnosť. – Keď uvážime, že antika bola dobou rozumu, a uznáme tú skutočnosť, že grécke hetéry a rímske konkubíny mohly viac poskytnúť ako dnešné pohlavnými chorobami zamorené prostitútky, žasnúť musíme nad štátnickou, na tú dobu predčasnou múdrosťou Augustovou: Budúcnosť a nepremožiteľnosť svetovládneho Ríma vidí v prísnom mrave dávnych predkov. Pravdu má Paul Valéry, keď tvrdí, že z historie môžeme vytiahnuť i to, čo si chceme dať patentovať. „Šramocení rozumečkú“, či môže byť vhodnejší výraz na vyjadrenie dnešného plytkého racionalizmu? Pán X alebo pán Y by chceli učiť kráť Pythagoru alebo Archimeda. Nezdá sa vám to smiešnym? Dnešná doba má strávenú antiku, rozum, to je minimum, čo musíme predpokladať u každého moderného človeka: Nemáme viery! Viera a nič iného zvládne rozum. Kto pozoruje to takzvané „americké tempo“, vidí, že rozum neovláda rozum.

Lenže hovorili sme o novomanželloch ako záruke budúcnosti a nepovedali sme, čo žiadame od nich, i keď sme uznali vyššiu úroveň životnú a ťažkosti doby. – Nuž čože možno od nich žiadať ako to, čo je ich povinnosťou: zdravé dieťa hneď v prvé časy po svadbe. Táto reč sa vám bude zdať neslanou. Preto poďme do života a viďme, ako sa tam nadhodená stará myšlienka chápe:

Človek si ťažko predstavuje ženu, ktorá by nebola matkou. Každú ženu pokladáme akosi podvedome za matku. Dnes my mladí počíname sa však v podvedomí akosi meniť. Frázy o emancipácii žien sa nám zunovali.

Okolo dievčat a žien možno lepšie obskakujeme ako naši predkovia. A hoci sme si plne vedomí toho, že je žena rovnocenný tvor s mužom, predsa v najhlbších záhyboch svojej duše neveríme tomu, čo často opakujeme a prízvukujeme, ale naopak, usmievame sa žene s akýmsi vedomím víťaza a potentáta.

Po toľkých a namáhavých emancipačných snahách ísť o krok nazad je trochu divné. Ale dá sa vysvetliť: žena, ktorá sa vie mazliť s psíkmi, nemôže zaujímať v duši muža to postavenie ako žena, ktorá vytrpela bolesti matky. Život nás nepustí, i keby sme si svoje práva neviem kde napísali a neviem ako poistili. Chlapcovi, ktorý vidí a zkusí na vlastnej koži, ako nudiace sa dámy hľadajú obveselenie vo vrbinách, bude márne dokazovať emancipátor, že je žena, ktorá zhrešila, nie hriešna. To by sa dalo ešte vyhovoriť rôznosťou svetového náhľadu. Ale čo vyrastie z tých mladých ľudí, dievčat i chlapcov, ktorí so dňa na deň sa musia presvedčovať o tom, že kotná samica sa nikdy neokotí? A tak chceš-nechceš musíš v neprirodzenosti začal vidieť prirodzenosť – v neresti ctnosť.

Lenže všetko sa dá vysvetliť. I to, ako sa žena musí stať neprirodzenou. Vyumývaná a vyobliekaná, krásna ako bujarý žrebec, nemá sa nudiť nezamestnaná mladá žena? Doprajme jej splniť svoje poslanie. Prečo sa stále hrať a baviť, prečo robiť z každej tragédie komédiu? Kto neprežil tragédie, nemôže vedieť, čo je človek ani aká je skutočnosť. Povieť, že Marcus Aurelius mal viac za nechtom ako ja v celej hlave, a ten predsa hovorieval: „Nechcem byť tragikom.“ Ja tiež ním nechcem byť, lenže bez práce nebude koláčov. A skromný cisár svojimi hlbokými slovami len vyzdvihuje význam a ďaleký obsah tragédie. Človek, ktorý sa rozpomína na to, čo spravil a čo vytrpel, vidí, aký je veľký (alebo malý!). Žena, ktorá vidí pred sebou psícatá a fľaštičky z parfumov, prirodzene si nemôže povzdychnúť: „Bože, čos' ráčil!“

Zasmejete sa a pomyslíte si, že tu niet pomoci. Tak ako každý, s ktorým som o tejto eminentne dôležitej otázke hovoril. Lenže uznať musí každý z nás, že keď sa žene narodí syn alebo dcéra, zabudne na nudu a na kadejaké haraburdy. A muž nebude musieť žiť v obavách, či počas jeho neprítomnosti má sa čím zabávať jeho

drahá polovička. V dôsledku toho bude sväzok manželský pevný a prirodzený. A hoci táto skutočnosť, veľmi významná pre národ a štát, ešte zaujímavejšou je pre manželov samotných, ktorí by poznali takto pravú tvár života a stali by sa až teraz takými ľuďmi, za akých sú zapísaní v matrikách a akými by mali skutočne byť. Prestala by rodinná prostitúcia a nevera. Na svete by bolo viac spokojnosti a radosti. Menej zbytočných výdavkov. Fabrikanti ochranných prostriedkov by sa museli vrhnúť na iné, ľudstvu osožnejšie pole výroby.

(LUK, roč. 1, 1930, č. 9 – 10, s. 137 – 142)

Fero Paňák

Panujúca štátna choroba

Bude sa vám zdať divným tento neforemný nadpis a pomyslíte si, prečo nepovie bez okolkov: diktatúra. Nuž, carissimi, hovorím o chorobe, lebo si myslím, že tak bude lepšie. Diktatúra, to je čosi hrozného, na čo sa hneváme ako na nevernú krásotinku. Alebo ak ju milujeme, tak ju nemilujeme vrúčne, tichúčko a plne, ale tak po generálsky, jednostranne, mysliac pritom viac na seba ako na svoju lásku. Mussolini, duce! Stalin, diktátor! Ukážky pravej klasickej diktatúry. Tie ostatné v Európe menej vyčnievajúce hlavy sú akési zastrené diktatúry.

Ešte som nedopísal predošlú vetu, už sa mi pod pero tisne otázka: Prečo sa tak liahnu tieto nešťastné diktatúry? Nuž to je to isté, ako keby ste sa opýtali: Prečo sa píše román? Drobučký a milý francúzsky spisovateľ André Maurois odpovedal vlani v Prahe na túto otázku, že pravý spisovateľ cíti potrebu napísať dielo, v ktorom sa uvidí a poteší. A tak je i so štátom. Ten potrebuje a hľadá dnes v prvom rade moc.

Keďže vieme, že každý človek zná i bez definície, čo je moc, môžeme sa hneď pustiť do reči o nej. Hovorí sa, že moc pochodí z ľudu. *Aby si nik nemyslel, že hodlám niekomu pravdu do hlavy klanicou vbíjať, ponechávam čitateľovi, aby svobodne a podľa svojich duševných síl rozhodol, odkiaľ pochádza svet. Vráťme sa k prameňu tej moci, k ľudu, čiže svetu. (Slovo ľud u nás ešte má dobrý zvuk!)* A pozrime, či je čistý ten prameň, aká voda z neho tečie? Povieť, že ako káva! Nuž bude v tom trocha pravdy. Lebo to dnes nehovorí iba ženičky, keď z kostola idú, ale i páni, čo na tomto svete nikdy hladní nebudú. (Je to námamne zaujímavé, že aspoň v niečom sa malí s veľkými shodujú.)

Žijeme v kinematografickej dobe. A aby niekto nepovedal, že som nevzdelaný, musím vám tú kávu, ten kal, špinu na obrázku ukázať. Predstavte si túto scénu: Ste v meste a chce sa vám jesť. Vojdete do hostinca na obed. Dom ako škatuľa. Samé

obloky. Muzika hrá. Ufúľaný kelner sa vás opýta, či vám má naliať čiernej alebo bielej polievky. Prirodzene, dáte si bielu. Začala vám chutiť práve vtedy, keď už nieto nič na tanieri. Potom odpravíte ten druhý tanierik, čo boly na ňom dva zemiačky a kúsok teľacej paprčky. Konečne máte času venovať sa hudbe: Pozeráte po zafajčenom, nikdy nebielenom izbisku, čo to tak žgrípe? Akýsi lacný gramofon! Parom vás berie. Ale čo robiť? Zaplatíte tých päť koruniek a odchodíte, hundrúc: „Nenajedol som sa. Muziky nebolo. Päť korún je síce nie mnoho, ale sú jednako fuč!“ Aby ste zahnali zlú vôľu, vyjdete do vinárne a dáte si fľašu dobrého vína. Ale zas len kapustnica! Protestujete. Celá vináreň sa vám smeje a prikyvuje vinárnikovi, že nemáte ani dunstu o víne.

Napokon stane sa z vás filozof a povieť si: Predsa len človek človeka môže potešiť, a vyjdete na ľuďmi sa hmýriacu ulicu.

Na ulici samá paráda. Prášky a vodičky voňajú. Panie a slečny v tuloch a mačkách kdesi utekajú. Srdce vám klope. Čo jedna, to krajšia. Začnete sa do tvári prizerať, ale tam márne hľadáte úsmev človeka. Hrobový smiech. Maskovaný smútok. Cudzoložná vyzývavosť a nič viac. Prestanete pozorovať tváre. Kukáte po kožuchoch a zbadáte, že nieto zvera, ktorého by kožušníci v meste nevedeli napodobniť. Lenže čo vás najväčšmi dožerie, to je „nezamestnanosť“: stále noví a noví pekne vyfintení ľudia, páni i panie chodia sem a ta. A len sa prechodia a *času majú dosť. Viete, že na svete bolo vždy mnoho figľov, mnoho klamu, ale dnes vám rozum zastane a myslíte si: Toto je vari predsa len nemožné. Ale darmo, čo je, je možné.*

Myslím, z týchto obrázkov ste pochopili, že ten náš svet, prameň moci v štáte, je skoro ako tá káva. *Priznajme si a uverme, že vojna oslabila každého z nás a tým i samotnú moc, ktorá je dnes hotová nemoť.*

Lenivý si myslí, že má rozum nad všetkých. A tak ako možno koňa i sečkou krmiť, chceme si i my v nedostatku moci „snadno a rýchle“ pomôcť. Nuž keď je zle, pomáhať si treba. A tu sme u jadra veci. Lebo druhá neodvratiteľná otázka je: Ako si pomáhať, ako pracovať? A už sme doma. Sú len dva smery: ľavý a pravý, ktoré od začiatku historie urputne bojujú: Ľavých môžeme bez okolku nazvať ateistmi, čiže ľuďmi, ktorí hlásajú, že niet Boha. Tak to robia dôsledne ruskí bolševici! Praví veria a vedia, že jesto Boh.

Ako všetci vieme a historia dnes až jasne ukazuje, v posledných desaťročiach ľavica temer v celom svete sadla na trón a vzala do ruky kormidlo. Lenže vo svete to nejde. Prestáva život. Motor nefunguje. Dnes to už i samým, prv zaslepeným vodcom ľavice v hlave svitlo, ale tým momentom sa i stali pravými, čiže podľa ruskej bolševickej terminologie „sociálfašistami“. Sú to všetko bývalí ľavičiaci, okrem komunistov, ktorí jediní sú skutoční, čestní a „praví“ ľavičiaci.

Všetko má svoj čas. Naša doba je dobou diktatúr, a to celkom prirodzene. Lavica sa vliala do pravice; zrodila sa nová lavica. (To všetko akosi plasticky vidí historik vo svetovej vojne, o ktorej sme povedali, že nás oslabila.) Novozrodená lavica je slabá, mladučká; nemá tradície. Pravica je zamestnaná sama sebou, lebo musí očistiť miliony novokrstencov, „sociálfašistov“, od zbytkov fašizmu a socializmu. Nemá ani dosť sily, ani času, aby ako sa na pravicu patrí, spravodlivo vládla. Nová lavica rastie, teší sa zo života a kladie veľmi smelé požiadavky pravici. A viete, v čom spočíva diktatúra? V tom, že pravica na tieto nedomyslené a mýlne (nikdy nie nepriateľské, skorej chlapecké) vývody niekedy odpovie gulkou z pušky a nie slovom z evanjelia, ako by sa patrilo. Tá puška sa na každom poli ináč javí. Strieľa sa i zpoza kulís, i zo zákop, i z povetria strely letia. „Čo sa vlečie, neutečie,“ dnes i vrabce na streche čvirikajú, že Európa je diktatúrou zamorená.

Nezbýva než niekoľko slov: Ako sa môžeme vyhnúť hroziacej diktatúre? Háklivá otázka! Písmo hovorí: Kto hrešíš, hreš; kto pracuješ, pracuj. To znamená, že každý bude pracovať a stáť na svojom mieste, aby i ten druhý videl, kde je jeho miesto. To znamená, že neverci musia všade otvorene priznať, že pre nich nijaký Boh neexistuje, ako zasa veriaci nesmú sa báť položiť si otázku, či ich bohom sú nie rozkoše, bohatstvo, majetky, fabriky, lacná sláva a všetko, čo je z tohto sveta. Svet môže byť zachránený len tak, keď obidva tábory budú silnejšie, dokonalejšie.

Pohoršíte sa možno nad mojou rečou a poviete: Do roboty sa nikomu nechce, teda tá diktatúra z Európy tak ľahko nevymizne. Na to mám odpoveď: Ako svet nebol nikdy bez leňochov, tak i všetky štáty sveta časom chorejú a prežívajú diktatúru, štátnu chorobu, ktorá, bohužiaľ, sa chytá. Nezamestnanosť, o ktorej sa toľko debatuje, hovorí i píše, musí byť zmiernená, odstránená. To dáva podnet k novým poriadkom, keď i prísny, ale spravodlivý. Vieme však, že ľudia sú len ľudia, poslúchajú iba vtedy, keď musia, teda nezamestnanosťou vyvolané poriadky ľahko môžu zrodiť nových diktátorov nielen v politickom, ale i v hospodárskom smysle.

(LUK, roč. 2, 1931, č. 3, s. 38 – 41)

Praha – Brno – Bratislava

(Tri centrá, kde všade žijú Slováci.)

Praha predstavuje najväčší myšlienkový kvas. V riešení problémov najviac pokročili pražskí mladí Slováci. Keď i nie dopodrobna, ale v hlavných črtách majú rozlúštené otázky, ktoré inteligent rozlúštiť musí, ak chce byť pravým a nie takzvaným „inteligentom“. Pražskú našu mládež charakterizuje moment etický. A akže je

demokracia náboženstvom, teda pražská slovenská garda je strážcom demokracie a republikánskej ctnosti.

V Bratislave i pri všetkej zlobe a bratovražednom boji rastie kuráž, teda koruna všetkých ctností, ako hovorí Platon. Čo Bratislavan, to Svätoplukovec, chlapík, s ktorým neradno žarty robiť. Lenže nešťastné viechy sú príčinou toho, že chrabrá táto chasa učí sa nosiť hlavu dohora, a preto bratislavský element bude zarážať aristokratizmom.

Brno patrí, tak ako ukazuje jeho zemepisná poloha, medzi spomenuté dva póly. Element brnenský má skvelé podmienky, aby sa vyznačoval *miernosťou*, ktorá síce nevie tak vládnuť ako pražská múdrosť ani tak víťaziť ako bratislavský kuráž, ale keď príde do tuha, je viac hodna ako prvé dve dohromady.

Teda tri elementy, z ktorých ani jeden nemá príčiny sa koriť druhému. Kryštalizácia dospela už tak ďaleko, že nastáva splývanie a vzájomné prenikanie týchto elementov. Bieda slovenskej zeme a túžba, aby Slovák bol tým medzi národmi, čím je Kriváň nad Tatrami, preberajú slovenskú mládež z tých hrozných mdlôb vojnovej demoralizácie a degenerácie. Stavajú ju do šíku za šťastné, spokojné Slovensko a mocnú, skonsolidovanú republiku.

– Paf –

(LUK, roč. 2, 1931, č. 3, s. 55)

A. Hlavienka

My a iredenta

Pýtate sa ma, aké stanovisko zaujímam k iredente? Budem odpovedať len na otázku a nechám stranou definíciu pochopu „iredenta“. Práve tak nebudem sa pokúšať čo len slabo zachytiť historický vývin tejto pre nás Slovákov veľmi dôležitej otázky, hoci uznám, že by to bolo potrebné.

Toto téma, myslím, každého Slováka vždy zaujímalo, preto u mňa je tomu tiež tak. Som si úplne vedomý dôležitosti, ktorú má náš pomer k „švagrom“ za Dunajom. Ďalej som si tiež veľmi dobre vedomý, že frajter nesmie tolko vedieť ako generál, čiže čo je skryté v tajných archívoch, musí tak byť, lebo poriadok je len takto možný. Lenže vy sa ma spýtate nedočkave, čo súdim o iredente.

Tá mi veru spánku neodberá. Lenže musíme dobre rozlišovať: Je iredenta, ktorú by som nazval prirodzenou. Prečo prirodzenou?

Preto, lebo ju pokladám za nič inšie než prirodzenú reakciu na povojnové pomery. Povedzme si názornejšie: Predstavte si maďarského profesora, ktorý prednášal

30 rokov zemepis bývalej monarchie. Je iste celkom prirodzené, že tento staručký pán má v mozgu a v krvi zakreslenú starú mapu. Darmo by sme od neho žiadali, aby na starosť dokázal viac než za mladi. To sa mi vidí neprirodzeným. Tak iste sa musíme dívať i na starého lyžiaka Apponyiho, ktorý chodí nariekajúc po svete. Či by to nebol škandál, keby tento arcivlastenec sa smial nad tým, čo ho neteší?! Preto, myslím, teraz pochopíte i to, že maďarská pohraničná stráž nikdy nebude strieľať smerom k Pešti alebo Debrecínu, ale sto chutí bude mať strieľať kačky plávajúce okolo nášho brehu Dunaja. Tak je i s p. Bethlenom, on musí robiť opak toho, čo my chceme. Tento pán nás nesmie nikdy pochváliť; keby tak urobil, bolo by to možno nebezpečnejšie, než keď sa na nás rozčertí.

Toto všetko je prirodzené. Hľadiac s tejto stránky na vec, nesmieme zabúdať len na jedno, že iredente, renegátskej krvi slovenskej, nejde ani o Brno, ani o Prahu. Za tým je nie ľúto pánom veľkomožným. Ale či zabudne a zabudnúť môže niekto na naše prekrásne Tatry? Alebo či môžu zhýčkaní a rozmaznaní páni zabudnúť na vrúcne duše slovenské, oddane im slúžiace? Niektorí maďarskí páni úprimne za nami plačú. Týchto iredentistov chápeme. Vzal bobo cici; im je práve tak, ako keď malé decko musí raz zkusíť, ako chutná gríska alebo do mlieka namočený koláč. Toto sú nám známe obrázky a kto z nás by sa ich bál?! Spomienkami na dni mladosti budeme sa i v pozdnej starobe tešiť. Minulosť, budúcnosť sú nie veci, ktorými by mohli disponovať mocní tohoto sveta. S touto skutočnosťou sa „my“ musíme smievať. Nebojím sa tvrdiť, že ako pred prevratom slovenský národ žil v utrpení a porobe, dnes to utrpenie nám chcú servírovať naši „švagrovia“ pod inou formou. Ale to je krásne v dejinách a v živote vôbec, že i najlepší počtár sa pomýli, i najrafinovanejšie fígle sa krvave pomstia na tom, kto ich spískal.

Dostávame sa k druhej sorte iredenty, ktorá je jadrom našich riadkov: to je iredenta, stavaná na našej korupcii, neschopnosti, čiže na plné ústa povedané na slovenskej krivde, na slovenskej nespokojnosti.

Zadunajskí Maďari nás Slovákov dobre znajú. Iste lepšie než niektoré magnificencie a spektaklity, ktoré nám ani to nechcú uznať, že sme, existujeme. Pražskí maďarskí poslanci majú iste veľmi dobre zapísané naše aféry, aférky a kadejaké vecičky a psinky, ktorými oplýva – ako niekdy Egypt pšenitou – náš verejný život. Naši maďarskí pozorovatelia a špehúni vidia často lepšie do srdca slovenského než my sami. Maďarská žurnalistika u nás a celá nám nebezpečná spoločnosť s veľkým napnutím a radosťou konštatuje: „Slovákom netreba univerzity ani techniky, ani priemyslu; Slováci sú nie schopní na vysoké miesta úradnícke, Slováci sa dajú vodiť za nos.“

Čo môže byť milšie maďarskej iredente, než keď celé roky číta v českých novinách, k tomu ešte v orgánoch reprezentujúcich v cudzine našu verejnú mienku, že najlepší starí Slováci sú vlastne keď nie zakuklení Maďari, celkom určite maďaróni a maďarofili? Slovensko sa muselo stať odióznym parenišťom špiónov a vlastizradcov. Čuj, svete, niečo ani pol roka, čo „České Slovo“ vo vlasteneckom zasnení zavolalo, že slovenskí vysokoškooláci sdružení okolo časopisu LUK prejavujú ducha „vysloveně maďarského“. Bože, keby som bol na Bethlenovom alebo Valkovom mieste, či by sa mi nedarila a nemusela dať iredenta? Veď vlastný súper mi dodáva argumenty a muníciu do boja! Keby sme neznali naivnosť istých českých kruhov, museli by sme volať strážcov vlasti a predstaviteľov poriadku, aby užili zákona. Žiadať by sme museli, aby zamedzili už raz hriešnu krátkozrakosť a neopatrnosť, ktorá deň čo deň vždy na inom poli hádže slučku na krk Slovenska a tým i celého štátu. Či nemáme práva brániť tento štát, ktorý je tak slovenský, ako český?

Túto naivnú komédiu domáci nepriateľ s veľkým zadosťučinením pozoruje a dúfa, že z tohoto bratovražedného boja, ktorý zakryte sa prejavuje, niečo môže odkvapnúť preň! Lebo keď sa do mechúra stále bude dúchať, iste sa raz pukne. Na tomto Maďari stavajú. Kto len trochu maďarských pánov pozná, vie, akí sú zgrloši, že by za krajciar i dušu pustili. Keď dnes Maďari do iredenty, ktorá je len vonkajšou formou toho, čo sa u nás upečie, investujú ťažký kapitál, robia to len preto, lebo sa ufajú, že sa im to môže raz rentovať. Zabúdajú, pravda, pritom na seba, totiž na vlastných sedliakov. Ktorí to všetko musia platiť. Prichodia mi na um slová jedného veľkého Čecha, ktorý vraví, že tragika českého národa a českých dejín vôbec je v tom, že Česi vedia síce: „múdrejší ustúpi,“ ale nemajú dosť mravnej sily, aby plnili to, čo rozum káže. České srdce je ako kaleráb, preto nemôžu vyviaznúť z bludu, pre ktorý už toľko trpeli.

Lenže jednako nemusíme zúfať a len o to sa musíme usilovať, aby naša chladnokrvnosť a dobrá vôľa, akú sme oproti Maďarom už 12 rokov praktikovali, trvala i naďalej. Musíme si byť vedomí, že maďarský verejný život mal aféru frankovú, ktorá ďaleko viac prevyšuje aféry naše. Ďalej vieme tiež, že v Maďarsku žije mnoho veľkých pánov, čo znamená, že nemravnosť kvitne ani kvieťa v poli. A konečne maďarská iredenta nielen nám pomôže očisťovať verejný život, ale ako sa to už pri terajších manifestáciách ukazuje, vyprovokuje Slovákov a hlavne mladých. My tiež položíme na medzinárodnom fóre otázku historického práva a nárokovať si budeme nielen Jáger, Miškovec, Ostrihom atď., lež i samotnú Budapešť, ktorú Slováci postavili a ktorú si iste Maďari z Ázie na vozoch nepriviezli. My budeme tiež robiť iredentu. Pôjdeme i my do Paríža...

Maďari by mali myslieť trochu na zadné kolesá; mali by si byť vedomí toho, že keď dôjde k Paneurope, i tam Slovania budú mať väčšie slovo než oni. O to sa už slovanskí diplomati postarajú, aby sme si získali srdcia, ktoré sú predurčené, aby nám boli naklonené.

Myslím, z toho, čo som povedal, jasne vysvitá, že iredenta, ktorej sa skutočne musíme chrániť, nebýva v Pešti ani v Paríži, ani v Londýne, ale v Prahe a v Bratislave. Hľa, povieme si, ironia osudu či dejín. Možno, lenže Pascal povedal, že najlepší filozof je, kto si z filozofie robí špásy. Tak činím i ja a vravím: Milujme sa, ale tak, aby sme sa nezjedli.

(LUK, roč. 2, 1931, č. 5 – 6, s. 96 – 99)

Fero Paňák

Marx a kresťanský svetový názor

Mnohí ešte dnes myslia a možno i veria, že Marx je pôvodcom materialistického svetonázoru. Preto sa i meno Marx často vyslovuje s veľkým opovržením, tak, ako s druhej strany servíruje sa zas tento človečik ako ozajstný spasiteľ sveta. Prešli sme už kulminačný bod velebenia Marxovho. Nastáva vytrezvenie už i v radoch socialistických a našou snahou by bolo poukázať na pravý Marxov význam pre každého človeka, ktorý túži po poznaní a chce si vybudovať aký-taký svetový názor.

Kto vie udržať ľudí na dištanc od seba, získa si prinajmenej aspoň ich rešpekt, keď nie samotnú lásku a náklonnosť. Preto ľudia, ktorí túžia po moci a sláve, ukazujú sa davu s vysokých miest a tiež len s času na čas, lebo všetko sa stáva všedným. Z toho, čo sme povedali, plynie, že priblížiť sa k veľkým znamená sosadiť ich zo stolice. Fakt je, že panský otrok často je väčší než samotný jeho pán. Máme rovnaké potreby. Vieme, čo sme, preto príčetný človek pred iným človekom nesmie padnúť na kolená. Takú pózu zachováme si i oproti Marxovi. Nebol o nič viac ani menej než my. Pozornosť ľudskú obrátil na seba pracovitosťou. To je skutočnosť, ktorú si ctíme a budeme vždy ctíť nielen u Marxa, ale i u takzvaných marxistov. Ak necítíme v duši zaujatie, vtedy môžeme hovoriť o ľuďoch, lebo sme najbližšie k pravde.

Prečo s láskou hovorím o Marxovi? I červení, i bieli môžu namietnuť, že nezaújatost' plynie z neznalosti. Argument naoko síce veľmi zdrcujúci, ale smelý sa ho nikdy nezľakne. Už väčšmi by som sa bál, že mi niekto vyhodí na oči moje „mladé letá“, lebo nenávisť a zášť mi ostáva sfingou. Nemám nepriateľov ani nepriateľiek, a predsa stále čítam a počúvam o ľudskej zlosti. Nikde je nie napísané, že ja budem večne milovať. Lenže šťastie, že sa žije v prítomnosti, a ja vám musím to dnešné

oznámiť. Hnevať sa možno len na toho, na kom viny nachádzame. Náš dobrý priateľ sadne si náhodou na elegantný klobúk, ktorý sme si práve včera kúpili. Hneváme sa naňho? Nie. Ale ako by nás z miery vynieslo, keby to schválne urobil! Tak je i s Marxom. On rozmýšľal nad materiou a vypracoval plán, ako by bolo možno žiť ľuďom na svete, keby okrem materie nič iného nejestvovalo. A pre toto by sme sa mali naňho hnevať? To by bolo, myslím, falošné a pomýlené. Pascal často opakoval velikánsku, ale prostú poučku, že sme všetci rovnako posadení na loďku, ktorú zmietajú morské vlny, a že všetci musíme usilovne a stále veslovať, aby sme sa neutopili. Písmo sväté to vraví ešte krajšie: Kto stojíš, daj pozor, aby si nepadol. Tu je formulovaná mizéria a neistota každého človeka. Možno sa poistiť proti ohňu, škode a iným pohromám, ale svetový názor musíš si pestovať každý deň, vždy, bez prestania a ani na smrteľnej posteli nesmieš ustať. Hľa, smysel života! Sladko je žiť len preto, že niečo času na otravovanie sa a na darebáčenie. Večné kutanie, večné hľadanie. Stále pozorujeme seba i druhých, ako sa každý deň chystáme: do práce, na cestu, na vychádzku, na flám, na spanie... Večné pripravovanie...

A pri tom ako zasa strašne túžime po oddychu! Práca je bolestná. Preto je taká vzácna a spásonosná pomoc. Preto sa tak nesmierne chce odvdčať ľudské srdce za každú pomoc. S tohoto zorného uhla je nám drahý i Marx. On tiež plával, ako vedel, tiež hľadal. Prešiel chodníkmi, ktoré si dnes môžeme, vďaka jemu, odpustiť a na ceste poznania môžeme kráčať po niečom pevnom a istom.

Originálneho v sebe Marx nič nemá. Veď dnes každý vie, že materializmus existoval dávno pred Marxom. Či každý boháč nebol od stvorenia sveta až podnes materialistom? Marx, možno len túžiac po podobnom spôsobe života, pokúsil sa rozlúštiť dávny sen tela ľudského: priblížiť sa čím najviac pohodliu a blahobytu, vidieť v tom smysel života. Dnes sme to vyzkúšali a došli sme k opačnému výsledku. Čím viacej plačeme, tým viac sa nám plakať chce. Čím väčšmi túžime po hmote, tým menej jej máme, tým viac vidíme, že je konečná a že ničia pokladnica chudobu a bolesť so sveta neodstráni. Takto každý rozum majúci tvor, chcej-nechcej, vstáva s lavičky materializmu a ide hľadať skutočné a konečné uspokojenie. Pravdu má tá smelá osobnosť Bratislavy, ktorá vraví, že každá filozofia môže slúžiť len tomu, kto chce poznať pravdu. Francúzi vravia: „La vérité s'impose“ (= Pravda sa sama ukladá). Tohoto si budme vedomí, lebo v tomto poznaní je naša sila i naše víťazstvo.

Nemáme sa čoho báť. Ostáva nám len jedno, a to je: byť na stráži. Lebo nebezpečenstvo dnešného doktrinárstva nespočíva v ňom samotnom, ale v praktickom vykonávaní nedomyšlených doktrín. Myslieť musí inteligent tak, ako jeho vývin sebou donáša. Tu je diktatúra vonkoncom nemožná. Oстане najčiernejším zjavom

v histórii mladého Slovenska, že najväčší teror, či už s tej alebo onej strany, sa dial a deje na poli ducha. Pomocou mocenských prostriedkov vbíja sa nám do hláv to, čo sme možno už prešli alebo k čomu ešte dôjdeme. Preto sa cudzina právom na nás smeje a bude sa smiať do tých čias, kým v našom verejnom živote sa nezjaví mozog jasný a srdce nebojácne, plné dôvery.

Skepticizmus a kriticismus je dobrý, ale len tam, kde je neskeptický a nekritický základ. Akže však celý náš kultúrny poklad spočíva v nedôvere a duchapľnej kritike, naša bilancia je a musí byť pasívna.

Tým sa vysvetľuje, že naši najštatotvornejší ľudia sú vlastne štátoborcami. Preto dnes ten veľký krik po novinách a revuách, že „vraj vôľu máme všickni stejnú“. Po nečase každý vie, ako treba gazdovať. Hľa, ako strašne spletený je život a akou strašnou pravdou je, že mocný a vládár sa musí riadiť zásadou: In dubiis charitas.

(LUK, roč. 2, 1931, č. 7 – 10, s. 147 – 148)

Slováci v zrkadle najväčšieho básnika českého, Otokára Březinu

Že sme drotári, to nám už dávno na slovo vzatí historici a predstavitelia toho takzvaného slovenského vedeckého sveta dosť nezaobalene povedali. Ale svedomím a srdcom národa sú nie Chaloupeckovci a Pražákovci, takže publikum na isté publikácie veľmi nereagovalo. Jedným uchem sme počuli a druhým pustili von, pravda, s patričnou dávkou ľudového korenia.

Teraz však známy Čech Deml napísal knihu „Mé svědectví o Otokaru Březinovi“, kde nám zvečňuje Březinov výrok o nás Slovákoch. Tento gigant českej poézie, Březina, Slovákov nazval „dráteníkmi“ a našu reč „dráteničtinou“. Opatrnosti niečo nikdy nazvyš: Si duo faciunt idem, non est idem. Hovorí sa, že len kto génia vie pochopiť, je väčší než génius sám. V našom prípade nejde o nijakú geniálnosť. Treba rozhodnúť: Povedal Březina výraz dráteník a dráteničtina, alebo nie? Bez okolkov tvrdím, že áno! Prečo? Preto, že v Čechách je o nás tá mienka. Tí Slováci, čo do Čiech chodia len na návštevu alebo na historické miesta v pivovom tranze, tým iste vlasy dupkom vstávajú na hlave, keď túto obecnú charakteristiku českú dnes o nás čítajú, a to k tomu z úst najväčšieho a najúprimnejšieho Čecha. Nám, ktorí sme už roky a roky v Čechách, sa nič divného nezdá, keď čítame, že sme dráteníci. Nám to dosiaľ každý Čech povedal, s ktorým sme sa dostali do rozhovoru. A konečne nech sa nik necíti prekvapeným. Veď Masaryk to isté o nás napísal. Pravda, nie rečou básnika a človeka citu, ale diplomata. To isté nám povedali i ľudia à la Viktor Dyk. To isté nám vraví každý deň verejná mienka česká a hlavne česká politika

rečou nad slnce jasnejšou – Slovák nemôže byť četníkom, Slovák nemôže byť prednostom úradu, Slovákovi sa nemusí povedať, koľko platí na tento štát, Slovákovi netreba univerzity, no a načo by bola drotárom technika?! Preto, že sme drotári, nie sme rešpektovaní. Naša vôľa je zneuznávaná. Na nás sa pozerá nie zle – Bože, veď Březina je nielen gigantický duch, ale najväčšie súčasné srdce české, ktoré my Slováci iste dnes viac ako Česi samotní milujeme –, ale na nás sa pozerá tak ako na deti, ktoré sa chcú v začíne alebo na šope baviť so zápalkami. A za to, že Březina to po básnicky, bez diplomatického motúзка povedal, môžeme byť len šťastní. A to, že dnes skoro ani jeden Slovák nechce Demlovi veriť, je dobrý znak. To je to isté, ako keď sa človek neskoro ráno prebudí a nechce veriť, že je už dávno po deviatej hodine.

Prečo sa čudovať profesorovi, ktorý sa vysmieva zo slovenčiny? Kto nič o veci nevie, ten má vždy možnosť sa na nej zasmiať. A neznámych vecí sa človek bojí, preto ich hľadá ničiť. Už celkom inštinktívne ľahšie je slovenčinu negovať ako sa ju učiť. Musíme hľadiť všetko chápať, lebo ľudská zlosť je vraj z veľkej miery ľudská sprostosť.

Vážnosť a úprimnosť je hrozná, ale plná života. Charakteristika Březinova možno prebudí už i tie zbytky „blúdiacich a krivých Slovákov“. Prečo? Preto, že Březinu viac milujeme ako iných Čechov dohromady, ktorým často nesedí pravda na jazyku.

Březinom povedané slová, ktoré už tisíc inými boli vyrieknuté a praktikované, znamenajú vážnu výzvu k práci: V Čechách nás ctíť prv nebudú, kým nebudú musieť, a musieť budú vtedy, keď budú stáť pred faktami, ktoré zobudia úctu i rešpekt. Březinove slová sú trúbením nie na ústup, ale na nástup. Bo ustúpiť môže iba ten, kto už bol nastúpil, a my sme ešte podľa panujúceho „mínění“ históriu „neměli“, čiže sme nenastúpili.

I keby nám všetko odobrané a zhabané byť mohlo, to nám však vziať nik nemôže, aby sme si my nemohli povedať, že i my chceme byť niečo viac než drotári. Lebo veď nik sa nenarodil na svet ako dokonalý a už hotový, ale každého začiatky sú veľmi skromné a žobrácke. Toho si Březina mohol byť vedomý. Radi sa smežeme na biedach iného, ale plačeme nad svojimi, a to len preto, že *nás* bolia.

A aby ste ma pochopili, ako vec myslím, poviem básnicky, tak ako Březina: Česi sa na nás smejú, že sme drotári, ale prestanú sa smiať, keď im zas prezradím, že i ten najposlednejší náš sedliak Čecha pokladá za šlajfiara a komedianta. A zaujímavé pri tom je to, že drotára si ctí ako užitočného človeka, ale na šlajfiara a komedianta díva sa ako na akýchsi zbytočných kaukliarov, ktorí bez príčiny oberajú hlúpych ľudí o potrebný a často i posledný groš.

Nuž neviem, čo na toto povie, ale pravda oči kole. Lenže pri tom všetkom už si môžeme i úprimne aspoň zavše pohovoriť. Lebo vášne uhasínajú a práce pribúda, ktorú si každý sám musíme spraviť. A keď sa nám ješť obom chce, každý svoju skyvu musíme dostať.

-ha-

(LUK, roč. 2, 1931, č. 7 – 10, s. 156 – 157)

Dotieravá otázka

Každého leta sa obnovuje a čoraz vážnejšou a nebezpečnou sa stáva. Iste mi každý súdny človek dá za pravdu, keď mu prezradím, že je to prach tuberkulózy, ktorý mi dnes zasadol na srdce.

Ako sa stalo, stalo sa, ale fakt je, že väčšina dedín sveta, v prvom rade však slovenských dedín, je postavená pri ceste. Na nešťastie ešte s jednej i s druhej strany. Drevený domec, vybielená „podstena“, malá záhradka pred domom, krdeľ detí pri ňom, to je najbežnejší obraz, ktorý možno v lete u nás vidieť.

A teraz si predstavte desiatky áut, ktoré so dňa na deň prebiehajú našimi dedinami a servírujú to, čo sa na ceste nachodí, v podobe prachu pľúckam mladých slovenských detí. Bolo by zbytočné pokračovať v maľovaní zaprášenej dediny. Prach sadá, kde môže; tisne sa do oblokov, tisne sa na všetky veci, s ktorými sa detí bavievajú a do úst rady nesú. Potom je nie div, keď vidíme, že suchotiny zožierajú tieto mladé, nevyvinuté ešte organizmy.

To, čo pomáhalo prenášať i najväčšiu biedu a udržovalo pri zdraví náš chudobný svet, bol čistý vzduch. Dane sa dnes musia platiť väčšie než inokedy. Kríza dobíja na sedliaka so všetkých strán, a jestli dovolíme siahnuť mu i na to jediné a posledné, náprava bude márna. Je preto svrchovaný čas, aby sa nielen zákonodarcia a vládcia spamätali, ale apelujem na samotných majiteľov a milovníkov prach dvíhajúcich vozidiel, aby hľadeli pri živote zachovať tých, z ktorých žijú. Sociálne silní, ktorí dnes panujú, by si mali dobre uvedomiť skutočnosť, že tuberkulózou presiaknutý vidiek nezaručuje veľkých možností pre tých, ktorých poslaním je z neho žiť. Dobrý kočiš dá svojmu koňovi poriadny obrok, lebo vie, že tak ďalej zajde. A hoci je i pravda, keby žalúdku nebolo, že by ani ruky nepracovali, predsa dnes toto rímske podobstvo môže sa vykladať viac pre nás ako proti nám. Právom môžeme sa pýtať, čo by bolo s pánmi, keby sedliaci a robotníci nepracovali na nich? Tento vzájomný pomer závislosti duševne pracujúcich s telesne pracujúcimi musí byť úmerný. Ináč musí nastať výkyv buď naľavo, alebo napravo. A dnes stále čujeme a čítame: „Kam

spějeme?“ „Kam kráčíš, Republiko?“ atď. Nuž reči sa vracia a chlieb sa jie. Život však čo ukazuje? Stavíme paláce, ktoré sa rozsypajú. Lesy, prameň dobrého vzduchu, obraciame na papier, ktorým pomocou ťažko vytiahnutých peňazí dolamujeme zvyšky charakteru, a keď sa nám orgie mesta zunúvajú (lebo všetko sa zunuje!), vyletíme otráviť prachom a smradom nevinné, pri ceste sa baviace drobizgy.

Máme plné ústa fráz o sociálnom cítení, svobode, rovnosti atď., ale prax svedčí o opaku. A keď nemožno žiadať a hľadať milosrdenstva u pánov, žiadame aspoň, čo nám patrí: Keď sme vedeli jedným dopomôcť ku krásnym autákom, dopomôžme druhým k tomu súcim a zodpovedajúcim cestám. Keď sa vie štát starať o rozvoj priemyslu, o pohodlie mocných a finančne silných tohoto sveta, nech nezabúda na tých, z ktorých žije.

Hovorí sa stále o kríze a blížiacej sa finančnej katastrofe, ale fakt je: niektorým ľuďom je tak dobre, že sa už celkom vzdávajú myslenia a túžia po večnom hlivení v rozkoši a po letargii. Na týchto práve volám, bez gesta rudého spasiteľa alebo rebelanta, ale celkom ako človečik dobrej vôle: Páni, do roboty, lebo ináč uzrete kráčať tiché ovečky na cudzie, im neprirodzené barikády.

–fp–

(LUK, roč. 2, 1931, č. 7 – 10, s. 158 – 159)

Fero Paňák

Jubilejný zájazd akademického spolku Detvan na Slovensko^{12*}

Pri rozličných povojnových slávnostiach vyhlasuje sa prevrat za novú éru. To je neodškriepiteľný fakt.

V živote nášho spolku prevrat znamená tiež veľkú medzu. Otvoril „Detvanu“ nové obzory, dal väčšie možnosti práce, rozšíril pole pôsobnosti. A len takto môžeme si vysvetliť zájazd „Detvana“ na slovenské pohraničie.

Okrem sdružovania Slovákov v Prahe a pestovania čsl. vzájomnosti cieľom „Detvancov“ je tiež oboznamovať českú verejnosť so všetkým, čo je slovenské.

Čas kladie dôraz na rozličné problémy. Budujeme nový štát. Hľadáme si každý svoje práva, svoju postać. Atmosféra je preplnená politikou. V tomto neúprosnom boji o moc nemožno „Detvancom“ analyzovať diletantské básničky alebo nejestvujúcu prózu. O tieto veci sa dnes Česi a najmä Pražáci veľmi málo zaujímajú. Ale pýtajú sa nás vždy, aké sú pomery na Slovensku. Niekedy sa nás nepýtajú, ba naopak,

12 * Autor tohto článku je t. č. predsedom Detvana. (Pozn. red.)

učia nás, aká je naša vlastná, rodná zem. Hoci sa i radi dáme poučiť, jednako je to len pre nás veľká hanba, keď nemáme často dosť potrebných znalostí, aby sme v centre štátu mohli spravodlivo informovať každého zvedavca o našom Slovensku.

Neznáme Slovenska, vlasti našej, tak, ako by ho inteligent mal poznať. A keďže máme o tom Slovensku stále rozprávať, vybrali sme sa vidieť najodľahlejšie kúty Slovenska.

Lenže nielen pre uvedenú príčinu zašli sme na Slovensko. „Detvan“ má za sebou už celú históriu. Od vzniku až podnes v „Detvane“ je boj. Boj, ktorý v rozličných časoch javil sa v rozličných farbách: pokrokári contra konzervatívci – Hlasisti contra Martinčania – Čechoslováci contra Slováci – dnes konečne vyšlo šidlo z vreca a stojíme bieli proti červeným, idealisti contra materialisti. Obidva tábory majú svoju tradíciu, ideológiu, svojich snaživcov a zastancov. Na poli ducha prelomili front bieli. Vláda vecí pozemských však je, ako všetci vieme, v rukách červených. Preto porazení, majúc moc shora, necítia sa premoženými a víťazi musia si stále uvedomovať víťazstvo, aby sa necítili porazenými. Čiže týmto abnormálnym spôsobom obidva tábory cítia sa rovnako mocnými.

Prišiel prevrat a dal nám možnosť, aby sme za svoje presvedčenia bojovali ďalej. Dal nám možnosť ísť korporatívne na Slovensko, ísť na to Slovensko, na ktorom od samého prevratu vládne smer, ktorý sme nazvali pokrokovým, hlasistickým, protimartinským, čechoslováckym, červeným, materialistickým.

Sme študenti slovenskí z Prahy. Sme mladí. Nemáme za sebou afér, nemáme majetkov, nemáme osobných nepriateľov. Kým zkúšky neposkladáme, nemožno nám myslieť na válov. Preto zavítali sme ako mladí, veselí šuhajci na Slovensko, kde sa môžeme a máme dobre cítiť, lebo táto zem je zemou našou.

Všade nás vrele, nad očakávanie srdečne prijali. Na našich večierkoch sišli sa rozvadení otcovia a tešili sa nám, my zas radovali sme sa im. A každý, kto počul ten spontánny spev, ktorý sa po programe zpoza stolov ozýval, musí dosvedčiť, že sa pohlo srdce i tým, ktorí ho majú z kameňa.

Vítali nás všade, rozumie sa, vládnuci, panujúci. A čo nám vraveli? – Aby sme boli idealistmi. Žalovali sa nám, že je všetko zmaterializované a zbolševizované a že ako soli treba ideálov, lebo ináč všetky naše doterajšie snahy by vyšly na zmar.

Nielen akademici, ale hlavne naši milí stredoškóľáci nás temer od radosti obľapali, že z Prahy, z českej Prahy my, „Detvanci“, nesieme im číročistého slovenského ducha. Frenetické aplauzy našim „Bačovským piesňam“ alebo Žarnovovmu „Nástupu otrávených“ dávaly znať, že „ešte jedle rastú na krivánskej strane“ a že sme všetci rovnej mysli.

Čo sme nemohli počuť z oficiálnych prívětov, to sme sa vždy dozvedeli pri pohárikú slovenského vína.

To víno nejednému rozviazalo jazyk a uľahčilo na srdci. Ale to, čo iným bolo ťažké, bolo ťažké i nám.

Čo človeka na prvý pohľad zarazí, a niekedy i do krvi urazí, sú nápisy. Na Slovensku si píše kto ako chce. Správna slovenská firma v slovenskom meste je i dnes ešte raritou. A čo nikto z nás si nemohol vysvetliť ani ospravedlniť, bolo dôsledné a výlučné užívanie českých nápisov, názvov a reči vôbec len českej u nášho vojska. Prešli sme celé Slovensko, ale ani na jednom veliteľstve nemali sme šťastia cítiť sa doma. Tiež nás zarazila Baťova firma v Rim. Sobote, ktorá je len v jazyku maďarskom napísaná. České organizácie, najmä v Košiciach, vôbec si neuvedomujú, že sú na Slovensku, a tiež len českú reč užívajú. Slovenskí profesori sa nám žalovali, že sa im znemožňuje práca medzi študentstvom. Ba, čuj svete, keď v istom profesorskom sbore zjavil sa Slovák a začal slovensky hovoriť so svojím mladším kolegom českým, tento nebál sa ho upozorniť, že „tady se mluví pouze česky“! To sú veci, za ktoré sa musíme do krvi hanbiť. A keď ich budeme rozprávať v Prahe našim českým kolegom, tak nás vysmejú, že sme nuly.

Na patričných fórach to tiež neuveria. Neuveriteľné je to. A kto by sa to opovážil povedať, upadne v nemilosť „co obyčejnej štvác“.

My štváť nechceme. Žijeme v Prahe, v skutočne českom prostredí. Vidíme, že v Čechách vládne akási jednotnosť. Každý, kto je v Čechách, hneď si to i uvedomuje. Má rešpekt a úctu pred všetkým, čo je české.

Na Slovensku o tom ani slychu. Tam človek nevie, kde je, a cíti sa ako v zemi bastardov. A nielen to, ale cíti sa ako v krajine, kde chybuje otvorená moc a vláda a kde všetko má vôľu smrdieť anarchiou a pokrytectvom. Mnohí vysokopostavení ľudia tisli nám ruky za oponou; gratulovali k nášmu čisto slovenskému programu *za kulisami!*

Tieto smutné zjavy nejednému z nás otvorily oči a iste mnohému pomôžu k správne mu chápaniu slovenskej veci. Našli sme čisto slovenské mestá, ako je napr. Prešov, s dvojrečovými firmami na bankách. Sú to malichernosti, ale mnohomluvné. Keby tu Slováci mali slovo, nemali by ho maďaróni a kadejakí potrimiskári. Vo všetkých mestách, ktoré sme prešli, nenašli sme dobre organizovanej slovenskej spoločnosti, ktorá by, najmä na pohraničí, mala dávať tón. Videli sme, že naša slovenská spoločnosť a celý spoločenský život sú sterorizované intrigami. A máme taký dojem, že svoboda a voľnosť panuje iba v krčmách a pri fľaške. Zjav náramne smutný a povážlivý. Presvedčili sme sa na vlastné oči o ťažkom duševnom

položení českého úradníctva na Slovensku. Sebe nadanejšiemu úradníkovi Čechovi sa na Slovensku ťažko pracuje, lebo okrem úradnej povinnosti nemá viac čo cítiť k tejto zemi. A keď niečo cíti, nevedie to k cieľu, ale naopak, robí dojem cudzinca alebo dobývateľa.

V mestách, kde český živel je dosť hojný, mali sme príležitosť poznať nebezpečenstvo, ktoré z toho plynie:

Česká čiastka obyvateľstva sa organizuje samostatne; vytvoruje tak osobitnú jednotku, ktorá si vymáha práva i rešpekt, ale zároveň oslabuje pozície menej početných Slovákov, ktorí jedine sú uznaní za mravne oprávnených činiteľov v ktoromkoľvek obore života. České úradníctvo, hoci si myslí, že pozná mentalitu Slovákov alebo pomaďarčených Slovákov, predsa len tej mentality nikdy tak znáť nemôže ako Slováci sami. Takto a jedine takto si môžeme vysvetliť, že každý veľmi dobre mienený a podniknutý krok so strany českej znamená bremeno pre nás. Je ironiou našich pomerov, že to, čo cítime my, nemôžu cítiť Česi. Neznalosť slovenského života, ale ešte viac nechápanie slovenského života ostáva a ostane navždy kameňom úrazu nášho štátu.

Plakali pred nami roľníci, že za ošipané majúce hodnotu 2000 Kčs nemôžu dostať ani len 400 Kčs. A my sme im na to museli odpovedať, že jednako 1 kg slaniny v Orave stojí stále 16 Kčs. Za takýchto pomerov možno jedným deň a noc piť, v karty hrať, flámoviť, hovoriť o hospodárskej kríze, o racionalizácii, o traktoroch, o päťročnom pláne, o kolchozoch, dneprostrojoch, o sovietskom raji, hrať si na spasiteľov, dať robotníkov strieľať a hľadať pokusných králikov – iným, roľníkom a robotníkom, zdochýňať pod ťarchou nesmyselných bremien, ktoré dnes, bohužiaľ, javia sa vo forme sociálnych vymožeností.

Na Slovensku je život patriarchálnejším než v Čechách, a preto je nesmysel zákonom nútiť slovenského sedliaka ku kadejakým sociálnym poisteniam a ultramoderným poplatkom. Zákon má slúžiť zemi a ľudu a nie zem a ľud zákonu. Tak, ako úradníci a inteligencia vôbec by si mali uvedomiť, že slúžia ľudu a zemi, z ktorých žijú, a nie naopak.

Bohužiaľ, na svojom dvojtýždňovom zájazde mali sme príležitosť presvedčiť sa o opaku všetkých princípov a zásad. Slovenská zem, slovenský ľud, o tom na Slovensku ani chýru, ani slychu. Čo v Čechách vidíme povinnosťou, s tým sme sa na Slovensku stretli ako – s milosťou.

Každá teória je bledá, len strom života sa zelená. Sme dobrej vôle, preto šli sme sa na ten zelený strom pozrieť. Videli sme ho. Videli sme i suché konáre jeho, ktoré čakajú na záhradníka.

V „Detvane“, v stredisku pražských Slovákov, sme sa už dosť nafilozofovali a nadebatovali. Nechceme si hrať ani na prorokov, ani na spasiteľov. Nemáme radi červené gestá, ale nakoľko nám naše štúdiá dovoľia, s veľkou ochotou, radosťou a láskou vykonáme svoju synovskú povinnosť, totiž prácu za silné a slovenskejšie Slovensko. Náš prvý korporatívny zájazd na Slovensko nech je prvou etapou v našom boji o charakterné a chrabré Slovensko.

Sme mladí. Sme plní viery. Krásne a vrelé prijatie, ktorého sa nám dostalo v Nitre, Nových Zámkoch, Leviciach, Detve, Lučenci, Rim. Sobote, Revúci, Rožňave, Košiciach a Prešove, je zapísané naveky v našich srdciach. Usmievavé tváre a búrlivý potlesk našich stredoškolákov nás utvrdil vo viere. Sľubujeme vernosť slovenskej hrude, z ktorej sme vyšli! Sľubujeme, že i keby nám nik nešiel na pomoc, odčínime sami, čo nás na našej prvej ceste rodným Slovenskom zaboľelo.

Náš sľub a naša vernosť je spečatená vavrínovým vencom, ktorého sa nám v Košiciach, metropole východného Slovenska, dostalo.

Hoc i časy sú kritické, veríme, že tento víťazný veniec neponesieme do Prahy len my „Detvanci“, ale že ho ponесú s nami všetci, ktorí nám ho zo srdca prajú.

(LUK, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 15 – 21)

A. Hlavienka

Naša korupcia

Čas dáva pero do ruky a núti premýšľať o bohapustej a neslýchanej zkazenosti veľkých.

Človek má milovať každého bez rozdielu. Ale dnes sa už tak zdá, že tých pánov, tých gaunerov, čo tak oberajú štát o miliony a vytláčajú posledné krupaje potu zo shrbeného chrbta sedliaka a robotníka, nemožno a nesvobodno milovať. Človek, aby sa vyvaroval násiliu, urobí najlepšie, keď začne myslieť a uľahčí si na duši.

Aféry, aféry, aféry! Šly jedna za druhou a mali krásne meno, preto sa prepiekly. Dnes už sa počína hovoriť o krádeži. To už horšie znie. Sú to aféry mladých ľudí? Nie. Všetko už uzretí páni. Myslel som, ako je to možné, že títo „fotri“ naničhodní takto na bielom dni kradnú a neboja sa. A tu mi prišli na myseľ obrázky z mladých časov. Bolo nás mnoho detí, strašných šarvancov. Akonáhle nik na nás nedozeral, hneď sme vystrájali veci, že sme sa až sami neskoršie na nich čudovali. Že sme zožrali cukor, hrozienka, mandle. To sa mi ešte dnes zdá nevinnou zábavou. I bili sme sa. Na šťastie vždy v najhoršom prišiel niekto silnejší, ako sme boli my... a bolo ti-cho; ak prišla mama, tak bolo veru dosť žalostného plaču...

Lenže u detí je to vysvetliteľné a dá sa odpustiť. Stáva sa však v niektorých rodinách, že sa starí bijú, vadia a neplechý robia a mladí sú strážcami poriadku. Čili rodičia vychovávajú deti a naopak. Stáva sa. Neodškriepite. A že deti sú zárukou čistoty mravov rodiny, je isté, už čo len z toho dôvodu, že ak je niekde úprimnosť, prostota, láska, vernosť, keď nie na 100 %, tak je iste u detí.

Veda dokázala, že štát je vlastne veľkou familiou. Dá sa to chápať.

Vezmime horeuvedené príklady a aplikujme na náš štát – kto je zkazený? Deti či starí? Úlisník povie, že i jedni, i druhí. Nuž to by nám už iné neprichodilo, len sa ísť utopiť, aby sme sa vyhli obeseniu.

Také zlé je to vari len predsa nie. A odpovedzme, že nieto ani pliev bez zrna. Ak je zlo mocné, dobro musí byť silnejšie, ináč svet by už dávno bol podľahol chúťkam labužníkov.

Jedno však musíme si priznať, že starí nemajú nijakého rešpektu pred mladými. A kedy nemáme pred niekým rešpektu? Vtedy, keď necítíme potrebu mať ho. Čili keď nemusíme sa báť, tak sa nebojíme. České Humoristické Listy napísali, že v Europe je panika pre následky Hydika. Ak pre starých pánov tieto ochranné prostriedky sa zdaly bagatelom, dnes vidia, že to bola vec ďalekosiahla. Ak sa oni zbavili zodpovednosti, tým väčšími sa jej zbavili mladí. A dnes sa stále stretáme s krádežou bez zlodēja. Koho budeme súdiť za tie ukradnuté miliony, keď nik nekradol? To je skutočne tragické. Možno, i keď pomaly, ale zloději sa nájdu, keďže na Mars ešte nemožno odcestovať. Ale smutným ostáva fakt, že mládež, a najmä akademická, nedala primeraný výraz svojho odporu a výstrahy takýmto machináciám.

Čo si dovoľia potárať všelijakí páni, a to skutočne takí, ktorí by si mali slová vážiť prv, kým ich vyrieknu, lebo sedia na vysokých miestach? Čo odtiaľ čuje celý národ, to presahuje nielen hranice slušnosti, ale i cti a samotného zákona. Francúzska revolúcia trvala tiež pár rokov, a v tých najpohnutejších dobách, keď kráľom a politickým vodcom hlavy stínali, za celý čas padly iba dve nadávky: „scélarat“ a „saloiseau“. Akých výrazov by potom užíval, povedzme, istý slovenský poslanec, ktorý už dnes vykrydal všetko zo svojho masného slovníka?

Ludia stojaci na vysokých miestach nemajú smyslu pre slušnosť, česť a úctu, ktorú si akýkoľvek človek už tým, že je človek, zasluhuje. Politické vášne naplňujú celý obsah ich života, a týmto špatným príkladom sa kazí mládež. Zdá sa, že týchto strašných hriechov sme si nie vedomí. Ba naopak, že ich podporujeme, zabúdajúc na to, že pletieme korbáč sami na seba. Lebo ako naučíme mládež sa smiať na jednej veci, tak ju naučíme smiať sa i na druhej. Čo si dnes ctíme? Kto dnes nie je Švejkom? Zbytočne sa pýtať. A zaraziť vás musí, keď vidíte, že v knihe, ktorá má byť vážnou,

hemží sa samá karikatúra vážnych ľudí. Čili, ak chcete, aby sa na vás ľudia nesmiali a vás nekritizovali, musíte už napred figurovať ako karikatúra.

Ide sa tak ďaleko, že toho počína byť až veľa. A keď je všetko dovolené, môže sa stať aj to, že sa klepne na prsty. Sú ľudia, ktorí provokujú k tomu. Týmto vravíme: Pozor, lebo pahreba je horúca!

(LUK, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 79 – 80)

Fero Paňák

Študentský ruch

Dr. Št. Osuský medzi pražskými slovenskými akademikmi

S človekom, ako je dr. Štefan Osuský, iste každý mladý Slovák má čo rozprávať. Tento diplomat žije mimo osobnej krútnavy, ktorou je zmietaný náš verejný život, a preto možno predpokladať, že môže byť v mnohých veciach na lepšej ceste ako my, ktorí musíme poslúchať svoje vášne a nemáme príležitosti vybrádnúť zo zajatia intríg a strachu.

Už samotné faktum, že náš parížsky vyslanec prišiel *k mládeži*, svedčí o veľkom pochopení najvážnejších problémov Slovenska a štátu. Lebo veď dosiaľ mládež slovenská bola ponechaná sama na seba, a jestli sa niekto o ňu staral, tak to bolo najviac z pohnútok mocenských, ktoré nenachádzaly dost ozveny v jej krvi. Možno si určiť cieľ, krásny cieľ, ale nik nepoprie, že medzi mnohými krásnymi cieľmi je jeden najkrajší, taký, čo všetci po ňom túžime. Dr. Osuský, keď sme mu položili vyčítavú otázku, ako pozerá na činnosť slovenských parlamentárnych a iných čelných činiteľov, povedal: „Chlapci, vy si môžete urobiť z toho Slovenska, čo chcete, ale ľudskú sprostosť musíte tiež vedieť poznať a rozlíšiť od zlého úmyslu.“ Toto je veľmi dôležité. Lebo ináč nemožno z osobníckárstva sa vymaniť, kým si viny neodpustíme. A pravda je, že hlúpemu prvej odpustíme, ako keď ho budeme omylom pokladať za filozofa.

Dnes už iste lepšie vidíme, čo zlého sa stalo z neznalosti, čomu všetkému sa mohol nejeden politik vyhnúť, keby bol býval politikom, keby bol znal svoje remeslo. „Ale nech psom tráva rastie, keď kone pokapú.“ Toto dr. Osuský zdôrazňoval, a iste má dôvody na zdôrazňovanie tejto definície opatrnosti. Múdrosť sedliacka v tomto porekadle vraví, že neopatrnosť vedie k tým istým koncom ako zlé úmysly, a preto i keď sa hnevať jeden na druhého nebudeme, sprostosti prietruž urobiť musíme a odstavíme na bok všetkých povolaných, ale nevyvolených.

K tomuto rozlišovaniu a posudzovaniu vyvolených od povolaných treba skúmať najmä ich „hodnoty morálne a intelektuálne“, dr. Osuským tak výstižne naznačené. Vyslovil veľké potešenie nad začiatkami zdravého ducha v slovenskej mládeži.

Rozumie sa, že čo sme sa najviac chceli dozvedieť od diplomata, bola naša bezpečnosť oproti Maďarsku. A len pri tejto odpovedi bolo vidno, že nemáme do činenia s človekom, ktorý navštevuje monoklový svet a má tisíce príležitostí sa skorumpovať, ale že pred nami stojí muž prísny, pred ktorým chcej-nechcej musíme zasalutovať.

Hranice Slovenska sú sväté! Sú hranicami nášho života. Kto by chcel pod slnkom siahať na náš život? Nik, iba vrah, a tomu sa nesmieme báť pozrieť do očí. Ireducentu živia v prvom rade naše vlastné pochybnosti. Náš celý verejný život je chorý na akúsi neistotu vyvierajúcu z plytkosti a suchosti ducha. A tu zas apeloval tento tvrdý vojak na ducha mužskosti a hrdinskosti v nás.

Položili sme mu ešte rad otázok týkajúcich sa reštaurácie Habsburgov, dunajskej federácie, Ruska, hospodárskej krízy atď.

Nuž spovedali sme ho tak, že musel byť s naším záujmom spokojný.

Ale napokon sme ho prekvapili poslednou otázkou: „Povedzte, pán minister, čo sa vám páči u slovenskej mládeže a aký je medzi jednotlivými akademickými centrami rozdiel teraz, keď ste mali príležitosť ich vidieť a možno i prezrieť?“

Na túto otázku slúbil dr. Osuský písomnú odpoveď; čiastočne však už naznačil, že šplhúň a kariérista sa môže vysoko vyškríabať, ale sám ešte preto vysoký nebude.

Nezaškodí teda, ba je svrchovane potrebné, aby sa tento zaslúžilý muž vyslovil konkrétne a vyhranene o myšlienkových prúdoch dnešnej mládeže, lebo len tak nastúpia do zbrane tí, ktorí sú odhodlaní „bojovať boj výborný za vec krásnu a vznešenú“.

(LUK, roč. 3, 1931 – 32, č. 1 – 2, s. 81 – 82)

A. Hlavienka

Slovensko a slovenskí právnici

Iba na poslednom sjazde čl. právníkov v Bratislave dali naši slovenskí právnici, odkedy je republika, znať o sebe. Do tých čias sme vedeli a často dosť trpkو cítili, že máme len advokátov. Keby Slováci dnes neplakali, neponosovali sa a nehľadali zúfale pomoc a záchranu, mohli by sme spravodlivo vyhlásiť, že máme i dosť právníkov. Bo veď právníkom by mal byť každý, kto práva vyštudoval, a tu teda v prvom rade advokáti. Slovenská skutočnosť, slovenský verejný život dokazujú opak. Prv

než pristúpime ku konkrétnym príkladom, ktoré naše tvrdenie objasnia, povedzme si, čo rozumieme pod slovom právnik. Právnik je človek, remeslom ktorého je veďieť lepšie než iní, čo je pravé. Alebo ľudove: právnickému remeslu rozumie, kto pozná skrivodlivosť prv, než ju obyčajný smrteľník alebo neprávnik pocíti. Niekedy je však povaha skrivodlivosti taká, že ju v začiatkoch ani najlepší právnický chochmes nemôže spozorovať, tu však právnik líši sa od neprávnik práve tým, že vie nájsť spôsob, ako nepravé na pravú cestu priviesť.

Keď s tohoto stanoviska pozremo na slovenské pomery, budeme si môcť zodpovedať otázku, či sa dá vôbec o nejakých slovenských právnikoch rozprávať. Nevie, či medzi podpisovateľmi Pitsburgskej dohody bol aspoň jeden právnik, ale isté je, že na Slovensku sa verí, akoby medzi martinskými deklarantmi bolo bývalo mnoho právnikov. I to všetci dobre vieme, že i dnes žijú medzi nami istí jednotlivci, ktorí si myslia, že sú talentovaní právnici. Napokon títo si to i musia myslieť, bo punc je punc, po ňom zlato poznať! Takto na papierí, čiže formálne, pri mnohých veciach slovenského národa sa týkajúcich tvrdí sa, že je všetko v poriadku, že máme ľudí, ktorí boli alebo sú právnikmi vo vyše uvedenom slova smysle. V živote však vidíme samú ponosu: Slováci, či už obyčajní sedliaci, alebo robotníci, či inteligenti – hovoria a píšú o samých krivdách, nedorozumeniach, nič im je nie na pravej ceste.

Medzi tým, čo je na papierí, a medzi skutočnosťou je teda priepasť. (Ono medzi ideálom a skutočnosťou boly a budú vždy rozpor.)

Horšie a omnoho vážnejšie je, že najcharakternejší Slováci dovoľujú si tvrdiť celkom verejne: áno, na papierí máme všetko v najväčšom poriadku, ale v skutočnosti sme utlácaní, deje sa nám krivda. Títo ľudia hovoria to isté ako zakladatelia dnešného komunizmu: formálna parita nestojí ani fajku dymu, keď v skutočnosti svojim „vykorisťovateľom“ musíme zadarmo slúžiť. Komunistickí otcovia týmito pár slovami popreli právo, popreli tým zároveň všetko duševné a vyslovili panstvo materie a násilia. Každý, kto takto hovorí, musí byť na ceste, kde sú komunisti. Krivdy sa na Slovákoch pášu. Medzi Čechmi a nami sú nedorozumenia, to je fakt, ale kto z nás by sa opovážil myslieť, že Hlinka, Hodža, Rázus a ich privrženci sú komunistmi alebo že majú komunistické metódy? To sa zdá nemožným. Jadrom našej úvahy je práve snaha poukázať na tento rozpor.

Pitsburgská dohoda je pre jedných magnou chartou, pre iných falzom. Martin-ská deklarácia, pre jedných smluva svätosvätá, plná záväzkov a klauzúl, pre iných (istého historika a jeho tábor) je celkom prozaická vec. Aby sme nemuseli tvrdiť, že jedno je napísané a druhé sa uskutočňuje, prichádzame k záveru, že tieto právnické

výtvary majú v sebe málo právnického a hlavne svedčia o právnickej impotencii Slovákov. Zdá sa, že na Slovensku naozaj nemáme ani jediného právnika, vedáťora, ktorý by vedecky bol schopný naznačiť napr., že uviesť na Slovensku v platnosť nejaký rakúsky zákon je čosi podobného ako položiť pánovi dámsky klobúčik na hlavu alebo vziať k fraku opasok.

Právo preca vyrastá, práve tak ako umenie, nielen z človeka, ale hlavne zo zeme, na ktorej sa človek pohybuje. No a zásady slovenského práva sú slovenské vrchy a slovenské rieky, i keby na Slovensku mameluci bývali.

Každý, kto študoval povojnové slovenské pomery, musí nakoniec dôjsť k názoru, že všetky trenice a nedorozumenia medzi Čechmi a Slovákami sú z veľkej – možno väčšej, než sa nazdávame – čiastky zapríčinené tým, že my Slováci nemáme prísnych a talentovaných právnikov, ktorí by návrhy a osnovy zákonov vedeli čítať a chápať ich nedohľadné následky. Lebo kýmkoľvek nebude medzi nami takýchto právnikov, zatiaľ každá krivda následkom svätosti zákona bude spravdliivosťou. Jasným dôkazom toho sú tie často omáľané tarify. Nemožnosť československej jednoty je tiež týmto nedostatkom zapríčinená. Nezdravé pomery v našom parlamente podobne. Toto všetko najlepšie uvidíme v politike. Medzi českým sedliakom a slovenským sedliakom je rozdiel ako medzi slonom a zajacom. V Čechách, keď sa povie „sedliak“, každý rozumie akési bohaté zviera, kdežto keď sa povie na Slovensku „sedliak“, pod tým rozumieš želiara, človeka okrem množstva detí ničím iným neoplývajúceho. Ale jeho zástupcovia v parlamente spievajú s českými kolegami jednu a tú istú pieseň. To isté je v tábore socialistickom. A preca nielo nič smiešnejšieho, než keď vidíte dvoch ľudí kupovať si klobúky. Lenže scénu musíte si predstaviť takto: jeden z nich je oblečený a skutočne len klobúk potrebuje, druhý ešte nemá nohavíc a už si pred zrkadlom probuje pinč. Tak je i so Slovákami v centralistických stranách. Budete sa smiať, že prehánam. Ale či nezarazí každého súdneho človeka fakt, keď medzi slovenskými poslancami a verejnými činiteľmi na Slovensku vidí samých kňazov, a advokáti s celým právnickým svetom obškakujú len ako miništranti okolo nich! To je nie kompliment pre právnický svet! Ale pomery nútia ľud slovenský a obyvateľa Slovenska, aby si vzali konečne na raport huncútskych právnikov a spýtali sa ich, čo vykonali za 13 rokov a či v tom *ničom* mienia ešte pokračovať?!

(LUK, roč. 3, 1931 – 32, č. 7, s. 130 – 131)

Načo márne čakáme

Dr. Nadáši-Jégé v svojej knihe „Cesta životom“ stručne a duchapľne ukázal, ako maďarská administratíva a maďarská spoločnosť vôbec robila zo Svoreňov Szvorényich. Nieto skoro dediny, nevraťiac o mestách a mestečkách, kde by sa tento potupný slovákožrútsky zjav nebol opakoval. A keby svet kráľov a grófov nebol býval s javiska dejín na penziu poslaný, na Slovensku by sa už i najposlednejší sedliak možno volal: Sugár, Radványi, Halay, Mocskay, Lendvay, Halasy, Pataky. Uznať musíme, že Maďari v tejto maďarizačnej pasii skutočne vynikali. Z dennej tlače dozvedela sa naša verejnosť, ako maďarský minister Gömbös všemohúcim rozkazom pomaďarčil nedávno všetky nemaďarské mená v svojej armáde.

Človek sa denne stretá s ľuďmi, majúcimi zmaďarizované priezviská Szvorényi, Szolnoki atď. Patričným tie mená boli nanútené, strašne radi by sa ich zbavili a vrátili k svojim pôvodným, hoc i vulgárnym menám slovenským. Povieť azda, že stačí obrátiť sa na úrad a vec je v poriadku. To je pravda, ale kto už raz kabát premenil, vie, aké je to nečestné a ponižujúce. Koľko nepríjemnosti musia zažívať už i tí takzvaní októbristi. No a kto by sa dnes opovážil vrátiť sa k svojmu slovenskému menu, aby nebol vystavený posmechu a upodozrievaniam, že sa škriabe za kariérou? Že jeho návrat do ovčínca, jeho pokánie, je len trestuhodná falošnosť? Takí sme my múdri štátnici, čo dovoľíme po novinách písať a verejne hlásať, že návrat neni možný. Smutný fakt, svedčiaci o oblomovštine, malátnosti novopečenej našej aristokracie, byrokracie a lačného statkárstva.

Každý, kto bez príčiny a bez čestnej pohnútky sa dnes vracia k slovenčine, je právom za gaunera a štrébera biľagovaný. Úrady však majú dať k hromadnému návratu príležitosť tým, že zistia na celom Slovensku obeť maďarského násillia a vyzvú rodiny s pomaďarčeným menom, aby sa zbavili zbytkov otroctva.

A konečne nejeden Slovák bol už za Maďara pokladaný, i keď bol Slovák ako repa, len preto, že sa volal Kőrösy, Földváry atď. Na to sú našské úrady, aby oslobodili zotročených synov Slovenska od týchto zbytkov minulosti a poddanstva.

-ok-

(LUK, roč. 3, 1931 – 32, č. 7, s. 131 – 132)

Fero Paňák Z dnešného Detvana

Kedysi agilný Detvanec, dnes senátor, pán dr. Šrobár vo svojom zaujímavom príspevku – ako ste čítali – vyzýva nás, dnešných Detvancov, aby sme zaujali stanoviská k rôznym otázkam. Bolo našou povinnosťou informovať verejnosť o stave, v akom Detvan svoju pädesiatku dožíva, no necítili sme radosti, ktorú by taký vznesený úkol mal v nás vzbudiť.

Je vám všetkým dobre známo, že o tom, čo študenti, akademici myslia a konajú, sa veľmi málo uvažuje, a kľúč od celej situácie terajšej spočíva práve v mládeži.

Všeobecné hlasovanie = všeobecné politizovanie.

Demokracia nás premenila na politikov. A kto je to politik? To je ten, čo vedie, čo vie, ako čo treba spraviť a postaviť, lebo keby sa to tak a tak nespravilo, nuž nastala by tá a tá porucha... atď.

Čili, vidíme, že hlavnou vlastnosťou politika je čulosť a predvídavosť, ktorá ho núti k činom. Byť dobrým politikom = predvídať. Je kdesi napísané, že ten, kto zná prítomnosť, zná i budúcnosť. Naši sedliaci vravia, že „už za mladi možno poznať, čo z chlapca bude“. Je v tom veľmi hlboká myšlienka, a nieto miesta, aby sme sa tu ňou dlhšie zaoberali. Šlo nám len o to, pripomenúť našim politikom, že je v prvom rade v ich vlastnom záujme medzi mládež chodiť, o ňu sa zaujímať, ju pozorovať, aby videli, kam smeruje vývoj a ako sa veci v skutočnosti majú. Bo nieto trápnejšieho, ako keď politik reční, a poslucháči sa mu v duši smejú alebo netrpelive čakajú, kedy už skončí. Chceme upozorniť na starú obyčaj, že cestovateľ chodí ku vlaku a nie vlak za ním. U nás sa však veci ukazujú tak, ako čo by naši politici verili, že vymoženosti technické skutočne pokročia tak, že aeroplány budú za nami lietať a vozíť nás sem i ta.

Namietnete, že tie študentské veci sú na nízkej úrovni. My to tiež vieme, ale to len preto, že tí, čo ich zaujímajú, sú ešte na nižšej.

Čo sa navravelo o kríze inteligencie, o starých a mladých, a nik nechcel uznať, že chyba starých spočíva v tom, že sa neinteresujú o to, čo mladí myslia. Nestačí deťom kúpiť hračku. Kedy sme sa najlepšie cítili pri hre? Vtedy, keď sa na nás dívala celá spoločnosť. Dieťa chce, aby naň rodičia aspoň kukali, keď sa už nechcú s ním hrať. A chyba dnešnej doby spočíva v tom, že nám nastavili všelijakých sociálnych vymožeností, ústavov, inštitútov, potom nás do nich pekne zavreli, a mysleli si, že my sami v nich ostaneme. To nie! My sme tiež ľudia a ideme za ľuďmi. Keď naši apkovia odišli do politiky a na nás zabudli, my sme šli za nimi, a teraz sa čudujeme,

že politika u nás má taký malý význam. Ešte i tá tráva v poli, čo sama rastie, nebude dobrá, ak ju gazda nebude pestovať a chodiť okolo nej, a ako by mohol byť niekto taký opovážlivý, že by chcel, aby dnešná mládež bola nejaká, keď o všetko možné sa interesujeme, len o ňu nie.

Oficiálne i štatisticky sa síce narečnilo mnoho, ale čo sú prázdne parády – ukazuje čas. Mládež v demokracii má taký význam ako kompas pre loď. Lenže ten kompas zas len tak má význam, ak ho kormidelník bedlivo pozoruje.

Vyzvanie, ktoré nám adresoval p. senátor dr. Šrobár, nás potešilo, bo dáva tušiť, že, možno, naša verejnosť a jej predstavitelia nahliadli a presvedčili sa, kam by nás hoc i celkom nevinná nevšímavosť mohla priviesť.

Po tomto detvianskom pozdravení prikročíme k veci bližšie.

Človek mnoho ráz by i pravdu povedal, a nepodariť sa mu to. Najlepšie by bolo vydať zbierku najzaujímavejších zápisníc detvianskych, a čitateľ by sám posudzoval a tvoril si úsudok o cestách, ktorými sa brala slovenská mládež v čase svojho štúdia v Prahe.

„Pán cisársko-kráľovský komisár“ už nechodí na detvianske schôdzky. A keby tak niekedy poniektorí z tých zakladateľov prišli pozrieť na naše schôdzky, iste aspoň prezenciou by boli potešení. Bo i v čas júnový, vtedy, keď flórové punčochy hrdých filozofov a domnelých asketov vedú do tône Kráľovskej obory a Kinského záhrad, i v tento kritický čas máme aspoň 30 prítomných členov na schôdzke, ktorá sa pravidelne odbavuje v Modrom sále Akademického domu (bývalá Strakova akademia).

Ináč v zime a keď sa približujú voľby, Detvan robí dojem parlamentu. S tým rozdielom, že mladí ľudia nie sú ešte takí prezretí, že by utvorili 36 strán, ale spokojia sa so zásadou a idú alebo hore, alebo dole. Nemajú nič, a preto nemusia robiť kompromisov. Tak, že podľa zákona doby kolektivismu, doby hrubých ťahov, kde nuanca nemá miesta, vidíte dva fronty samých protikladov.

Reční sa pro i kontra. Diskusia nemala by konca, keby neprišlo hlasovanie. Tento spásonosný demokratický prostriedok je teraz v móde i v Detvane. A hoc je i jadrom demokratičnosti, preca počína akosi znechucovať už i samých obhájcov demokracie. Tak, že mnohí si myslia, že spolky sa zvrhly na hlasovacie aparáty a bolo by zbytočné do nich chodiť, tráviť drahý čas.

Lenže, čo platné: Či hrom bije, či dážď prší, vojak na stráži stáť musí. Kto pozoruje, spozoruje.

Čo sú to tie dva spomínané fronty?

Ten prvý tvoria komunisticky naladení mladí ľudia s predvídateľným u nich programom: Pričleniť k SSSR Slovensko a bude sovietsky sväz o jednu malú

republiku bohatší. Keďže slovenskí buržuji milujú to, čo ich k tomuto slzavému svetu viaže, a nebudú chcieť dobrovoľne uznať diktatúru proletariátu, nedostanú pardonu ani vlastní otcovia komunistickéj avantgardy, ale všetko sa pošle na jatky. Strieľať sa budú len salvy! Takto by sa javil náš červený tábor povrchnému a buržoázne založenému pozorovateľovi.

Nebolo by to však spravodlivé ani múdre odsudzovať vlastných kamarátov a „spolkových bratov“, mnohí z nich sú hlboko sociálne založení. Mali príležitosť poznať spoločnosť a najmä pohodlný život buržujov. Na druhej strane vidia zas našich ťažko pracujúcich chudobných sedliakov a robotníkov, vidia to šikanovanie tých, čo nemajú peňazí, aby si kúpili kolomaže a potreli škrípajúce kolesá, prichodia do styku stále s novými a novými agentmi Moskvy, cítia, že sú predmetom obdivu a sympatie – toto všetko ich utvrdzuje v presvedčení, že ich cesta je pravá, keďže nachádzajú porozumenia. Na špekuláciu nieto času. Kontemplácia nie je ich doménou. A ich ústredia a vodcovia postarajú sa o to, aby neupadli ich mladí do pokušenia. Všetky novôtky sveta im snášajú, len aby sa mohli kochať v senzáciách a nemysleť. Tak, že z nich vyrastajú výborní demonštranti a ľudia, ktorým ide len o jedno, o revolúciu. Všetko iné je im hlúposť alebo útok proti nim.

Takíto by boli tí ideálni komunisti. Lenže tých je, ako všetkého ideálneho – málo. Väčšina ich je úplne buržujská, a keby i v komunizme počet nepadal na váhu, boli by prví, ktorých by komunisti museli naučiť rozumu. Lenže čo sa dá robiť, keď hlasy sú v diktatúre ešte vzácnejšie, nežli v demokracii.

Ten druhý front má nevýhodu, že nemožno o ňom veru povedať, že by bol taký biely, ako sú komunisti červení. Lebo už či sú komunisti ideálni alebo buržoázni, to hlavné, čo ich do jedného vreca dáva, je to, že sú ateistmi a materialistami, alebo že nimi sa nehanbia byť. Kdežto títo „bieli“ sú na tom veľmi blede. Navonok sa to zdá dosť silným a dosť kompaktným, ale keby sme sa tak pozreli na nich zpod zorného uhla: „Kde je poklad váš, tam je i vaše srdce“ – až vtedy by sme videli, koľko červených sedí tam, kde niet pre nich miesta. Medzi *študenty* by to ešte také okaté nebolo, ale čo by povedala, povedzme, taká „biela matróna“, keby sme jej povedali, že musí opustiť kožuch, ak sa chce bielou nazývať, alebo či by fabrikanti a statkári opustili svoje majetky za svoje presvedčenie – tu by sme iste zažili prekvapenie. Sme si vedomí toho, že každý smrteľník nemôže byť takého presvedčenia, čo by zaň obetoval čo len i svoj majetok, ale presvedčili by sme sa o tom, že na takzvanej pravici politickej je toľko „nepravostí“, že praktické hlasy sú náchylné veriť, že ľavé je pravým.

V spolkoch toto zboľševizovanie pravice sa inak cíti. Ani jeden boj sa nedobojuje. Nieto víťaza, ani premoženého, a tento planý boj odrádza od práce ľudí, ktorí

majú smysel pre zápal a poeziu. Ktorých nemožno získať, iba strhnúť, „zaimponovať im“, lebo milujú dokonalosť. Kvantita, hoc i rozhodujúca, bez kvality nemá moci, pred ktorou sa musí skloniť nielen telo, ale i duch. Toto sú tie dva tradičné kamene, ktoré melú všetky otázky a názory. Medzi ne sa musí dostať každý, kto do Detvana vojde a zaujíma sa okrem piva i o ostatné veci, ktoré sú na svete.

Ony utvárajú detviansky charakter. Slučujú, syntetizujú tie rozličné prvky, ktoré si naši Detvanci doniesli z domu, s tými, ktoré si horko-ťažko vydobývajú a nadobúdajú pri štúdiu a vo sfére veľmesta.

Priemerný náš Detvanec, nie korheľ, ale mysliaci človek, keď odchádza z Prahy, už či bol pritísnutý viac tým prvým alebo druhým kameňom, je presvedčený:

1. so stránky náboženskej, že človek má mať prísne vyhranený svetový názor;
2. so stránky sociálnej: Kto nepracuje – nesmie jesť.

Pôda patrí sedliakom.

Poctivá práca sa neprejavuje v ziskoch, ale v nepretržitom, zaručenom chode podniku.

3. So stránky nacionálnej: Dobyť si Slovensko.

Toto je obsah všetkých rečí, ktoré sa v Detvane vravia. Momenty: sociálny, politický, etický sa prejavuje u každého jednotlivca s rozličnou intenzitou, ale nikdy nechýba.

U Detvancov, ktorí majú príležitosť pohybovať sa skutočne, či už z príležitosti rozličných prednášok, prístupom do čítární a knihoovní, je pekne pozorovať to, že pri všetkej ich svetovosti snažia sa riešiť každý problém v slovenskom rámci. To jest, že sú si vedomí toho, že svoje plány a teorie raz budú musieť vteľovať do niečoho – no a to môže byť v prvom rade len slovenská zem a slovenský ľud, lebo zdá sa, že zákon neprestupnosti, ktorý panuje vo fyzike, panuje i na poli ducha. Každý národ má svoju inteligenciu a ona koná túto inkarnačnú prácu, ktorá je podmienkou blaženosti a dôstojnosti ľudskej. To je aktivita. Nie je to nič iného, ako prejavovanie vôle, súhra dvoch svetov. To je to, čo už dávno Aristoteles kládol za podmienku spokojnosti. To je tá túžba po splynutí tvorcu so svojím dielom. To je návrat do mladosti. Psychologický postulát, ktorému zvlášť inteligent nemôže vyhnúť, lebo ináč by sa mu celý svet musel zdať cynickou náhodou, v ktorej niet nijakých zákonov a nijakej istoty. Musel by sa z neho stať cynik, dobrodruh, vykorisťovateľ a zbojník najrafinovanejšieho zrna.

Takto problém Slovenska je najintímnejším problémom každého z nás. Otázka: byť či nebyť. A to je azda jediné, s čím môžeme my Detvanci prísť pred verejnosť, že máme otázku slovenskú tak zhlboka a tak ľudsky riešenú, že o nej vôbec nedopúšťame

nijakých pochybností. Nám je zrejmé, že slovenská vôľa je rovnocenná s každou inou. Človeka, ktorý by sa nám snažil dokazovať opak, pokladali by sme za mravne úchylné individuum. Toto naše presvedčenie musí preniknúť do slovenského ľudu, a to úplne bez vášní a bez rozčulovania. Lebo prečo by sme sa mali rozčulovať nad prebúdzaním zrejmých vecí a axiomat, ktoré sú základom dôstojnosti ľudskej. Veci majú svoj chod a idú, či sa nám páči alebo nie.

Slovenský ľud, slovenská zem sú nie fikcie. A to, čo z ľudu a zeme vyplýva, sú prejavy vôle, či sa to deje vo forme rozprávok, spevov, čipiek, vojen, revolúcií, obchodu alebo priemyslu. Na tom nezáleží. Všetci nemáme rovnakých buniek. Ale všetci máme bunky. Toto by bolo asi ovzdušie, v ktorom sa rodí vývoj.

Napokon by sme sa mohli odvážiť i zaprorokovať, v čo vyústia všetky naše snahy a boje?

Slovenské povedomie rastie navidomoči v každom z nás a vývoj pôjde tým smerom, ktorý ukazuje náš spolkový odznak:

Prívrženci oboch táborov vyzdvihujú symbol Slovenska, aby svet videl, že žijeme, chceme žiť a že musíme mať k tomu životu to, čo si on žiada. Kto by neveril alebo mal obavy, že sme slabí, že sme chudobní a neduživí, ten nech príde medzi nás, a bude veriť s nami tak, ako sme sa my naučili veriť a nebáť sa záhad a kalamít budúcnosti.

Každému len chvíľu hrajú. Nik nemá na ružiach ustlané. Svetom vládne rovnosť, a to, či si ju jedni vykladáme tragicky a druhí ako komédiu – na veci samej veď nič nezmení!

(In: MEČIAR, Stanislav (ed.). *Detvan 50 rokov v Prahe. Rozpomienky, štúdie, úvahy*. Praha: Nákladom Slovenského spolku Detvan: Matica slovenská, 1932, s. 73 – 79.)

Fero Paniak

Slováci doma a vo Francúzsku

Vo Francúzsku žije dnes asi 50.000 Slovákov. Kým si nezaložili slovenské spolky a nevytvorili akú-takú svoju organizáciu, strácali sa medzi inými národmi a my sme o nich nevedeli. Žili – hovorí predseda novozaloženej Slovenskej ligy vo Francúzsku – Stanek – ako trestanci odrezaní od sveta, nečítajúc 6 až 7 rokov slovenské noviny. Medzi nimi a Slovenskom nijakého pomeru nebolo, takže o nejakej kultúrnej činnosti, ktorá by bola bývala dielom našich Slovákov-vysťahovalcov, nemohlo byť ani reči. Treba bolo viac ako desať rokov, kým naši slovenskí robotníci

pochopti, že je pre nich škodou platiť príspevky neslovenským spolkom, ktoré im ako Slovákom nemohly nič dať.

Jednou z príčin tohto neblahého kultúrneho stavu bola možno aj dobrá konjunktúra. Keď však vypukla kríza a veľmi mnohí z našich krajanov ocitli sa v biede a boli donútení žiť, ako oni vravia: „zo šomáže“ = z podpory v nezamestnanosti, ostaly im celé dlhé dni na rozmýšľanie, a práve v tomto čase začaly sa tvoriť nielen v Paríži, ale po celom francúzskom vidieku, kde sú Slováci, rozličné slovenské spolky.

V máji tohoto roku ustavila sa Slovenská liga gen. M. R. Štefánika so sídlom v Paríži, zakladajú sa sbory po parížskych predmestiach v Argenteuil, Arcueil, Montreuil. I v ostatných krajoch francúzskych, najmä na severe, stretáme sa už so slovenskými spolkami. Najhoršie je to v krajoch poľnohospodárskych, kde vôbec nemáme organizácií, a postavenie našich hospodárskych robotníkov by si to najviac vyžadovalo, pretože hospodárski robotníci sú z všetkých v najhoršej situácii. (Kým priemyslový robotník môže zarobiť od 30 do 60 frankov denne, hospodársky robotník zarába len od 8 do 15 frankov denne.)

Prvé slovenské spolky sú predpokladom a možnosťou kultúrnej činnosti medzi našimi vo Francúzsku. Teraz záleží na materských kultúrnych inštitúciách, aby nadviazali živý a sústavný styk s našimi vysťahovalcami, aby sme ich zásobili slovenskými knihami, učebnicami i beletriou, novinami a učiteľmi. Je pravidelným zjavom, že deti našich robotníkov s rodičmi nerozprávajú inak ako po francúzsky. Naším krajanom by bolo veľmi vítané, keby im zo Slovenska prichádzali kultúrni pracovníci na prednáškové zájazdy, aby ich živým slovom informovali o pomeroch na Slovensku a oni naopak o pomeroch našej emigrácie vo Francúzsku. Takto by sa stalo, že by naši Slováci vo Francúzsku nadobudli aspoň trochu pocit, že sú členmi národa, občanmi nezávislého štátu a nie vysťahovalcami bez životného cieľa, neistí svojho osudu.

Nesmieme zabúdať na ďalšiu vec: Francúzsko, ku ktorému ešte len pred 100 rokmi patrilo i Belgicko, kde máme tiež mnoho Slovákov, je kolískou európskej vzdelanosti. Je zemou, ktorá videla, prežila všetko, čo veľký národ môže prežiť, preto Francúzsko je akoby školou národov i jednotlivcov, a teda i našich slovenských krajanov, ktorí keď sa vrátia, budú hrať nemalú rolu v národe. Preto nám, ktorí sme doma, musí veľmi záležať na tom, aby sa naši rodáci v tej západnej Európe vzdelali čo najlepšie. Teda aby ten svoj čas a pobyt vo Francúzsku využili na prospech a lepšiu budúcnosť rodnej zeme; aby na tom západe odpozorovali len to, čo je dobré, a neutopili sa v tŕňach a pokleskoch, v ktorých všetky staré a vzdelané národy zahynuly. Na toto

všetko musíme myslieť my doma. My musíme vedieť využiť možnosti, ktoré sa nám so strany Francúzov naskytujú.

I keď sme si vedomí toho, že francúzsky robotník pozerá na cudzieho, a teda i na nášho robotníka ako na vyžierača a nazýva ho „sal étranger“ = hnusný cudzinec, jednak v celku možno povedať, že Francúzi Slovákov môžu strpieť. Veď slovensko-francúzske priateľstvo nezakladal nik menší ako generál Štefánik, ktorý si ho napred zaslúžil a vydobyl. Toto priateľstvo pestuje ďalej Štefánikov krajan, terajší náš vyslanec dr. Štefan Osuský, ktorého si Francúzi nielen vážia, ale aj radi vidia, lebo mali už mnoho príležitostí presvedčiť sa, že on nielen ako diplomat spojeneckého štátu, ale aj ako človek a syn slovenskej zeme prechováva k Francúzsku úprimné a hlboké sympatie. A potom, že Francúzi Slovákom nie sú neprístupní, toho dôkazom je to, že v mnohých továrňach Slovákov postavujú na prvé miesta, ba známy je i prípad, že Francúzi sa nebáli urobiť z talentovaného slovenského robotníka chemického inžiniera. Deti našich krajanov dostávajú najvyššie odmeny na francúzskych školách. Francúzski kňazi v svojich kázňach dávajú Slovákov za príklad (*mes chers Slovaques* = drahí moji Slováci), ba našly sa už prípady, kde francúzsky kňaz musel pre Slovákov i trpieť.

Toto všetko nesmie ostať mŕtvym kapitálom. My Francúzom musíme ukázať, že sme si toho vedomí. Francúzi sa musia dozvedieť, že naši krajani sú členmi veľkej rodiny slovenskej, ktorá má s povahou Francúza mnoho spoločných prvkov, najmä trpezlivosť, odvahu, učenlivosť, prenikavosť. Nemôže byť konečne na Slovensku skupiny, ktorá by sa nemala starať o osud našich krajanov v ďalekom Francúzsku. – Veď či katolíkom a evanjelikom nezáleží na tom, či z tých našich vysťahovalcov vyrastú kresťania, alebo neverci? (V celom Francúzsku niet ani jedného slovenského kňaza!) Politikom predsa nemôže byť ľahostajné, aké politické metódy títo naši vysťahovalci domov donesú. Slovenským bankám pri takej núdzi o groš, aká je na Slovensku, musí veľmi záležať na tom, aby z úspor slovenských mozoľov nebohatol kde-kto, ale aby sa tým pomohlo slovenskému sedliakovi a robotníkovi. (Je všeobecne známe, že naši vysťahovalci prišli o polpiata miliona korún!)

Naši robotníci vedia obetovať ťažko zarobený groš a čas služby svojich krajanov, teda slovenskému národu a nášmu štátu, sú ľudia, pred ktorými hodno složiť klobúk. Taký Stanek, Švehlík, Félix, Hrmo, Pilníkovci a celý rad iných robotníkov sú mužovia, ktorí sa vlastnou silou, v okolnostiach veľmi zlých, vedeli vyšvihnúť ďalej než nejjeden inteligent majúci veľké možnosti. Im sa raz bude vďačiť nielen slovenský národ, ale i celý štát, že vedeli vzkriesiť našich robotníkov k národnému

životu práve v ten čas, keď sa zdalo, že pre nezamestnanosť a vydieračstvo vlastných bratov francúzski Slováci dajú sa zbalamútiť nástrahami zhubnej revizionistickej propagandy.

Nesmieme čakať na pomoc odnikiaľ, pomôcť môžeme len my, pretože len my máme taký živý vzťah k svojim rodákovi, ktorý vie preniknúť až k srdcu, kam nijaká úradná akcia nemá prístupu. Ak nechceme, aby naši vlastní bratia sa nám stratili, a ak chceme využiť ten duchovný i hmotný kapitál, ktorý v cudzine nasbierali, tu musíme všetci a nie jeden, nie jedna strana, nie jeden úrad, ale všetci Slováci, koľko nás je, priložiť ruku k dielu a pomáhať našim bratom v ďalekej cudzine.

(*Slovensko*, 1934 – 35, s. 10 – 13)

Fero Paniak Skúsenosti

Keď písané slovo neúčinkovalo, treba bolo ísť oprobovať predávať tie naše maticné žreby (losy) aspoň do Prahy a do Bratislavy. I stalo sa. V Prahe, v meste všetkého centrálného, umiestnilo sa ich pomocou všetkých slovenských patronov niekoľko tisíc. V Bratislave, kde telefon tak hladko nefunguje ako v Prahe, našiel sa iný spôsob. Dostali sme kľúč, ktorým sa všetky dvere dajú odomknúť. – Ale keďže na niektorých miestach bolo to aj tak všelijako, iste nebude od veci, keď sa slovenská verejnosť dozvie aspoň o zaujímavejších prípadoch.

Chudobný sluha z Oravy kúpil 10 žrebov Knižnej loterie Matice slovenskej bez reči. Po polhodinovom vyjednávaní v centrále Koburgovských závodov, ktorých akciový kapitál v Kompase udaný je na 19 miliónov Kčs, rozhodli sa, že zakúpia tiež 10 žrebov. Pravdaže, odišiel som preč, lebo mi na písme nechceli potvrdiť túto pozornosť k Matici slovenskej a k chudobným slovenským školám, ktoré ona chcela podporiť.

Ďaleko za blumentálskym kostolom pracuje plnou parou známy Steinov pivovar. Chcel som sa presvedčiť, či slovenskí Židia sú už ozať slovenskí, a poctil som svojou návštevou aj tento povestný dom piva. Ale ani mladý pán Stein, no a tým menej starý nechceli o Matici slovenskej a jej knižných žreboch ani len počuť. Je pravda, že ani jeden, ani druhý po slovensky nevedeli a ani jedného slovenského slova ku mne neprehovorili. Bol tam na šťastie akýsi pisárík, čo lámal trochu po česky. Toho som upozornil na svoje vysoké odporúčanie a nezapadol mu zdôrazniť, že kúpiť nemusia. Ja som k nim prišiel len preto, aby potom, keď Matica slovenská uverejní soznam tých, ktorí na ňu pri kupovaní žrebov nezapadli, Steinov pivovar mohol tiež figurovať

medzi podnikmi, ktoré vedia, čo je ich národná povinnosť. Skoro ma vyhodili. Ale vidiac možno moje široké ramená, dovolili mi nerušene odísť. Čo si pri tom mysleli, neviem. Ja som si však pomyslel, že na Slovensku je ešte mnoho úhoru, ktorý čaká na oráčov lemeš. Ale chcúc byť húževnatým a vytrvalým, išiel som len ďalej.

Rozbolely ma nohy, vzal som si teda na pomoc telefon. Chcel som sa prezvedieť v ...ovej fabrike, či ma bude mať kto prijať. Nuž a v hlavnom meste bolo patričné telefonovať po slovensky. Ale zle-nedobre. Pán, ktorý sa z fabriky ozval, ma vyhrešil, či neviem po nemecky, a povedal mi, že veru riaditeľ je preč. – Po tomto telefonic-kom poučení už som ta ani nešiel, ale poslal som im za trest 100 kusov žrebov a roz-mrzený vošiel som pod Michalskou bránou do akejsi parádnej banky. Predstavujem sa, rozprávam ako Slovák po slovensky, ale rozumeli iba môjmu úsmevu, a preto ma nevyhnali, ale prehánali ma od stola k stolu, až napokon som došiel k istému pánovi, ktorý vedel aj po francúzsky, S tým sme sa dohovorili, a to tak, že žreby vezmú do komisie. Vedel som, že ich mnoho nepredajú, ale už som im ich len dal do komisie, aspoň reku ich neponesiem domov. Jeden z pánov, čo so mnou hovoril, vyšiel kdesi na pôjd a doniesol mi odtiaľ krásnou slovenčinou napísanú potvrdenku o tejto beznádejnej transakcii. Začudoval som sa, ako je to možné, že tam, kde sa po slovensky nehovorí, môže sa tak pekne po slovensky písať. Pomyslel som si: Hľa, aký krásny príklad solidarity 20. stoloetia. Jeden slovenský písárik musí písať za 100 Nemcov alebo Maďarov. – Pekne po francúzsky som sa s nimi rozlúčil a prekračujúc prah domu, ozval sa mi v duši hlas: „Bratislava. Bratislava, tam zapadla Slávov sláva... tam pohanské hordy sa vztekaly...“

Keď som si sadol do rýchlika a zamyslel sa nad tým, čo som musel zažiť, pocho-pil som, prečo nám je tak prísne zakázané byť nacionalistami. Preto, lebo by zobudil mnohých z trestuhodnej nevšímavosti a neúcty k národu slovenskému, z ktorého mozoľov tak pohodlne žijú. – Kto len trochu cestoval, mal príležitosť sa presved-čiť, že vo Francúzsku, Anglicku, Taliansku, v Juhoslávii, v Poľsku a v Maďarsku nie z povinnosti, ale zo slušnosti každý sa naučí domácej reči. V prvom rade obchod-níci. A nikde pod slnkom je nemysliteľné, aby sa mohlo stať to, čo u nás, že keď sa naše slovenské dievča osmelí na Vrútkach opýtať handrkujúcich agentov, kedy sa už konečne naučia po slovensky, aby ho títo za to verejne zbili! Pre toto nebyť hrdý-mi a sebavedomými Slovákmi?! Nech sa nik nemýli. K vôli spravodlivosti budeme vedieť byť aj neúprosnými, tvrdými Slovákmi. Niet zákona, ktorý by nám smel brať naše a prinútiť nás, aby sme takéto prípady trpeli. Alebo sme niečim, alebo budme otrokmi. Dvom pánom nemožno slúžiť ani v *Československej republike!*

(*Slovensko*, 1934 – 35, s. 55)

Fero Paniak

O výchove a pravdivej vzdelanosti

Často počujeme hovoriť, že naši študenti, čo sa týka vedomostí, sú omnoho bohatší a vyspelejší ako ich kolegovia zo západnej Európy. Toto presvedčenie majú obyčajne tí, ktorí v západnej Európe strávia niekoľko dní alebo niekoľko mesiacov.

V rozhovore s našim človekom Angličan a najmä Francúz prejavia neraz údiv nad jeho znalosťami, v prvom rade zemepisnými. Na našich študentov zas ohromujúcim dojmom pôsobí, keď francúzsky profesor povedzme hovorí o Tatrách, a pri tom chodí prstom na mape okolo Kijeva. Nejde nám do hlavy, keď sa dozvieme, že istý juhofrancúzsky kupiec chcel by doviezť z Liptova alebo z Oravy niekoľko lodí dreva. A už celkom neuveriteľným sa zdá, že by francúzsky inteligent pokladal zavraždeného Alexandra za nášho kráľa. A jednako všetky tu citované príklady sa zakladajú na pravde. Náš turista, najmä však namyslený človečik vracajúci sa z prázdninového kurzu z kultúrneho západu je sväto-sväte presvedčený, že zjedol múdrosť sveta. Ak ešte mal aké-také pochybnosti o svojej múdrosti, po tomto ich istotne vyhodil z hlavy. To, že k týmto nemožným Francúzom a Angličanom, ktorí len seba poznajú a učia sa len o sebe, šiel si dať puncovať svoju vzdelanosť, nezaráža ho ani trochu. Na túto skutočnosť asi nemyslí, akosi vôbec nevie oceniť, že byť vo svojom doma je základom všetkej múdrosti a že to je v prvom rade potrebné. Nie je potom div, že v našich turistoch a kultúrnych trampoch rodí sa vedomie, že sú pánmi enyklopedie, ktorí nepreťaženú pamäť a zásobu nesústavných vedomostí pokladajú za múdrosť.

Múdri sme, všade sme boli. Všetko sme videli a jednako tí hlúpi a degenerovaní európski západniari nad nami panujú. V čom teda spočíva tajomstvo tejto nevy svetliteľnej neprirodzenosti. Opovažujeme sa tvrdiť, že práve v tom, čo náš povrchný turista a svetobežec pokladá za nevzdelanosť a inferiornosť. Francúzsky profesor síce nepodceňuje žiakovu pamäť, ale ctí a odmeňuje si v prvom rade žiakovu schopnosť, kapacitu. Ten potenciál duševný: vedieť z malých prostriedkov spraviť veľkú vec, čiže vedieť niečo složiť, alebo ako Francúz povie: skomponovať. Preto na francúzskych školách skúška značí kompozíciu a kompozícia skúšku. Lepší francúzski profesori dovoľia žiakom používať pri kompozícii všetkých možných pomôcok, ba aj učebníc a prednášok, kde o téme je shrnutý potrebný materiál. Ide im o to, aby z toho všetkého študent mohol čím lepšie a pohodlnejšie skladať,

komponovať, tvoriť. Duch francúzskych škôl akoby nám hovoril, že hlavná vec je plán, sformovanie, že to je tvorba, ktorou vznikajú veci – čiže: „Forma dat esse rei.“

O Angličanoch sa učíme, že sú pánmi sveta, čo nie je ďaleko od pravdy. Keď títo páni sveta obdivujú len jeden jediný národ na svete – Francúzov – a hovoria, že je najvzdelanejší, nebude iste od veci, keď si povieme, ako je to v tých francúzskych školách. Nuž tam je to úplne ako v sedemnástom storočí. Kláštor, kasáreň, špitál spojené dovedna dáva francúzske lyceum. Počnúc od gotického rukopisu žiakov, ktorí len v nedeľu a vo štvrtok poobede pod dozorom, pekne po vojensky v radoch idú na vychádzku, až po hrozitánske staré múry, ktoré ich oddelujú od ruchu mesta, to všetko zdá sa, akoby volalo do duše scholastika 20. storočia: „Nie koľko, ale ako.“ O koľko je postarané v knihách a v knižniciach. Škola a výchova sa koncentrujú len na to naučiť žiaka, ako si treba s knihami počínať. Čo užitočného a zázračného možno z nich vylúdiť. Čiže francúzska škola učí iba metodu, ukazuje cestu ku kráľovstvu ducha a hovorí: Ak chceš dôjsť k trónu pravdy a dostať krásy diadém, tak musíš si po to ísť sám. Musíš si to vybojovať a zaslúžiť. Naša škola, ktorá na „ako“ veľký dôraz vždy nekladie, neusnadňuje dosť žiakovi situáciu, lebo ten chudák mnoho ráz má aj dobrú vôľu, ale čo môže dokázať, keď nepozná cestu, neovláda metodu. Potom je celkom prirodzené, že mládež sa v rozbehu podlamuje, znechuťuje, je indiferentnejšia; mnoho vie, ale mnoho zabúda. A čo je najhoršie, svojim znalostiam málo verí.

Dňa 7. VIII. 1933 v denníku Temps napísal výtečný C. Marot o českej mládeži: „Ak je táto mládež bez predsudkov, je aj bez zrejmej viery.“ Doposiaľ našej slovenskej mládeži bola úradne vyčítaná iba národná vlašnosť. No bojíme sa, že z vlašnosti národnej zrodí sa vlašnosť vôbec. Horúce študentské politizovanie bez solídnych vedeckých základov a potrebných vedomostí vychováva ohebných ľudí, ktorí majú rovnako blízko k chameleonstvu, k chytráctvu i zbabelosti a nie k charakteru, k nekompromisnosti, k viere, ktorá jediná nie je trstinou vetrom sa klátiacou. Toto je ten najstrašnejší útok na držiteľku rána. – Zúfať by nebolo mužné. Pravdu, hoci aj oči kole, musíme si priznať a otvorene povedať, že to naše prekrásne Slovensko, pri všetkom nadbytku školovaných ľudí, potrebovalo by ešte viac chýrečných finančníkov, lekárov, inženierov, právnikov. Lebo len takto môžeme vychovať aj dobrých politikov! Kto dá dnes našim vedcom dobrú radu, spoľahlivú a pravdivú informáciu, ktorá obstojí vo svetle vedy? Nedouk? Polovzdelanec? Diletant, ktorý na oltár vlasti donesie iba ak ten vybiflovaný diplom? I to je krásna vec, ale čo máme z diplomov, za ktorými nestoja ľudia na svojom mieste, ktorí by sa vyznali vo svojom obore a nemuseli by ustúpiť šamotine, ktorú korupcia

a konjunktúra povojnových rokov vyniesla z dna pod pokrievku, ale ktorá pri tom všetkom patrí do pomyj. Bola by žiaduca náprava. My pre začiatok s Francúzom Marotom hovoríme, že dobrým vlastencom je a bude ten, kto svojim náhľadom bude veriť, a veriť v ne bude len ten, kto sa za ne bude vedieť biť i obetovať.

(Slovensko, 1934 – 35, s. 120 – 121)

Fero Paniak

Hrdosť a povedomie

Dnešné časy charakterizujú toto: Iné sa myslí, iné sa vraví a skutočnosť je ešte inakšia. Čiže všetko sa hýbe a ide sem a tam. Keď nakoniec dôjdeme k poriadnemu chaosu, nesmieme v tom nachodiť nič neprirodzeného. A či tomu nie je tak? Celý verejný, ba pomaly už aj súkromný náš život je plný škandálov a neporiadkov, a my to všetko prijímame. Bo nie sme prekvapení. Nesúladsť alebo lepšie povedané nepriliehavosť našich túžob našim myšlienkam a myšlienok rečiam a rečí skutkom je základom všetkých kríz, ktoré sa bojíme pred ľuďmi srozumiteľne pomenovať *neporiadkom*.

Medzi Košicami a Užhorodom žijú čiročistí Slováci. Nosia krásne slovenské kroje, medzi sebou hovoria po slovensky, ale keď vidia, že máte čierny kabát a nie ste sedliak, istotne sa vám prihovoria po maďarsky, ak len niekoľko slov vedia. Keď prídete v Lipt. Sv. Mikuláša do najparádnejšej kaviarne a kelner vás ešte nepozná, určite vás osloví po nemecky. Ak budete cestovať prvou alebo druhou triedou na našich železničiach z Bohumína do Košíc, z Vrútok do Plešivca alebo zo Žiliny do Bratislavy, pripravte sa, že nepočujete slovenského slova. Keď prídete do takzvaných lepších slovenských familií, nesmiete sa dať mýliť hortobádskou výslovnosťou milostivej panej, ktorá hoci pochodí z najrászovitejšej stredoslovenskej dediny, predsa niektoré samohlásky chce fajnejšie vyslovovať ako jej slúžka. No a čo už človeka celkom pobúri, to je napr. keď v takých slovenských mestách, ako je Trebišov alebo Sečovce, nájdete na hostinci nápis „vendéglő“, a keď sa hostinského opýtate, koľko tisíc Maďarov je v Trebišove, povie vám, že ani jedného tam niet!

Alebo zamestnanie vás privedie do styku s rozličnými sociálnymi a nemocenskými inštitúciami. Voľačo vám idú dať alebo od vás pýtajú a napíšu vám list vo dvoch až v troch rečiach, i keď vedia, že ste Slovák ako repa a nepravíte si, aby váš výmer obsahoval čo len slovíčko neslovenské. V hlavnom meste Slovenska v Bratislave nájdete automaty, na ktorých sú nápisy české a maďarské, len slovenských nenájdete. – Keď si takto poprezeráte naše milé Slovensko, povieť si, že je tu veru kríza slovenskosti.

Kríza slovenskosti alebo národnej hrdosti? Čo je to po slovensky kríza, ako by to nazval náš sedliak? „Svinstvom a neporiadkom.“ A či by nevyslovil svätú pravdu? Veru áno. Kríza je v tomto prípade po slovensky neporiadok. Keby sme mali miesta na to, aby sme si takto názorne prehovorili o kríze umenia, o kríze úveru, o kríze výroby, videli by sme s istými obmenami všade to isté.

Formulou, ktorá by tlmočila túžby terajšieho ľudstva a najmä Slovanstva, teraz by bolo slovo poriadok, ako pred sto rokmi to vyjadrovalo slovo národ a jeho odvodeniny. Čo dnes potrebujeme – to je poriadok. Toto je heslo vykúpenia terajšej rozháranej spoločnosti. Ako pred sto rokmi a ešte prv za národ sa vedelo žertvovať, národ vedel inšpirovať umelcov, národ hnal Napoleona Európou, práve tak dnes za poriadok vedeli by sme trpieť i biť sa. Prečo? Lebo vieme, že chceme niečo lepšieho, niečo dokonalejšieho, čo nedopustí, aby sa ten už oslobodený náš národ zadusil. A táto túžba po lepšom a spravodlivejšom je vzpruhou, ktorá hýbala našich otcov i praotcov a bude lomcovať nami – len čo bude zapnutá do našich pomerov.

Slovenské srdcia, slovenské mozgy musia u nás začať tvoriť poriadok, ktorý je základom štátov, dušou vecí a koncom kríz.

(*Slovensko*, 1934 – 35, s. 134 – 135)

Fero Paniak

60. výročie zatvorenia Matice slovenskej

Na deň 6. apríla t. r. pripadlo 60. výročie zatvorenia Matice slovenskej. Zpráva o zatvorení, ktorú 16. januára 1875 priniesly Národné Noviny, pôsobila v slovenskom národe veľmi žalostným dojmom. Darmo maďarské noviny chlácholily po úradnom vyhlásení, že nejde o zatvorenie činnosti; Slováci vedeli, koľko odbilo, a bolo teda správne, že Vajanský už v januári jemu vlastným spôsobom odsúdil tento mrzký výčin maďarskej byrokracie, z ktorého bolo badať, že vládnuce modzgy sú už celkom zmäknuté a ich pád je neodvratný. – Zatvorenie Matice slovenskej je poučením pre štátnikov a vládcov. Ukazuje, ako sa pomstí takzvané nedodržiavanie línie, ktorú by sme po slovensky mohli nazvať nedodržiavaním vladárskej dôslednosti.

Keď sa Matica zakladala, sám cisár a kráľ František Jozef I. hovoril o vernom mu národe slovenskom. O niekoľko rokov dovolil neúprosnému Tiszovi hovoriť, že niet národa slovenského, a nezlakol sa ani trochu, dovolil zavrieť tú istú Maticu a zhabať jej majetok, ktorej založenie schválil a na ňu daroval 1000 zlatých pred 13 rokmi. Keďže Matica slovenská bola jediným dovoleným útočiskom slovenského

duchovného života a aj túto zhabali maďarskí majitelia moci, Slováci konečne poznali, že s Maďarmi ako panujúcim národom už naďalej žiť im je nemožné. Preto Vajanský celkom jasne a otvorene povedal Maďarom: „Ha! Vezďte, že nie je ďaleko čas, keď so zbládnutou tvárou uvidíte svoj pád!“

1918. rok potvrdil proroctvo Vajanského. Znovu sa ukázalo, že pravda, právo na spravodlivosť patria do kráľovstva ducha a ani bajonety, ani mamonárstvo sa ich ani len dotknúť nemôžu. A niet v dejinách ani jediného príkladu, že by niektorý národ bol podľahol v boji za pravdu. Národy mrely a mrú len na jedinú chorobu, ktorou je ich vlastná nemravnosť. Preto náš slávny slovenský učenec Šafárik tak veľmi zdôrazňoval, že zo všetkých síl na svete najväčšia je sila mravná. To znamená, že čím je mravnosť? Celkom jednoducho povedané mravnosť je vedomie zodpovednosti alebo vedomie povinnosti – celkom po sedliacky povedané mravnosť znamená: vedieť sa odvdáčať za všetko dobré.

Sme my Slováci vďační? – Dosiaľ ešte nebolo badať, že by sme sa boli preslávili svojou nevďačnosťou. No keď si však uvažíme, že nás je všetkých na svete 3,400.000 a je nám daná možnosť, aby sme boli členmi Matice slovenskej, ktorá je sjednotením všetkých síl, pomocou ktorých má vzniknúť poriadok alebo ináč povedané národná mravnosť, a na druhej strane, keď vidíme, že z týchto 3,400.000 v Matici nie je nás ešte ani stá čiastka, musíme sa obávať, či sa nestávame tupými, vlažnými a nevďačnými. Prichodilo by nám zaplakať, keby sme nevedeli, že ide nie o nevďačnosť, ale o neznalosť histórie, neuvedomelosť národnú, čiže o plody, ktoré donieslo práve to zločinné zatvorenie studnice nášho národného povedomia, akou mala byť Matica. Musíme si celkom jasne priznať a uvedomiť, že sme chceli mať Maticu, aby sme pomocou nej vymanili národ z ignorantstva, z národnej vlažnosti. Bojovali a snažili sme sa o ňu cez desaťročia a teraz, keď ju máme a môžeme byť jej členmi, je nás v nej pomerne tak málo. Či je to národná nevďačnosť? Či sa táto naša dôslednosť nepodobá tej porušenej línii, po ktorej kráčal cisár a kráľ František Jozef: čo raz chcel, to druhý raz nechcel, takže na koniec musel všetko stratiť.

Šesťdesiat rokov od zatvorenia Matice slovenskej kladie nám na srdce tento odkaz: v utrpení umierali slovenskí otcovia a krvopotne zakladali si Maticu, aby dokázali zbláznenému maďarskému režimu, že slovenský národ žije. A či my, ich synovia, keby sme začali dnes hlásať niečo iného, boli by sme o niečo dôslednejší ako ten starý „pán kráľ“? Či by sme neporušili historickú kontinuitu, našu dejinnú dôslednosť a charakter národa? A či by nebolo potom spravodlivé, aby nás stihla tá istá pohroma ako tých, ktorým sme vyčítali my alebo naši otcovia chameleonstvo alebo nedôslednosť?! Preto nesmrteľný Moyses hneď v prvých rokoch

trvania Matice slovenskej s takou určitosťou hlásal: „Ktokoľvek s národom slovenským poctive smýšľa, tomu na udržaní, upevnení a rozkvetu Matice slovenskej záležať *musí*.“

Dnes, keď si po šesťdesiaty raz pripomínáme časy najťažšieho porobenia, slepá dejinná spravodlivosť, ktorá skrotila maďarskú pýchu, káže, aby sme tvorili slovenskú jednotu (Matica slovenská), kým je čas!

(*Slovensko*, 1934 – 35, s. 159 – 162)

Fero Paniak Náš Štefánik

Hovorí sa, že duch veľkých mužov ostáva v národe i po ich smrti. Živá účasť a nielen – ako to býva – úradná časť celej našej verejnosti na výročných Štefánikových oslavách je dôkazom toho, že Štefánikov duch žije. Každého roku hovorí milovanému národu nové veci, budí v ňom nové túžby. A ak sme dosiaľ v Štefánikovi videli legendárneho hrdinu, ktorý ostane navždy pýchou Slovákov, dnes po istom odstupe a vydýchnutí si z veľkého žiaľu začíname chladne uvažovať a badáme, že v Štefánikovi odišiel predčasne na druhý svet nielen učenec, neohrozený vojak a prvý slovenský minister, ale v Štefánikovi zahynul predovšetkým a na našu najväčšiu škodu Štefánik sjednocovateľ, tvorca slovenskej svornosti.

Staručký správca Matice slovenskej prof. dr. Jozef Škultéty rád spomína svoje stretnutie sa so Štefánikom na parížskej mierovej konferencii. Štefánik mu vtedy povedal: „**Nebyť vás starých a vašej činnosti, z nás by nebolo bývalo nič.**“ Po týchto slovách odpadajú všetky pochybnosti o Štefánikovej slovenskosti a je zbytočné zisťovať, kde sa podely mnohé písomné pamiatky, ktoré nám dosiaľ pri zisťovaní Štefánikovej slovenskosti tak veľmi chýbaly. Táto veta je akoby korunou a pečatou všetkého krásneho, čo sa o Štefánikovi povedalo alebo napísalo. Lebo veď povedať toto správcovi Matice slovenskej v rokoch, keď on bol už reprezentantom starej generácie, znamenalo verejne sa pokloniť slovenskej minulosti, slovenskej tradícii a všetkému, čo nám je drahé. Štefánik vyznal, že nadväzuje na slovenskú minulosť a na nej stavia slovenskú prítomnosť. Človek európskeho strihu, ktorého domom už neboly malé Košariská, ale metropoly Európy, Paríž, hrdo sa hlási k skromným slovenským pomerom. Nekritizuje ich, neoplúva, neprekrúca, ale naopak, synovskou láskou túli sa k svojeti, vyhlasujúc, že milšia mu je nitrianska slamená strecha, len keď je jeho, ako nádherný, ale cudzí palác. Vie, že chudoba cti netratí a že všetci veľkí vyrástli z malých.

Táto viera robí ho bohatým. Ňou získava si aj srdcia v cudzine žijúcich Slovákov. Americkí Slováci, tí najtuhší, nevedeli si ho prenachváliť. A legionári alebo zajatí Slováci cítili v ňom istú záštitu. Milovali ho všetci slovenskí vysťahovalci, ktorým ostane navždy vzorom. Tým, že nepodceňoval minulosť, získaval si sympatiu starých. Svojou všestrannou prácou, úspechmi i závratnou kariérou priamo očaroval mladých, ktorí ho nemohli neobdivovať. Slovom, Štefánik mal prístup na všetky strany. Dnes, keď si pripomíname 16. výročie jeho tragickej smrti, mal by 55 rokov. Nebol by už mladým, ale ani starým ešte nie. Bol by mužom, ktorý mal všetky predpoklady, aby slovenskej veci nehatene pomáhal napred. S rozhodujúcimi činiteľmi poznal sa ako nikto druhý. Pohybovať sa v najvyššej spoločnosti bolo jeho pasiou. Nebolo teda dverí, ktoré by nevedel otvoriť. Preto u neho a v ňom by sa boly sbiehaly všetky slovenské nitky. Keďže bol nielen dobrým Slovákom, ale aj charakterom, boly by k nemu chodievaly len charaktery. A takáto spoločnosť, najmä náš vedecký a umelecký dorast ním sgrupovaný bol by takým závažným činiteľom, že by si ho nebolo možno nevšímať.

Ako učenec a generál nebol by strpel slovenskej nesystematičnosti, bezplánovitosti a toho zbytočného usilovania čelom prebiť múr. Vojak z tábora víťaza svetovej vojny maršala Focha, odchovanec francúzskej vzdelanosti, ktorá zveľbuje predovšetkým metodu, bol by dal slovenským snahám spôsob, formu. Bol by pokračoval „fortiter in re“, ale „suaviter in forma“, čo značí rázne sa držať, nedať sa na nijaký spôsob, ale vždy a všade pekne a vlúdne vystupovať. Slovom, Štefánik bol by krásnym, čistým a svätým túžbam slovenských srdc dal formy, v ktorých by ten drahý obsah nachodil svoje miesto. Požíval absolútnu dôveru Čechov, ktorí by v jeho výstrahách a kritike neboli smeli hľadať úskokov. Bol človekom citove založeným a o jeho srdci možno povedať, že bolo viac srdcom ubolenej slovenskej matere ako srdcom neúprosného vojaka, a teda bol by vycítil každú krivdu ešte pred jej zrodením; hneď v začiatku každej akcie bol by vybadal, čo by mohlo Slovákom škodiť alebo ich zarmucovať. Keďže zlo možno najskôr v začiatkoch premáhať, možno celkom triezvo tvrdiť, že by bol pred ich zrodením sa odstránil tisíce nedorozumení a každodenných ťažkostí, ktoré dnes padajú nám na hlavy a zapríčiňujú nielen veľké bolesti, ale aj zbytočné straty. Tým, že by takto bol Slovákov odbremenil od malicherných starostí o každodenný kúsok chleba, neboli by museli myslieť toľko na seba, ale bola by sa im dala možnosť venovať sa viac štátu.

Toho roku pri 16. výročí zjavil sa nám Štefánik v tejto podobe, a keď sa takto na neho dívame, vidíme, že je skutočné nenahraditeľný. Jeho predčasná smrť je príčinou slovenskej biedy, neporiadku a neutešených pomerov, pokým, pravda, nie sú zapríčinené súčasnou svetovou krízou.

Štefánik chybuje, veľmi chybuje slovenskej skutočnosti. Jeho smutná smrť pôsobí Slovensku nesmierne straty morálne i materiálne. Slovenský verejný život nemá toho, koho by najviac potreboval, rezkého muža, učeného priebojníka, ktorý by Slovákov nielen sjednocovať chcel, ale aj sjednocovať vedel! Nie amatéra-sjednocovateľa, ale odborníka. Cítime vedome i v povedomí, čím bol Štefánik, preto jeho pamiatka v národe je živá. Štefánik je program.

(*Slovensko*, 1935, s. 182 – 183)

Fero Paniak

Matičné dni

Už v predošlom čísle Slovenska mali sme príležitosť dočítať sa o tom, čím by matičné dni mali byť – aký je ich význam. Keďže prichádza september, keď matičné dni musia vyvrcholiť, pohovorme si teda, ako by sa daly najlepšie usporiadať.

Niektoré odbory sú už po nich, niektoré nám oznámily programy. Nebude preto od veci, keď v krátkosti naznačíme nadobudnuté skúsenosti tým, ktorí sa ešte len chystajú na usporiadanie matičných dní. Prvý odbor, ktorý usporiadal matičné dni, bola Žilina. Matičný deň začal otvorením výstavky matičných kníh. Pred obedom bol promenádny koncert a večer slávnostné predstavenie Slovenského národného divadla z Bratislavy, spojené s prednáškou o Matici slovenskej.

Miestny odbor Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi otvoril matičné dni prednáškou o význame a publikačnej činnosti Matice slovenskej, Železničarska hudba usporiadala v prospech Štúrovho tlačového fondu koncert a miestne športové kluby zahraly zápas, aby podporily Štúrov tlačový fond. Miestne kino dá v prospech Štúrovho tlačového fondu jedno predstavenie a Spolok Hviezdoslav zahrá tým istým cieľom primeranú hru.

Miestny odbor Matice slovenskej v Příbovcích usporiadal slávnostný sprievod s hudbou, pričom boli nesené veľké tabule s nadpisom: Pristupujte za členov Matice slovenskej.

Najzápadnejší odbor v Uhorskej Vsi usporiadal v rámci matičného dňa národopisnú slávnosť: agilní funkcionári nacvičili a podarilo sa im zrekonštruovať starú uhorskú slovenskú svadbu s krásnymi tancami, takzv. krížovým a vareškovým tancom. V prestávke bola prednáška o význame a poslaní matičných dní.

Veľkolepým spôsobom mienia jubilovať Košice. Matičný deň sa začne odhalením pamätnej tabule J. Strakovi. Od tabule pôjde sprievod mestom k soche Štefánikovej, kde Spolok východoslovenských akademikov položí veniec. Počas

slávnosti budú krúžiť nad mestom lietadlá MLL a rozhadzovať jubilejné letáčky. Odbor dal vyhotoviť 3000 strieborných odznakov, ktoré sa budú príležitostne predávať. Okrem toho predsedníctvo vyzve všetky miestne kiná, aby v ten deň popoludní dali po jednom predstavení v prospech Štúrovho tlačového fondu. Na slávnosti bude pozvaný celý okres a verejnosť ešte pred slávnosťami bude mať príležitosť počuť z košického rozhlasu prednášku na tému „Pred matičnými dňami v Košiciach“.

Podobný program chystá Bratislava s tým rozdielom, že program bude bohatší o predstavenie Slovenského národného divadla.

Cieľom matičných dní je šíriť matičnú myšlienku, získavať nových členov a zbierať na Štúrov tlačový fond.

Keď sa z tohto hľadiska na vec pozremo, vidíme, že najlepší spôsob, ako usporiadať matičné dni, je ten, pri ktorom sa shromaždí čím najväčší počet účastníkov, aby rečník mohol prehovoriť k čím väčšiemu počtu ľudí. Spôsob tento má ešte aj to veľké plus, že nie je podmienený vysokým vstupným, čo značí, že režia je nepatrná a docieľuje sa toho, že i veľmi malý príjem stáva sa veľkým ziskom pre Štúrov tlačový fond.

Štúrov tlačový fond má slúžiť na to, aby sa pomocou neho mohli vydať spisy z tých čias, v ktorých sa Slováci a slovenčina po prvý raz zjavili na kultúrnom poli v plnej sile a kráse, a každý, kto k Slovákom a slovenčine chce mať živý a normálny vzťah, musí sa k takým kultúrnym celonárodným akciám, akými sú i matičné dni, ako sa patrí zachovať.

Preto všetky slovenské spolky počnúc od sdružení čisto kultúrnych až po sdruženia obchodné a všetky organizácie mali by dať výraz svojej radosti nad tým, že sme sa dožili toho, že môžeme byť členmi Matice slovenskej, ktorú nám maďarský režim zatvoril. Ide o historickú vec a do istej miery aj o akúsi skúšku národného povedomia. Musíme dať veľký pozor, aby také významné jubileum, ako je 60. výročie zatvorenia Matice slovenskej, nežalovalo na nás, že sme vlašní a nevďační.

Musíme vyvinúť zvýšenú pozornosť na všetkých stranách, vzrastu síl musíme postaviť svoje ideály a snahy. Každý ruch v našich mestách a na vidieku musíme podrobiť a usmerniť záujmom slovenského národa nadovšetko, a preto treba, aby sme boli sdružení, svorní a silní.

Uvedomiť si však musíme, že národná hrdosť a národné povedomie sa musí do ľudí štepiť. Preto apelovať nám prichodí v prvom rade na našu inteligenciu, najmä vidieku, aby priložila ruku k dielu. Plagou našich miest je zjav, že naši ľudia vedeli by obetovať, pracovať atď., len keby ich mal kto na to posmeliť, zlomiť začiatočnú ostýchavosť.

V tomto ohľade by celému Slovensku mohlo slúžiť za vzor naše slovenské Záhorie, kde inteligencia žije s ľudom, drží s ľudom a, pravdaže, ľud si ju potom ctí a miluje, lebo v nej vidí svoju prirodzenú a zákonnú reprezentantku.

V Uhorskej Vsi bolo na matičnom dni do 1500 ľudí. Na rozhraní sveta germánskeho a slovanského, tam, odkiaľ vidno pamätne Suché Kruty (Dürrenkrut), kde padla chlúba Přemyslovcov Otakar II., vedieť bez veľkej reklamy a temer s holými rukami usporiadať takú peknú slávnosť na výročie zatvorenia Matice slovenskej je vec úctyhodná a svedčí o tom, že Uhramom netreba vysvetľovať ani to, že každý piaty Nemec je členom Kulturverbandu a že len každý stý Slovák členom Matice slovenskej. Že je tomu tak, je len preto, že inteligencia sa nehanbí za svoj ľud.

Naši americkí bratia vyhlásili toho roku takzv. treuga Dei, t. j. mier. Protivníci a nepriatelia si slúbili, že na počesť delegácie Matice slovenskej zdržia sa obvyklého boja. Či tento hrdinský skutok našich amerických bratov by si nezaslúžil s našej strany istej poklony, ktorú by sme teraz, pri príležitosti matičných dní, my doma preukázali tým, že by naše slovenské mestá, naše slovenské dediny usporiadali, ale tak od srdca úprimne, jednu akciu spoločne a svorne, aby sme sa presvedčili, čoho by sme boli schopní v časoch kritických. Matičné dni sú príležitosťou pre nás všetkých, aby sme ukázali, či si ctíme to, čo sme v starých časoch nemali a čo nám zaručuje náš neodvislý československý štát.

(*Slovensko*, 1935, s. 234 – 236)

A. Vážan

Memorandum z dejinnej perspektívy

Naši členovia mali už príležitosť prečítať si hlavné body memoranda. Vedia, že sa v ňom žiada slovenčina za úradnú reč, uznanie slovenského „Okolia“, nastolenie slovenských úradov, súdov a škôl – slovom: uznanie toho, čo my dnes vyjadrujeme tým neurčitým a veľmi širokým pojmom „slovenská vec“. Obsah memoranda je nám teda jasný. No mnohým nie dosť jasnými sa budú zdať vývin a cesty, ktorými došlo k memorandu. Nemôžeme nečakať aj také otázky, ako napr.: „Prečo Slováci, ktorí mali slávnú minulosť, neprišli so svojimi požiadavkami už dávnejšie?“ Reč slovenská tu bola od pradávna. Slovenské okolie v podobe nitrianskeho kniežatstva existovalo už tiež veľmi dávno. No a keď Maďari vyvrátili Veľkomoravskú ríšu, tým predsa zo srdca slovenských nevykorenili náklonnosť k rodnej reči, vlasti a starším. To, čo Slováci žiadali r. 1861 od Maďarov, mohli ešte väčším právom žiadať naši predkovia už kedykoľvek v stredoveku. Podmanení Slováci iste by si toto svoje

právo na život boli žiadali a bránili sa prv. Nesmieme si myslieť, že jedna nešťastná bitka pri Bratislave by bola mohla umlčať Slovákov na 1 000 rokov. To nie.

To, čo zastavilo vojny a vzájomné pomsty, bolo kresťanstvo. Práve vtedy, keď nás Maďari podmaňovali, prichádzalo kresťanstvo, ktoré obrátilo mysle štátnikov, diplomatov i vojakov od doterajších nižších pozemských ideálov k métam celkom novým. Konanie ľudské dostalo celkom iný cieľ. „Čo by bolo platné, keby človek celý svet získal a na duši škvrnu utrpel?“ Toto bolo pre našich novokrstených predkov nielen niečím novým a svätým, ale aj skutočným programom. Všetci dali sa do služieb ducha. Šírili kráľovstvo Božie a učili ľud láske Božej. Nemali času a museli zabudnúť na odvetu a na zabezpečovanie niekdajších svojich práv. Víťazný podmaniteľ – Maďari, tí tiež prijali kresťanstvo a svoju myseľ obrátili k tým istým svätým veciam ako podmanení Slováci. Reč (úradná) nerobila ťažkostí, lebo ňou bola latinčina. Štát nebol výplodom pýchy a hrdinstva tej alebo onej národnosti, ale prostriedkom a zariadením pre zabezpečenie ľudí ako dietok Božích. On mal umožňovať uskutočnenie kresťanských ideálov bez rozdielu národnosti. Preto starí králi a vladári sa len tešili, že v ich štátoch býva viac národov a že sa hovorí viacerými jazykmi. Ba ešte v minulom storočí človek taký učený, ako bol Fraňo Palacký, vyslovil sa za tú samú zásadu, keď povedal: „Keby nebolo Rakúska, museli by sme ho stvoriť.“ Týmto a takto si môžeme vysvetliť i ten takzvaný 1000-ročný slovenský spánok.

Pracovalo sa na záchrane a spáse duší. Všetko ostatné proti týmto vznešenostiam a večným hodnotám bolo malicherné. Otcovia naši totiž dobre vedeli, že ten, kto bude mať dobrú a čistú dušu, bude mať všetko, teda ani politicky nezahynie. No a fakt je, že nám naše kresťanstvo zahynúť nedalo, ba pomohlo nám zdolať i veľmi ťažké nárazy ako tatársky plen, turecké vojny a pod.

Z týchto všetkých pohrôm Slováci šťastne vyviazli a bolo ich čoraz viac.

V tomto tichom nažívaní nastal obrat až vtedy, keď betlehemska hviezda, ktorá viedla národy storočiami stredoveku, začala blednúť. Kresťanstvo a viera boli zatlačené do úzadia. Na kolbište európskych dejín prišli nové idey. Fyzika nahradila metafyziku. Človek namiesto do neba začal sa dívať na zem. Králi a panovníci, diplomati a štátnici zatúžili zas po tom, po čom túžili ich pohanskí predchodcovia: po zlate, moci a sláve. Národy už nechceli sa pretekať v láske Božej, ale v pýche a moci. V Európe prví nádherou a mocou blysli sa Angličania, za nimi Francúzi, potom Rusi, Nemci atď. Prirodzená vec, že výbojný aziatský kmeň Maďari nechceli ostať pozadu. I oni sa chceli ukázať veľkými, mocnými a slávnymi. Rozumie sa, pritom nebrali ohľad na ostatné nemaďarské národy Uhorska. Slovákov, Rumunov, Srbov,

Chorvátov, Talianov – všetkých by boli najradšej razom vyhlásili za Maďarov, len aby sa mohli v cudzine pýšiť cudzím perím.

Vo svete sa hlásala sloboda, rovnosť a Slováci práve v ten čas, keď „bil zvon slobody“, mali biedne zahynúť? To nie. Najlepší synovia národa slovenského po dlhých a dôkladných poradách uznali za potrebné zvolať do Turčianskeho Sv. Martina celý národ, jeho najlepšie mozgy a rozumy a z tohto národného zhromaždenia zavolať celému svetu, že v Uhorsku nebývajú len Maďari, ale že je v ňom väčšina nemaďarská, a že keď iným národom svet dáva slobodu a rovnosť, prečo by ju nemohli dostať aj Slováci, ktorí ju mali už za čias svojich dávnych a mocných veľkomoravských kniežat. Vtedy, keď sa hlásili o svoje práva Taliani, Rumuni, Srbi, Chorváti, museli prehovoriť mužne a jasne aj Slováci. A slovenské memorandum z r. 1861 je práve táto reč Slovákov, nie azda len k maďarskej vláde, ale k celej svetovej a najmä európskej verejnosti. Slovenské memorandum bolo veľké zahriaknutie Maďarov a vydanie svedectva o tom, že tzv. Horné Uhorsko je slovenské.

Veľký a neoceniteľný význam memoranda spočíva v tom, že práve vtedy, keď duchovní správcovia a majstri Európy spisovali všetkých živých, Slováci nezaspali a nedali sa zapísať za mŕtvych, ale veľmi čestne a sebavedome vyznali pred celým svetom, že žijú, chcú žiť a žiadajú všetko, čo pre žitie treba. Tým dali základ modernému slovenskému právu. A od tých čias slovenské memorandum sa stalo fundamentom všetkých potomných slovenských programov. V pravý čas a na pravom mieste Slováci prehovorili pred súdom a rozhodujúcim miestom Európy. Dostali slovo. Preto dnes Matica slovenská učí o tomto významnom čine všetkých svojich členov a Slovákov vôbec, aby sa toho slova nevzdávali, ale aby sme sa z neho snažili ťažiť všetci čím najväčší úžitok, a ten je: aby sme zostali ako národ pri živote, keď sme prekonalí už viac ako storočia.

Pred tisíc rokmi mali naši otcovia mocnú krajinu: Veľkú Moravu. Tisíc rokov sme pracovali v tichosti a pokore na záchrane svojich duší. Teraz musíme ukázať celému svetu, že to všetko nebolo márne, lebo v národe slovenskom doniesli a zachovali sme ľudstvu také krásy a hodnoty, že nám ich „svety závidieť môžu“. Čo bolo dosiaľ, to všetko je len predohra, príprava. Žiť začíname až teraz. A naše odbory pri 75. oslavách memoranda toto všetko takto musia vysvetľovať nášmu ľudu, aby nielen inteligenti a málo vyvolencov, ale všetci Slováci vedeli, že teraz na nás Slovákov prichodí rad doniesť svetu niečo veľkého a užitočného. Dať Europe hodnoty za to, že nás v časoch memorandových vypočula a tak umožnila život.

Pamiatka memoranda z r. 1861 je nie slávnosť ako slávnosť, ale veľké vyzvanie Slovákov na rozvinutie toho, čo v nich veľkého drieme. Zobúdzanie slovenského tvorivého ducha, veľkej sily, génia slovenského národa.

(Slovensko, 1936 – 37, s. 11 – 12)

Michal Potocký **Prečo vymierame?**

Prednosta bratislavskej detskej kliniky univ. prof. Dr. A. J. Chura vydal knihu „Slovensko bez dorastu“. V knihe upozorňuje na povážlivý zjav stále väčšieho klesania pôrodov. Pre budúcnosť nášho štátu a nášho národa nie je to nič potešiteľného. Od r. 1921 klesla pôrodnosť asi o 19 %, kým roku 1900 na 1000 obyvateľov ročne pribudlo 39 narodených, r. 1935 už len 24. Toto sú iste smutné dáta pre náš národ, ale aj pre náš celý štát!

*

Som v liptovských horách na oddychu. Stojím na vysokej skale a dívam sa na lúky, kde ľudia hrabú seno. Starším pomáhajú aj malé deti. Je ich tu hodne. Pod malými „štálmi“ (seníkmi) visí plachta a v nej sa hojdá dieťaťko. Zídem do malej dedinky a tu tiež detí dosť. Príde mi na um kniha p. prof. Churu. Reku, keby tu bol, iste by tak nepísal. Že vraj vymierame? Aspoň tak hovorí štatistika. A tu toľko detí!

A predsa vymierame! Prof. Chura má pravdu! Veď preštudoval celé Slovensko. Spomínaná dedinka tvorí šťastlivú výnimku. Patrí k tým slovenským dedinkám, ktoré dávajú národu nádej, že ešte celkom nevymrieme.

Hovorí sa o všelijakých príčinách depopulácie, ale na najhlbšiu príčinu sa veľmi často zabúda. Hovorí sa o kríze, o nezdravých spoločenských pomeroch, o chorobách, ale zabúda sa na to, že najhlavnejšou príčinou depopulácie je úpadok mravného života.

Ludskosť bez duchovných hodnôt nemôže sa rozvíjať. Národ bez vyšších ideálov nemôže zdravo rásť a rozmnožovať sa. Materializmus človeka celkom zotročí. Hmotár sa stane bezcitným, padne pod nerozumné zviera. Kto ubíja prírodný zákon, ktorý vstúpil sám Stvoriteľ do ľudského srdca, tomu ostáva len prázdna, surová hmota, zem, hlina, prach, popol, smrť.

Výchova dietok žiada obeť, odriekanie sa, námahu. Kto má rád iba vlastnú pohodlnosť, ten sa nebude starať o deti. Kto hľadá iba príjemnosť v živote, pomaly sa utopí v nej a stane sa neschopným pre tvorivý život, pre boj, pre rozvoj. Stratí zmysel pre spoločné, všeludské dobro.

Žalovali sa na to už naši prední národovci ako L. Štúr a Vajanský. Vajanský vyhlásil: Národ bez žertvy nemôže sa vzchopiť. A tým menej rozvíjať sa a zveľaďovať.

Preto keď chceme, aby sme rástli, pestujme kultúru ducha. Neubíjajme v národe mravný, duchovný život. Odstráňme všetko, čo hatí náš rozvoj. Dajme nášmu národu 100 % kresťanstvo a nebojme sa, že zahynieme. Nehrajme sa na slepú babu. Nijaké „moderné“ spôsoby a teórie nenahradia Božský zákon vštepený do tvorstva.

Škoda si lámať hlavu nad tým, ako pomôcť ľudskosti, keď sa nechcem vrátiť k tým najzdravším zásadám kresťanskej mravnosti. Otvorme národu žriedla nadprirodzenej pravdy a krásy, odstráňme prekážky, ktoré ho hatia vyšvihnúť sa k nebeským výškam, a bude sa vzmáhať.

Starajme sa, aby sa zdravý, kresťanský, mravný zákon uplatňoval v našom zákonodarstve. Nech je rodina chránená zákonmi. V Taliansku sa napr. dôsledne uplatňuje zákon, podľa ktorého pri obsadzovaní miest, keď sú iné podmienky rovnaké, majú prednosť otcovia s veľkou rodinou a ženáci zas pred slobodnými.

Pravda je, že veľkou príčinou vymierania ľudí je chudoba, nezdravé sociálne pomery, ale najhlavnejšou ostane vždy nemravnosť života, morálka veľmi povrchno chápaná. Vyššie spomínaná dedinka je jedna z príkladných katolíckych dedín na Slovensku, nuž nič divného, že tam ľudia aj pri chudobe vychovávajú mládež, nádej národa.

(Slovensko, 1936 – 37, s. 216 – 217)

Fero Paniak

T. G. M.

Veľký belgický spisovateľ M. Maeterlinck hovorí, že len dokončená robota, dokonané dielo je niečím. „Nedokončené nie je ničím.“

Dnes, keď životná púť T. G. Masaryka sa skončila a môžeme sa zamyslieť nad jeho celým životom, vidíme, že bol človekom, ktorý to, čo začal, aj dokončil.

Len veľmi malému počtu ľudí dostáva sa takého veľkého šťastia. Veď začať a dokončiť veľké dielo znamená niečo stvoriť. A táto tvorba vyžaduje predpoklady nielen od svojho tvorcu, ale aj od času a prostredia. U Masaryka sa všetky tieto predpoklady stretly.

Ako človek obdarený bol všetkým, a nadovšetko zdravím. Prípravu pre život dostal jedinečnú. Ako dieťa a ako chlapec vyrástol na dedine. Tam vo voľnej prírode, medzi nebom a zemou a pod dozorom svojej drahej matky, ktorú až do smrti neprestal milovať a spomínať, zažil také krásne detstvo, že toto obdobie života môžeme

právom pokladať za skutočný základ celého jeho ďalšieho vývinu a stať o tom napísanú za najkrajšiu zo všetkých jeho písomných pozostalostí.

Po tom idylickom detstve začína sa jeho veľmi ťažký život. Je učňom. Prežíva na vlastnej koži, čo je to byť robotníkom. Ale šťastie ho neopúšťa. Dostáva sa do škôl, ktoré potom už viac neopustí. Lenže nebol by tým, čím je, keby tých poznatkov, ktorými ho školy obdarili, nevyužil tak, ako to vie len náš sedliak:

Keď som už tu, tak teraz už musím z toho niečo mať. Masaryk tie školy dôkladne prešiel. Stal sa učiteľom, z učiteľa profesorom. Otvoril sa pred ním svet.

Z Viedne, kde bol univerzitným docentom, videl znamenia nielen pod rodný Devín, ale do celého sveta, najmä do Európy. On, človek z vidieka, zo zdravého sveta, dedinčan, videl okolo seba zmláňaný mestský svet. A tento zunovaný a vyžitý svet vládol a panoval nad dobrým, zdravým svetom dedinským, ktorého on bol synom!?

Veru mu nebolo treba dva razy hovoriť, že by to malo byť v tom svete obrátene: my zdraví budeme poriadky robiť, a nie vy, ktorí sa strieľate od skazenosti.

Dal sa preto do politiky, aby dostal do rúk moc, keďže učenosť už mal. Ale tu narazil na veľmi tvrdý oriešok. Politika je huncútske remeslo. Tam aj dobrého chlapa raz-dva zomelú. Ba ak ťa nemelú cudzí, začnú ťa mlieť svoji. A po čase i veľmi šikovný a veľmi tvrdý predsa len napokon podľahne.

No keď je núdza najväčšia, pomoc božia najbližšia. Masaryk nebol len obyčajným človekom, už dnes dejiny ukazujú, že tam, kde stál, stáť musel. Veľký človek patrí do veľkých časov. Všetky jeho snaženia boli by vyšli nanivoč, keby nebola prišla pohroma shora. Strhla sa svetová vojna, a tu Masaryk ukázal sa ozajstným majstrom. Vedel českú vec a popri nej i našu tak postaviť, že dňa 21. septembra 1937, keď sme ho odprevádzali na večnosť, sklonily sa pred ním nielen zástavy vlastnej už armády a špalierom mu stály nesmierne masy vďačného občianstva, ale za jeho rakvou kráčali s obnaženou hlavou aj zástupcovia tých pánov, ktorí nám ešte pred dvadsiatimi rokmi tak nespravodlivo a nežičlivo vládli. A keď sme tento nezabudnuteľný obrázok videli, zdalo sa nám, že to nie Masaryk, ale sama história kráča kráľovskou metropolou.

Len básnik, ktorý má dar vidieť tajomstvá takýchto chvíľ, vedel by nám povedať, prečo v tento čas Praha bola taká zvláštna. Prečo takými nevýslovne vážnymi sa nám zdali ešte raz na rozlúčku sídené šíky legionárov?

Odchádzal navždy ten, čo zvíťazil v znamení hesla: Pravda víťazí, a dal takto nášmu novému štátu za základ absolútnu hodnotu, teda postavil nový štátny útvar na tie isté základy, na aké postavili svoje ríše najslávnejší panovníci Európy.

Na večných hodnotách zbudovali svoje štáty aj sv. Václav, sv. Ľudovít, sv. Štefan. Na kráľovský palác vo Viedni tiež napísali: „Spravodlivosť je základom štátov!“ A práve pohreb prvého prezidenta samostatnej Československej republiky pripomenul celému svetu, že s tou spravodlivosťou je to smrteľne vážne. Ak sa ona stratí, stratí sa základ štátu a štát padne.

Prezident Masaryk sa o tejto veľkej múdrosti presvedčil *a idúc i ostatný raz po medzi svojich, volal im do duše neklamný odkaz dejín: Keby ste každému nedali, čo mu patrí, keby ste nevládli spravodlivejšie ako tí, ktorých som premohol a musel odstrániť, koleso historie sa obráti a vy padnete strašnejšie, ako padli naši utlačovatelia, lebo pravda víťazí!*“

(Slovensko, 1937 – 38, s. 2 – 3)

M. Vážan

Historický október

V krajine, ktorú my Slováci obývame, mesiac október je akýmsi vyvrcholením jesene. A od 1918. roku môžeme tento požehnaný pre nás mesiac nazvať vyvrcholením našich slovenských dejín.

27. októbra 1907 tiekla v Ružomberku nevinná slovenská krv. 28. októbra 1918 bol vyhlásený samostatný československý štát v Prahe. Dňa 30. októbra 1918 bola vynesená „Deklarácia slovenského národa“ v Turčianskom Sv. Martine.

Tieto tri októbrové dáta akoby zhrňovali v sebe všetky ostatné, ktoré ich predchádzali.

Október stal sa nám érou. Kameňom, najväčším pomníkom na rozhraní časov, pri ktorom každý rok sa musíme zastaviť a porozmýšľať. Ozaj zvláštna symbolika a hodno sa nad ňou zamyslieť.

Každý rok v tie isté dni, na tých istých miestach pripomínáme si tie isté dejinné chvíle, a predsa každý rok hovoríme si vždy nové a nové veci. Časový odstup, ten čarodejný lekár, utišuje v nás to veľké a pochopiteľné rozrušenie a dáva nám možnosť pozrieť i na najpohňutejšie chvíle celkom spokojne.

Dnes už sa nám nezdá, že nám to, čo máme, spadlo do úst ako pečený holub.

Možno, že mnohým tieto riadky budú sa zdať zveličené. No keby každé naše mesto malo riadnu knižnicu a mohli ste si prelistovať zviazané ročníky našich novín, veru miestami by ste sa aj zasmiali. Dnes zdá sa nám, že v takéto veľké chvíle prestane pracovať mozog a dvojnásobne bije srdce.

Všetko má svoj čas. I radosť bola na mieste. No na mieste bolo aj nezostať sedieť na vavrínoch, ale v začatom diele pokračovať.

Mnohí sa zarmútili, ba azda aj pohoršili, že rozradostené tváre prijali zas výraz robotný. Večne oslavovať by bolo nebezpečné.

Pád Rakúsko-Uhorska a vznik československého štátu treba chápať ako nezvratnú skutočnosť, výsledok dlhého historického vývinu.

Je svrchovaný čas, aby sme si napravili naše národné svedomie. Sme natoľko osobní a osobníckarski, že zabúdame na prácu tých, čo boli pred nami, nehovoriac o tých, čo ešte len prídu. Ťažko je súdiť. Bolo by veľkým hriechom čo i len v mysli byť nevďačným. No jednako náš historický október musíme zapínať do veľkej reťaze dejinných príčin a následkov. Čím širší bude rámec, do ktorého umiestnime naše najpohnutejšie národné chvíle, tým istejšie bude naše národné svedomie. A musíme všetko vynaložiť, len aby čím skôr toto národné svedomie sa utužilo. Ináč by sme sa dostali do veľkého rozporu s vlastnými dejinami. Naši spisovatelia, básnici, umelci i učitelia kriesili v nás národné povedomie celé roky. Kriesili ho vtedy, keď nás už bolo len ozaj málo. V dnešný čas, v ktorom prevládajú materialistické zásady, by nás nebolo ani toľko.

Tohto si bol iste vedomý Šafárik, keď povedal, že zo všetkých síl najväčšia je sila mravná. Tú môžeme mať všetci v takej miere, v akej budeme schopní ju prijať. Veľký náš zástanca Scotus Viator, ako nepredpojatý pozorovateľ a človek, až z ďalekého Škótska vidí v Slovákoch čosi veľkého a nádejného. To isté, čo videl a ospieval náš nesmrteľný Andrej Sládkovič. Nesmieme preto sklamať ani svet, ani seba. A veľké októbrové dni musia nám slúžiť na to, aby sme sa nedali zastaviť na ceste víťaznej ničím, ani samým víťazstvom nie. Pretože svedomie naše je ešte nespokojné, a kým nebude spokojné, my spokojní byť nemôžeme. Táto naša nespokojnosť je dar. Túžba po dokonalosti. A z nej sa musí zrodiť to, „čo nám svety závidieť budú“.

(*Slovensko*, 1937 – 38, s. 16)

Slovenská Amerika sa hýbe

Prichodí sa nám zamyslieť nad výsledkami cesty našej delegácie po USA. Keď prezeráme nahromadený materiál, triedime ho a ceníme jednu po druhej všetky udalosti a myšlienky súvisiace s matičnou cestou do Ameriky, nemôžeme radosťou nevykriknúť. Čo všetko krásneho a pre slovenskú vec užitočného sa od cesty našich delegátov povedalo, napísalo, vykonalo, a to nielen v samých Spojených štátoch, ale aj u nás doma.

Bolo by dobre, keby naši americkí krajanovia pokúsili sa zozbierať nielen korešpondenciu, ale aj všetky novinárske články, či už po slovensky alebo po anglicky napísané, alebo brožúry a knižočky vydané pri príležitosti matičnej cesty do Ameriky. Kresby, fotografie, filmy a vôbec všetok materiál vzťahujúci sa na zájazd, a keď v lete Matica slovenská usporiada veľkú jubilejnú výstavu, mali by príležitosť aj naši Slováci doma vidieť, čo predstavuje a čo sľubného v sebe skrýva naša americká Slovač. Amerika – tá zem vábna, ako ju básnická duša slovenská nazvala, musela by sa tu blysnúť v svojej sile a kráse.

Je nám veľkým potešením, keď môžeme čítať v Osadných Hlasoch zo dňa 1. októbra 1937: „Keby konvencia Nár. Slov. Spolku nebola vykonala nič iné ako to, že dala iným organizáciám pekný, nasledovania hodný príklad vo veci uskutočnenia plánu Matice slovenskej, i tak vykonala mnoho. Pravda, okrem svojich čisto organizačných problémov venovala pozornosť mnohým iným veciam a medzi nimi aj plánu Matice slovenskej. Nielen že odhlasovala na plán podporu v sume \$ 2 000 z národného fondu, ale nariadila svojmu budúcemu úradu, aby zvolal poradu hl. úradníkov ostatných slov. organizácií a vynesla sa získať kooperáciu všetkých s cieľom uskutočnenia tej veci. Národný Slov. Spolok týmto zachoval si svoje národné prvenstvo, a keď ten ukázal taký pekný čin, o koľko viac by mali teraz ukázať ostatné slov. organizácie, ktoré si finančne lepšie stoja, ktoré nemajú toľko vnútorných problémov a ktoré nie sú tak vyčerpané a vysilené, ako je NSS. Ak NSS – a Matica slovenská – nájde porozumenia u ostatných slov. organizácií, plán Matice slovenskej sa uskutoční a znamená bude ohromne mnoho na predĺženie slov. života v Amerike, ba i na predĺženie života našich slov. organizácií v Amerike.“

Osadné Hlasy pekne vystihli myšlienku. Matica slovenská nemá nijakých iných úmyslov okrem tohto: nadviazať styky s našimi americkými kultúrnymi organizáciami, lenže nielen na papieri alebo salónnym spôsobom. Matica slovenská chce uskutočniť živú výmenu ľudí. Chce zapojiť slovenskú Ameriku do nášho slovenského života ako živú časť slovenského kultúrneho celku. Na poli kultúry ani vzdialenosť, ani iné ťažkosti technického rázu nesmú byť prekážkou. Ide o duchovný život, ide o kultúru, no a tam sme si všetci na celej zemeguli najbližší. Ide len o to, aby sme to životom prejavili.

No a keď sa z tohto hľadiska dívame na naše plány, vidím, že sa ony veľmi pekne uskutočňujú. Amerika nielen že pracuje v svojich odboroch, ale Amerika od návštevy Matice slovenskej stáva sa predmetom náruživých debát tam i doma. Dnes o našich Amerikánoch beží film po celom Slovensku každý večer v inom mestečku.

Delegáti prešli krížom-krážom celé Slovensko a porozprávali tu doma našim, aké je to tam za morom.

Bolo by smiešne chápať naše riadky v tom zmysle, že matičná delegácia objavila našu Ameriku. Až takí naivní nie sme. Ale nie sme ani takí naivní, aby sme si dali odškriepiť zásluhu, že Matica prvá, prostredníctvom svojich 200 miestnych odborov, ktoré na slovenskom vidieku má, rozšírila záujem o nadviazanie praktických, ozajstných, živých stykov do vrstiev, kde predtým by bolo bývalo zbytočné hovoriť o ďalekosiahlom význame amerických Slovákov.

Matica slovenská prikrčila k veci. I keď bez veľkej parády. A dnes sa o zblížovaní a zapojovaní amerických Slovákov do nášho života hovorí a hovoriť musí. O tejto veci popísali sa za posledné 2 roky folianty papieru. Vyjdú knihy, šla do Ameriky delegácia svätovojeťská a niet príčiny nedúfať, že tento ruch by prestal. Matica slovenská na svojom poslednom výborovom zasadnutí ústami svojho správcu, nášho drahého baťka Škultétyho, vyslovila veľkú radosť nad tým, čo spravil Národný slovenský spolok, a je presvedčená, že dobre mienená slovenská vec môže sa len dobre skončiť. Americkí Slováci sú postavení pred alternatívu uskutočniť plán Matice slovenskej, prijať jej návrhu na zapojenie sa do života slovenského, alebo nie. Nad touto otázkou možno i treba si lámať hlavu. Treba byť opatrnými, treba byť múdrymi. Matica slovenská túto opatrnosť a rozvahu zo strany našich drahých bratov a sestier amerických len víta. Oni majú v mnohých veciach viac životných skúseností, no isté a nad slnko jasnejšie je, že na otázku Matice a na jej návrhy nemožno povedať: Nie. Keby americkí Slováci povedali, že nechcú stvoriť systém, ktorý by zabezpečoval riadne a živé styky so svojimi tu pod Tatrami, tak by dokázali to, čo dokázať nesmú a nechcú, alebo že Slovenska – dedičstva otcov – sa zriekajú, alebo že v nich už slovenské srdce prestalo biť. No a kto našich tam za morom pozná, ten vie, že čím to srdce je ďalej od tých rodných polí, od tých rodných domov a záhumní, tým väčšmi za nimi clivie. Matica slovenská sa o toto nebojí ani báť nemusí. Dobrá vec sa sama prebije k životu. Život je najväčší pán a on dáva Matici za pravdu, bo uzná každý, že po novinách sa píše, zvolávajú sa medzispolkové porady, otvárajú sa matičné bibliotéky, chodia návštevy, ba doma sa aj o matičnú cestu s českými novínami súdime a spory vyhrávame; píšú sa knihy; v srdciach slovenských horí túžba privábiť z „tej zeme vábnej“ sem tie sily, ktoré nám tu na Slovensku a v Republike chýbajú. No a či to už nie je život? Áno. Slovenská Amerika sa hýbe.

F.p.

(*Slovensko*, 1937 – 38, s. 30 – 33)

Február 1976

„VIGILATE ET ORATE...“ (Mt 14,38)

Reverendi in Xto fratres!

Po úspešnom završení svätého jubilejného roku musíme bedliť a modliť sa, aby to, čo sa vo svätom jubileu zasialo, prinieslo požehnanú úrodu. Takáto je vôľa nášho najvyššieho pastiera Sv. Otca Pavla VI. a tiež aj našich najdôst. biskupov a ordinárov adresovaná predovšetkým nám kňazom, ale aj celému Božiemu ľudu v ich viačnom pastierskom liste.

Kristus, náš vodca z nešťastia a biedy

Naši najdôst. otcovia biskupi a ordinári kladú nám na srdce, že Ježiš je východisko „zo základného nešťastia“. Dávajú nám dnešným to isté heslo ako ich predchodcovia blahej pamäti, keď posielali našich veriacich na Eucharistický kongres do Prahy v r. 1935: „Kristus – náš vodca z nešťastia a biedy.“ Netreba na týchto slovách nič meniť, iba ak zdôrazniť s Pavlom Jozefom Šafárikom (ktorého meno nesie univerzita v Košiciach): „Zo všetkých síl najväčšia sila je mravná.“ No a my kňazi Kristovi ako učители mravnosti toto najlepšie rozumieme a do celého sveta voláme: „Zo všetkých bied najväčšia bieda je mravná.“ V tejto biede topí sa dnes celý svet. Preto sa nám treba väčšmi ako inokedy utiekať k tomu Božiemu Zástancovi a spájať sa s ním. Uveriť jeho slovám: „Vigilate et orate...“ i slovám jeho najväčších dvoch apoštolov sv. Petra a Pavla: „Bedlivo sa modlite!“ (1 Petr 4,8) A svätý Pavol ešte bližšie určuje: „Neprestajne sa modlite!“ (1 Sol 5,16) Tieto citáty sú slová zákona, slová Boha živého. Máme ich teda poslúchať viac ako ľudí. A utešuje nás Žalm 118: „Lex Domini perfecta, recreans animam... Zákon Boží je dokonalý a občerstvuje dušu.“ A nie je tak, ako sa v Žalme 93 hovorí o nespravodlivom súde: „Tribunal iniquum,“ ktorý „sub specie legis... pod maskou zákona“ „vexationes creat... trápi a sužuje ľud“. Túto reč Božiu musíme predovšetkým my kňazi dobre rozumieť a o modlitbe ako takej častejšie uvažovať, ísť až na jej koreň.

Novšie chápanie meditácie

Poviete, že v tomto smere ťažko nájsť ešte čosi nového a tiež že sme tejto téme venovali už viac ako rok. To je pravda. Lenže ako Boh je nevyčerpatelný, tak je nevyčerpatelná aj cesta, ktorá k nemu vedie. Zostáva otvorenou, poskytuje vždy nové možnosti a prekvapenia.

Jeden z najnovších bádateľov o modlitbe Gustáv Thils, ktorého knihu „La Sainte-
té chrétienne“ naši mladší spolubratia poznajú, charakterizuje meditáciu v športovej reči ako prvý polčas. Druhý polčas bola by už modlitba. Teda ten prvý polčas, to by bol

štart, to znamená predohry, pripomenúť si punkta a cieľ meditácie. Toto je činnosť pamäti. Nasleduje analýza obsahu jednotlivých slov a výrokov Pánových, porovnávanie a aplikácia na rozličné naše zážitky a skúsenosti, až kým sa takto pomaly dostane od viditeľného k neviditeľnému. Toto je zasa činnosť prevažne rozumu. Teraz začíname v duchu a pravde bez zmyslovosti. Otvárajú sa nám nové obzory. Duša pociťuje čosi oslobodzujúceho. Začína magnificare a spiritus exultare in Deo salutari. Teraz sme už v tom druhom polčase, ktorý Thils volá „modlitbou“. Takže podľa neho meditáciou začíname a modlitbou končíme. Takto to robieval sv. Bernard. A ešte nebol spokojný. Vždy, keď išiel po schodoch, hovorieval si: „Bernard, Bernard, ad quid venisti... Bernard, Bernard, načo si sem prišiel (do kláštora).“

My, pravda, nie sme mnísi. Ale keď nemám nič z Bernarda, rozhodne musím mať niečo zo sv. Jána Vianney, farára z Ars, môjho patróna, ktorý svojou horlivosťou a vytrvalosťou, sebazaprením a mŕtvením prevýšil nejedného mnícha.

Reč mystikov – „Non alta sapere“ (Rim 11,20)

„Láska Božia totiž pracuje v človeku úmerne k láske, ktorou my oranti milujeme Boha a – nie inak – Boh sa nám dáva natoľko, nakoľko sa mu aj my oddávame, čiže nakoľko mu spravíme miesto v našom srdci.“ A ten predvianočný zvyk v niektorých našich dedinách, hľadať prístrešie pre Sv. Rodinu, vedela by doceniť iba taká sv. Tereza. To by tak zodpovedalo karmelitánskej duchovnosti, ktorá učí, že sa duša musí úplne vyzliecť zo všetkého zmyslového, z predstáv, aby sme sa stali duchom a nachádzali Boha v seba samých (Le vray esprit du Carmel, chap. 11, 19 – Jean de Saint-Samson). Treba žiť len z viery (Effusion de l'homme envers Dieu, chap. 3, 765).

A práve ako zavrhuje zmyslovosť, takisto zavrhuje aj mnohosť. Narieka nad rozptýlenosťou navonok (extravertnosť), roztržitosťou, nesústredenosťou, mnohosťou, zatiaľ čo celým svojím založením treba vyústiť do Jedného, do transcendentna (presažnosti), do začiatku a konca bytia... Boha. Strediskom duše je Boh.

Takto hovoria francúzski karmelitáni – synovia sv. Jána z Kríža. Idú až tak ďaleko, že tvrdia, že iba láska môže pomôcť poznávať Boha omilostenému (a la créature divinisée).

Nadobudnutá (nevliata) veda-poznanie je iba tmou pri poznávaní Boha. V neznalosti, ktorá presahuje všetku znalosť (dans une connaissance qui dépasse toute connaissance). Prečo by sme však chodili ku kováčikovi, keď môžeme počuť samého kováča. Čujme samotného sv. Jána z Kríža: „Boh učí dušu tajomným spôsobom, ktorý duša nepozná. A preto niektorí učitelia duchovného života vyjadrujú sa takto – rozumiem nerozumením – a k Bohu sa blíži duša skôr, ktorá nerozumie, ako tá,

čo rozumie. Dôjsť k Bohu znamená ísť bez toho, že by sa rozumelo, a chcieť skôr nerozumieť.“ (Výstup na Karmel, 2,8, s. 100)

Sestričky sa modlia

Toto nám všetkým pripomína časy, keď naše rehoľné sestry, hoci nevedeli latinsky, modlievali sa oficiom po latinsky. Lutovali sme ich. Lenže po tomto, čo sme práve citovali, ak sa s láskou modlili, vymodlili možno viac ako my, čo sme latinčinu ovládali. Preto mladí kňazi nesmú zúfať, ale dúfať v nevyspytateľnú moc a dobrotu Božiu, aj keby z breviára všetko neporozumeli.

Hlboké korene zbožnosti nášho ľudu

Teraz však zostúpme z tejto karmelitánskej duchovnej výšky do našich zblatených farností. Skoro v každom našom kostole nájdeme sochu sv. Terezy alebo v domácnostiach jej obrázok, čerstvé kvety a horiace sviece pred jej sochou a toto všetko by naznačovalo, že medzi nami žijú duše, ktoré sú spriaznené s jej duchom. Medzi našimi kňazmi je mnoho ctiteľov sv. Terezy. Naše krásne ľudové kostolné piesne nasvedčujú tomu, že naši predkovia poznávali Boha tou vyššie citovanou karmelitánskou duchovnosťou, t. znamená láskou a bolesťou, to, čo sme sa my učili na teológii. Naši laici by najradšej čítali sv. otcov. Takéto skúsenosti upozorňujú na veľkú náročnosť našich veriacich dnes a tým viac zajtra, lebo veď počúvajú reči samotného Sv. Otca. Veriaci živej a vyskúšanej viery meditujú, čítajú Písmo Sv. a chcú mať záživnú duchovnú stravu. Ňou sú homílie sv. otcov, naozaj živé slová. „Verbo Dei coeli firmati sunt... slovom Božím sú upevnené nebesia“ (Ž 32,6), tým viac náš život, najmä náš kňazský život. Prestal by som byť trstinou vetrom sa klátiacou. Opieral by som sa o toho, ktorého všetko poslúcha. A keď sv. Peter vo svojom prvom liste prikazuje: „Bedlivo sa modlite“ (v ekumenickom francúzskom preklade je to vyjadrené takto: Soyez donc sages et sobres en vue de la prière), tým chce povedať, že vedieť sa modliť je čosi veľkého a naozaj východiskom z každej biedy. Toto bol vždy obsah homílií našich svätých otcov. Takto zrozumiteľne, ale na mystickej úrovni kázal sv. Ján Vianney. Meditoval slovo Božie. A toto slovo Božie stávalo sa jeho vlastným slovom. Z jeho farníkov, ktorí kedysi chodievali do krčiem, stali sa triezvi ľudia, ktorí uverili, že naším nepriateľom je sám diabol, ktorý ako lev ručiaci obchádza, koho by zožral. A proti tomuto nebezpečenstvu pomáha iba viera...

A preto teraz v nasledujúcej chvíľke ticha pred bohostánkom pýtajme sa...

Čo spravím

1. Či môj spôsob života a modlitby neotvára cestu sektám, mágii a všelijakým poverám? Kto sa neklania jednému pravému Bohu, klania sa bôžikom a modlám a všetkého sa bojí, ešte aj sám seba.

2. Žijem z viery? Musím sa dávať viac Bohu a menej sebe a svetu. Potom sa zdvihne úroveň mojich kázni a katechéz, obnoví sa autorita, vráti sa prestíž. Svet sa presvedčí: ... že si ma ty poslal.

3. „Lebo o čokoľvek budú prosiť jednomyseľne, dostanú to od môjho Otca, ktorý je na nebesiach...“ (Mt 18,19)

(Po chvíľke ticha nasleduje modlitba „Domine Jesu...“.)

(...) ¹³

Ako si teda vysvetliť, že toľkí akoby necítili Jeho prítomnosť. Odchádzajú atď. Kde teda nájsť prostriedok, povedali by sme akési perpetuum mobile, ktoré by v nás denne vzbudzovalo toho veľkonočného ducha, ducha, ktorý premáha svet (1 Ján 5,4). Na toto sme my ľudia aj kňazi malí. Na túto úlohu sa podobral sám Kristus Pán. To je dielo Božie, Opus Dei, a takto sa dostávame do srdca svätej omše a celej liturgie. Naši starodávni benediktíni, ktorých zakladateľ svätý Otec Benedikt bol nedávno vyhlásený za patróna Európy, už vyše pol storočia sa snažia veriacich získať pre myšlienku dennej Veľkej noci účasťou na svätej omši, a to pre tých, ktorí vládzu a sú zdraví, osobnou prítomnosťou na nej, a pre tých, ktorí nemôžu byť osobne prítomní, iným (hmotným) zaangažovaním. V tejto súvislosti musíme sa hlboko pokloniť nášmu nesmrteľnému A. Radlinskému, ktorého „Nábožné výlevy“ znamenajú v tomto smere (štrnásť vydání je najkrásnejšou odmenou) obdivuhodnú priekopnícku prácu na poli posvätnéj liturgie, a to ešte pred počiatkom liturgického hnutia.

„Iam nil augustius...“

Už nič velebnejšieho nad svätú omšu, hovorí svätý Augustín. V nej je prítomný Kristus. Dáva sa nám priam za pokrm. Ipsius sunt tempora. V nej odpovedá priepasť priepasti... abyssus invocat abyssum. Mystérium fidei zoči voči mystériu iniquitatis. Začlenenie Krista do nášho konkrétneho života a náš konkrétny život do Krista, Per ipsum et cum ipso et in ipso a orácia „Domine Jesu Christe, Filii Dei... qui... per mortem tuam mundum vivificasti... Pane Ježišu Kriste, Synu Boha živého... ktorý si oživil svet svojou smrťou, zbav ma skrze toto presväté Telo...“ jasne dokazuje, že svätá Cirkev pred svätým prijímaním nás priamo ponára do tohto veľkonočného mystéria, aby sme podľa vzoru veľkých kresťanských duší pred každým svojím svätým prijímaním uvedomele Toho, ktorý bol „in figuris praesignatus et cum Isaac immolatus“, prijímali v tomto historicko-mystickom kontexte a takto mohli vyslobodzovať svoju dušu z Egypta hriechu a v duši preletieť svoj Kristom organizovaný

13 Dátum príhovoru nie je známy.

exodus a v mliekom a medom oplývajúcom Kanaáne manducare Dominum – ja, pauper servus et humilis.

Uchvacujúcou krásou svojich katedrál kŕmi široké masy veriacich, aj tých najchudobnejších, ale ešte úchvatnejšie a rovnoprávnejšie nasycuje nás svojou Eucharistiou i liturgiou. Každý, qui potest capere, capiat. „Resurrexi et adhuc tecum sum“ musí ma naplňovať každý deň nevýslovnou radosťou, ktorú veriaci človek bude šíriť okolo seba, radosť, ktorú okrem tohto zmŕtvychvstalého Krista nik dať nemôže.

Gaudium et spes

Po vás túžime, po vás túži každý človek, a preto prv ako sa začne obetovanie, porozmýšľajme chvíľku:

1. či som precítil so svätým Augustínom to jeho „iam nil augustius“, že nestvuje nič chutnejšieho nad svätú omšu,
2. či som sa snažil zdeliť toto tajomstvo z celého srdca svojim veriacim,
3. ako to mienim s tým v budúcnosti.

Ako jediné predsavzatie tejto rekolekcie si pred seba beriem rozmeditovať oráciu „Domine Jesu Christe Filii Dei vivi, qui ex voluntate Patris, cooperante Spiritu Sancto, per mortem tuam mundum vivificasti: libera me per hoc sacrosanctum Corpus et Sanguinem tuum ab omnibus iniquitatibus meis, et universis malis: et fac me tuis semper inhaerere mandatis, et a te numquam separari permissas. Qui...“, aby sa vo mne zahniezdilo toto perpetuum mobile veľkonočného ducha, ktorého miláčik Pánov svätý Ján vyjadril týmito slovami: „... haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra – a naša viera je tým víťazstvom, ktoré premohlo svet.“

Nič iné si neprosme, len tohto veľkonočného ducha denne si v svätej omši obnoviť. Toto nám vypros na Veľkú noc Ty, slávna naša „Sedembolestná“ patrónka. Naši svätí patróni sv. Andrej, sv. Alžbeta, sv. naši mučeníci Košickí, orodujte za nás, za každú našu farnosť i za celú našu diecézu. Amen.

Október 1974

Ri in Xto fratres!

V tento Svätý (Jubilejný) rok, ktorého cieľom je duchovná obnova a zmierenie (renovatio, reconciliatio), začnime toto naše prvé poprázdňinové stretnutie slovom: Ne degeneretis!

V živej reči chcem tým povedať asi toto: Usilujme sa udržať na takej výške, na akej boli generácie pred nami, teda nezakrpatieť, nepodľahnúť podpriemernosti. Veď predošlé generácie kotvia v samotnom Božskom Majstroví, v Jeho apoštoloch, v ich svätých nástupcoch, vo sv. Štefanovi, sv. Cyrilovi a Metodovi atď.

Čo sa nás týka, my sa tesne musíme porovnávať s generáciou, na ktorú i telesne trochu nadväzujeme, a tou by mohli byť P. Pázmány so svojou družinou, ako i Anton Bernolák s poltisickou tovarišov, o ktorých dr. Imrich Kotvan vo svojej 400-stranovej Bibliografii Bernolákovcov z r. 1957 takto sa vyslovuje: „Príslušníci generácie Bernolákovcov, združení od r. 1789 v Slovenskom učennom tovarištvu, a aj ich bezprostrední nasledovníci boli spolutvorcami jedného z najvýznamnejších i najzaujímavejších období našich novovekých dejín... s ďalekosiahlymi dôsledkami národne-kultúrnymi, politickými, ale aj hospodársko-sociálnymi.“ (Ib., s.11)

Všetci dobre viete, že to boli rím. kat. duchovní, z pomedzi ktorých mnohí vysoko vynikli. Tak napr. malženický rodák Alexander Alagovič stal sa záhrebským biskupom a Alexander Rudnay, rodák zo Sv. Kríža nad Váhom, všetky hodnosti ktorého tu čas nedovoľuje vyratúvať, stal sa kardinálom. On bol nielen duchovnou oporou Učeného tovarištva, ale aj štedrým mecénom Bernolákovho veľkého Lexikonu či Slovára. Ale ani ostatní, a to ani jeden z nich nebol podpriemerným človekom. Všetci zanechali po sebe dielo z literatúry, umení alebo vied. Už ako mladý študent pri oslavách Vergília v slávnostnej aule pražského Karolína počúval som chvály na Hollého preklad Eneidy do slovenčiny. Profesor Lányi sa nebál povedať, že Hollého preklad (a to v hexametroch!) miestami prevyšuje Vergiliovho génia.

Ri in Xto fratres, niektorí sa možno i pohoršíte, že od oltára vravím o profánnych veciach.

Robím to preto, lebo chcem poukázať, že tieto generácie pred nami pracovali už v intenciách budúcich koncilov. Predvídali vývoj a mali pravú duchovnosť, povedal by si Doctor Ecclesiae sv. František Saleský. Započúvajte sa len do slov pastorálnej konštitúcie Gaudium et spes: „Nech teda veriaci žijú v čím užšom spojení s ostatnými ľuďmi, s ľuďmi svojej doby, a nech sa usilujú dokonale pochopiť ich zmýšľanie a cítenie prejavujúce sa v kultúre. Nech vedia dať dovedna nové vedecké

poznatky, nové teórie a najnovšie objavy s kresťanským spôsobom života a s kresťanským učením, aby ich nábožnosť a bezúhonnosť držali krok s vedeckým poznáním a ustavičným technickým pokrokom, lebo tak budú môcť všetko hodnotiť a vysvetľovať v úplne kresťanskom zmysle. (62)

Ri in Xto fratres! Až do II. vatikánskeho koncilu za vzorných a najvernejších synov sv. Cirkvi radi sa považovali len tí duchovní, ktorí sa venovali iba oltáru. Venovať niečo zo svojho času vedám a umeniu, vynálezom, športu či turistike sa síce vždy nezatracovalo ani nezakazovalo, ale myslelo sa, že v konečnej bilancii je to stratové, pretože sa to bralo tak, ako sa vraví: „Šuster nech sedí pri svojom banكلي a kopyte.“ No my teraz z povolaných úst a komentárov koncilu čujeme: „Cirkev verejne vyhlasuje svoju solidárnosť so všetkým, čo v Božom stvorenstve je kladné“ a hneď v prvých vetách konštitúcie Radosť a nádej čítame, ako Cirkev tvrdí, že sa cíti úzko spätá s ľudským pokolením a jeho dejinami.

Ri in Xto fratres, celý rok sme meditovali o meditácii. Tak sme sa chceli utvrdiť v tom, čo Xtus Pán povedal ustarostenej Marte, totiž že Mária si vyvolila to jedno potrebné a že to tak má byť.

Keďže prebiehajúci Svätý rok a v ňom vôľa nášho najvyššieho predstaveného a Otca je, aby sme sa obnovili a zmierili, prichodí nám urobiť čosi viac; prichodí nám urobiť serióznejšie predsavzatia, ako je bežný priemer, a to po stránke: 1. teologickoštudijnej, 2. asketicko-morálnej, 3. duchovnej, 4. pastoračnej a či apoštolskej. Preto bolo potrebné ujasniť si základný postoj, totiž že kdekoľvek nás Pán Boh postaví, všade môžeme a máme zohrať pozitívnu úlohu, a že niet pracovného sektora, v ktorom by kresťan nemohol vzdať Bohu chválu. Nuž, s týmto vedomím a s pomocou Ducha Svätého rozkrojme svoje srdcia na štyri štvrtky a do každej z nich sa chlapsky pozrime.

ad 1.: Všetci, a nielen tu prítomní o. profesori musia si uvedomiť, že vysviacou sa štúdium sv. teológie nekončí, ale definitívne začína. Rozhodnutie padlo: Tu es sacerdos in aeternum. To znamená sedieť, študovať a custodia matutina usque ad noctem v zákone Pánovom až do smrti. Všetko, čo sa zjaví, mám si zaobstarať. Pravdaže, nie bezvýznamné veci, ale solídne diela, ktoré prešli svetovou kritikou. Náš veľmi seriózny historik františkán o. Vševlad Gajdoš objavil na pôjde novozámockej fary zoznam Bernolákovej príručnej súkr. knižnice. A náš slávny kňaz a učenec mal nielen latinské, ale všetky cudzojazyčné teologické diela tých čias. Čo máme my? Koľko kníh, najmä teologických, som už tohto roku prečítal alebo aspoň mal v ruke a stránkoval v nich? Založil som si do kartotéky ich titul so stručným obsahom, aby som pri vypracovaní kázni a katechézok mal argumenty po ruke

a nekázal bez argumentov? Ak mám slabý zrak, použijem nahrávku, no informovaný budem! Bolo by však smutné, keby som so slabým zrakom sedel pri televízii, ale pri knihe nie...

ad 2. Názor, že askéza je ustavičné umŕtvovanie a čoraz väčšie sebazaprenie, ako to čítame v pravidlách reholí, dnes už patrí medzi staršie názory. Tomuto skutočnému výroku sv. Ignáca treba správne rozumieť. Ľudia zvyčajne všetko presolia. Podľa ich predstáv kňaz by mal byť bledý, chudý ako trň, nemal by jesť, piť a spávať, len ustavične sa umŕtvať. To je chybná mienka, no kus pravdy jednako našepkáva, a to v tom zmysle, ako nás učí Xtus Pán v podobenstve o Lazárovi a boháčovi. Lazárovi stačilo trpieť a prišiel do neba; boháčovi zas stačilo dobre sa mať tu na zemi, teda jesť, piť, nič nerobiť a – prišiel do pekla. Nad týmto podobenstvom musíme dlho rozmýšľať a jasne poznáme, že nielen kňaz, ale každý veriaci človek musí byť askétom. Do neba vedie len trnistá, krížová cesta. Sapiienti sat. Život sv. farára z Arsus je klasickým príkladom, ako možno účinne zvýšiť návštevnosť kostola a vyhnúť alkohol z farnosti. Tento spôsob asketického života nie je ad libitum, ale ako hovorí svätej pamäti Pius XI. pri príležitosti sviatku sv. Františka Saleského: „Tenentur enim hac lege, ut patet, omnino omnes, nullo excepto.“ (AAS 15/1923, fp 49/35)

Ak kňazi pestujú šport alebo turistiku, tak to je znakom istej pružnosti, istého švihu. Ale keď vidia štadión či už in natura, alebo len na obrazovke, v uchu im vždy musí zaznieť sv. Pavlovo: „Omnes currunt in stadio...“ To znamená, že i šport a turistika je hrivnou, ktorú mi Boh zveril, a ja dobre viem, že musím z nej vyťažiť nové hrivny pre Xta a nie pre svoju zábavu a stratu času. Som tiež virtus, ale v zmysle virtus – čnosť.

ad 3. In spiritualibus, teda zo stránky duchovnej v tomto Sv. roku sa musím sám seba opýtať, koľme som verný v modlitbe? Či po preštudovaní koncilových dokumentov sa aspoň o krôčik prehĺbila moja pobožnosť a tak dôsledne aj moja duchovnosť? Či sa moja meditácia nescvrkáva na akýsi druh duchovného čítania? Či moja modlitba je osobná, vrúcna a vytrvalá? Či som nezabudol, že najmä svätú omšu a breviár sa mám modliť? (Lc 18,1: Oportet semper orare et non deficere.) Či si naplno uvedomujem, aké poklady mi sv. Cirkev v dennom spytovaní svedomia dáva, keď sa dnes priam exaltuje sebakritika? A tiež ako využívam príležitosť ku sv. spovedi a či mám svojho stáleho spovedníka?

ad 4. Napokon i zo stránky svojho apoštolátu a pastoraácie sa v tomto Sv. roku musím vážnejšie zamyslieť.

Keď sa spýtali istého haarlemského černocho, čo si myslí o sestre Andrei zo spoločnosti známej indickej Terézie – zo spoločnosti, ktorá zbiera mŕtvolý a venuje sa umierajúcim –, černoch povedal, že to je najkrajšia monštrancia. A Haarlem je vykričaná štvrť, kam sa beloch neopováži ani vkročiť. Preto si položme aj takéto otázky: Či ľudia majú pocit, akoby videli Pána Ježiša, keď prichádzajú so mnou do styku? Či môj apoštolát nie je zaťažovaný akýmsi druhom novodobého kvietizmu, poetizmu alebo l’art-pour-l’artizmu? Či viem inkarnovať Xtovho ducha v dnešnom živote tak, ako to vedeli robiť bernolákovci? Veď slávny bernolákovec Juraj Fándly Xtovho ducha vniesol do celého národohospodárstva, tak ako ostatní učení tovariši do literatúry, umení a vedy.

Ri in Xto fratres! V konštitúcii Radosť a nádej čítame: „V našich časoch pozorovať hlboké zmeny aj v zriadení národov a v ustanovizniach.“ Sv. Otec, keď ohlasoval tento Sv. rok, schválne použil z Vergília verš: „Magnus ab integro nascitur ordo“ – že na svet prichodí celkom nový poriadok. A my všetci dobre vieme, že brehy Stredozemného mora prestávajú byť centrom svetového diania a arénou súčasného sveta stávajú sa oceány. Pastoralná konštitúcia Radosť a nádej v čl. 73 hovorí doslovne: „Kresťania majú byť kvasom spoločnosti a pretvárať ju vnútornou silou, ktorá vyplýva z evanjelia.“ Takto to pochopili v storočiach pred nami pázmányovci i bernolákovci, a preto sme si dali ako heslo nášho rekolekčného stretnutia slovo „ne degeneretis“, ktorým nás povzbudzovali naši špirituáli, aby sme boli hodnými nástupcami svojich ctihodných predkov a pritom aby sme mali pred očami aj to, že títo naši veľkí predchodcovia nežili vôbec v lepších okolnostiach ako my. Košickí mučeníci sú živým dôkazom toho.

Preto teda tu pred Prevelebnou Sviatosťou oltárnou zamyslime sa teraz a prosme Ducha Svätého, aby nám vnukol, čo máme urobiť po stránke teologic-koštudijnej, čo po stránke asketicko-morálnej a čo po stránke duchovnej i v našom apoštoláte v tomto Sv. roku, keď Sv. Otec apeluje na nás: „Musíme urobiť viac!“ Sine me nihil potestis facere. S Tvojou pomocou, náš Božský Majster, musíme vedieť zvládnuť aj to, čo dnešné historické časy kladú na naše plecia, a preto s našimi sv. patrónmi, so Sedembolestnou Pannou Máriou, našou patrónkou, v tejto svätej omši prosme, aby tieto naše rekolekcie ne boli nadarmo, ale aby v príhodnom čase priniesli hojné ovocie. – Amen.

Marec 1976

De profundis clamavi ad te Domine... (Ps 129)

Reverendi in Xto fratres!

Táto naša dnešná rekolekcia nám padla až do záverečnej fázy Veľkého pôstu. A hoci máme ešte dva dobré týždne do Veľkej noci, v duši akoby sme už čuli slová samotného Ježiša: „Viete, že o dva dni bude Veľká noc a Syna človeka vydajú, aby ho ukrižovali.“ (Mt 26,2)

Po II. vatikánskom koncile slová „vydajú, aby ho ukrižovali“ musíme rozumieť už v zmysle deklarácie *Nostra aetate*, čl. 4. Tam sa jasne hovorí: „Semper tenuit et tenet Ecclesia propter peccata omnium hominum voluntarie passionem suam et mortem immensa caritate obiit, ut omnes salutem consequantur – Cirkev vždy držala a drží, že za hriechy všetkých ľudí dobrovoľne podstúpil svoje umučenie a smrť z nesmiernej lásky, aby všetci boli spasení.“ Teda nesmieme zvalovať vinu za umučenie Kristovo na iných, ale musíme sa kajať všetci podľa množstva a ťarchy spáchaných hriechov a úprimne povedať *mea culpa*, *mea maxima culpa*.

Áno, je čas veľkonočnej sv. spovede. I my kňazi a v prvom rade farári sme predĺženou rukou svojich biskupov, resp. ordinárov. Nesieme zodpovednosť za spásu duší, ktoré nám boli zverené, ale aj za život viery vôbec. Tejto osobitnej zodpovednosti si musíme byť vedomí a veľkonočnú sv. spoveď, ako aj Veľký pôst využiť k hlbšiemu zamysleniu sa nad sebou. Preto sme si túto homíliu zhrnuli pod názov zo 129. žalmu: „De profundis clamavi.“

Siahnime teda do hĺbky nášho sv. povolania, našej vysokej hodnosti a dôstojnosti a s pomocou Božou pozrime sa v tomto milostivom čase do svojho svedomia, menovite do svojho kňazského svedomia. Nech sám Pán Ježiš vezme si nás na examen, tak ako si kedysi vzal Petra, keď mu dal otázku: „Za koho ma pokladáte vy?“ (Mt 16,16) Peter plný Ducha Svätého odpovie: „Ty si Kristus, Syn Boha živého,“ (Mt 16,17) a u sv. Marka: „Ty si Mesiáš.“ (Mk 8,30) Načo Pán Ježiš: „... tebe dám kľúče od kráľovstva nebeského.“ Aby však Petrovi táto sláva a hodnosť neudreli príliš do hlavy, Pán Ježiš zjaví apoštolom, koľko bude treba trpieť, že ho zabijú atď. „Tu si ho vzal Peter nabok a začal ho odhovárať.“ (Mt 16,22) U sv. Marka čítame: „... začal mu dohovárať.“ (Mk 8,33) O čo šlo, vysvitá zo slov Petrových: „Boh uchovaj, Pane, to sa ti nikdy nesmie stať!“ (Mt 16,23)

„Podme a zomrime s ním“

Tieto Tomášove slová Pána Ježiša naplňovali radosťou, ale odhováranie Pána Ježiša od zavŕšenia jeho mesiánskeho poslania, od vykúpenia sveta, je skutočne

satanské. Toto Krista Pána muselo nielen zabolieť, ale jeho tiché a pokorné Srdce rozčúliť a vyprovokovať k ostrej odpovedi: „Ber sa mi z očí, satan!“ (Mt 16,23) Tieto slová Ježišove pokúšali sa vykladači evanjelia všelijako interpretovať, ale vždy nakoniec vyznievajú ako prekliatie na adresu prvého učeníka, ktorý bude oporou Cirkvi. A predsa Peter mu chcel dobre. Chcel ho zachrániť pred mukami a smrťou na kríži. Chcel, aby mohol i naďalej chodiť krížom-krážom po zasľúbenej zemi, tešiť sa z ranných osviežujúcich chvíľ tejto krajiny práve tak, ako aj z horúčavy jej letných dní, aby mohol naďalej ohlasovať svoju tak jedinečne krásnu náuku o láske k Bohu a k bližným, ktorá je tak prepotrebná ľuďom.

My všetci, čo sme tu, iste sa cítime byť kresťanmi. Áno! A či sme pripravení nasledovať Krista a povedať tie isté slová najsamprv sebe samým, svojim pokušeniam, keď nás vábia osobné výhody alebo strašia kríže a muky? A neskazené katolícke svedomie nám vraví: „Iba ten, kto hovorí tak, ako myslí, je jeho učeníkom. Ten, kto nemá odvahu hovoriť pravdu, nie je jeho učeníkom, aj keby sa za takého pokladal. A zasa ten, čo sa nebojí povedať pravdu, je jeho učeníkom, aj keby sa formálne k nemu nehlásil.“

Dodajme si trepezlivosti a dotiahnime myšlienku do konca. Ešte viac svetla nám pri tejto sv. veľkonočnej spovedi dodajú ďalšie slová Krista Pána povedané v tejto súvislosti: „Lebo nechápeš to, čo je Božie, ale iba to, čo je ľudské.“ (Mk 8,33) „Na pohoršenie si mi, lebo nemáš zmyslu pre božské veci, ale iba pre ľudské.“ (Mt 16,23)

Teda Božský Majster berie Petra na zodpovednosť, a to veľmi prísne, pre nedostatok zmyslu pre božské veci. Čo to znamená? Pod pojem božských vecí spadá všetko, čo človeka vedie k Bohu, a to je more vecí. Avšak v tomto našom prípade ide o to, povedali by sme, „jadrové“, to znamená tak milovať a poznať Pána Boha, že sme hotoví zaň zomrieť, a to hoci aj smrťou na kríži, čo pre Žida, ale aj pre každého človeka je najstrašnejšou smrťou a uponižením, aké si len vieme predstaviť. „Exemplum enim dedi vobis... ita et vos faciatis – Dal som vám príklad, aby ste aj vyrobili tak...“ (Jn 13,15) Toto denne opakujeme: „Toto robte na moju pamiatku.“

Našou kňazskou identitou je konsekrácia. Pri vysviacke sa od nás žiada: „... et ut sitis, quod agitis – ... aby ste boli tým, čo robíte.“ A robíme Krista... a to Krista i ukrižovaného a zasluhujeme si titul „dôstojný“ (slovo dôstojný poukazuje na koreň dôjsť, dostať, dokonať, vydržať – consummatum est).

Identita rovná sa opravdivosť

Latinské sacerdos znamená „sacra dare“ a to je náš *raison d'être*. Tento náš *raison d'être*, naše ja, musíme nielen našim veriacim, ale vôbec všetkým ľuďom prezradiť a vysvetliť, aby nám v tomto našom božskom poslaní boli nápomocní a nie

naopak. Veď tým, že dávame svetu tieto božské veci, neváľame ani nezanedbávame to, čo je ľudské, ba naopak, my sme pri výstavbe sveta tí prví, čo plánujú a pripravujú terén a z najvyššej perspektívy vidia komplexne celú stavbu a jej budúcnosť i miesto v celku. Všetko sa rodí v srdci človeka a nám Boh zveril výstavbu a opateru práve tohto srdca. Nám pripadá vždy akosi až zarážajúce, že svet nás chce ako iných, neklerikov, laicky angažovať v nám nerentabilnej laickej práci a tým strašne poškodzovať záujmy kráľovstva Božieho, do ktorého sa máme a chceme všetci dostať. Toto svet laický a tobôž areligiózny nikdy nepochopí, pretože chápe všetko len zvonka. Vidí len omegu. My však vidíme aj alfu a musíme nasledovať Božského Majstra a povedať každému, kto by nás od nášho svätého spasiteľského diela odťahoval alebo prehováral: „Ber sa mi z očí, satan, lebo nerozumieš iba vonkajšok.“ Profunda sú tie neznáme, a v tých práve pláva loď nášho, ale i každého života.

Zamyslime sa na chvíľku pred našim Pánom Ježišom Kristom a pred jeho slávnou Sedembolestnou, našou Patrónkou, našimi blahoslavenými Košickými mučníkmi a pred všetkými ostatnými našimi patrónmi a odpovedajme:

1. Či nie sú moje spovede len zvykové, nepravidelné a skôr horizontálne ako vertikálne? Spovedám sa z hľadiska a z hĺbky svojho povolania?

2. Či pri spytovaní svedomia myslíme na sľub poslušnosti voči Pánu Bohu a predstaveným, ktorí sú jeho zástupcami? Uvedomujem si, že do Božích vecí patrí predovšetkým: sv. omša, sviatosti, kázeň, vyučovanie náboženstva, rozjímanie a modlitba breviára?

3. Rozhodne k nebeským veciam patrí na prvom mieste sľub kňazskej čistoty. Vzorom mi je sv. Ján Vianney.

4. Komfort a pohodlie boli vždy ešte i u pohanov znakom úpadku... (Cf. najslávnejší senátor starovekého Ríma Cato okrajoval repu vlastnými rukami a Marcus Aurélius, filozof na tróne, ktorého légie prenikli až po náš Trenčín a pamäti, ktoré na Pohroní písal, ešte i dnes plní údivu čítame, spával na holej zemi. A keď vládli zhýralé Agripíny a Mesalíny, Rímska ríša sa zrútila pod vlastnou ťar-chou nemravnosti.)

5. Napokon nech sú nám výstrahou slová sv. Jána Vianneya: „Nie, nie námaha padne mi ťažko. Čo ma straší, je vyúčtovanie z môjho farárskeho života. Priateľu, vy neviete, čo to značí z fary predstúpiť pred tvár Božiu.“ Toto povedal sv. Ján z Arsu, náš vzor a patrón. A keby sme nemilovali kríž, čiže nebeské veci, musel by sa nám stáť život krížom.

KOREŠPONDENCIA

V pozostalosti pátra Františka Paňáka SJ, no najmä v archívoch jeho rodinných príslušníkov sa nám uchovalo viacero listov. Predstavujú nám mladého študenta v Levoči i vo Francúzsku, no rovnako vysokoškolačka v Prahe i väzňa. V ďalšej rodinnej korešpondencii sa odкрýva jeho duchovné vedenie, povzbudzovanie k zápasu o väčšiu vnútornú slobodu, ako aj hĺbka, šírka i aktuálnosť jeho intelektuálneho poznania.

Ďakujem rodine pátra Františka Paňáka – Urbanovcom a Majkútovcom – za sprostredkovanie týchto listov a Cyrilovi Urbanovi aj za konzultácie pri úprave poznámok pod čiarou. Časti listov, ktoré obsahujú osobné rodinné záležitosti, sme bez ďalšieho komentára vypustili, čo je naznačené elipsou (...).

V rodine spomínajú na svojho príbuzného ako na priateľského kňaza, ktorému sa nebáli oponovať a on vždy trpezlivo a fundovane vysvetľoval rôzne témy. Neter Klára uvádza: *„Pamätám si len tak okrajovo, keď sme debatovali o Božom stvorení sveta a konfrontovali s naučenými vedomosťami o evolúcii ľudstva, alebo aj vtedy už o islame a mnohoženstve a prediskutovali rôzne smelé a odvážne (aj politické) témy. Ani my ako deti sme nemali nejaké zábrany rozprávať sa s ujom o všetkom možnom. V našej rodine sme si všetci tykali (aj my deti ujovi Ferkovi, tete aj ujovi Urbanovi...), čo nás tak nejako viac zbližovalo a viedlo k spolupatričnosti a otvorenosti, čo nám ale nebránilo úplne rešpektovať dospelých a autority.“*

Bohatá je široká korešpondencia prevažne z obdobia po roku 1989. Dňa 2. decembra 1994 prišiel pátrovi Paňákovi pozdrav s podpisom JUDr. Viera Kolinská. Z New Yorku z koncertného turné doputovala pohľadnica, ktorú podpísali Elena Trnovská, Anikó Butovská, Milka (Vyšné Nemecké), Magda Bodyová, Anka Potoárová (flauta). Pokojné Vianoce priala rodina Komárková etc. Do Geriatrického centra sv. Lukáša doručili pátrovi pozdrav z Dudiniec od Magdalény Kohútovej, z Vatikánu pohľadnicu od rodiny Fábryovej, rovnako z Barcelony od Huberta s rodinou s venovaním *„ste s nami a v našich srdciach“*. V deň mením i k Vianociam mu prichádzali listy a pozdravy od príbuzných i viacerých priateľov. Medzi inými mu písala sestra M. Líma zo Zlatých Moraviec, sestra v Kristu Iveta J. (Rudina), list z Vianoc 1996 je od Márie K., z Prešova s dátumom 17. december 1996 dorazil pozdrav od spolubrata Jozefa SJ: *„Milý otec! Prajem Vám požehnané sviatky a prosím o modlitby.“*

Zaujímavá je aj ďalšia komunikácia a korešpondencia, ktorá nadväzuje na listy pátra Paňáka. Na ilustráciu dovoľm si odcitovať zo životného príbehu istej ženy: *„Vydala som sa za rozvedeného muža (síce pokrsteného katolíka, ale nepraktizujúceho vieru) a cez 20 rokov sme nežili v sviatostnom manželstve. Moji rodičia sa veľmi*

trápili z tohto môjho rozhodnutia a viem, že otec osobne vycestoval do Košíc, aby sa s ním o tom poradil. “Z vyjadrení pátra Paňáka vyplynulo, aby rodičia v rámci možností tolerovali dcérino rozhodnutie, keďže je dospelá a nemôžu jej nič prikazovať či zakázať, situáciu odovzdali do Božích rúk a modlili sa za ňu. Keď sa jej narodilo dieťa, páter Paňák jej rodičom napísal, aby sa za ňu ešte viac modlili: „Predmodlievala sa kedysi za mladi ruženec. Teraz musím/musíme vymodliť to, čo je u ľudí nemožné, u Pána Boha je možné. Nesmieme ochabovať. Musíme mať veľkú dôveru v Božiu dobrotu...“ Príbeh vyústil do vyslúženia sviatostného manželstva. Žena ďalej uviedla, že manžel síce „prešiel si veľkým trápením, ale výsledok je taký, že po duchovnej stránke je z neho dnes úplne iný človek, ktorý aj mňa povzbudzuje vo viere a aj náš spoločný rodinný život prešiel kvalitatívne do inej roviny“.¹

Postavu pátra Paňáka dokresľuje aj živá komunikácia, ktorá sa rozprúdila po tom, čo televízia TV Lux dňa 31. januára 2023 odvysielala reláciu s názvom *František Paňák, apoštol Košíc*.² Životný profil pátra Paňáka oslovil divákov, ktorí sa následne v telefonickú, listovú a mailovú komunikáciu podelili o svoje vnímanie „apoštola Košíc“. V telefonickom rozhovore sme sa dozvedeli, že existuje korešpondencia pátra Paňáka s jeho príbuznými v Argentíne a že jeden z jeho príbuzných bol dokonca konškolákom terajšieho pápeža Františka.

Redakcii TV Lux zaslala list Judita Horňáková³, manželka zosnulého Ondreja Horňáka (1935 – 2014). Pán Horňák spoznal pátra Paňáka v rokoch normalizácie. Niekoľko spomienok naňho si neskôr zaznamenal. Prvá z nich sa viaže k máju 1978, keď ho navštívil s prosbou o udelenie sviatosti pomazania chorých pre svojho svokra JUDr. Rudolfa Brandenbura. „*Pri vyslovení prosby sa na nič nevyhovárал, ale sa hneď spýtal: „Kde stojí auto?“ Keď som mu povedal, že auto nemám, no svokor býva blízko na Krivej 6, tak ma ihneď pohnal k dverám a za necelých 30 minút sme boli na mieste.*“⁴ Nikdy neotálal, keď bolo treba vyslúžiť kajúcnikovi sviatosť zmierenia. Ondrej Horňák spomína na pátra jezuitu aj ako na svojho spovedníka a duchovného vodcu: „*Páter Paňák tvrdil, že len pokoj duše vie vytvoriť silu vôle, ktorá ako náš koordinátor vedomia chráni nás od likvidácie svojou stálosťou. Spomenul, že keď ho väznili vo Valdiciach, mal obrovskú vnútornú radosť, že môže trpieť pre Krista. Nezniesiteľné však bolo to, že človeka obviňovali za to, čo neurobil. Pokladali*

1 AFN, osobná mailová korešpondencia zostavovateľa, október 2018.

2 *Páter František Paňák, apoštol Košíc*. TV Lux, relácia (v)kontexte z 31. januára 2023. [cit. 2023-09-19]. Dostupné na: <https://www.tvlux.sk/archiv/play/_29827>.

3 AFN, list Judity Horňákovovej, 14. február 2023.

4 AFN, text Ondreja Horňáka s názvom Spomienka na pátra Františka Paňáka, jezuitu; z neho pochádzajú aj ďalšie citáty v tomto odseku.

ho za zločinca a podľa toho aj s ním jednali. Povedal, že vôľa a pamäť čistého srdca sú veľkou posilou. (...) Jeho odpovede boli vždy láskavé a kvalifikované. Ich details si už nepamätám, ale ich podstata sa mi dostala priamo do srdca a súčasne aj do podvedomia. “Vo svojich spomienkach zachytil aj iné cenné rady a ponaučenia: „Na moje ťažkosti v práci, ako aj v trénerskej činnosti odpovedal: „Keby vo svete všetko išlo tak, ako by to malo ísť, kresťania by boli najzbytočnejší ľudia na svete!“ V krste sme prebrali na seba kríž Ježiša Krista a máme byť Jeho rukami, nohami, Jeho vedomím dobra, ktoré vykonávame v službe bližným. “ Páter Paňák viedol aj „stretko“ pre dospelých. Raz im položil otázku: Čo daroval Boh človeku a sám to neužíva? Pán Hornák spomína: „Táto otázka nás síce neprekvapila, avšak naše snaživé reakcie nikdy neboli správne. Je to láska, zem, energia? Páterko tieto nápady s úsmevom poprel a dal nám čas na rozmyslenie do ďalšieho stretnutia. Tento októbrový mesiac bol dlhý ako priestupný kalendárny rok, ako doba čakania na odpoveď. Bol aj mojím najdlhším mesiacom čakania, lebo počas celej doby som si nedokázal ani predstaviť, čo Boh má a sám to neužíva. Niekedy nočné zamyslenia, inokedy modlitby či počas adorácií som nad tým premýšľal, no nedokázal som objaviť ani podstatu veci, hoci som si usilovným premýšľaním precvičoval mozgové závitky, aby som to uhádol. Bolo to moje skutočné obdobie očakávania na ďalšie stretnutie, aby som spoznal odpoveď. Dodnes mi to pripomína obdobie adventu – očakávania. Páterko na ďalšom stretnutí po mesiaci so šibalským úsmevom, jemu vlastným, oznámil, že je to ČAS, v ktorom žijeme, ktorý Boh ako večný nepotrebuje. “ Na záver autor dodal: „Duchovná sila Páterka tvorila náplň týchto stretiek, ktoré mi dodnes veľmi pomáhajú, a vytvára vo mne vlastný názor na seba a na svet. Jeden z jeho ďalších výrokov bol výrok o zmysle vlastného života. Každý z nás sa veľmi veľa natrápi počas života len preto, aby mal krásnu budúcnosť v starobe, ale veľmi málo sa stará o to, aby mal istú radosť vo večnosti. “

Mária Oravcová-Firmentová napísala: „Ja osobne som ho poznala dosť dobre, bol to môj spovedník. Volala som ho otecko. Bol to úžasný – veľký človek – svätec na zemi. Vždy pohotový slúžiť. Chodilo za ním veľa ľudí rôznych kategórií (kňazi, bohoslovci, sestričky, lekári, všetci...). Pre každého mal milé povzbudivé slová i čas. Bol plný humoru Napriek jeho veku vedel každému poradiť. Spomínam si, že práve obedoval, keď prišli za ním mladí. Nechal všetko a venoval sa len im. „Jedlo počká,“ hovoril, „kňaz musí byť vždy pohotový, nikdy nemá povedať nemám čas.“ (...) Páter bol príkladom pre všetkých kňazov. Prvý vošiel do spovednice a posledný odchádzal. Bol druhý Kristus! Spomínam si, ako sme ešte pred našou svadbou boli za ním, aby nás vyspovedal. (...) To sa ani nedá opísať, tá jeho dobrota a sila, ktorá z neho vyžarovala. Bol aj veľmi štedrý. Čo dostal, to aj rozdal. „Oni to potrebujú viac,“ hovorieval. Bol to

ozaj svätec na zemi! Som veľmi rada, že sa naň nezabudlo, a verím, že ani nezabudne. Modlím sa, aby bol čím skôr uctievaný ako svätec. Zaslúži si to!!!“⁵

O svoju spomienku sa mailom podelila aj pani Lakatová. Sprostredkované odкрýva pohľad svojej rodnej sestry na pátra Paňáka: „Moja sestra žila v Košiciach a ako mladá dievčina chodievala na svätú spoveď a duchovné rozhovory k pátrovi Paňákovi. Vždy ju rád s ochotou a láskou prijal, keď mu zavolala. Bol pre ňu duchovným otcom. Ako mladé dievča si naňho spomína ako na človeka s vysokými morálnymi hodnotami a kňaza svätého života a príkladu. Bol pre ňu vzorom a jeho duchovné rady a vysvetlenie viery mali veľkú váhu v jej živote a ukazovali jej cestu viery. Podnecovali ju k prehlbovaniu viery. Páter Paňák mal veľké srdce a veľkú lásku k Bohu. Žiarila z neho pokora, vyrovnanosť, pokoj a láska. Sestra si spomína, že ako mladá nechápala, ako mohol byť jeden takýto človek a kňaz prenasledovaný, sedieť a trpieť vo väzení. Bol veľmi vzdelaný, ovládal európske jazyky, vyštudoval právo a študoval v zahraničí... Práve aj preto ho obdivovala a jej to potvrdzovalo iba to, kde je pravda života. Už vtedy bol páter Paňák v Košiciach známy ako osobnosť duchovného života a bol ľuďmi veľmi vážený. Áno, tento kňaz je hodný povýšenia na oltár.“⁶

zostavovateľ

5 AFN, list Márie Oravcovej-Firmentovej, február 2023.

6 AFN, mailová komunikácia s p. Lakatovou, júl 2023.

Listy z čias štúdia*List č. 1**Levoča 15. II. 1923*

Drahomilovaní Rodičia!

Práve včera som dostal Váš milý dopis, ktorý ma potešil, ale i zarmútil, zvlášte ten Jožkov⁷ odjazd, tak rýchly a nenadálny!⁸

Tedy chudák predsa odcestoval, i rozlúčil sa s rodným Podzámkom⁹, veľmi ho ľutujem, nuž ale si nevedel ináčej pomôcť! A koľko ste mu na cestu dali? A keď Mariška¹⁰ odtiaľ, to tam ostanete sami opustení, iba Žofka¹¹ Vás bude azda veseliť. Števko¹² kde bude, nevíte? A na tie vysvedčenia sme nič nedostali? Zajtra budú voľby, nuž mi napíšte, ktorá strana vyhrala. A Žofka nech mi tiež napíše do listu na kartičku osobitne, ako to v tej škole, kto je riaditeľom, akí profesori noví prišli a vôbec o všetkom.

Od toho Čuleka už nemusíte posilať tie písanky, Kršákovi poslali 12 hrubých, nuž on mi predá so dve, ak by mi ešte bolo treba. Pomáham si, ako môžem, so starých písaniek si robím slovníčky, len aby som moc neminul. Radšej by ste mi mohli poslať teplé gety a tie americké fusekle, čo som vo škole dostal, a aj ten sveter burý, ale to len ak by bolo miesta. Od Čuleka to len vtedy pošlite, ak príde do Levoče, lebo keby som ja musel do Iglova¹³ ku vlaku ísť, to by ma stálo 5 Kč a kto vie, či by som mal čas, a od 5 kg paklíka budete platiť i tak len so 6-7 Kč, nuž to by na rovno vyšlo.

Ak by ste ten paklík posielali, nuž to pripakujte so dve písanky diktando. Na telocvik musíme mať remenie cvičky, takie, ako mám, nesmú byť, lebo že sa z nich práši a už aj Halaša písal bratovi, aby urobil a poslal, budú lacnejšie, tu stoja 30 Kč, tie možno budú možno lacnejšie ako po známosti a im ich zaplatíte. To sa Žofka¹⁴ opýta toho Halašu, čo chodí do IV., čo košujú, alebo sa pojde opýtať doň do Bys-terca, veď ju ten Halaša zašikuje alebo sám pôjde. A nech mu povie, aby tie cvičky poslali, a Halašovi starému tiež, s tými cvičkami nech pošlú teplé spodné oblečenie. A aj Kršákovmu bratovi nech povie, aby povedal otcovi, keď príde do Kubína, aby mu poslal s tými cvičkami sveter a teplé oblečenie, tedy gety, aby si nemyslel, že vrchné obleč.

7 Jozef, najstarší zo súrodencov Paňákovcov, ktorý odišiel za prácou do Ameriky a zakotvil v Argentíne.

8 Paňákov brat Jozef odišiel do zámoria za prácou v roku 1923.

9 rozumej Oravský Podzámok.

10 Mária, staršia sestra Františka Paňáka.

11 Žofia, mladšia sestra Františka Paňáka.

12 Štefan, prostredný zo súrodencov Paňákovcov, ktorý v roku 1927 nasledoval svojho brata Jozefa do Argentíny.

13 Spišská Nová Ves.

14 Žofia, mladšia sestra Františka Paňáka.

Izbu máme oproti druhým študentom veľkú a dreva tu moc niet, nuž to v zime misíme byť dobre oblečení, keď sa budeme do 11tej večer učiť.

Postel máme čistú, ani jednej blchy, práve pred 4.má dňami nám stružláky napchávali, a ten stružlák je trocha krátky, ale to nevádi, tu majú ešte starosvetské postele.

A teraz Vám idem to najhlavnejšie napísať, totiž vydavky.

Samé knižky a učebné pomocky a zapísne (40 Kč) 174 Kč. Čiapka, šandy gazdinej, železnica a kefka na zuby atď. 174 Kč + 109 Kč = 283 Kč a mám ešte 378 Kč. Z toho mám platiť za kost v alumneu 125 Kč, to pohne, ale budem prosiť riaditeľa, aby mi to dako zľavil, nuž Pán Boh vie, čo bude, ale dúfam!

Daktori profesori sú prísni, ale daktori nie, ale za to učia dobre, kto dáva pozor, len to je u nich zle, že môžu veľmi šepkať chlapci jeden druhému. Zvlášte máme prísneho profesora na francúzštinu, to som rád, aspoň nezabudnem to, čo som sa u Malotu¹⁵ naučil. Na latinčinu máme Slováka starieho, tiež dobre učí, pomaly, ale stále, ale je nie veľmi prísny a dá sa pri ňom šepkať, takže tí zatiaľ celkom nič nevedia, len to, čo im druhí napomnú. Keby tu prišiel taký Wžentek¹⁶, to všetko prepadlo. Na francúzštine ma prvého vyvolal, vypýtal sa ma lekcii a potom sa ma po francúzsky spýtoval, že odkiaľ som prišiel, na to som mu misel po francúzsky odpovedať, aj že v Kubíne zomrel Hviezdoslav, veľký slovenský básnik, to som mu hovoril po francúzsky.

Tunajším výborným žiakom tiež trocha sme pokazili a ešte väčšmi pokazíme, ak sa nebudu usilovať. Nikde nechodievame, najviac sme doma, druhí sa s nás smejú, že sa nejdeme ani hrať futbal, ani nič, že sa iba dreme, pri knižke sa tak čas mína, čo hrúza, takto sú 3 a už je 5. O 6 chodievame na večeru, ale celkom porádne varievajú, neska sme mali na večeru svabku masnú a jadernicu. Na obed máme každý deň mäso, mäsovú polievku a k tomu hrach alebo kel, kapustu, halušky s malkom, orechami, ale sú nie také ako doma, lebo by ani nestačili takými dobrými, Halaša a Kršák, Čulek sa ich požívajú. I do jablk sme sa zaopatřili. Halaša a Kršák nabrali ich so tri razy po plné pazuchy takých ako hlavy krasných.

Baby mám ešte štvrtinu, to na památku držím. V košeli teraz chodím skautskej a potom si ju o týždeň zas vezmem, v getoch som ešte v tých z domu. Vreckovky si pri vodovode operiem.

15 František Malota, absolvent parížskej Sorbonny, riaditeľ gymnázia v Dolnom Kubíne, kde František Paňák absolvoval prvé štyri ročníky.

16 Alojz Wžentek, profesor Československého štátneho reformného reálneho gymnázia v Tišnove, autor o. i. *Latinsko-slovenského slovníka pre stredné školy*.

A Ty, Žofka, sa len uč pilne, rob úlohy od začiatku, lebo základ je hlavný, potom prídeš tu do kláštora ku mníškam, a nezabudni mi napísať o škole a o všetkom a tomu Halašovi to poved. Ešte raz Vás pekne pozdravujem a bozkavam a dakujem za list

Váš Ferko

List č. 2

*od F. P. žiak V. tr. št. reál. gym. v Levoči
Nîmes 30. október 1928*

Drahý František,¹⁷

vôbec sa nemusíte ospravedlňovať za to, že ste nepísali – pravdou skôr je, že sme Vám nepísali my, pretože v priebehu októbra sme dostali dva listy od nášho mladého priateľa z Československa, a tak Vám môžem s radosťou napísať až dnes.

Predovšetkým veľká vďaka za milý darček, ktorý ste venovali pani Peyrounie-rovej. Bolo to od Vás láskavé a veľmi nás to dojalo, pretože Váš darček nám pripomenul skvelého priateľa, ktorého sme mali pri sebe niekoľko rokov. Ďakujeme aj za Vaše slová, že na Francúzsko a na náš skromný dom nikdy nezabudnete. My budeme na Vás takisto s láskou spomínať – Vášho mladého chránenca Karola Marečka sme prijali s veľkou radosťou. Je to šarmantný mladík, ešte trochu plachý, ale dúfame, že sa u nás čoskoro zabýva. Mimochodom, Matoulla sa takisto už vrátil, jeho príchod určite pomôže mladému Karolovi udomáčniť sa vo francúzskej rodine.

Vďaka aj za známky k jubileu, som nesmierne vďačný, najmä keď vidím, že už nemáte pri sebe svojich francúzskych priateľov, len tohto filatelistu. Známky sú úžasné a v zbierke sa budú dokonalo vynímať.

S veľkou radosťou Vám oznamujem, že Robert vynikajúco prešiel 26. októbra ústnou skúškou a získal navyše 12 bodov. Je veľmi šťastný, je z neho už filozof. V nedeľu na obed sme túto významnú udalosť oslávili v rodine dvoma fľašami dobrého šampanského a dezertom a pripili sme si na zdravie všetkých prítomných – nezabudli sme pritom ani na priateľa Františka Paňáka a na narodeniny jeho rodnej sestry.

Zo srdca Vám blahoželáme k oficiálnej účasti na Pražských slávnostiach vďaka Vaším znalostiam francúzštiny. Muselo to byť veľmi pekné. Zakrátko Vás čakajú dôležité skúšky, prajeme Vám pri nich veľa šťastia a budeme radi, keď nám oznámite ich výsledky, pretože určite viete, že všetko, čo Vás poteší, spôsobí veľkú radosť aj nám.

¹⁷ List, ktorý začínajúci vysokoškolák František Paňák dostal z Francúzska od svojho niekdajšieho domáceho počas tamajšieho gymnaziálneho štúdia. Za jeho preklad ďakujem Jane Palkovičovej.

Nepoznám Československo a pravdepodobne ho ani nespoznám, ale Váš pobyt u nás a stretnutia s Vašími rodákmi nás priviedli k tomu, že si Vašu krajinu veľmi vážime a sympatizujeme s Vami všetkými.

Michel sa má veľmi dobre, už od októbra nie je v lýceu, ale v Inštitúte svätého Stanislava. Zdá sa, že sa chce pustiť s plným nasadením do práce. Anne pokračuje vo svojich kurzoch v malom penzióne, ktorý poznáte, a Chavanel sa má takisto dobre.

Dúfam, že vo Vašej rodine sú všetci zdraví.

Drahý František, do skorého videnia, všetci Vám posielame priateľské pozdravy a ja srdečný stisk ruky od Vášho starého priateľa.

Peyrounier

List č. 3

Turčiansky Sv. Martin 6. IX. 1935

Milí moji,¹⁸

Prijmite miesto mňa aspoň srdečný pozdrav! Človek mieni a Pán Boh mení. Nečakajte ma už tento týždeň! Práve som dostal výstrižok zo Slováka, kde čítam majstrovskú správu o založení odboru v Devínskej Novej Vsi. „Všetko je forma“ (...) som si povedal, keď som to prečítal. Tí spisovatelia, už raz darmo, sú len strašní beťári. Z ničoho vykúzlila vec, že človekovi sa ani veriť nechce. (...)

U nás na Horniakoch začína zas už jeseň. Prší a zima je. Vy v Bratislave máte možno pekný čas.

Na Pax Romane¹⁹ som bol v Olomouci. Banujem, že sa toho nemôžem zúčastniť aj v Bratislave. Kongresisti a kongresistky sú veľmi sympatickí.

Zajtra asi cestujem do Novej Bane na zakladanie odboru a na matičný deň. V Bánovciach som bol v stredu, ako vidíte z priloženej správy, ktorú posielam s prosbou o uverejnenie.

Srdečne Vás pozdravujem a bozkávam a teším sa na stretnutie.

Váš Fero

PS: Žofka, v nedeľu po obede je valné zhromaždenie USKŠ²⁰, tak sa choď pozrieť naň a zastupuj ma!

¹⁸ List sestre Žofii s rodinou.

¹⁹ Študentské medzinárodné katolícke hnutie. Jeho XIV. kongres sa konal v Československu v dňoch 31. augusta – 8. septembra 1935.

²⁰ Ústredie slovenského katolíckeho študentstva.

*List č. 4**Zágreb 22. IX. 1940*

+!

Drahí moji,²¹

Najsrdečnejšia vďaka za milý list.

Teší ma veľmi, že sa držíte a že ste i boli v tej Oravienke. Aj som si prečítal Milov²² článok v Slovenskom rozhlase²³ o Orave. Cítil som sa, ako keby som bol chodil po miestach, ktoré mi na večnosť prirástli k srdcu.

Rodisko, to je vec Božia, a preto ho aj tak vieme milovať. Na toho chlapčeka len dávajte pozor! Aby bol zdravý za mladi, aby na starosť vedel a vládol nieť tie rôzne krížiky. Ak sa človek za mladi poriadne nezabezpečí, potom je to preň ťažko.

Čo nám, ktorí sme sa narodili v takom krásnom a zdravom ovzduší telesnom i duševnom. Ale vieme, čo vytrpela mama. Ako sa tá vedela starať o nás nie len malých, ale aj veľkých. Keď si pomyslím na to hrdinstvo, tak mi je hneď pred očami. Čosi vojenského, čosi, čo vie hovoriť bez slov a tak prenikavo, že človeka naplňuje vierou a životom.

Mať dobrú mať je jeden z najväčších darov Božích. Takto Boh k nám hovoril a hovorí. Aby sa človek vedel obetovať, musí vidieť príklady, ktoré, ako nám latinčina vraví, tiahnu (trahunt). Keby sme mohli a boli toho schopní vidieť, ako Kristus Pán za nás trpel, tak by sme sa museli stať všetci mučeníkmi z lásky. Bo láska za lásku a vernosť za vernosť a nič za nič.

Len sa modlievajte a ustavične. Pravda, modliť sa treba vedieť nie len ústami, ale celým životom. Navariť dobrý obed s kresťanskou láskou a veselosťou v srdci je čosi tak krásneho, že by sa človek takým spôsobom mohol aj svätým stať.

Náš kuchár vebí Pána Boha týmto. Tak ako ja štúdiom filozofie. Čo sa robí z chuti a z radosti k Pánu Bohu, to je viac ako modlitba.

Vedieť prijať a pekne rozveseliť a v miere udržať spoločnosť je veľmi krásny spôsob modlitby. Prepísať Milovi článok alebo ho upozorniť na niečo, čo si vyčítala a čo jemu nedošlo do ruky, je tiež modlitba. Takto treba vedieť sa modliť okrem riadnej modlitby. (...) Horno-Oravci sú ľudia modlitby, a preto ich aj Pán Boh rád vidí. Nebojte sa žiadnych ťažkostí. To je skúška viery. A Pán Boh chce, aby viera naša bola veľká a aby sme ho nadovšetko milovali.

²¹ List sestre Žofii s rodinou.

²² Milo Urban (1904 – 1982), Žofiin manžel, spisovateľ.

²³ Programový časopis Slovenského rozhlasu.

Čo je s tým chorvátskym vydaním diela... Myslím, že teraz je tam Dr. Andrić²⁴ a že vec dáte do poriadku. (...) S pani Kukučinovou²⁵ som hovoril. Náš P. Šichta²⁶ chce napísať jeho životopis²⁷. Potrebovali by sme však nedávno vyšlú knihu Dr. J. E. Bora²⁸ „Metóda literárnej kritiky“ alebo tak dáko sa volá. Ak by ste mi ju mohli poslať, len požičať, statočne Vám ju vrátim. Tiež som zvedavý, čo porobili so starým Elánom.²⁹ Bol by som Vám veľmi povďačný, keby ste, keď ho vyčítate, hoci aj o mesiac dva neskôr poslali.

A vôbec sa bojím, že zahadzujete a pálite časopisy kultúrne. Ja by som bol veľmi rád, keby ste to odkladali a dali našim do rezidencie, tam majú miesta dosť. Je možné, že to niekedy budem veľmi potrebovať. (...) Nemali by ste s tým oštary. Aj Nový Svet³⁰ občas, ako aj Slovenský rozhlas. Už len nezabudnite úplne na mňa. Pravda, hlavu si nelámte, lebo takto o týždeň začne nám škola a potom, viete, ide úplne po jezuitsky dôsledne. Toho roku, ak Pán Boh dá zdravia, budem robiť prvú vážnejšiu skúšku. (...) Nuž, modlite sa za mňa, aby ako najstarší študent slovenského štátu som predsa len dáko zložil.

Inačej Váš list som poslal do Ameriky.³¹ Budú sa tešiť, keď niečo uvidia. A či im občas pošleš Slováka³² alebo Slovenský svet³³? Posielajte im obrázkové časopisy. A na Ježiška by bolo dobré im poslať Nový zákon, t. j. Písmo Sväté. Nezabúdajme jeden na druhého v modlitbe a trápení, ale junácky sa obetujme, ako vieme a môžeme, bo láska je najmilšia a najúčinnnejšia modlitba.

Srdečne si Vás všetkých i Olinku³⁴ a Cyrka³⁵ (Cyril po grécky značí pánik tak paňák) pozdravujem a bozkávam.

Váš v Kristu verný

Ferko

PS: Milo (...) len sa modlievaj a Pán Boh Ťa aj vo vlčej jame zachráni od zubov šeliem.

24 Dr. Josip Andrić (1894 – 1967), chorvátsky spisovateľ, básnik a esejista, veľký priateľ Slovákov.

25 Perica Bencúrová, rod. Didoličová (1880 – 1971), manželka lekára Mateja Bencúra (1860 – 1928), ktorý písal pod menom Martin Kukučín.

26 Viktor Šichta SJ (1900? – 1973), autor náboženskej literatúry.

27 František Paňák myslí životopis Martina Kukučina. V roku 1971 sa k tejto udalosti vracia v liste adresovanom Viliamovi Kovárovi, ktorý tiež publikujeme.

28 Dr. Ján Elen Bor (1907 – 1991), vlastným menom Ernest Žatko, literárny kritik a esejista.

29 Mesačník pre literatúru a umenie.

30 Ilustrovaný spoločenský týždenník.

31 Zrejme bratom do Argentíny.

32 Politický denník.

33 Obrázkový a literárny týždenník.

34 Olga Urbanová, neter Františka Paňáka.

35 Cyril Urban, synovec Františka Paňáka.

Listy z väzenia

Bratislava 24. VI. 1950³⁶

List č. 5

Drahí rodičia!

Najsrdečnejšia vďaka za Vašu prvú Kartu. Boh ma neopúšťa, preto budte spokojní a radostne slávte apove meniny. Srdcom som s Vami. Mnogaja ljeta. Ruky bozkávam.

Váš verný Ferko

List č. 6

Bratislava 22. VIII. 1950³⁷

Drahí rodičia!

Ďakujem za Kartu z 11. VIII. Je to Vaša druhá. Ja Vám píšem každých 14 dní. Ešte stále čakám a cvičím sa v trpezlivosti, ale spokojný.

Ruky bozkávam a všetkých pozdravujem.

Ferko

List č. 7

Bratislava 17. IX. 1950³⁸

Drahí rodičia!

Ak ste Kartu poslednú nedostali, ešte raz mame vinšujem mena i Mariške³⁹. Ináč všetko pri starom. Boh ma opatruje a dáva trpezlivosti. Nič neposielajte. Vy ste mi už dosť dali. Nepotrebujem, iba keby som písal. Za všetko ruky bozkávam a všetkých pozdravujem.

Váš Ferko

³⁶ Korešpondenčný lístok odoslaný z väznice Krajského súdu v Bratislave.

³⁷ Korešpondenčný lístok odoslaný pravdepodobne z väznice Krajského súdu v Bratislave.

³⁸ Korešpondenčný lístok odoslaný z väznice Krajského súdu v Bratislave. Ďalšie korešpondenčné lístky uvádzame v obrazovej prílohe.

³⁹ Mária Jendrejská, staršia sestra P. Paňáka.

List č. 8

Oravský Podzámok 11. XI. 1960

Drahá Olinka!⁴⁰

Isto sa začuďuješ, že Ti píšem. Tak najsamprv prijími náš najsrdečnejší rodinný pozdrav aj s osobitným raciborským⁴¹ dodatkom. Ja by som Ťa najradšej vzal sem do hôľ a vrchov. Ešte stále mám v poháriku svieže margaréty, i keď lístie už opáchlo a príroda je už skrz na skrz priehľadná, takže vidno všade ešte ďalej ako na dno. A poézia chrastí a kríkov je už preč. Akási melanchólia by sa chcela zmocniť duše, keby nebolo veľkých hôr, ktoré či v lete, či v zime sú stále zelené a zabezpečujú utrápenému tvorstvu spokojnú rovnováhu a dôstojnosť. A preto by som Ti mal odrecitovať Hviezdoslavov predspev z Hájnikovej ženy, a to v maďarčine, bo zdá sa mi, že je ešte krajší ako slovenský. Lenže už ďalej nejdem napínať Tvoju trpezlivosť.

Pre oprchnuté chraste a zvädnuté lopúchy nesmieme nevidieť oceány hôr a kontúry našich krásnych vrchov. Toto Ti chcem napísať po prečítaní maminho listu. Ona má Tvoje srdce a Ty zas jej. No i keď podľa Pascala „Les premières vérités viennent du Cœur“⁴², čiže srdce má primát v človeku, nesmie sa to rozumieť predsa len tak, že by sme sa nemali riadiť rozumom, pravda, za ktorým stojí veľké srdce. A bolesti a skúšky sú korením života. Drahá Olinka, neboj sa toho, čoho sa bojíš. Za tým a nad tým všetkým je ešte Ten, ktorý obveseľuje mladost' Tvoju a ktorého Mat'⁴³ prijala vedome a dobrovoľne Golgotu. A tak i Ty, keď si Ťa vzala do jej mesta⁴⁴ a pod jej Horu⁴⁵, musíš byť síce jemnou a citlivou, no ale neoblomnou a heroickou a prijať dobré i zlé s odovzdanosťou. Musíš prísť k presvedčeniu, že keď nie je tak, ako chceme, musíme chcieť tak, ako je. Zodpovednosť nebude tak ťažká, ako keby sme si sami boli určili svoj osud. A konečne nikdy nevieme, kde nás šťastie čaká. Možno i v nešťastí. A obyčajne tak býva, že to, čoho sme sa najväčšmi báli, ukáže sa iným. Tak už vieš, prečo Ti píšem. Pre chraste nesmieme nevidieť hory. Nesmieš sa dať nikdy úplne zaškatulkovať do istých predstáv a chodníkov. Ja som sa tiež bál dažďov a blázgačiek, skál a iných robôt v horách a vidíš, že je to nie také, ako sa nezasvätenému na prvý pohľad zdá.⁴⁶ Vieš, kde máš čerpať silu. A keby sa išli hneď samé Tatry na Teba zvaliť, tak sa neboj! Zlato sa v ohni skúša, alebo ako Gorkij krásne píše, že drahé kovy sú preto vzácne, že

40 List neteri Olge Urbanovej, dcére mladšej sestry P. Paňáka Žofie.

41 Racibor je názov lokality v Oravskom Podzámku.

42 (fr.) Prvé pravdy pochádzajú zo srdca.

43 rozumej Ježišova matka Mária.

44 rozumej Levoča.

45 rozumej Mariánska hora v Levoči.

46 P. Paňák zrejme naráža na svoje skúsenosti lesného robotníka na Orave.

sa ich nič nedotkne. Preto buď i Ty takým kovom. I keď času nemáš, ale aspoň keď ideš k pacientom na vidiek, pozeraj na vrchy a krásne hory a ucítiš úľavu na srdci a vieš, že od Podzámku⁴⁷ až po Grob⁴⁸ všetko s Tebou cíti a chcelo by Ti to najlepšie, pravda, s tou clausulou⁴⁹ nie naša, ale najvyššia vôľa nech sa stane.

Drahá Olinka, predstav si našu izbietku. Všetko už ide spať. Len Magda⁵⁰ a ja zúrivo píšeme. Magda celé noci opravuje úlohy. Učí v Hruštíne a PTŠ⁵¹ v Podzámku a ešte na akomsi priemyslovom kurze v Podzámku, takže má toho dosť. A vieš, že Ti všetci počnúc od mamy⁵², ktorú som zakrútil do perín, držíme palce a ešte viac nezabúdame denne na Teba tak ako iste ani Ty na nás. No a takto sa každé utrpenie mení na čosi veľkého a nádejného. Keď to musí vydržať naša mama, musíme to vydržať i my ostatní.

Drahá Olinka, tento list Ti nepíšem preto, aby som Ťa obral o minúty odpočinku, ktoré potrebuješ, tým, že by sme čakali naň odpoveď. Veď Žofka⁵³ nám všetko o Tebe napísala, a preto Ty nám nepíš, ale si výjdi miesto toho na prechádzku na Horu a spomeň si na nás, najmä na mamu, t. j. na starú mamu.

Bozkávame si Ťa, pozdravujeme

Tvoji verní Podzámčani

List č. 9

Oravský Podzámok 14. VI. 1961

Drahá Olinôčka moja!⁵⁴

Zlato na obálke má všetko vyjadriť. Dúfam, že sa nenahneváš. Veď vieš, že Levoča je mestom, ktoré mi otvorilo svet a určilo smer môjmu životu. Až teraz si to uvedomujem a tým vrúcnejšie na Teba spomínam, ale najmä v Tvoj významný deň si na Teba budem osobitne spomínať.

Okolnosti mi nedovoľujú napísať Ti poriadnu plachtu⁵⁵. Preto považuj tento papier za „carte blanche“⁵⁶. (...)

Tvoji Podzámčani

47 Oravský Podzámok.

48 Chorvátsky Grob, kde žili Milo a Žofia Urbanovci v rokoch 1948 – 1974.

49 (lat.) dodatok.

50 Mladšia dcéra Márie Jendrejskej, staršej sestry P. Paňáka. Neskôr sa vydala za Ivana Krupáša.

51 poľnohospodárska technická škola.

52 P. Paňák má na mysli svoju mamu, Oľginu starú mamu.

53 Matka Oľgy Urbanovej.

54 List neteri Oľge Urbanovej.

55 dlhý list.

56 (fr.) voľný list (ľubovoľne doplniteľný/vyplniteľný).

PS: Už tretí týždeň maródim. Kdesi som chytil chrípku a z tej mi to ide srdce nastražiť (...) Zajtra idem zas na generálnu prehliadku do Kubína, tak uvidím, ako sa vec má. Vieš, ani ja nemám nezodratelné nervy.⁵⁷

A náchylný som tomu Vášmu slávnemu lekárovi dať za pravdu, že svet zahynie na nervy. (Jeden z najväčších lekárov sveta, len nepamätám si už jeho meno.)

Pá pá
Fenko

List č. 10

Or. Podzámok⁵⁸ 14. VI. 1962

Drahá naša Olinôčka!⁵⁹

K Tvojím milým narodeninám by som Ti bol najradšej priniesol kytičku krásnych nezabúdok, ktorými oplývajú horné rybníky. Z žltej gombálie⁶⁰ alebo kučiek, aby si ucítila omam oravskej jari.

Boli sme práve na Turíce prenášať Vašich spolu s Cyrilom⁶¹. Nuž akosi nám to nevychodí ísť zas hneď k Tebe. Konečnú príčinu sa dozvieš príležitostne a budeš spokojná.

Nuž, drahá naša Olinôčka, čože Ti máme k tým Tvojim narodeninám vinšovať? Ja Ti žičím, aby si, keď pod Tatrami bývaš, neprestala, i keď nie nohami, rozhodne však duchom vystupovať do výšav. Non deseris alta!⁶²

Neporozumej ma zle! Si mladé dievča, nechcel by som zasahovať do Tvojej dovolenej dievčenskej márnosti a roztopašnosti, ktoré Ti umožňujú zapadnúť do celku, no nesmieš nikdy opustiť nedostupné méty ideálov, ktoré jediné sú premožiteľmi priemernosti, všednosti a cnoty (nudy po česky). Ako lekárka musíš mať ohromný záujem o veľké otázky: Čo je život, čo je mladosť, čo je smrť? A ako dobrá operácia je nie dielom náhody, ale ovocím príčinnosti a veľkej pozornosti, tak aj odpoveď na veľké životné otázky je krv a pot. Lekára som si v živote predstavoval ako veľkého ducha, ktorý v pacientovi vidí nie číslo, ale veľké tajomstvo, ktorým je človek – Imago Dei homo!⁶³

57 P. Paňák zrejme naráža na zdravotné dôsledky práce lesného robotníka i predchádzajúcej väzby.

58 Oravský Podzámok.

59 List neteri Olġe Urbanovej.

60 (nár.) záružlie močiarné.

61 Cyril Urban, brat Olġy Urbanovej.

62 (lat.) Neopušť výšavy!

63 (lat.) Človek je Boží obraz!

Strašne sa bojím, aby uragán priemernosti, estrádnosti, kinovosti, bakelitu a iných prázdnot nenarušil Tvoj let ad astra.⁶⁴

Podaromnici sa Ti Levoča neušla. V živote niet náhody. Všetko má zmysel. Len ho treba objaviť. Ďalej Ti nejdem písať. (...) Musím skončiť lenže otázkou. Či si si už povedala alebo nad tým rozmýšľala, prečo sa Ti ušla Levoča?! O tomto mi budeš rozprávať, keď, pravda, až do príchodu Tvojho k nám alebo nášho k Tebe budeš o tom rozmýšľať, lebo ide o veľkú vec, náplň Tvojho života. Čakám od Teba adekvátnu odpoveď.

Všetci si Ťa srdečne pozdravujeme a bozkávame a nech Ťa Pán Boh živí a Duch Svätý naplňuje svojimi darmi.

Tvoji Podzámčani

List č. 11

Mitrov⁶⁵ 13. XI. 1966

Drahí moji,⁶⁶

Ďakujem Vám veľmi pekne za pozdravy, list a všetko, čo bolo v balíku. Oštiepok ste rozhodne mali nechať Oľge⁶⁷. No podľa mňa by len takéto lieky ju dali do poriadku a nie pilulky. Práve teraz som sa vrátil z návštev vo špitáli a v sanatóriu a všade som počul, že ľudia sa tam sužujú tými liekmi. Každý si pokazí chuť k jedlu a skazí spánok. A bez chuti k jedlu a spánku život je ťažko zvládnuteľný. Nuž ale čo si počneš proti úradnej mašinérii a učeným hlavám a fabrikám na lieky. Tam všade sú normy a ukazovatele a tie treba plniť. Chomút a byrokracia. Oľge rozhodne treba piť kefír. To ju vylieči. Viete, že mňa z horšej situácie vytiahol, nie síce kefír, ale kyslé mlieko a kapustnica. No a nie na poslednom mieste strašná chuť vyzdraviť, aby som nestratil štipendium a Francúzsko⁶⁸, a ešte niečo a to bolo asi rozhodujúce. A preto len ako môžete, nahovárajte Oľgu, aby sa prirodzenými liekmi liečila a snažila sa dostať niekam na dobrý a čistý vzduch! Plnotučné mlieko, dobrý tvaroh a pohyb. Lenže si povieť, že hovorím ako z druhej planéty, ale to, čo ja predpisujem, dnešný svet dať nevie, preto si musíme vedieť hodne sami pomáhať a domýšľať. Aj keď by všetko klamalo, viera nie! Preto si musíme ňou najväčšmi a najrýchlejšie

64 (lat.) k hviezdám.

65 Mitrov na Morave, kde P. Paňák slúžil rehoľným sestrám internovaným v charitnom domove.

66 List sestre Žofii s rodinou.

67 Oľga Urbanová, neter P. Paňáka.

68 P. Paňák má na mysli svoje gymnaziálne štúdium vo Francúzsku.

pomáhať vždy a všade a vo všetkom. V takých apokalyptických časoch, v akých my žijeme, tak kľúčovou inštanciou môže byť len sám Pán Boh.

Ujčiny všetko zariadia. Tetka Štefina⁶⁹ tiež. Pripojujem pre ňu list. Všetkých pozdravujem. Pripojujem pre Milana⁷⁰ LN⁷¹ úvodník a pre Žofku zas ten úvodník „Pro zdravé bydlení“. Dúfam, že sa po jeho prečítaní rozhodne pre Veľkô Borovô⁷². Nuž každý máme iný vkus a iný životný štýl. Mojim ideálom je pokoj a tichosť, no celý život mám Sturm und Drang⁷³! To už tak býva, treba všetko prijať z ruky Božej.

Referát o Milanovom Biči⁷⁴ od Tvojho listu pilne hľadám v každom čísle. Doposiaľ nič, ak už nevyšiel predtým. No ja dúfam, že Vám to redaktorka pošle i s venovaním (...). Pražáci sú katolícki ľudia majúci zmysel pre dary Božie, i keby boli úplne vlažní a matrikovi. Tvoj ruženček už je hotový. Keď budem Katke⁷⁵ gratulovať na meniny, tak jej ho pribalím a ona Ti ho donesie.

Ináč ako sa tam máte? Po starom? Máme ešte veľmi dobré oko u Pána Boha, myslím aj Slováci. Keď už skoro celý svet je pod vodou a my sa ešte v tichosti nad ňou a na nej držíme. Percentuálne je to u nás nebo oproti ostatnému svetu. Čo nám otcovia a tradícia dala, to presahuje všetky predstavy. Zle je len to, že to nepoznáme a si to neuvedomujeme a na to nenadväzujeme. Naša malosť! Lepšie však tak, ako by sme mali spyšnieť ako iné národy a národíky. Niet väčšej pliahy nad pýchu a namyslenosť.

Blíži sa 11 hod.⁷⁶ a ráno treba vstávať, preto majte sa mi dobre a tento posledný liturgický týždeň⁷⁷ využite na svoje duševné prehĺbenie.

Bozkáva si Vás a pozdravuje

Váš Ferko

PS: Fr. Rat.⁷⁸ práve dojedá babu a veľmi pekne Vám za ňu ďakuje. Ide robiť kánál!

69 Štefánia Pažitná, suseda Urbanovcov v Chorvátskom Grobe.

70 Milo Urban, plným menom Milan Anton Urban.

71 *Literární noviny*, český kultúrno-politický mesačník.

72 rozumej Veľké Borové.

73 (nem.) búrka a vzdor/nápor.

74 Román Mila Urbana *Živý bič*.

75 Katarína Urbanová, neter P. Paňáka.

76 23 hod.

77 Rímskokatolícky cirkevný kalendár sa začína Prvou adventnou nedeľou.

78 Fráter Andrej Ratulovský SJ.

List č. 12

Mitrov 15. XI. 1966

Drahá Olinôčka,⁷⁹

Najsrdечnejšia vďaka za listy! Veľmi sa im všetci potešili a znova Ťa pozdravujú. Už akoby si patrila k nám, keď si nás tu už videla.

Spomínaš v liste, že sme sa len tak krátko videli a ani sme nestihli niečo primeraného precediť. Nuž či chceme alebo nie, musíme i my byť ako svet. Zavalení formálnosťami a dať sa oberať o čas a o to „nepomíjajúci“, čiže večné. Je to tak. A to by sme museli bývať na púšti, keby sme chceli nejako sa vyšmyknúť spod tohoto železného spoločenského chomúta.

No v tomto našom prípade pre krátkosť času a okolnosti stačilo, že som Ťa môhol vidieť a presne sa dozvedieť o tvom skutoč. stave. Musíš si zamilovať kefir a tým všetko doliečiť. Potom rehabilitačné cviky, pravda, múdre a ako Ti to Tvoje odborné znalosti dovoľia.

Ja som tiež zabudnul, že som bol najväčšmi zvedavý na Tvoje dojmy a zážitky z knižočíek, a ušlo mi to. Teraz aspoň vidíš, koľko sústredenosti treba mať už i pri malých veciach, hoci dejiny a život duše sú čímisi veľkým, najväčším. Dr. A. Carrel⁸⁰ (ktorého iste poznáš, a ak nie, tak sa hneď vyber do bibliotéky p. primára a šéfa Vášho ústavu a zisti si, čo tam majú od neho) vie o tom zázračne hovoriť. (Mimochoďom je Dr. Alexej Carrel aj nositeľom Nobelovej ceny.)

Túto okolnosť Ti oznamujem len preto, aby si mohla do konca vydržať čítať týchto niekoľko riadkov, ktoré Ti z neho verne odcitujem. Je to úryvok z jedného jeho článku o sile modlitby, a síce je to výsledok jeho dlhoročnej lekárskej praxe. Čítaj a rozmýšľaj, každé slovo je ako dukát.

„Skrátka, všetko sa tak deje, akoby Boh načúval človeku a odpovedal mu. Účinky modlitby nie sú ilúziou. Neslobodno obmedziť smysel pre posvätno na úzkosť, ktorú pociťuje pred hroziacimi nebezpečenstvami a pred tajomstvom vesmíru, ani pokladať modlitbu jednoducho za nejaký utišujúci nápoj, liek nášmu strachu z utrpenia, choroby alebo smrti. Čo vlastne znamená zmysel pre posvätno? A aké miesto určila sama príroda modlitbe v našom živote? Toto miesto je naozaj veľmi dôležité. Skoro v každom čase sa ľudia na Západe modlili. Staré mestá boli najsamprv náboženskou ustanovizňou. Rimania všade stavali chrámy. Naši predkovia zo stredoveku (Francúz) pokryli katedrálami a gotickými kaplnkami pôdu. Ešte dnes nad každou dedinou sa pníe kostolná veža. Pomocou kostolov, tak ako aj univerzít a tovární europ. vystáho-

⁷⁹ List neteri Oľge Urbanovej.

⁸⁰ Alexej Carrel (1873 – 1944), nositeľ Nobelovej ceny za medicínu za rok 1912, autor diela *Modlitba*.

valci zaviedli do Nového sveta záp. civilizáciu. V priebehu našich dejín modlitba bola taká základná potreba ako výboj, práca alebo láska. Naozaj zmysel pre posvätno zdá sa byť popudom vychádzajúcim z najväčšej hĺbky našej prírody, základnou činnosťou. Jeho zmeny v spoločnosti ľudí sú skoro vždy spojené so zmenami iných základných činností, ako je zmysel mravnosti, povaha a niekedy zmysel krásy. A tejto dôležitej čiastke svojej vlastnej bytosti sme dovolili schradnúť a často zmiznúť.

Treba pamätať, že človek sa nemôže bez nebezpečenstva správať podľa svojej fantázie. Ak chce v živote niečo dosiahnuť, musí žiť podľa základných pravidiel, ktoré závisia od samotnej jeho sústavy. Kedykoľvek nechávame zahynúť základnú činnosť, či ústrojovú, či rozumovú, alebo duševnú, vystavujeme sa veľkému nebezpečenstvu. Napr. nedostatočný vývin svalov, kostry alebo mimo rozumových činností u niektorých inteligentov je taký škodlivý ako nedostatok rozumu a mravného zmyslu u niektorých zápasníkov. Nespočetné sú príklady veľmi plodných a schopných rodín, ktoré mali iba zakrpatelé deti alebo vyhynuli, keď z nich vymizla viera predkov a pestovanie cti. Sami vieme z tvrdej skúsenosti, že keď väčšina činných prvkov národa stratí mravný zmysel a zmysel pre posvätno, celý tento národ upadá a dostane sa do poddanstva cudziny. Podobný zjav predchádzal úpadok starého Grécka. Je celkom zrejmé, že potlačenie duševných činností, ktoré dáva sama príroda, je nezlučiteľné s úspechom života.

Prakticky mravné a náboženské činnosti sa navzájom viažu. Mravný zmysel zmizne rýchlo po náboženskom. Človekovi sa nepodarilo vybudovať, ako to chcel Sokrates, mravnú sústavu celkom neodvislú od náboženskej náuky. Spoločnosti, v ktorých sa stratí potreba modlitby, nie sú vo všeobecnosti ďaleko od zakrpatenia. Preto všetci vzdelaní ľudia – neverci práve tak ako veriaci – majú sa zaujímať o túto dôležitú otázku rozvoja každej základnej činnosti, ktorej je človek schopný.

Prečo má zmysel pre posvätno takú dôležitú úlohu pre úspech života? Akým ústrojom pôsobí modlitba na nás? Tu zanechávame pozorovania a prechádzame na pole dohady, hypotézy. Ale hypotéza, hoci opovážlivá, je potrebná pre pokrok vedy. Nesmieme zabúdať, že človek je nedeliteľný celok pozostávajúci z tkanív, z ústrojných tekutín a z vedomia. Sám sa považuje za neodvislého od svojho hmotného prostredia, t. j. od vesmíru, ale skutočne je od neho neodlúčiteľný, lebo ho stále k nemu viaže jeho ustavičná potreba vzdušného kyslíka a potravín, ktoré mu poskytuje Zem.

A z druhej stránky živé telo neprináleží úplne do hmotného sveta, lebo sa skladá tak z ducha, ako z hmoty. A duch, hoci aj prebýva v našich ústrojoch, presahuje štyri rozmery priestoru a času. Či je nám nie dovolené veriť, že byvame súčasne v hmotnom aj v prostredí nehmatateľnom, neviditeľnom, nehmotnom, ktoré sa svojou povahou

podobá vedomiu, ktorého sa nemôžeme zbaviť bez škody, ako sa nemôžeme zbaviť bez škody prostredia hmotného a ľudského? Toto nehmatateľné prostredie by bola bytosť prítomná v podstate všetkých bytostí a všetky prevyšujúca, ktorá sa volá Boh. Zmysel pre posvätno by sa teda mohol porovnávať s potrebou kyslíka. A modlitba by bola niečo podobné ako dýchanie. Vtedy by sa musela považovať za spojivo prirodzených vzťahov medzi vedomím a jeho patričným prostredím, za životnú činnosť, ktorá závisí od našej sústavy. Inými slovami, za pravidelnú činnosť nášho tela a nášho ducha.“

To je čosi krásneho o duchovnom živote, o ktorom bola reč v nedelných textoch, v orácii, v epištole, ale najmä v parabole o zrne horčičnom a kvase, ktorý zdvihne, čiže skvasí, skysne celé cesto, tú masu.

Drahá moja Olinôčka, už sa mi oči lepia, a preto aj to moje písanie je viac ako doktorské. Však Vy doktori máte tiež také škrabanice. Ty si výnimkou a máš kaligrafické. V celej republike nekúpiš poriadne pero alebo ceruzku. A takýmto rydlom akýmsi človek iba nervy napína, a to nie len sebe, ale aj druhým.

Pozdravuj mi všetkých a napíš, čo si vylovila z tohoto listu. Si lekárka a zdá sa mi, že mu výborne porozumieš. Pamätám každý deň 2x na Teba. Aj teraz Ti dávam benedikciu⁸¹ a pozdravujem a bozkávam

Tvoj ujo Fero

List č. 13

M⁸² – 20. I. 1967

Drahá Olinôčka,⁸³

Hoci ako Ti malý papier prezrádza o nedostatku času písať viac, predsa mi to len nedá pokoja a na ten Tvoj milý a mne jeho obsahom tak drahý list chcem aspoň jednu myšlienku Ti nahodiť. A síce: nemám nateraz čosi šikovného Ti poslať, ale obstarám neskôr. Bo teraz sa chystám dávať týmto mojim drahým ovečkám dva turnusy. Preto pamätaj na nás, a ak tam máš aj nejaké kolegyne, čo by na nás pamätali – myslím kolegyne v utrpení –, tak tým lepšie, nech aj ony netrpia nadarmo, ale darujú nám tieto prepotrebné nebeské devízy, ktorými je Bohu obetovaná a s Xtom⁸⁴ ukrižovaným prežívaná bolesť. Bolesť je svätá.

A tak sa dostávam konečne k veci, ktorú som mal na mysli pri tej dvojbodke hore vyššie. Si vo výškach a v spoločnosti Tatier, t. j. našich veľikánov, a tak si aj

⁸¹ rozumej požehnanie.

⁸² rozumej Mitrov na Morave.

⁸³ List neteri Ol'ge Urbanovej.

⁸⁴ rozumej Kristus.

pri priepastiach, o ktorých je reč v najkrajších žalmoch 41 – 42, 48. A keď by si nič nemohla čítať, vnáraj sa do myšlienok pod krížom „Za teba“ ... Áno, osobne za každého z nás. Snaž sa nejako pochopiť a prežiť, že Xtus⁸⁵ Pán za každého z nás zomrel, že vzal na seba naše hriechy. Či je to doslova pravda, alebo či je to len akási analógia. Pohľad na kríž. Prečo jednoduchí alebo hlboko veriaci sedliaci, ale i páni bozkávajú kríž. A vo veľkonočnej liturgii osobitné miesto je vyhradené tejto adorácii. O tomto spokojne tam pri Studených vodopádoch hútaj, ak je to tam prístupné a v zime nie nebezpečné... Tam som sa pred rokmi modlil to krásne ... Abyssus invocatur abyssum in voce cataractarum tuarum...! (žalm 42)⁸⁶. Požičaj si od niekoho Nasledovanie Xta⁸⁷ a občas len na minútku kukni doň a zas zavri. To je manna nebeská omne delectamentum in se habens⁸⁸! Keď mi na túto krížovú otázku „Za Teba“ odpovieš hoci aj o rok, budem strašne potešený.

A keď píšeš, tak píšeš takým tónom, ako keby si bola tuberáčka. Ja však mám dojem, že si mala len zápal pleuritis⁸⁹. Čiže si to, čo som aj ja mal, a necítim sa byť TBC. Veď keby si bola tuberáčka, tak by si už musela ísť na invalidnú, či nie? Ani toho sa neboj. Ja už idem do penzie, a tak si nájdeme pekný kút Slovenska bez dymu a medzi dobrým našim svetom a tam môžeme robiť zázraky. Pohútaj o tom.

Teraz, keď máš dobrý prijímač, si spojená s celým svetom a získaš čas. A čas je večnosť. A tak by sme mohli žiť naplno! Maj sa mi dobre, všetci Ťa pozdravujú a ďakujú za pozdrav. Každý deň ráno za Teba tiež obetujem a večer o 21.30 dávam benedikciu⁹⁰.

Tvoj ujo F.

[Text napísaný vertikálne:]

Rozhodne si prečítaj č. 6 KŽ⁹¹, a síce ten Kočtúchov⁹² článok a poznáš moju mladosť.

Mama chudina je zas na vyšetreniach tej jej choroby. Modli sa za ňu. To bude všetko od nervov. Veď to prežiť, čo ona a Vy ste prežili a prežívate, je hotový kríž. Hlavné by bolo, aby sa duchovne zdokonalila. Duch drží telo, lebo je nevládne, vždy a všade.

85 rozumej Kristus.

86 (lat.) Hlbina hlbine sa ozýva na hukot tvojich vodopádov.

87 *Nasledovanie Krista*, dielo Tomáša Kempenského (1380 – 1471), rehoľného kňaza a mystika.

88 (lat.) [čo má v sebe] všetku slasť.

89 (lat.) pohrudnica.

90 rozumej požehnanie.

91 *Kultúrny život*, týždenník slovenských spisovateľov.

92 Hvezdoň Kočtúch (1929 – 1994), národohospodár a politik.

*List č. 14**Mitrov 5. II. 1967*Drahá Olinôčka moja,⁹³

Už sa mi iste hneváš, že tak neskoro odpovedám na Tvoj milý vinš. Vieš, ako to chodí. Človek mieni a P. Boh mení. Fr. Rat.⁹⁴ mal pred týždňom záchvat. Až sa osobne stretneme, Ti to podrobnejšie vyrozprávam. Preto som Ti hovoril, keď si tu bola, aby si si ho ako lekárka všimla aj po stránke psychickej. Stratil rovnováhu i pamäť, ale len na pár hodín. Ráno mi už zas miništroval ako normálne. A lekár rozkázal zaviesť na psychiatriu na vyšetrenie. Už sa mu to raz tu stalo asi pred 5 rokmi. A vtedy mu robili punkcie z miechy a od tých čias mu hučí v hlave a máva bláznivé sny. Či nemáš niekoho z psychiatrov známeho. Aspoň keby si mi napísala, či ešte žije Dr. Matulay⁹⁵. To bol môj známy. Ja by som toho frátra súkromne poslal na poradu, ako sa má v takom bolení hlavy a spaní divokom liečiť. On to mával od detstva sem tam, čo zamdlel. Takže tu ide o čosi skôr dedičného, alebo už ustáleného, predsa by bolo dobre vedieť sa liečiť. Kým neznámy lekár ho úradne pozre a pošle ďalej, alebo si ho nevšímne, najmä keď zbadá, že je to primitív, a nevybadá jeho heroickú minulosť a ťažký životný údel už z rodič. domu, kde zažil veľkú tragédiu rodinnú ako 3-ročný chlapec. – Teda neposlali sme ho na psychiatriu, a keď lekár videl, bo sám sa šiel doktorovi predstaviť, že sa mu zdravie vrátilo, bol rád, že sme ho do špitála neposlali. Takže podľa mňa tu neide o psychickú chorobu, ale je to čosi sui generis⁹⁶ – keby nemal dobrý rozum, nemohol by tak dobre gazdovať a murovať. Je veľmi ambiciózny a preháňa v askéze. Takže takéto kolapsy ho ako sv. Pavla úplne vyrovnávajú a usmerňujú k Bohu. Presviedča sa, že jeho život je skutočne na niti a v božích rukách. To dodáva človekovi serióznosti a opravdivosti. Nuž napíš, čo by si Ty myslela o veci. A odpuť, že som pol listu o tom napísal.

No môžem to využiť na Tvoj život. Aj Ty vidíš, že aké sú cesty Božie. Musela si ochorieť, aby si sa mohla potešiť krásami Tatier, trocha sa nad sebou zamyslieť i nad svetom. Využi to k duchovnému vzrastu a podrasteniu. Už dobre vidíš, aký zázrak je v tomto svete nedať sa zvaliť do bahna a obrať o radosť, sviežosť a švih ducha, nezanedbať všeobecné vzdelávanie. Čím má človek širší rozhľad a hĺbku, tým je vzácnejším aj ako odborník, pretože má ľudské hodnoty a zdá sa, že tieto všeobecné hodnoty dodávajú smyslu aj váhy tým odborným. Bo ak človek ako taký nemá

93 List neteri Ol'ge Urbanovej.

94 Fráter Andrej Ratulovský SJ.

95 Karol Matulay (1906 – 1998), psychiater a neurológ.

96 (lat.) svojho druhu (špecifické).

žiadnej ceny, čo potom by mohla mať za význam jeho odbornosť alebo akékoľvek iné hodnoty súvisiace s človekom. A kto by nemal solídne fundamenty, u toho je vždy možnosť, že sa mu ľahko môže všetko zrútiť. A závisí veľmi mnoho na tomto duchovnom bohatstve. A preto celá Tvoja terajšia choroba Ťa musí po tejto stránke akosi obohacovať a, slovom, zrieš, je to akoby druhá matúra. Nevieš si predstaviť, aké bohatstvo značí pre národ i celý svet mať niekoľko vykryštalizovaných duchov. Máš všetky predpoklady, aby si takto kryštalizovala.

Študuj, ale múdro, len tak z pasie. Čo človek robí s radosťou, to ho nikdy neunaví ani neotrávi.

Ak by si šla do tej Prahy, tak cestou nazad by si sa zas zastavila u nás. To by sme si už nejako vyšpekulovali. Pravda, to by zas bolo okolo leta. Ináč buď opatrná na prechladnutie a na styk s nemocnými, aby si ešte niečo nenachytala. Však v tom si Ty už vo svojej medicíne a nemám Ti čo ja poradiť.

Už sa mi oči zatvárajú. Tak maj sa mi dobre, moje dievčatko, a nájdi si v misáli Exultet latinsky: Praeconium paschale – Veľkonočný ohlas, čiže ospievanie zmyslu Veľkej noci, a na to máme 6 týždňov. Tak si to pomaly lúskaj, aby Ti pôst na ľahko neprešiel.

Srdečne si Ťa pozdravujem a bozkávam

Tvoj Ferko

[Text napísaný vertikálne:]

Či už si videla Živý bič.⁹⁷ Napíš mi, ako sa Ti páčil a čo ľudia seriózne vravia. Ako to pôsobí na priemerných ľuďoch a vôbec čosi z literatúry napíš. A vôbec o Vaších.

Tvoj F

97 Televízna adaptácia románu Mila Urbana *Živý bič* vznikla v roku 1966, do distribúcie sa dostala v januári 1967.

Listy z Košíc do roku 1989*List č. 15**[asi 70. roky]*Drahá Katka (Majkút)⁹⁸

Hoci Vás vyhodili z kalendára, ja som nezabudol na Vás jednu i druhú. Som Ti dlžný za list. Myslel som, že sa v Bratislave stretneme a potom v Podzámku⁹⁹. Asi vlak meškal a sme sa obišli.

Predovšetkým prijmi moju srdečnú gratuláciu k Tvojim milým meninám. Napíš, či ešte bývaš v tej Trnave a učíš sa v Bratislave? (...) Len si večer ľahni, čo by si ráno vládala vstať. Dobrý spánok je základ. Keď sa človek nevyspí, tak je „ako nevyšpatý človek“! To hovorím za seba. A kto nocou dokladá, nebýva opatrný a šporovlivý na čas cez deň! Preto treba deň tak úsporne využiť, že nebudeme musieť sedieť hlboko do noci. Všetky Ty už máš prvé skúsenosti za sebou a možnože sa budeš smiať na mojich zastaraných náhľadoch.

Už sa teším, že sa raz stretneme niekde v Tatrách. Tam je najkrásnejšie a bližšie k šťastiu. Chcem povedať bližšie k nebeskému pokoji. Vidiš, že aj Hviezdoslav pozdravoval „hory, lesy“ a rád sedával na brehoch „čistých potokov“. Spolu s Kajou¹⁰⁰ si píšete do svojich denníkov otázky, na ktoré Vám budem musieť dať odpoveď. Ráno cvičte prvú jogínsku rozcvičku, rýchle sa potom umyte čerstvou karpatskou vodou a konopným uterákom značky „Nad Tatrou sa blýska“ poriadne vydrhnite a pritom vysielajte rannú intenciu k nebesiam. Keď je len to možné, pristupujte k sv. prijímaniu. Bo všetky ideológie sú humbug, len strom života sa zelenie! Musíte sa samy presvedčiť a až potom budú z Vás zázračné výskumníčky a ozajstné užitočné stvory pre našu pozemskú i nebeskú spoločnosť. Amen.

Bozkávam a žehnám si Vás

Váš UFo¹⁰¹

98 List Kataríne, dcére Kláry Majkútovej, rod. Jendrejskej, ktorá je staršou dcérou Márie, staršej sestry P. Paňáka.

99 rozumej Oravský Podzámok.

100 Klára, sestra Kataríny, adresátka listu.

101 Ujo Fero.

*List č. 16**Broumov 4. X. 1970*Drahá Olinka,¹⁰²

Ako z priloženej pohľadnice vidíš, som v Broumove vo východných Čechách a tu v tomto krásnom benediktínskom kláštore spolu s M. Horvátovou¹⁰³, Tvojou kedysi učiteľkou či profesorkou, spomíname na Teba a na celý Grob¹⁰⁴. No pretože ja tu dávam exercície¹⁰⁵ a nemám čas viac okrem vrúcnych pozdravov Vám poslať, odovzdávam preto ct.¹⁰⁶ M. Horvátovej, aby Ťa ona ako Tvoj bývalý anjel strážny potešila a povzbudila vo vernosti v dobrom.

*List č. 17**Košice 11. IV. 1971*Drahý Vilko,¹⁰⁷

už sa možno hneváš, že Ti nedávam odpoveď na Tvoj milý list z 9. 3. 1971. Vec je to veľmi zaujímavá a dobre, že sa ňou zapodieva niekto slušný. Bo tí, čo do toho doposiaľ vrtali, boli vždy len obyčajní „vrtichvosti“.

Bolo to začiatkom júla 1939. Študoval som, ako sa pamätáš, filozofiu na našom kolégiu SJ v Zagrebe na Jordánovci. Jeden z našich slovenských školastikov bol poslaný na liečenie k moru do Splitu. A mňa mu dali za spoločníka. Volá sa Jozef Šoška, pochádza z Bytčice a dnes je úradníkom v Bratislave. Mohol by si ho vyhľadať, aby bolo svedectvo od dvoch ľudí. On totiž bol svedkom môjho rozhovoru s pi. Pericou¹⁰⁸, manželkou nášho veľkého Kukučina.

Predstaveným nášho SJ domu v Splitu v ten čas bol istý P. Dragičević, učený a veľmi nám naklonený, takže sme sa mu sverili, či by nás nepustil na Brač – ostrov, na ktorom žil a pôsobil náš veľký spisovateľ Matej Bencúr-Kukučín. Oni Dalmatínci si ho tak trochu považujú za svojho. Jeho „Dom v stráni“ poznal a ponúkol sa nám, že nemusíme chodiť na Brač my, ale že Didoličovci sú mu trocha rodina, takže pi. Pericu pozve do rezidencie sem do Splitu. Vzal telefon a obratom vec zariadil. O pár dní sme mali šťastie sedieť vis-a-vis manželky nášho nesmrteľného Oravca. Bola dôstojne oblečená a sprvoti dosť skúpa na slovo. No keď si overila, kto sme a čo sme a ja som

102 Pohľadnica neteri Olge Urbanovej.

103 Rehoľná sestra Mária Bernarda Horváthová.

104 rozumej Chorvátsky Grob.

105 rozumej duchovné cvičenia.

106 rozumej ctihodnej.

107 Viliam Kovár (1915 – 1982), novinár, publicista, učiteľ a prekladateľ.

108 Perica Bencúrová, rod. Didoličová.

sa jej predstavil ako Oravec a povedal som jej, že som pred Hviezdoslavom ako žiak kubínskeho gymnázia recitoval jeho báseň „K Tatrám“, že som za našu triedu, vtedajšiu tertiu, niesol aj veniec na jeho pohrebe a že som videl Kukučina plakať na kubínskej štácii, keď sa prvý raz vrátil z cudziny domov do rodnej Oravy a videl to more študentov i ostro rezaných oravských tvári... len Hviezdoslavova milá tvár a kravata tam chybovali (pri tomto pasuse prívetu sa rozplakal), a takými to a podobnými podrobnosťami sme ju (pi. Pericu) dostali do veľmi milého rozhovoru.

Priznala sa nám, ako sa s majstrom Kukučinom stretla. Didoličovci patrili a patria doposiaľ k popredným dalmatínskym rodinám na ostrove Brači. V Selciach – dedine, v ktorej sa náš vtedy novopečený lekár dr. Matej Bencúr usadil, Didoličovci mali najkrásnejší murovaný dom. Perica bola jedinou dcérou v tom veľkom dome, o ktorom, ako nám pi. Perica prezradila, šla povest', že z toho domu sa „ani neženia, ani nevydávajú“. A že keď raz v jeden krásny jarný deň poobede sedeli na dvore kláštora pod kvitnúcimi pomarančovníkmi majster Kukučín so svojím dôverným^{109†} priateľom gvardiánom františkánskeho kláštora v Sumartine Jankovičom, ktorý odtrhnuť pomarančový kvietok a v prítomnosti tam prítomných hosti podal ho Kukučínovi so slovami: „To dajte jej“ (Perici). A všetci prítomní nechceli veriť vlastným ušiam, že by práve tento mladý slovenský lekár dokázal, že z Didoličovského kaštieľa pôjde svadba. A tak sa skutočne aj stalo.

Nás ako mladých slovenských klerikov/školastikov zaujímala otázka Kukučínovej konverzie, pretože sa nás veľmi bolestne dotklo, čo v tie časy v Eláne, časopise slov. spisovateľov, o tejto konverzii napísal Rudo Brtáň¹¹⁰. On totiž napísal, že Brač je čisto katolícky kraj a že Kukučín „z existenčných“ dôvodov akoby bol „musel“ konvertovať. Keďže jeden z Kukučínových príbuzných v dome mojich rodičov spával a moja matka ho ráno vždy našla už o 4. ráno na kolenách sa modliť, v mojej študentskej mysli meno Kukučín mi vždy pripomínalo čosi čistého a nezištného a slová môjho druha z Detvana v Prahe sa mi zdali viac ako plné rozpornosti, ba priam provokáciou kresťana. Čo by to bola za kreatúra, čo by konvertovala z existenčných dôvodov?! Celé Kukučínovo dielo je najlepším vyvrátením tejto mienky...

Tak ako Hviezdoslav, práve tak i Kukučín je hlboká a krásna veriaca duša, charakter, ktorý je hoden obdivu a pochvaly, ktoré ako dobré víno s pribúdaním rokov budú pribúdať na vzácnosti.

109 Gvardián OSF v Sumartine s celou komunitou počkal s obedom na p. doktora, čo je v kláštore hotová udalosť. Teda vážili si ho aj milovali.

110 Rudolf Brtáň (1907 – 1998), literárny historik, kritik, publicista, prekladateľ a editor.

A tak sme položili pi. Perici otázku, že ako došlo a kedy a kde ku konverzii. Vec sa stala takto. Na ostrove Visu (to je susedný ostrov pri Brači) bola birmovka a zrazu biskup, čo birmoval, ochorel. Treba bolo rýchle pomôcť. Kde vziať dobrú dušu. Všetci sa zhodli na tom, že treba ísť na Brač po nášho Kukučina, lebo dr. Máte¹¹¹ bol miláčkom Dalmatíncov. Stretli sa dve krásne duše. Biskup dr. Zaninović¹¹² bol básnikom a písal latinským hexametrom. Kto by chcel preniknúť do rozhovorov týchto dvoch spisovateľov a poodkryť rúšku tajomstva, musel by mať dobre zoštudované diela oboch týchto mužov. Msgrovi Zaninovićovi sa mladý lekár zveril so svojím tajomstvom a bolo iste nie náhodou, ale skôr riadením Božím, že biskup spisovateľa mohol lepšie pochopiť ako ktokoľvek iný a pre veriaceho katolíka je zas všetko dosť ľahko pochopiteľné, že tu nemohlo byť ani len reči o niečom, čo by mohlo hoci len i na chvíľu nebyť fair a „secundum – ako sa v katolíckych kruhoch vraví – Lucam“. Dalmatínski biskupi práve z tých susedných ostrovov Visa, Hvaru – Zaninović, Carević¹¹³, Mahnić¹¹⁴ patria medzi hviezdy chorvátskeho katolíckeho sveta. A večná škoda, že P. Viktor Šichta, jeden z našich najväčších slovenských svätopiscov, ktorému vďačí naša duchovná spisba a náš duchovný život viac, ako by sa dalo myslieť, nemohol pre vojnové udalosti ísť po stopách Kukučinových a napísať nám jeho životopis, aký našej literatúre stále chýba.

Teda toto sú faktá.

No nakoľko v Slov. pohľadoch o tejto veci sa tiež všeličo popísalo, ba čítal som i to, že keď boli Kukučínovci v Punta Arenas, že Kukučín doprevadil Pericu až ku dverám kostola, ale že do kostola nevstročil. Pretom som sa obrátil na viacerých farárov, ktorí kedysi v Selciach a na Brači pôsobili, a dostal som veľmi pekné vysvedčenie. Jeden z nich píše, že vo Veľkom pôste mával jednohodinové kázne a že Kukučín s veľkou pozornosťou na nich vždy od počiatku až do konca spolu s Pericou celú hodinu vydržali. Keby bol vlažným, alebo hoci aj nevercom, tak to by nikdy nevydržal. Šiel by sa ti tam nejaký neverec a bezbožník verejne počas kázne otravovať?

Istý mladý banskobystričský študent a nádejný básnik vlastným menom Ján Hudák¹¹⁵, teraz pracuje ako vedecký pracovník na niektorom z bratislavských ved. ústavov, keď sa front blížil k B. Bystrici¹¹⁶, jemu som dal listy od tých dalmatínskych

111 Matej Bencúr.

112 Jordan Zaninović OP (1840 – 1917), hvarský biskup.

113 Josip Marija Carević (1883 – 1945), dubrovnický biskup.

114 Antun Mahnić (1850 – 1920), biskup diecézy Krk.

115 Ján Hudák (1923 – 1996), literárny a kultúrny historik, prekladateľ.

116 rozumej Banská Bystrica.

farárov, o ktorých bola vyššie reč; adresu Hudákovu bude vedieť dr. Silvo Krčméry¹¹⁷ (ale najskorej dr. Šmatlák¹¹⁸, jeho dobrý spolužiak) – on totiž s ním v B. Bystrici spolu študoval aj maturoval. Hudák začal na bratislavskej teologickej fakulte študovať až od 48. roku, tak aj cez niektorých kňazov a bývalých poslucháčov teologie by si sa musel k nemu dostať. Ak mu cez front písomnosti nezahynuli, tak Ti tie listy veľmi poslúžia. Janko Hudák sa poznal so Silanom¹¹⁹, Jurigom¹²⁰, Horovom¹²¹ a všetkými našimi katol. nádej. básnikmi, pretože on sám tiež po novinách a revuách publikoval, a radil som mu venovať sa Kukučínovi v najširších súvislostiach. Hudák potom zainteresoval Ondreja Mráza¹²². No na Kukučina musí prísť aspoň taký kaliber, akým bol Šalda¹²³. Mráz potom začal trochu na fakulte¹²⁴ vyzdvihovať Kukučina ako prvého z našich slovenských spisovateľov, ktorý sa vlastne venoval sociálnej otázke. No a keďže ešte donedávna celá naša literatúra žije pod vlivom Kukučina, mohol by sa niekto šikovný habilitovať na túto tému: Katolícky prínos v riešení sociálnej otázky Slovákov. Dnes už je literatúry i dokumentácie dosť; šlo by predovšetkým o originálne spracovanie viac-menej známeho materiálu v širších čsl., európskych a svetových súvislostiach, aby sa ukázala pravda, že nie tí, čo o sociálnej otázke vravia, ale predovšetkým tí, čo v človekovi vidia obraz boží a majú presvedčenie, charakter a sociálne žijú, môžu aj o tom písať a spravodlivo informovať podľa známej výpovedi Krista Pána: „Nie ten, kto hovorí: Pane, Pane, ale ten, kto plní vôľu Otca môjho, vojde do kráľovstva nebeského.“

Môj drahý Vilko, dúfam, že toho budeš mať až dosť, čo čítať. Kiež by sa tá Tvoja ratolesť nad mojou škrabaninou nepohoršila. Vieš, ako sme zavalení, a perom napíšem 4x rýchlejšie ako strojom.

Srdečne si Ťa, ako aj Tvoju polovičku pozdravujem, a keď Ťa cesta povedie okolo nás, nezabudni sa ukázať.

Tvoj
Fero Paňák

117 Silvester Krčméry (1924 – 2013), lekár, politický väzeň a katolícky disident.

118 Stanislav Šmatlák (1925 – 2008), literárny historik, teoretik a kritik.

119 Janko Silan (1914 – 1984), vlastným menom Ján Ďurka, básnik katolíckej moderny a rímskokatolícky kňaz.

120 Anton Juriga (1918 – 1946), básnickým menom Tóno Jarina, básnik katolíckej moderny.

121 Pavol Horov (1914 – 1975), básnik a prekladateľ.

122 Andrej Mráz (1904 – 1964), literárny a divadelný historik a kritik.

123 František Xaver Šalda (1867 – 1937), český literárny kritik, novinár a spisovateľ.

124 Filozofická fakulta Slovenskej univerzity/Univerzity Komenského v Bratislave.

*List č. 18**18. XII. 1973*Drahý Štefan,¹²⁵

čas uteká a za pár dní už aj Ty uvidíš Abraháma. Nuž ak by som nemohol osobne Ti prísť zablahožičiť k Tvojej päťdesiatke, určite sa budem za Teba osobitne modliť, aby Ti Boh dal zdravia, radosti, odvahy a všetky cnosti, ktoré Tvoje životné okolnosti vyžadujú. Vidíš, ako to prebehlo tých 5 krížikov. A keď sa za to modlíme, nad tým, čo z nich hodnotného máme, prideme na zaujímavý záver. To, čo hovorí evanjelium zo zádušnej každodennej sv. omše: opera enim... – lebo ich skutky sú s nimi.

Nuž myslím si, ako Ťa poznám, že si nikomu neublížil, a keď si mohol, si skôr pomohol. Bojuj teda tento víťazný boj. Vieru zachovaj a banovať ani báť sa nemusíš.

Ako ste prišli domov? Dúfam, že šťastlivo.

Všetkým našim počnúc od babky až po Moniku¹²⁶ posielam touto cestou najsrdečnejší Vianočný i Novoročný pozdrav.

Objímam si Vás i požeňávam.

*List č. 19**4. V. 1976*Drahá Kaja moja,¹²⁷

Nebolo času ani možnosti sa s Tebou slobodne porozprávať. Mala si skúšky. Nuž nechcel som Ti brať čas a chcel som aj ja aspoň pár hodín zaspať. Bo nevyspatý človek nestojí za mnoho.

Chcel som Ťa trocha oboznámiť s mentalitou a životom tých dievčat, s ktorými by si musela vedieť zapadnúť do partie. Sú to dobré dievčatá, z ktorých možno aj niektorú poznáš.

To je veľmi dôležité vedieť zapadnúť. Moderný život je charakterizovaný autom. No a pri aute je dôležité vedieť sa zaradiť, začleniť, zapadnúť. Dnešný svet je kolektív, sprievod, procesia. A tam stačí, keď tí prední vedia, kam majú ísť. Ostatným stačí, keď idú za tými prednými. Iste si pomyslíš, že to pripomína stádo baranov. Nuž po tej vonkajšej.... stránke je tomu tak akosi. Hlavná vec je len sa dáko do toho radu, do toho – ako Česi hovoria – „štrúdlu“ vsunúť. Tebe sa teraz všetko toto zdá, že všetky prístupové možnosti zaradiť sa sú Vám – myslím Vašu generáciu – odpílené alebo zabraté. Povieš si, že ja idem do hrobu a tam je všetko otvorené, a preto som optimistom. Nuž

125 List Štefanovi Majkútovi, manželovi Kláry, rod. Jendrejskej, staršej dcéry sestry P. Paňáka Márie.

126 Monika, najstaršia dcéra Cyrila Urbana, synovca P. Paňáka.

127 List Kláre, dcére Kláry Majkútovej, rod. Jendrejskej, ktorá je staršou dcérou Márie, staršej sestry P. Paňáka.

je v tom kus pravdy, že už možno nemám takých existenčných ťažkostí a starostí ako Ty. No ak ma nepovažuješ za ľahkomyselného človeka, musíš pripustiť, že mám vyššie a mnohoraké iné starosti a povinnosti a že to po tejto stránke máme všetci rovnaké. Všetci sme stále na skúške. Niet stavu ani človeka, čo by si mohol písať. Pre Teba je situácia delikátnejšia, že stojíš prvý raz v živote na ozajstnej životnej križovatke a musíš sa rozhodnúť, pričom časy sú také, že Ťa nútia vyhodnotiť, aké možnosti Ti berú alebo aspoň nedajú. A toto je čosi strašné a tragické. Preto fran. porekadlo hovorí: *Heureux qui n'ont pas à...* – Blažení, ktorí sa nemusia...!! V takýchto kruciálnych životných uzloch si musíš uvedomiť, že si v akomsi strašnom duševnom rozporení, v boji a je Ti daná jedinečná príležitosť vybojovať vieru ako najcennejšiu valutu. Teraz sa z Teba stane alebo charakterná a smelá žena, ktorá sa neopiera o čosi pochybné a subjektívne, iluzórne, ale o živého svätého a Milosrdného Boha ako jedinú a nezvratnú istotu. Teraz musíš prejsť strašnou nocou bezradnosti a skoro až zúfalstva. To je tá takzvaná via purgativa, čiže očisťovacia etapa v živote človeka. Najväčší básnický génus Dante to predstavuje ako výstup cez tmavé lesy na hrozitánsky vrch. A tam na čistine sa pred nami unavenými objavujú tri strašné šelmy (životné prekážky). A tu iba živá viera v Boha nám dodá chuť neklesnúť a nezrútiť sa do priepasti, to značí nedať sa zlomiť strachu a pochybnostiam o vlastnej slabosti. Boh tieto stavy na nás dopúšťa len preto, aby sme priznali, čím sme, akým batôžkom slabosti. A toto je užitočné vedieť, aby sme neboli pyšní. Bo tendencia každého človeka je pýcha, myslieť si, že ja som centrom sveta. Hoci každý slušný človek vie, že dnes som tu a zajtra tu už byť nemusím. Som ako dym z cigarety. A veľký i nesmrteľný som len v Bohu a vo svojom vnútri vo svojej duši. A túto silu vo Vás dnešná škola zabíja. No ste pokrstení a to značí zaštepení Kristom a nosíte túto vykupiteľskú moc Krista, jediného skutočného záchrancu sveta, a teda aj každého z nás. Toto musíš poznať a potom budeš môcť ucítiť, že stojíš na vlastných nohách a že si zvíťazila nielen sama nad sebou, ale aj nad celým hurhajom sveta. Mám pevné a jasné poznanie o tom, na čo jediné sa možno v živote opierať a čo sú iba ilúzie, fantázia a príznak mojich snov a halucinácií. Od tejto pliahy sa musíme oslobodzovať. Musíme ako v rozprávkach s týmto...¹²⁸

128 Posledná časť listu sa nezachovala.

List č. 20

Košice 25. XI. 1976

Drahá Kaja,¹²⁹

Práve na Tvoje narodeniny mi trocha času kvaplo, preto využívam príležitosť a odpovedám na tvoj pomaturitný list a gratulujem k Tvojim 19 rokom!

Bol som veľmi potešený tým, že Ťa sám Pán Boh postavil na nohy. Matúra je – ako sa za našich časov hovorievalo – veľká nula. Keď sa pred ňu napíše číslo, stáva sa hodnotou. Nuž aj Ty si už teraz budeš podľa vlastnej príčinnivosti písať pred ňu cifry a môžeš sa stať miliónom! Z Tvojho listu bolo badať, že si odchovaná „technikou“. Vonkajší svet Ťa, ako každého mladého človeka, očaroval. Ty nesmieš zabíť v sebe to umelecké, čo si od malička nosila v sebe. Chodievaj na čierno na dejiny umenia a všimaj si výstav a umeleckých podnikov vôbec. Aj by si mala vo voľnom čase kresliť a maľovať. Nevieš, čo a kedy sa môže človekovi raz pridať!!! Občas si zájdi do domu Sv. Martina¹³⁰, aby si sa mohla nakochať toho, čo vie aj najkrutejších nevercov trochu ľuďmi urobiť. Nič krásnejšieho Bratislava nemá.

Keď ideš mestom a zvýši minútka, tam si zabehni a z krásnych gotických okien nakukneš už až do samého neba. Gotika má v sebe čosi nesmrteľného. Je naozaj zvýraznením našej neviditeľnej duše, našej psychy! Teda tej našej stránky, ktorá nás robí ľuďmi. A Tvoj študijný odbor¹³¹ sa dotýka predovšetkým tejto veci. A musíš sa naučiť prepracovať a prehryzáť k týmto vyšším svetom. A v tejto veci Ti môže pomáhať predovšetkým dobrá literatúra a teta Oľga¹³². Ona pozná práve takú knihu o radosti. To musíš vo voľných chvíľach prežúť a potom sa budeš s radosťou hrabať v starých knihách a listinách a vynášať z nich na svetlo „*Nova et vetera*“¹³³. (Toto ti povie teta Žofka alebo teta Oľga s Katkou.¹³⁴)

(Idem na obed!)

Už som naobedovaný a pokračujem v rozhovore. Dávajú Ťa pozdravovať dievčatá mojich známych z Košíc, a síce tá Michnova najmladšia a Matiová z Košíc. Ony študujú knihovníctvo a bývajú asi v internáte, ale kde je ich internát, to neviem. Snaž sa s nimi zoznámiť. Musíš mať priateľky, pretože človek je tvor spoločenský. A kamarátiť sa s bezduchými individuími je najväčšia strata času. Od toho, do akej partie zapadneš, bude sa utvárať Tvoj život a Tvoja budúcnosť. Uvidíš kolegov a kolegyně,

129 List Kláre, dcére Kláry Majkútovej, rod. Jendrejskej, ktorá je staršou dcérou Márie, staršej sestry P. Paňáka.

130 Dnes Katedrála sv. Martina v Bratislave.

131 Klára študovala archívniectvo.

132 Oľga Urbanová, neter P. Paňáka.

133 (lat.) nové a staré.

134 Mladšia sestra P. Paňáka so svojimi dcérami.

ktoré sú obyčajné „zažívacie trubice“. A či nie je tak, keď nič niet? Komu potom mám zasvätiť svoj život? Nič niet. Keď nad týmto budeš rozmýšľať, otvoria sa Ti vnútorné, duchovné oči a spoznáš veľké veci. Len musíš postupovať veľmi pomaly. Všetko má svoj čas. A dobré ovocie musí dlho zrieť. Musí mať vlahu a horúce slnko. Preto buď múdra a drž sa pravidla, že pomaly ďalej zájdeš. V učení musíš mať systém. Aspoň jeden deň v týždni zájdi si do univerzitnej knihovne, kde sú všetky revues¹³⁵ domáce i zahraničné, a pozri si obsah, nadpisy, grafickú úpravu, obrazovú časť. Z toho mnoho poznáš. Musíš vedieť, čo svetom hýbe, a veľké diela musíš si prečítať. Musíš vedieť, ktorí veľkí ľudia sa v ktorom kraji (bývalé stolice) narodili a čo napísali alebo čím vynikli! Nesmieš byť naivná a veriť iba P. Bohu a jeho svätým. Potom, keď sa stretneme, bude rozprava. Ešte raz si Ťa pekne pozdravujem, gratulujem a požehnávam.

Tvoj ujo F.

List č. 21

K¹³⁶ 11. XII. 1979

Drahí moji všetci Jendrejskovci, Majkútovci, Krupášovci, Urbanovci,

Milostiplné Vianoce a hojnosť Božieho požehnania do Nového roku od najmenšieho Mareka¹³⁷ až po babku všetkým všetkým Vám z celého srdca žičím a požehnávam si Vás

Váš UFo¹³⁸

Homíliu Vám pripojujem tlačenu, tú si musíte všetci pekne prečítať a premeditovať. Je naozaj veľmi hlboká a ako sa na biskupov patrí. Nič iné by nám ani sám Pán Ježiš nepovedal. Preto si ju do Vianoc pomaličky a pozorne prečítajte a o nej rozjímajte, aby keď ju v kostole bude čítať p. farár, ste mohli až na dno pochopiť a jej obsah si osvojiť a podľa toho potom aj v živote uskutočniť.

A teraz ako sa mám? Včera mi tu ženy robili poriadky, tak teraz musím shľadávať, kde čo je. Viete, v mojej izbe sú len knihy a papiere, a to keď pomieša niekto nepovolaný, potom môžeš hľadať. Ale hlavná vec, že je prach preč a všetko vyglancované. To človek cíti a tak cez to aj tú dobrotu a lásku, ktorá sa nám takto v Ježiškovi zjavuje a nás obnovuje. Košice sú ako rozbúrené more. Všetko, čo je živé, kupuje a popritom sa príde aj vyspovedať, tak spovedáme praktický celý deň. Preto sa nesmiete čudovať, že Vám častejšie a obsirnejšie nepíšem a nestarám sa o Vaše duše!

135 (fr.) žurnály.

136 rozumej Košice.

137 Syn Cyrila Urbana, synovca P. Paňáka.

138 Ujo Fero.

Máte rádio. Vraj bolo čosi od Mila v televízii. Tak mi o tom napíšte, bo Vy sa na naše programy radi dívate. Ja televízor nemám (...), preto napíšte.

Váš Ferko

List č. 22

Koš.¹³⁹ 8. II. 1983

Drahí moji!¹⁴⁰

Týmto Vám chcem jednou ranou poďakovať za všetky pozdravy i dary, ktorými ste spolu so mnou prežívali sviatok mojich veľkých patrónov sv. Pavla a sv. Fr. Saleského.¹⁴¹ Meno je nie vec náhody. Ja sám až teraz na to prichodím, že „Nomen Omen“¹⁴², že totiž meno človekovi, ktorý ho nosí, niečo dáva. A od sv. Pavla a sv. Frant. Sal. nemôže človek čosi zlého alebo bezvýznamného dostať.

Aby ste sa mohli vžiť do povznesenejšej nálady, prikladám veršovaný pozdrav od riaditeľa bisk. kancelárie, ktorý pri slávnost. obede za prítomnosti všetkých kaplánov a kapitul. vikára a ostatných úradníkov a sestričiek odznel v našej farskej jedálni. Po tomto pozdrave zaspievali prvý slohu z francúzskej hymny a potom v deviatich rečiach vrátane esperanta mi osobitne gratulovali. Predo mnou stál slávnostný košík plný fliaš, cukríkov a všelijakých sladkostí. (...) Potom nasledovala torta s veľkou „75“kou. (...)

Hneď okolo druhej sa začali schádzať moji dávni spolužiaci a známi z umeleckých a literárnych kruhov. Tam som sa dozvedel všeličo z mojej študentskej minulosti. (...) Nevedel som, kde mi hlava stojí, bo slúžiť, spondať a kázať som neprestal. Prednášku na rekolencie som musel mať načas pripravenú a odoslanú na okres dekanátu. Do toho ešte padol prvý piatok a ustavičné zaopatrovanie chorých. Tak som úplne zabudnul Vám poďakovať za balík, ktorý došiel načas a v poriadku. A včera večer prišiel za mnou Štefan Koperdán¹⁴³ so Žofkiným¹⁴⁴ listom, aby som Vám dal znať, že žijem. Chrípku nemám a doposiaľ sa držím. Ináč musíte jesť cesnak a kyslú smotanu namiesto penicilínu.

Tak súčasne Vám pripojujem preklad najnovšieho listu od Argentínčanov.¹⁴⁵ Od tých dievčat Cariny a Loreny¹⁴⁶ som Vám poslal (...). Ja im píšem naň tiež

139 rozumej Košice.

140 List Urbanovcom.

141 František Paňák sa narodil na sviatok Obrátenia sv. Pavla, apoštola. Meno dostal podľa sv. Františka Saleského, ktorého spomienka sa slávi 24. januára.

142 (lat.) Meno je znamením (charakteristikou).

143 Manžel Márie, sestry Mila Urbana.

144 Žofia, mladšia sestra P. Paňáka.

145 Príbuzní z Argentíny.

146 Pranetere P. Paňáka, vnučky jeho brata Štefana.

anglickú odpoveď a dlhý francúzsky list, pretože deti o to prosia. Chcú o svojich najbližších príbuzných čím viac vedieť. To je celkom pochopiteľné a nie zlé. (...)

[Text napísaný vertikálne:]

Všetkých si Vás požehnávam a objímam, a keď list prečítate, môžete poslať do Podzámku, aby hlavne ten list z Argentíny si mohli prečítať, a píšete im po slovensky, nech sa aj oni učia.

List č. 23

Košice 4. VII. 1985

Drahý náš Cyril,¹⁴⁷

Nadišiel zas náš rodinný sviatok. A toho roku je to po každej stránke slávnostnejšie. Sv. Otec vydal pri tejto jubilejnej (1100) príležitosti osobitnú encykliku Slavorum apostoli (Apoštoli Slovanov), v ktorej vyzdvihuje veľký význam Tvojich svätých patrónov. Zaslúžili sa o jednotu Európy. Nesmieme sa deliť na Východ a na Západ. V Bohu sme všade doma a všade jedno. A toto je krásne. Nie sme si cudzí!

Smútok moderného človeka je jeho osamotenosť. Communio – Spoločne jednotní –, preto sa aj sväté prijímanie latinsky volá communio – prijímame všetci tu istú hostiu, toho istého J. Krista a tým sme navždy spojení v jedno mystické Telo Kristovo! Apoštolom len na tom záleží. Aby sme boli s Kristom jedno. On je naveky a s ním aj my sme naveky.

Keď padne kôň, padne s ním aj husár. Boh však nikdy nepadne. A preto v tomto zmysle sa budem ja za Teba modliť, aby v Tebe a potom dôsledne na všetkých poliach bola jednota. Koniec slovenskej samostatnosti bola nesvornosť Svätoplukových synov. To sa nám stalo na začiatku našich dejín, aby sme ďalšie veky žili v svornosti a láske. A toto Ti v tento náš pamätný sviatok z celého srdca žičím! Ba čo platné človeku, keby aj celý svet získal, ale duši svojej poškodil. Tak nech Ťa Pán Boh živí a sv. Cyril oroduje za Vás všetkých, aby boli všetci na jeho česť a chválu. Amen.

PS: Mám trochu galiby s nohami. To som asi zdedil trocha po našich starkých. (...) Nemôžem kľaknúť. Lieči ma kopa lekárov: reumatológ, ortopéd a nakoniec jedna svätá internistka denne sa príde na mňa pozrieť a kontrolovať, či som disciplinovaný. (...) Všetkých si Vás srdečne zdravím a požehnávam.

Váš UFO¹⁴⁸

147 List Cyrilovi Urbanovi, synovcovi P. Paňáka.

148 Ujo Fero.

*List č. 24**Košice 2. XII. 1986*Drahí moji,¹⁴⁹

Najsrdečnejší pozdrav už spolu aj s vianočným. My teraz máme už to veľké vy-pätie, a preto robíme a chytáme sa aj takejto spoločnej zásielky. (...)

Jedávajúce cesnak a pite zelinkové čaje z Hút. Ja to robím a denne aj dvakrát si močím nohy v horúcej gaštanovej vode a robia mi aj masáž. Dúfam, že to nejako prežijem tú zimu a „v lete i Bete, ale v zime charissime!“¹⁵⁰

Ako sa máte? Teraz ešte máte čas, tak napíšte a to už bude ako vianočný vinš. Chodíte na Huty? Keď je modré alebo ružové nebo a všetko sa trblieta a svieti ako krištál, to musí byť nebeské! A keď vyjdete hore, tam to musí byť ešte úchvatnejšie!

Keby som mal nohy ako kedysi, tak by som si trúfnul prísť na pár hodín. Lenže naše povolanie je vnútorné. Poznávať ešte vyššie Krásy.

Srdečne si Vás všetkých ešte raz pozdravujem a bozkávam a pozhŕňam a pripojujem pár obrázkov na Vianoce a novoročný vinš.

Váš UFO¹⁵¹*List č. 25**Košice 1. VII. 1987*Milý Cyril,¹⁵²

pri príležitosti Tvojich menín prijmi môj najsrdečnejší pozdrav! Žičím Ti predovšetkým toho vnútorného a duchovného. Bo čo platné človeku, keby aj celý svet získal, ale tohto vnútorného svetla a pokoja nemal. Dušou žijeme. Všetko ostatné len k vôli tomu vnútornému. Teraz si toho začínajú uvedomovať aj širšie kruhy inteligencie. Doposiaľ akoby svetu boli stačili motory a elektronika. Dnes nám to už nestačí. Všetko pre človeka! A čo s človekom samotným? Tomu iba Boh pomôže! A preto hlad po Bohu. Cirkev napriek všetkým prekážkam stúpa na všetkých stranách. U nás je situácia svojská a od svetovej trocha odlišná. Ale duch veje a nevie-me, odkiaľ prichádza ani kde ide. Preto aj naši sv. patróni Cyril a Metod už majú len za tento a minulý rok celé police novej a zaujímavej literatúry. Teda rastieme, pretože sa dozvedáme nové a nové veci. Chápeme staré a nové tiež.

149 List Urbanovcom.

150 Roľnícke porekadlo.

151 Ujo Fero.

152 List Cyrilovi Urbanovi, synovcovi P. Paňáka.

Teším sa, že Pán Boh dá, že sa stretneme a nájdeme si chvíľku času na tieto „nebeské“ veci – glasnosť i perestrojku!¹⁵³ (...)

Váš UFO¹⁵⁴

List č. 26

Košice 16. VII. 1987

Drahí moji,¹⁵⁵

(...) V nedeľu okolo 13. na obed sadám na rýchlik, okolo piatej odpoľudnia by som mal byť v Ružomberku, tak Vás prosím, prídte po mňa, alebo ak ste zaneprázdnení, zatelefonujte mi do sakristie Dómu sv. Alžbety Košice.

List č. 27

Košice 24. XI. 1989

Drahá moja Katka¹⁵⁶ a všetci naši,

Hoci pozdrav platí na prvom mieste len pre Teba, Katka, predsa to svetlo večné, ktoré v nás zažal pri krste Duch Svätý, Vás dokonale spojuje a napĺňa radosťou, ktorá nemá konca.

Robím si na záver liturgického roku ročné exercície, a preto Vás všetkých, no predovšetkým Teba (...) ¹⁵⁷ zahrňujem do svojich modlitieb a prosím Vás, aby ste si aj Vy tam spomenuli na mňa starého a hriešneho.

Treba sa modliť, aby to nové, čo sa začína vo svete, bolo od Boha, a potom sa máme a môžeme čomu radowať, radosťou veľmi veľkou, akou sa naplnilo srdce svätých Troch kráľov, keď stratená hviezda sa znova ukázala a žiari doposiaľ.^{158*)}

Sursum Corda!!!¹⁵⁹

Váš UFO¹⁶⁰

153 Otvorenosť a prestavba, označenie pre politiku ZSSR, ktorú vo februári 1986 započal Michail Sergejevič Gorbačov.

154 Ujo Fero.

155 List Urbanovcom.

156 List neteri Kataríny Urbanovej, dcére mladšej sestry P. Paňáka Žofie.

157 Nečitateľné.

158 *) Lucifer matutinus qui nescit occasum. (z veľkonočného Exultetu!)

159 (lat.) Hore srdcia!!!

160 Ujo Fero.

Listy z Košíc po roku 1990

List č. 28

Koš.¹⁶¹ 10. II. 1990

Drahí moji in Xto!^{162 163}

Pax Xti!¹⁶⁴

Ďakujem Vám čo najsrdečnejšie za pozdravy a modlitby z príležitosti mojich jubileí. Balík posielam ako dôkaz, aby Žofka¹⁶⁵ videla, že mi nemusí posilať koláče. Bo tu ma má kto nakrmiť. Robím pre Boha. No a Pán Boh určite vie, „čo sa patrí“! Nedá zahynúť.

Nepíšem už nikomu. Roboty je 3x viac. U mňa sa dvere derú a lietajú. A čím som starší, som pomalejší. Čo pred rokom trvalo minútu, teraz 3! A tak si vypočítajte, koľko hodín môžem spať. Dneska som šiel spať o pol druhej a vstával o 4.45! Toto je životný boj a zápas. No diéta ma drží. A tiež aj sloboda je zdroj zdravia! Žijem z Boha. I keď som skrytý vo spovednici, svet doráža a vyťahuje nás na všelijaké sväté a zásadné „hnutia“ a to, čo svet politikárči, nám nepatrí, ale naši laici by boli najradšej, keby sme za nich mysleli a aj konali, a to by bol klerikalizmus.

Aký máme mať postoj k dnešku? Pekne a krásne píše Mons. J. Ch. Korec¹⁶⁶ v 6. čísle Kat. novín.¹⁶⁷ Toho sa držte. Keď je pravda politikou, vtedy sa netreba dištancovať, ale musíme byť smelí a draví ako levy.

Ja nikde nechodím, ale keď vylepia v kostole takúto cedulku, čo mám robiť, musíme ísť a potešiť ich.

Bozkávam a požehnávam Vás všetkých

Váš ujo Fo¹⁶⁸

161 Košice.

162 (lat.) ... v Kristovi!

163 List rodine Urbanovej.

164 (lat.) Pokoj Kristov!

165 Žofia, mladšia sestra P. Paňáka.

166 Ján Chryzostom Korec SJ (1924 – 2015), v tom čase sídelný nitriansky biskup.

167 *Katolícke noviny*, 1990, roč. 105, č. 6.

168 Fero.

*List č. 29**Košice 14. V. 1990*Drahá Žofka,¹⁶⁹Omnia fausta faustissimaque ad diem onomasticum!!!¹⁷⁰

Nech žije, žije nám naša Žofka! Musíte mi odpustiť, že len takto nakrátko. Je noc a ráno ja prvý celebrujem. Už som zas slúžil v krásne obnovej našej košickej kapličky¹⁷¹. Všetci nám idú po ruke. Rektor košickej univerzity Jeho Magnificencia Dr. Korec¹⁷² na slávnostnom otvorení našej kapličky čítal epištolu! Na jeho slávnostnej intronizácii sa zúčastnili všetci dekaní, profesori a docenti... Kostol-katedrála bola plná červených baretov. Pri pozdvíhovaní aj neveriaci si obnažili hlavy! Keby nebolo tak neskoro, by som pokračoval v tomto výpočte. Naozaj zázrak!

Dúfam, že tento posol-diakon Vám ešte dnes, teda na Tvoje narodeniny¹⁷³ doručí moje pozdravy.

Požehnávam si Vás všetkých

Váš UFO¹⁷⁴*List č. 30**[máj 1990]*Milý Cyrko¹⁷⁵ s celou Vašou rodinkou!Pax Xti!¹⁷⁶

Moja izba plná spevu, počúvam Moskvu. Zdá sa mi, že je to už všetko iné, omladené. Spievajú starodávne krásne národné piesne. Vžívam sa do mojich mladých rokov. Ty sa ešte dobre pamätáš na nášho otca. A všeličo si sa dozvedel od neho. Teda aspoň trochu pamätáš, čo bolo apovi drahé. On patril do generácie ľudí, ktorí sa osobne poznali. Páni a chudobní, ak boli Slováci, čítali Národné Noviny a ľudia režimu ich volali „panslávmi“. Tých ľudí, ktorých spojovala národná reč. Oproti nim stáli rene-gáti, čiže ľudia, ktorí zrádzali svoju reč. Hanbili sa za všetko slovenské. To bolo nepanské, sedliacke, a kto hovoril po slovensky, bol tzv. бүдös tót – smradľavý Slovák. Aby si porozumel, stačí, keď Ti poviem, že naši susedia Kobelovci jedného dňa vyhlásili, že

169 List Žofii, mladšej sestre P. Paňáka.

170 (lat.) Všetko najlepšie k meninám!

171 Kaplnka sv. Michala v susedstve Dómu sv. Alžbety v Košiciach.

172 Rudolf Korec (1921 – 2003), zakladateľ vedného odboru experimentálna diabetológia.

173 Správne má byť meniny.

174 Ujo Fero.

175 List Cyrilovi Urbanovi, synovcovi P. Paňáka.

176 (lat.) Pokoj Kristov!

prestávajú hovoriť po slovensky, a my ostatní sme sa smiali, že sa zbláznili. A potom o nejakých 15-20 rokov som zažil v Prahe, keď povestný kolega právnik¹⁷⁷ začal písať po česky a dôsledne potom len česky aj hovoriť. Kobelovci dostávali od krstnej matere, ktorá bola gazdinou u Kubínych¹⁷⁸, čo zvyšovalo na zemianskom stole, večer to donášali domov. Kobelovci boli úplne negramotní po stránke národnej a maďarizácia dosahovala najvyšší bod. Národ okrem niekoľkých uvedomelých jednotlivcov stál naozaj pri úplnom zániku. A keby nebola prvá svetová vojna vypukla a Rakúsko-Uhorsko neprehralo, Slováci by boli zanikli. Ale Boh si váži svoje diela. Brat Rázus¹⁷⁹ mohol napísať: „Národ patrí k veciam svätým, s ktorými sa nesmie kupčiť.“

Keď som sa vrátil z Francúzska na prvé vakácie a videli ma oravskí páni (podzámockí úradníci), hovorili si: „Či je to nie Paňákov chlapec, a vyobliekaný je krajšie ako naši synovia.“ Mal som fialovorúčové široké nohavice, dvojradový tmavobelasy kabát, žlté poltopánky a biely naškrobený golier s motýlikom! A starý Rosenfeld¹⁸⁰, hotelier zazobaný, mi zas pobrúsil, že kto bude svine pást, keď my chudoba budeme pánmi?!?

Toto všetko som Vám musel povedať, aby si mohol dobre porozumieť, prečo sa máš tešiť a oslavovať svoje narodeniny. Boh riadi osudy národov i jednotlivcov!

Preto keď Ti teraz pri príležitosti Tvojich narodenín všetko najlepšie z celého srdca želám, toto všetko v tomto kontexte musíš chápať a byť aj uprostred všetkých prekvapení a krížov plný radostí a nádeje a v duši počúvať, čo Boh zamýšľa s Tebou, s Vami i nami všetkými.

Ako vieš, bol som asi dve hodiny v Podzámku¹⁸¹. Košickí kapláni boli v Rabči na primíciách¹⁸², tak ma zobrali priamo z jedálne bez všetkého. Takže som do aktovky pohádzal, čo bolo pod rukou. Dúfam, že sa Vám ušiel tiež nejaký ten cukrík.

Ešte nemám nič naplánované na prázdniny. Mal by som liečiť nohy aj si ísť vydýchnuť na Huty. Lenže smrť sa neúprosne blíži, preto všetko druhoradé musí ustúpiť a najst si chvíle na vážne zamyslenia sa nad sebou samým! A to je alebo aspoň by mal byť program na prázdniny. (...)

Požehnávam a bozkávam

Váš UFO¹⁸³

177 V poznámke je uvedené JUDr. Juraj (Jiří) Šujan.

178 Hlava rodiny Mikuláš Kubínyi bol riaditeľom Oravského komposesorátu.

179 Martin Rázus (1888 – 1937), evanjelický kňaz, literát a politik.

180 Šimon Rosenfeld.

181 Oravský Podzámok.

182 Prímičnú omšu slávil 19. mája 1990 miestny rodák, ešte 12. februára 1988 tajne vysvätený kňaz Ferdinand Kubík SDB.

183 Ujo Fero.

PS: (...) Izbu mám tak zavalenú písomnosťami a literatúrou, že píšem na kolenách a je pod mrakom.

List č. 31

Piešťany 20. XI. 1990

Drahí moji!¹⁸⁴

Iste sa Vám celý týždeň čakalo, pretože som bol za Vašimi humnami. Celý týždeň sme mali povinné duchovné cvičenia pri príležitosti 500. výročia smrti sv. Ignáca. (...) Dnes končíme. Zajtra cestujeme domov, aby sme sa pripravili na slávnostné privítanie nášho pátra Petra-Hansa Kolvenbacha¹⁸⁵, generála jezuitov. Budú o tom iste písať noviny. Aj v Trnave a Bratislave asi tiež bude. Rozhodne si obstarajte jeho knižku preloženú do slovenčiny.¹⁸⁶ Výborne sa číta a je to sympatická reportáž. Budete sa radowať, keď ju budete čítať. Dúfam, že nie ste chorí, hoci už šarapatí nádcha. Lenže to je dobré pre lekárov. Mi tu úplne opuchli nohy, bo som spal aj pod 6 hodín. Len škoda, že na pérovaných matracoch. A ja potrebujem tvrdú plachtu a ešte tvrdší matrac. Ináč sa dobre nevyspím a neoddýchnem si a to je škoda! Ale hlavná vec, že sa nám cvičenia¹⁸⁷ podarili.

Všetkých si Vás požehnávam, pozdravujem, objímam.

Váš UFO¹⁸⁸

184 List neteri Olge Urbanovej.

185 Peter-Hans Kolvenbach SJ (1928 – 2016), v rokoch 1983 – 2008 29. generálny predstavený Spoločnosti Ježišovej.

186 KOLVENBACH, Peter-Hans. *Verní Bohu a lidem*. Cambridge, Ontario – Kanada: Slovenskí jezuiti v Kanade, 1990. 218 s. ISBN 0-919865-54-2.

187 duchovné cvičenia.

188 Ujo Fero.

List č. 32

Košice 22. XII. 1991

Drahí moji in Xto!¹⁸⁹Pax Xti!¹⁹⁰

Najsrdечnejší Vianočný, ako aj Novoročný pozdrav!!!

Práve sa dozvedám, že môj francúzsky rovesník, prof. Olgin¹⁹¹ a vzácny historik a učenec nášho katolíck. a slovenského zázemia Mons. Štefan Šmálik¹⁹², farár z B. Potoka¹⁹³, ráno 21. XII. o štvrtej hodine zomrel. Sme jeden ročník 1908. On v decembri a ja v januári. Náš čas je už tu. Ja putujem po nemocniciach. Teraz som na Centrálnnej geriatrickej asi do januára, a ak sa už z tejto choroby nevydostanem, budem slúžiť sociálnym sestrám v ich kláštore Regina Pacis, Masarykova ul. č. 1. Všetkým Vám potom napíšem. Nateraz idem zo špitála do špitála. No a nakoľko sa v Košiciach skrýť a utajiť nemôžem, pretože ma ľudia vždy objavujú, tak sponedávam a moje dvere sú otvorené od večera do rána. To je konečne môj život. Tomu som sa zasvätil. K tomu ma P. Boh povolal a tomu žijem. (...) Keby som bol len trochu lepšie s tými mojimi nohami, tak by som šiel Šmálikovi na pohreb. No nakoľko aj mesto Košice je úplne zaviaté snehom, Horná Orava tým viac. Nuž musí mi drahý náš zosnulý spolubojovník odpustiť. (...) Čo je človek? Čo je náš život? – modlím sa v breviári! Veru, keby sme nepoznali Boha cez Xta¹⁹⁴ Pána, naše pozemské lopotenie by sa rovnalo nule! Ale v Kristovi sme Synmi Božími a naša vlasť je naozaj v nebesiach. (...)

Všetkých si Vás požehnáva, objíma a bozkáva

Váš UFO¹⁹⁵

List č. 33

Košice 14. V. 1992

(...) ¹⁹⁶

Oznamujem ďalej, že som bol úplne odsúdený na 8 rokov, a to na najstrašnejší paragraf vlastizradu, pretože som dlho študoval a tým sa stal pre štát nebezpečným. Tak ešte za starého režimu som si podal žiadosť o rehabilitáciu a bol som

189 (lat.) ... v Kristovi!

190 (lat.) Pokoj Kristov!

191 Oľga Urbanová, neter P. Paňáka. Profesor Šmálik ju učil náboženstvo na I. štátnom gymnázium na Grösslingovej ulici v Bratislave.

192 Štefan Šmálik (1908 – 1991), historik, pedagóg a rímskokatolícky kňaz.

193 rozumej Oravský Biely Potok.

194 Krista.

195 Ujo Fero.

196 Koncept žiadosti o súdnu rehabilitáciu.

rehabilitovaný,¹⁹⁷ preto som s uznaním svojej neviny spokojný, ale som požiadal o revíziu odškodnenia, aby som bol v zmysle zák. 119/1990 aj hmotne odškodnený, aj čo sa týka môjho dôchodku. Dostával som len 600 K¹⁹⁸ dôchodku a musel som sa súdne domáhať aj životného minima.

Čo sa týka dokladov o zaplatení trov obhajoby a zaplatení trov trestného konania, bola taká prax: Pri pojednávaní sa páni tvárili veľkodušne, ale... Keď sme prišli do pracovísk a zarobili sme slušný groš, tak že to potom dáko zaplatíme ďalej bol cieľ zákona.¹⁹⁹

Keď som mal 30 rokov a diplom a bol som referent Matice Slovenskej, opustil som túto kariéru, stal sa novicom Spoločnosti Ježišovej, vyštudoval som filozofiu a teológiu a stal sa mi Boh všetkým. Stal sa služobníkom Božím zaviazaný sľubom chudoby. Takže mi nejde o peniaze, ale keď Vám takto všetko píšem, plním svoju občiansku i mravnú povinnosť.

S kresťanským pozdravom

P. F. Paňák

List č. 34

Košice 28. XII. 1992

Drahý Štefan,²⁰⁰

Pax Xti!²⁰¹

Píšem pre všetkých, no Ty ako jubilant zasluhuješ prvé miesto. Nech Ťa nám Pán Boh živí a dá Ti hojnosť svojho požehnania. Teraz ľudia v horúčke trhového hospodárstva sú v nebezpečí, že nebudú mať čas na duchovné hodnoty. Hľadajte najprv Kráľovstvo nebeské. Všetko ostatné Vám bude pridané. Všetky dôsledky, čo z toho plynú, si v rodinnej rade predebatujte. Úvod do dialógu povie Jurko²⁰².

(...) Nesmieme ochabovať. Musíme mať veľkú dôveru v Božiu dobrotu!

197 Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave z 2. 10. 1973 sp. zn. 20 Tr. 8/73 zrušilo rozsudok v celom rozsahu a konanie odsúdeného kvalifikovalo ako trestný čin marenia dozoru nad cirkvami podľa § 178 zákona č. 140/61 Zb. Trestný zákon. Vzhľadom na amnestiu prezidenta republiky potom uznesením z 2. 10. 1973 sp. zn. 8/73 trestné stíhanie bolo zastavené. Toto rozhodnutie sa stalo právoplatným 13. 1. 1974. K úplnej rehabilitácii došlo rozhodnutím Krajského súdu v Bratislave dňa 11. decembra 1990 (1 Rt 436/90) s právoplatnosťou od 8. januára 1991.

198 Korún slovenských.

199 V oficiálnom liste je text nasledovný: „Pri pojednávaní väzeň nemal prostriedky. Neskôršie, keď sa dostal na pracovisko, postupne mu bolo zrážané zo zárobku. Doklady o tom by mali byť v archívoch väznic.“

200 List Štefanovi Majkútovi.

201 (lat.) Pokoj Kristov!

202 Juraj Majkút, Štefanov syn.

Tak Vám všetkým žičím Nového roka. Časy sú veľmi nebezpečné a všetko riadi Boh. Treba sa ustavične modliť.

A teraz pár slov o mne.

Pán Boh ma dal do autu. Som vyradený. Slúžim už len v užšom kruhu, ale ká-žem i sponedám. Ľudia sa už dozvedeli, kde som, a tak mám zas ľudí. Donášajú všetko, takže vidím, že ma Pán Boh stráži. Keby som vládol chodiť, musel by som chodiť rečniť, cestovať a takto ma dobrota Božia chráni, že môžem aj situáciu našu i celosvetovú kolko-tolko sledovať.

P. Mária vo svojich zjaveniach hovorí stále to isté: Pokánie, Pokánie, Pokánie. Aby sa ľudia nešaleli, aby vstúpili do seba a zbadali by, aké nebezpečenstvo nám hrozí. Žiť značí čakať, byť triezvy, vedieť rozoznávať veci, ale predovšetkým rozpoznávať ducha. Už stoja ľudia pred sponedami. Idem sponedať.

Požehnávam Vás všetkých a Štefanovi ešte raz všetko najlepšie k meninám.

List č. 35

Košice 28. IV. 1994

Drahá Žofka a spol. = Olga, Katka s Paľom a Marekom, Cyrilovci + Majkúti (Živió, Jurko!), Krupášovci (...), Blanka s Terkou²⁰³

Najsrdčejší pozdrav všetkým všetkých!!!

Tebe, Žofka, je to už aj gratulácia k meninám. Nech Ťa P. Boh živí. Sme v rukách Božích. Toto musíme mať stále pred očami. Bo my nevieme dňa ani hodiny. Modlite sa za mňa, aby mi vydržala pamäť. Sestrička Mija Vám všetko vyrozpráva. Modlite sa za celý slovenský národ, najmä za našu inteligenciu a kňazov, aby stáli na baštách a nedali sa zviesť a mohli spievať: Koho dar nezvedie, hrozba neskloní, tomu moja pieseň slávou zazvoní!!!

Všetkých si Vás pozdravujem, požehnávam a objímam

Váš ujo Ferko

203 List Žofii, mladšej sestre P. Paňáka, i ďalším blízkym rodinám a ich členom.

DOKUMENTY

Výťah z matriky narodených.

Bežné číslo	Deň záznamu	Deň narodenia	Meno, pohlavie, náboženstvo dieťaťa.	Meno, povolanie a bydlisko rodičov	Náboženstvo	Vek	Miesto narodenia, keď sa v matrike dom dom nestalo	Poznámky pred podpisom a podpisy.
12	30	1855 (1908) (Košice)	František Pavol chlapec rím. kat.	Paňák Cyrill paňák Gabura Maria Cyrill	rím. kat. rím. kat.	110 100 38 100		Paňák Cyrill Košice Košice Košice

Dodatočné zaznamenania. Na

Že výťah tento sa s *Hornolehotskou* pôvodnou matrikou narodených *od-nova-do-nova* srovnáva, týmto svedčím.

Dané v *Oravskom Podzámoku* 4. listopadu 1927.

Št. matrikár.

Výťah záznamu Františka Paňáka z hornolehotskej matriky narodených. Oravský Podzámok 4. november 1927. Zdroj: Archív rodiny Františka Paňáka (ďalej A RFP).

Nîmes le 30 Octobre 1928.

Mon Cher François.

J'ai n'avez nullement à vous excuser de ne pas nous écrire, il est plus vrai de dire que c'est nous qui ne vous écrivons pas, quoique dans le courant du mois d'Octobre, nous avons reçu deux lettres de notre jeune ami Tchécoslovaque, et que ce n'est qu'aujourd'hui que j'ai le plaisir de vous répondre au nom de vos.

Tout d'abord merci mille et une fois pour le gracieux souvenir que vous avez bien voulu offrir à Madame Boyronnier. C'est très agréable de votre part et nous en avons été très émus à sa réception, quoique il nous appelait le charmant ami que nous avions au surplus de nous pendant quelques années. Mais aussi de nous dire que vous n'avez jamais la France et notre modestie intérieure. Nous gardons nous un excellent souvenir de vous, et nous désirons avec grand plaisir votre jeune protégé, Charles Murek qui est un garçon charmant, quelque peu timide mais qui s'habitue dans notre intimité espérant d'ailleurs d'être.

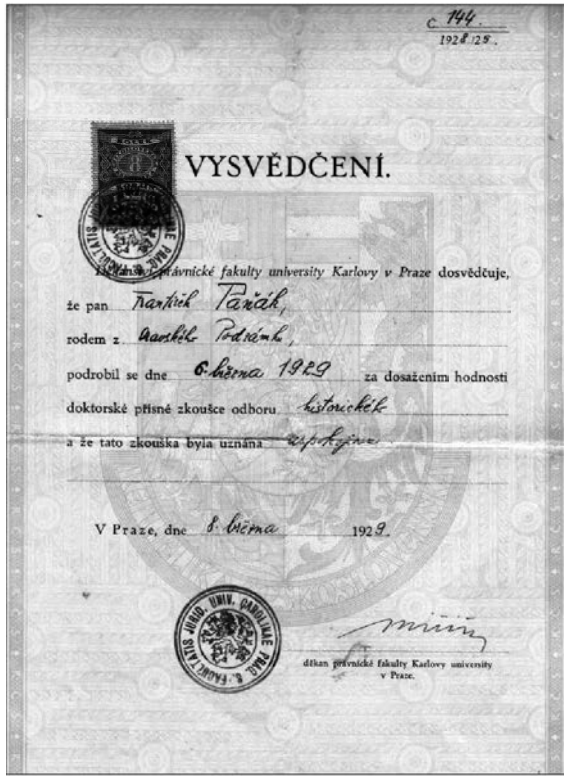
Mais aussi pour les timbres du jubilé, je vous suis profondément reconnaissant de voir que vous n'avez pas plus vos amis de France que le philatéliste. Ces timbres sont superbes, et font parfaitement une fois on place.

J'ai la grande joie de vous annoncer que Robert a passé brillamment son oral le 26 Octobre, 12 points d'avance. Il est heureux, et le valet philosophe. Dimanche à midi on fêtera nos vœux fête et heureux événement, par deux bonnes bouteilles de champagne et au dessert, tout en portant les santé de vos les présents, l'ami Paňák François, n'a pas été oublié; ainsi que l'anniversaire de la nation.

Nos félicitations sincères pour votre participation officielle aux fêtes de Prague, grâce à votre connaissance du français. Ce devait être très beau. Vous allez à la veille de passer vos examens sérieux, je vous souhaite bonne chance, et nous sommes heureux d'en connaître le résultat, car vous savez que tout ce qui vous touche, nous fait toujours grand plaisir.

Je ne connais pas la Tchécoslovaquie, ni la connaissez profondément jamais, mais toutefois votre passage parmi nous et ceux de vos compatriotes nous ont grandement apprécié et

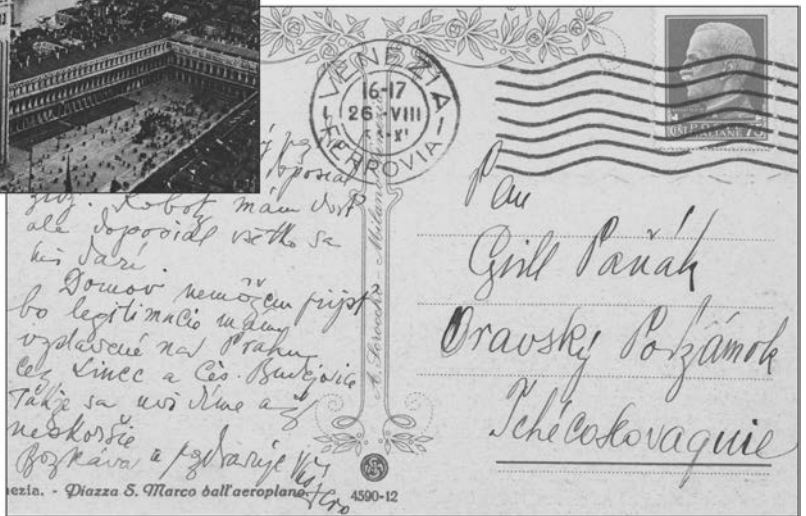
List Františkovi Paňákovi z Francúzska od pána Peyrouniera, u ktorého býval počas tamojších štúdií. Nîmes 30. október 1928. Zdroj: A RFP.

Vysvedčenie Františka Paňáka zo skúšky počas štúdia práva. Praha 8. marec 1929. Zdroj: Archív rodiny Majkútovej (ďalej ARM).

Pozdrav Františka Paňáka otcovi zo zahraničnej cesty. Benátky 26. august 1933. Zdroj: A RFP.

NOVEMBER–DECEMBER 1930

LUK

ROČNÍK I.
SOŠIT 9–10.

FRAŇO KRÁL

NA DUŠICKY

*Dnes hviezdy spadly na strán
a láčmi srdcia skrvavily.**Čo treba sily,
čo treba sily
na mohyly láskam
nastavüť sviec.**Dnes hviezdy spadly na strán
a s hrobov budú slzy tiecť.*

FERO PAŇÁK

PROBLÉM NAŠEJ BUDÚCNOSTI

Dobre je čítať noviny. Lepšie je čerpať zo života. Žiada sa dopĺňovať jedno druhým.

Neviem, čo ma za túžbu pojala, ale musím vám hovoriť o tom, čoho si v novinách nevšímame mnoho a s čím sa na ulici často stretávate. Kto sa nedá obalamutiť veľkými reklamami, má času všimnúť si i tých malých, totiž nápisov na krásnych emailových tabuľkách: „Fylax“, „Hydiko“, „Rana“, „Olla“, „Primeros“ a mnoho iných.

Počínali ste nechápať tieto divné mená. „Divné mená? To je však zaostalosť!“ Mestiac sa cítí urazeným, že ho upodozrievam z nekulturnosti. Lenže ja myslím (a to hlavne) i na dedinčanov. A tu sa čitateľ zasmie mojej naivnosti, alebo v najlepšom prípade mojej neinformovanosti a povie: „Chu-

Ukážka publikačnej
činnosti Františka Paňáka
v časopise LUK.
Zdroj: SNK ALU.

Z DNEŠNÉHO DETVANA

FERO PAŇÁK

Kedysi agilný Detvanec, dnes senátor, pán dr. Šrobár vo svojom zaujímavom príspevku — ako ste čítali — vyzýva nás, dnešných Detvancov, aby sme zaujali stanoviská k rôznym otázkam. Bolo našou povinnosťou informovať verejnosť o stave, v akom Detvan svoju pädesiatku dožíva, no necitili sme radosti, ktorú by taký vznešený úkol mal v nás vzbudiť.

Je vám všetkým dobre známo, že o tom, čo študenti, akademici myslia a konajú, sa veľmi málo uvažuje, a kľúč od celej situácie terajšej spočíva práve v mládeži.

Všeobecné hlasovanie = všeobecné politizovanie.

Demokracia nás premenila na politikov. A kto je to politik? To je ten, čo vedie, čo vie, ako čo treba spraviť a postaviť, lebo keby sa to tak a tak nespravilo, nuž nastala by tá a tá porucha... atď.

Čili, vidíme, že hlanou vlastnosťou politika je čulosť a predvídavosť, ktorá ho núti k činom. Byť dobrým politikom = predvídať. Je kdesi napísané, že ten, kto zná prítomnosť,

Ukážka publikačnej činnosti
Františka Paňáka
v Almanachu DETVAN.
Zdroj: SNK ALU.

Victor I. Jinga, Doctor în științele economice
și financiare, București

Mr NORIKATSU YASUMA

The League of Nations Association of Japan

Nakatori 13 Marunouchi, Tokyo Japan

Zivko Josanov, 14 Sapilova / Pobratiu str. Beograd
universitet

Dr. The J. Imbrescu București I.

41 Sf. Ionica 17

Plăcări, obârși Prof. Janota Indau Biserica 24/VII

Henri Stebelsky

Licencié en Droit, Secrétaire Général de la Fédération

Universitaire pour la S.N. Varsovie, rue Jasnag

Daniel Slabey, Virginia

Richmond. U.S.A

Dr. Josef Schück, Praha III. Věchova 3. bl. 415.12

Lopez Saurin, 11 rue Marguerite (17) Paris.

H. Staica 31 Julie Maniu - Cluj Rumunilor

Ing. Jovan Halp-Stanković Danilova 57 Beograd

Vasa Stanulović Ing. L. Beograd Kr. Teriminia 13 tr. 50

Stechova Maria Praha Bratstvo Kyperska alej

Stanek K. 15 rue Foubert Gentilly (S) 112 5

Svechlik 10 r. J. Cassin, Argentan (S) 101

Dr. 201 196 rue Jules Ferry - Colombes, Seine 1

Ukážky záznamov z adresára
Františka Paňáka.
Zdroj: A RFP.

JUČ. KONSTANTIN KUBEŠ

9. II, Klimentka 14, Tel. 62404

milý priateľ
Byť bych Ti veľa porádil, akýbych miš laskavé
skútil, jačohu křivostem Ti mám zaslati dlužený obnos,
a koliká dila křech 200 Lin v kře; snad byš mňo mohl
dopoledne kateřinovati domi [62404]
dikuji Ti jistě doplatečně mnohotřást za Troji
saki milou laskavost, kterou jsi mi v Bendikách vypomohl,
a vřelávu Trojm nepřímým kamarádem

PAUL MENYHÁRT
PRÉSIDENT DE L'UNION NATIONALE
DES ÉTUDIANTS DE HONGRIE

TELEFON: 85-4-24.

BUDAPEST
IV., SEMMELWEIS-U. 2.

Ярослав Барановський
Президент
Центрального Союзу Укр. Студенства

PAUL HEISBOURG
MÉDECIN-DENTISTE

LUXEMBOURG

Ukážky vizitiek z adresára
Františka Paňáka. 30. roky.
Zdroj: A FP

P.T.

Okresnému zastupiteľstvu

v Dolnom Kubíne.

Spolok Oravských akademikov s veľkým záujmom sledoval a sleduje vývoj školských pomerov v Orave.

Dňa 26. júla t.r. na schôdzi kolenej v Oravskom Podzámku bola venovaná najväčšia pozornosť otázke vybudovania úplnej strednej školy v Orave.

Po náležitom predebatovaní v poslednom čase odohravších sa udalostí okolo otázky vybudovania úplného gymnázia v Orave došlo sa k tomuto náhľadu:

Hoci Orava má nárok na viac ako jednu úplnú strednú školu vzhľadom na nepriaznivé finančné pomery a veľkú hospodársku krízu, pokladáme postup v domáhaní našich práv za nevhodný a nešťastný. Jestli medzijednotlivými oravskými mestami alebo okresmi vyvinul sa boj alebo nedorozumenie v otázke umiestnenia gymnázia, je nutné najstť spôsob, akým by sa tieto spory doma vyriešili a na vonok, aby sa vyriešovali jednorazovo a svorne. Aby bolo zodostučinné princípu spravodlivosti a demokracie, jediné východisko zda sa nám prijateľné: Nech okresné zastupiteľstvá vyberú rovnaký /malý/ počet obetavých a pre túto otázku záujem majúcich členov, ktorí by tvorili akési spoločné a smerodajné forum pri riešení tak významnej a životnej otázky celooravskej. Tým by sa zamedzilo to, že by jeden okres alebo jedno mesto nedomáhalo sa ničoho, o čom druhý okres není vôbec alebo náležite informovaný. V takýchto pomeroch miesto užitočnej práce začne sa vzťahovať nenávisť a roztržky, pre ktoré nevinný a biedny oravský ľud už dlho trpí.

Preto spolok Oravských Akademikov sa obracia na okresné zastupiteľstvá s prosbou, aby tieto urobili koniec nedorozumeniam tým že uskutočnia vyšespomenutý pripravný celooravský výbor pre rozriešenie pálčivej a surnej otázky školskej v Orave.

V Oravskom Podzámku, 26. júla 1931.

za zapisovateľa:

za predsedu:

J.U.C. Ferd. Horváth v.r.

J.U.C. Fr. Paňák v.r.

za tajomníka:

J.U.C. J. Bakala v.r.

List Spolku oravských akademikov v Tvrdošíne s podpisom Františka Paňáka ako jeho predsedu. Oravský Podzámok 26. júl 1931. Zdroj: A RFP.

Rada obce v Oravskom Podzámku.-Číslo: 1452/35Notariát: Oravský Podzámok.Okres: Dolný Kubín.

Vysvedčenie

mravnej zachovalosti.

OBCE v Oravskom Podzámku

týmto úradne svedčí, že Dr. František Paňák 25. ján.
 roku 1908 v Oravskom Podzámku-----
 narodený, stav: slobodný zamestnanie: referent Matice Slovenskej
 po dobu svojho pobytu v našej obci je tak v ohľade mravnom ako i politickom
 úplne zachovalý.

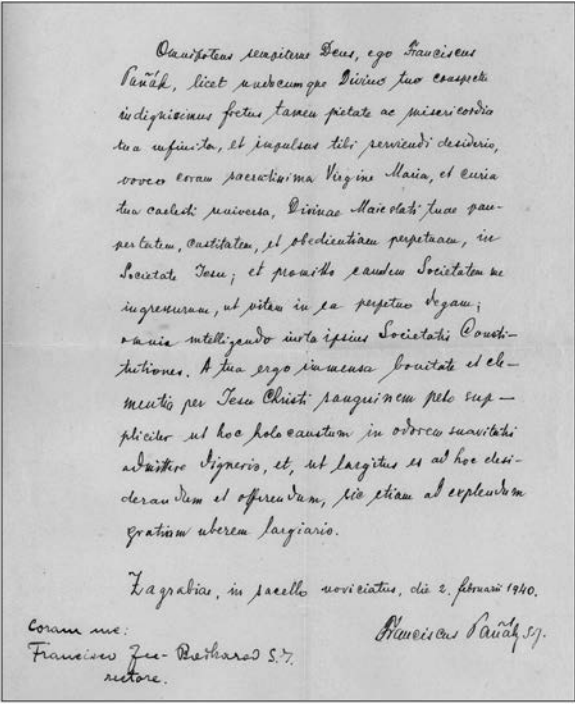
Vystavuje sa cieľom: preukázania sa pred vrchnosťou.-V Oravskom Podzámku dňa 5. októbra 1935.

vedúci notár.

starosta.

Osvedčenie o mravnej bezúhonnosti Františka Paňáka. Oravský Podzámok 5. október 1935.
 Zdroj: A RFP.

Text prvých reholných sľubov
Františka Paňáka. Záhreb
2. február 1940. Zdroj: A RFP.

1

Meno a priezvisko

Paňák František Pav.

2

Hodnosť a branný pomer

mpor.duch.v zál.

3

Kmešová jednotka

Voj.nem.ll.

4

Číslo, dátum a rok prijatia do rehole

25/1.1908

5

Číslo, dátum, miesto prijatia do rehole (branné číslo)

08/23136/28

6

Príslušnosť doplnku

Banská Bystrica

7

Príslušnosť doplnku

Banská Bystrica

8

Príslušnosť doplnku

Banská Bystrica

9

Kam odovzdávaný

Doplňovacie okresné veliteľstvo

Banská Bystrica

Por. čís. sv. prot. **KL./Eg**

VOJENSKÝ PREUKAZ

1	Meno a priezvisko	JUDr. PAŇÁK František Pavel
2	Hodnosť a branný pomer	mpor.duch.v zál.
3	Kmešová jednotka (Kmešová stotina)	Voj.nem.ll
4	Dek. mesiac a rok narodenia	25.január 1908
5	Príslušnosť doplnku (branné číslo)	08/23136/28
6	Bydlisko	Banská Bystrica, Záhradná c.9
7	Príslušnosť doplnku okresného veliteľstva	Banská Bystrica
8	Výzbrojné stanica	/

Banská Bystrica 13.február

1945

Čís. skl. 7.1
Státna knižnica v Bratislave, 1086-44.

Podpis.

Vojenský preukaz Františka Paňáka. Banská Bystrica 13. február 1945. Zdroj: A RFP.

249

Famula Baptisatorum				
Meno, slav a náboženstvo r o d i č o v p a r e n t u m		Bydlisko a číslo domu	Meno, náboženstvo a slav krstných rodičov	Meno a úrad krstiteľa
Nomen, Conditio et Religio		Locus Domicilii cum Nr. Domus	Patrinorum Nomen, Conditio et Religio	Baptisantis Nomen et officium
Joannes Pinter p.c. fonsor, Maria Lovr, p.c.		Handlová 699.	Joannes Lovr p.c. Balénia Hoch p.c.	P. Franciscus Paňák coop.
Joannes Dojtaršek v.v. fonsor Maria Babčák		Handlová 982	Andreas Ignáček p.c. Theresia Firág p.v.	Franciscus Paňák coop.
			Antonius Brücking	Stephanus Paňák

Ukážka dvoch záznamov v matrike pokrstených, kde bol krstiacim František Paňák. Handlová 1945/1946. Zdroj: Rímskokatolícky farský úrad Handlová.

Die Standort-Kommandantur in Krickerhau-Handlová bestätigt auf Grund der Note der deutschen Gesandtschaft, gegeben dem slow. Ausministerium am 3. Jänner 1945, unter der Zahl 5987. Die deutschen militär. Behörden werden den Geistlichen keine Hindernisse bereiten, sondern ihnen es freistellen, ob sie an Ort u. Stelle bleiben wollen oder nicht. Deshalb ist im Sinne dieses Erlasses.....*František Paňák*.....kaplan in Krickerhau-Handlová nicht verpflichtet zu evaluieren.

Krickerhau-Handlová 16. März 1945.

.....*Schultz*.....
Standort-Kommandant von Krickerhau-Handlová.

Das Notariatsamt von Krickerhau-Handlová bestätigt, das.....*František Paňák*.....kaplan in unserer Gemeinde angemeldet ist.-

Doklad vystavený Františkovi Paňákovi počas jeho kňazskej činnosti. Handlová 16. marec 1945. Zdroj: A RFP.

251

KRAJSKÉ VELITELSTVO ŠTÁTNEJ BEZPEČNOSTI V BRATISLAVE.

Ref: 322

p. Václav
náměstek m. l.

Zpráva o zadržení a zatknutí

Dňa 3. marca 1950.

19 o hod. bol zatknutý(á), zadržaný(á)

meno František Paňák

narodený(á) dňa 25. januára 1908

v Oravský Podzámok

okres Dolný Kubín

domovská obec Oravský Podzámok

okres -"

bytom v Bratislava, Kostolná 1.

zamestnanie rím. kat. farár

stav slobodný

národnosť slovenská

náboženstvo rím. kat.

rodičia Cyril a Maria r. Gabuťová

súrodenci Jozef, Štefan, Ľubica, Zofia

manželka a deti ./.

preto, že je dôvodne podozrivý z protištátnej činnosti.

Zatknutý(á) (kým a kde) orgánmy štb., zatknutý napríklad prednostu V. odd.

Zadržaný(á) (kým a kde) ako hošre

Prehliadnutý (kým) klučiarom

v prítomnosti stráže

jeho vlastné veci deponované u klučiara

Dôkazy viny ako hore

Popis osoby: postava 158 cm. vysoký

šaty čierne

tvár podlehovastá

vlasý tmavé

zuby chore

oči hnedé

nos normálny

fúzy ./.

hovori slovensky, čiastočne maďarsky, latinsky a francúzsky

zvláštne znamenie ./.

Bol prevzatý vo väznici dňa 3. marca 1950

o 14.30 hod.

číslo celý

Spoluúčastný s ostatnými farármi

Má byť oddelený

Proti menovanému(nej) bolo treba vo smysle

bodú

nariadiť predbežnú väzbu,

lebo

Krajské vel. štátnej bezpečnosti v Bratislave
žurnálny úradník

Štátna knižnica v Bratislave, 2131-19

Správa Štátnej bezpečnosti o zadržení a zatknutí Františka Paňáka. Bratislava 3. marec 1950. Zdroj: A ÚPN.

Krajské veliteľstvo štb.Bratislava.

Bratislava 7.marca 1950.

Z á p i s o v ý p o v e d i .

Bol predvedený:

František Paňák

narodený 25.januára 1908 v Oravskom Podzámku,okres Dolný Kubín,príslušný tamtiež,stanica SNB ako aj matričný úrad je v Oravskom Podzámku,posledne bytom v Bratislave Kostolná ulica čis.1,sym Cyrila a matky Márie rod Gabulovej obyvateľov v Oravskom Podzámku,zamestnaním rim.kat.knaz,slobodný,národnosti slovenskej,vojakom bol slúžil u voj útvaru 9.peš.pl.v Moste,nemajetný,rodičia su taktiež nemajetní,nepoberá žiaden plat,je prednostne zásobovaný,podľa jeho udania dosiaľ zachovalý,jeho totožnosť bola zistená počas vyšetrovania vypovedá toto:

O s o b n e :

Ako som už uviedol narodil som sa v Oravskom Podzámku,kde som vychodil 6.tried ľudovej školy s vyučovacím jazykom slovenským.Po skončení ľudovej školy začal som v roku 1919 navštevovať reálne gymnázium v Dolnom kubíne,kde som skončil 4.triedy.Piatu triedu gymnázia som skončil v Levoči. Nakoľko som bol z chudobnej rodiny nemohol som ďalej študovať,ale na základe toho,že som sa dobre učil bol som vyslaný býv.ČS vládou na štúdiá do Nimes vo Francii,kde som v roku 1927 maturoval.Po maturite v tom istom roku pristahoval som sa znova do ČSR a zapísal som sa na Ľarkovu univerzitu v Prahe,kde som bol promován na doktora práv v roku 1932.Po skončení štúdiá na univerzite,ako doktor práv nastúpil som miesto na Zemskom úrade v Prahe.Ďalšie prestúpil som v roku 1933 za referenta Matice slovenskej v Turč Sv.Martine.Tu som zotrval až do roku 1935,kedy som narukoval k vojsku do školy na dôstojníkov v zálohe do Prahy.Po skončení školy vrátil som sa k svojmu kmeňovému telesu k peš.pl.9 do Mostu.U tohoto pluku som zotrval až do môjho skončenia prezenčnej služby do septembra 1937,kedy som bol od vojska prepustený v hodnosti podporučíka v zálohe.Po prepustení od vojska nastúpil som opäť miesto u Matice slovenskej v pôvodnom zadelení a zotrval som tu až do 30.januára 1938,kedy som sa rozhodol,že vstúpim do kláštora Spoločnosti Ježišovej a svoj úmysel som hneď aj previedol.Najprv bol som zadelený do noviciátu v Ružomberku,kde som zotrval až do roku 1939,kedy som bol poslaný na filozofické štúdiá do Záhrebu v Chorvátsku.Po skončení tohoto štúdiá vrátil som sa opäť na Slovensko,do Banskej Bystrice na novozriadený teologický inštitút,kde som bol v roku 1944 vysvetený za kňaza

Zápis Štátnej bezpečnosti o výpovedi Františka Paňáka. Bratislava 7. marec 1950.

Zdroj: A ÚPN.

- 2 -

a v roku 1945 bol som poslaný do Bratislavy do kláštora na Kostolnej ulici číslo 1., kde som pôsobil dosiaľ.

Môj otec bol sluhom na oravskom panstve a matka bola domáca. Otec má t.č. už 84 rokov a žije z penzie. Tak isto aj moja matka. Bolo nás päť detí. Brat Jozef zamestnaním krajčír vystahoval sa v roku 1924 do Argentíny, Brat Štefan zamestnaním stolár vystahoval sa v roku 1926 za bratom Jozefom do Argentíny. Sestra Mária je vydatá za Jozefom Jendrejským, šoferom, bytom v Oravskom Podzámku. Sestra Žofia je vydatá za Milanom Urbanom invalidom, bytom Horvátsky Grob, okres Bratislava.

Moja politická činnosť za býv. ČSR, Slov. štátu, po oslobodení.

Za prvej ČSR nebol som organizovaný v žiadnej politickej strane ani v podobnej organizácii.

Za býv. Slovenského štátu som bol už reholníkom a ako taký nemohol som sa zúčastniť politického života.

Po oslobodení som ako reholník nevstúpil do žiadnej politickej strany a ani dosiaľ nie som nikde organizovaný.

Kde ste všade pôsobil ako kňaz.

Hneď po vysvetení za kňaza na teologickom inštitúte v Banskej Bystrici roku 1944 zostal som ako kňaz v Banskej Bystrici. Tu som však žiadne kázne nedržal, ale bol som stále ešte študentom, hodci som bol už vysvetený za kňaza.

V roku 1945 na príkaz banskobystrického biskupa Dr. Š k r á b i k a bol som vyslaný do Handlovej, kde som bol do 19. marca 1945. Tu som zastával kaplánsku funkciu. Bolo to práve v čase, keď sa tam blížila fronta a miestni farári evakovali.

V mesiaci marca roku 1945 bola v Bratislave otvorený náš teologický inštitút a ja som bol pre túto príčinu z Handlovej odvolaný do Bratislavy kde som mal dokončiť moje teologické štúdium. Od týchto čias pôsobím stále v Bratislave.

V e c n e :

Kde a aké kázne ste kázal.

Po mojom príchode do Bratislavy bol som určený pátrom provinciálom za kazateľa do kostola Sv. Spasiteľa na Františkánskom námestí v Bratislave. Kázne som držal raz mesačne, vždy v prvú nedeľu v mesiaci. Moja celá úloha spočívala v tom, že som sa staral o vnútorný život tých, čo pristupujú v túto nedeľu k svätému prijímaniu. V týchto kázňach som napomínal veriacich aby nezanedbávali svoje duchovné povinnosti, aby zostali verní svojej cirkvi a by zostali vždy mravne zachovalými.

(Handlová 11)

Aké styky ste udržoval s biskupom a biskupským úradom.

Ani s biskupom ani s biskupským úradom som žiadne styky neudržoval, lebo som k tomu proste nemal možnosť. S biskupom prišiel som do styku iba vtedy, keď tento prišiel do Bratislavy odbavovať nejakú slávnosť a navštívil nás v našom domove. Tu prichádzajú do úvahy dvaja biskupi a to Dr. L a z í k a Dr. B u z a l k a. So žiadnym som však súkromne nehovoril a okrem pri nejakom náboženskom obrade som sa s nimi nestretol.

Odkiaľ poznáte Miroslava T a č o v s k é h o a aké styky ste s ním udržoval.

V mesiaci auguste roku 1949 bol som na skúške v Trnave a pri tejto príležitosti povedal mi fráter M l č ú c h, že jedna pani sa na mňa dopytovala. Tento ma k nej aj zaviedol a ja po príchode k nej som zbadal, že je to moja krstná matka, ktorú som už 20 rokov nevidel. Tejto som medzi iným povedal, že teraz pôsobím v Bratislave v kláštore u Jezuitov.

Asi za dva mesiace na to, mohlo to byť v mesiaci októbri, alebo začiatkom novembra prišiel zamnov do kláštora Jezuitov Miroslav T a č o v s k ý ktorý ma prišiel pozvať na pohreb istému B a j o v i učiteľovi z Petržalky, ktorému bola moja krstná matka tiež krstnou materou. Ja som jej pozvanie prijal a spoločne s T a č o v s k ý m odišli sme na cintorín na trnavskej ceste. Cestou na cintorín hovorili sme len o bežných veciach. Po príchode na cintorín museli sme chvíľu čakať, kým sa nazačal odbavovať náboženský obrad, ale ani počas tejto doby nevedel som s T a č o v s k ý m zladen rozhovor, lebo som potešoval ako kňaz smútiacu rodinu. Po skončení náboženského obradu T a č o v s k ý sa somnov rozlúčil, lebo sa údajne ponáhlal hľadať svojich kolegov z trnavského cukrovaru s ktorými prišiel z Trnavy do Bratislavy spoločne aj so svojou starou matkou na aute. Ja som čakal asi podruhej hodiny na spomenutom cintoríne aj smojou krstnou matkou t.j. so starou matkou T a č o v s k é h o, kým sa tento vrátil, aby sobral so sebou svoju starú matku. Po odchode týchto odobral som sa domov.

Moje druhé stretnutie s M i r o s l a v o m T a č o v s k ý m v kláštore Jezuitov v Bratislave.

V mesiaci novembri 1949 prišiel zamnov T a č o v s k ý do kláštora Jezuitov v Bratislave, kde som ja býval a povedal mi, že ma vraj prišiel navštíviť. Ja som sa ho opýtal v akej záležitosti prišiel do Bratislavy, načo mi on odpovedal, že prišiel do Bratislavy na futbalový zápas. Inácej môj rozhovor s ním týkal sa len rodinných vecí, nakoľko jeho návšteva u mňa trvala najviac 15. minút, lebo ja som bol volaný sponovať a musel som sa s T a č o v s k ý m rozlúčiť. Od tejto doby som sa s T a č o v s k ý m nestretol ani som ho nikde nevidel

P. František Paňák

- 4 -

Aké styky ste udržoval s rodinou T a č o v s k é h o .

Žiadneho príbuzného okrem starej matky T a č o v s k é h o nepoznám ani som s nikým z jeho rodiny neudrzoval žiaden, či už osobný, alebo písomný styk.

Viac nemám čo udať.

Zápisnica po prečítaní schválená a podpísaná.

Vypočúvajúci:

Pluž

Svedok:

Vypočúvaný:

P. František Paňák

Zápis Štátnej bezpečnosti o výpovedi Františka Paňáka. Bratislava 7. marec 1950. Zdroj: A ÚPN.

Krajské veliteľstvo štb. Bratislava.

Číslo: 66.362/05-1950.

V Bratislave dňa 14. marca 1950.

Štátna prokuratúra

Bratislava.

Prílohy: 4.

ŠTÁTNÁ PROKURATÚRA oddelenie v Bratislave. Dodalo: 17. III. 1950 príloh.

V ä z b a !

Trestné oznámenie.

Dodatok k čís. 66.611/05-1950, zo dňa 3. III. 1950.

I.

Evidenčné údaje.

Páchateľ:

František Paňák, narodený 25. januára 1908 v Oravskom Podzámku, okr. Dol. Kubín, rim.kat.farár, rehoľník spoločnosti Ježišovej v Bratislave, bytom v Bratislave, Kostolná ul. čís. 1.

Vo väzbe:

Od 3. marca 1950 a dňa 13. marca 1950 odovzdaný do Krajskej súdnej väznice v Bratislave.

Trestný čin:

Spolčenie k velezrade a poburovaniu proti Republike.

Miesto činu:

Bratislava.

II.

Podstata obvinenia.

František Paňák soznámil sa v mesiaci auguste 1949 s Miloslavom Tačovským, ktorý ho navštívil potom v Bratislave v kláštore Jezuitov. Tu ho oboznámil s tým, že vydáva protištátne časopisy - letáky a požiadal ho pravdepodobne o spoluprácu. Druhý raz ho navštívil v mesiaci novembri 1949, kedy ho opäť žiadal o spoluprácu v protištátnej činnosti, nakoľko Tačovský vedel, že Paňák ako rim.kat. duchovný má nepriateľský postoj k nášmu štátnemu zriadeniu. Ako taký Tačovskému spoluprácu prisľúbil ale súčasne veľmi obozretný nedal mu pravdepodobne žiadny písomný materiál. Len ústne ho informoval, ako treba v protištátnej činnosti vydávaním letákov a časopisov pokračovať, čo urobil za predpokladu, že keby bola činnosť Tačovského odhalená, aby nebol bráný aj on na zodpovednosť.

Trestné oznámenie Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka. Bratislava 14. marec 1950.
Zdroj: A ÚPN.

- 2 -

III.

Zpráva o vyšetření.

Prípád bol zistený tunajším veliteľstvom pri vyšetrovaní Miloslava Tačovského, ktorý udal, že asi v mesiaci októbri 1949 navštívil v Bratislave Františka Paňáka a druhý raz ho navštívil v mesiaci novembri 1949, hoci ho predtým nikdy nenavštevoval, ba ani sa s ním nepoznal. Tieto dve návštevy Tačovského u Františka Paňáka svedčia o tom, že ho skutočne navštívil, poťažne soznámil sa s ním za tým účelom, aby s ním spolupracoval pri vydávaní protištátnych časopisov a letákov.

František Paňák popiera, žeby sa bol zapojil do nejakej protištátnej činnosti s Miloslavom Tačovským a udáva, že tento k nemu prišiel preto, lebo jeho stará matka je mu krstnou matkou, prostredníctvom ktorej sa s ním soznámil len z dôvodov príbženských a nie za nejakým protištátnym účelom. Toto udáva aj Miloslav Tačovský.

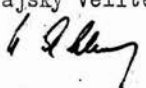
Táto ich výpoveď sa však nezdá byť pravdepodobná preto, lebo ako obidvaja priznali, predtým sa nikdy navzájom nenavštevovali. Z toho dôvodu je zjavné, že Miloslav Tačovský navštívil Františka Paňáka za tým účelom, aby ho informoval o svojej protištátnej činnosti, do ktorej ho chcel aj zapojiť a pravdepodobne aj zapojil. Toto spojenie s Tačovským František Paňák popiera preto, lebo nebol u neho nájdený žiadny dôkazný materiál a v tomto vedomí ako osoba znala práva, rozhodne popiera svoju činnosť, nakoľko predpokladá, že v danom prípade ho nestihne zladen trest.

Ďalej Františka Paňáka usvedčuje zo spolupráce s Tačovským aj to, že ako sám udáva z jeho rodiny, t.j. Tačovského s nikým neudržiaval žiaden osobný styk a ani písomný, len ako je už uvedené so samým Miloslavom Tačovským a jeho starou matkou, t.j. krstnou matkou Paňáka.

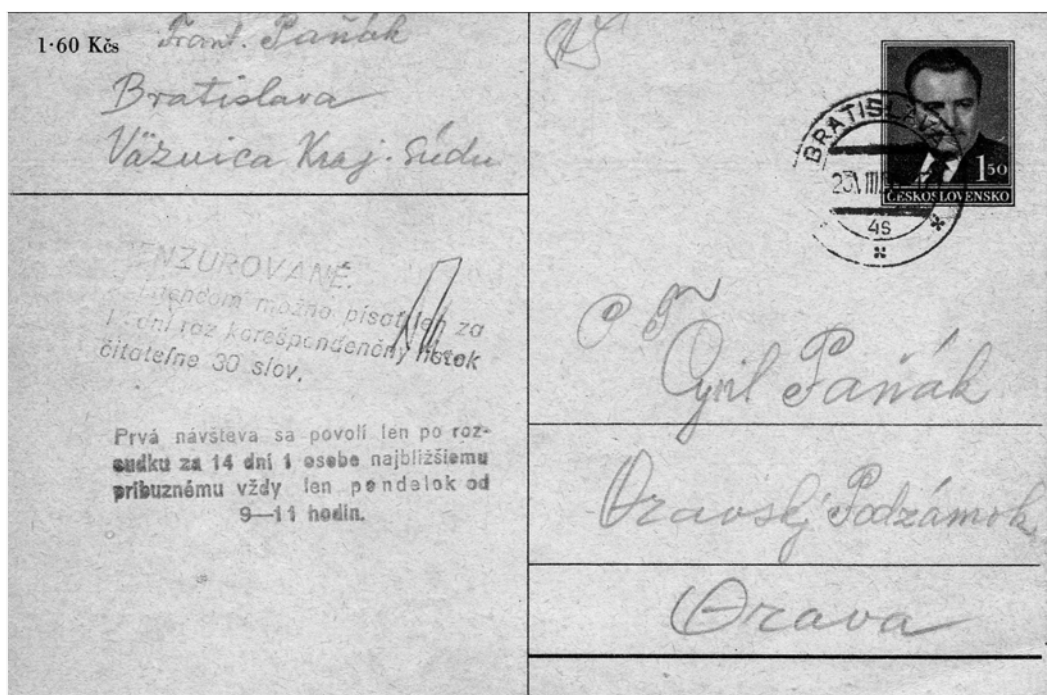
František Paňák je známy ako jeden z najreakčnejších duchovných, ktorý si vo svojej činnosti počína veľmi opatrne a rafinovane a preto ako taký je nadriadenými cirkevnými vrchnosťami stavaný na tie najdôležitejšie miesta, kde v rámci svojich kázni nepriamo a veľmi rafinovane nabáda veriacich k odporu sociálizmu.

Menovaný bol zatknutý preto, lebo bola obava, že bez zatknutia zmari výsledok vyšetrovania a v prípade ponechania na slobode, by sa pokúsil o útek, aby nemohol byť braný na zodpovednosť.

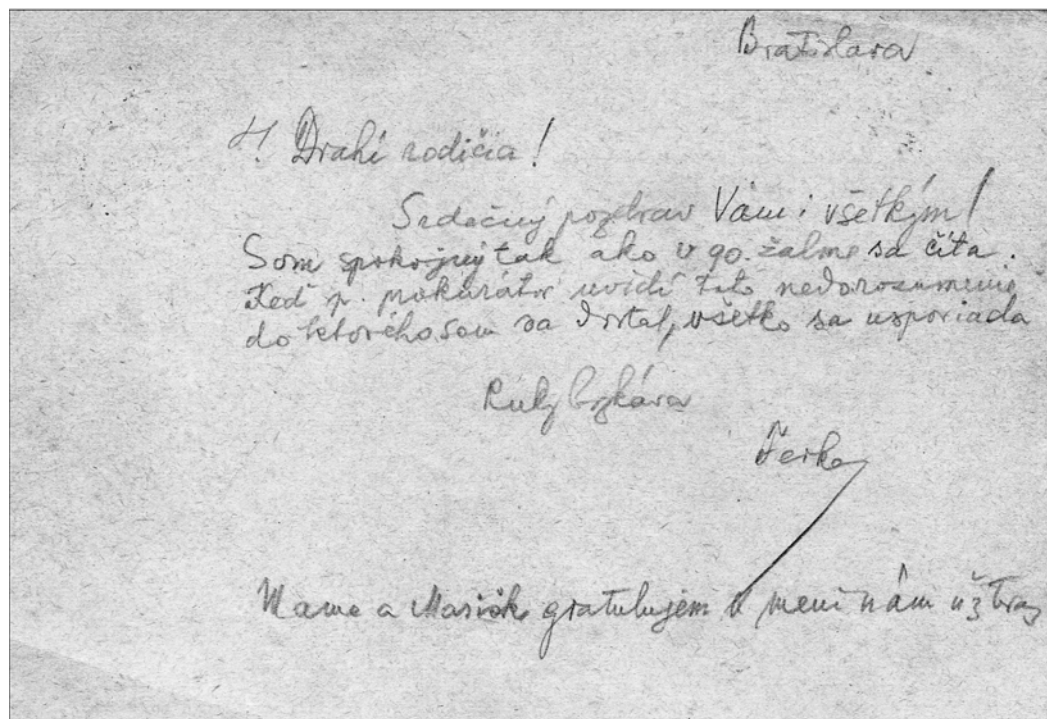
Trestné oznámenie na menovaného predkladám v 5 exemplároch, ku ktorému pripojujem 2 exempláre zápisu o výpovedi, zprávu o zadržaní a zatknutí a záznam o uvalení zaisťovacej väzby.

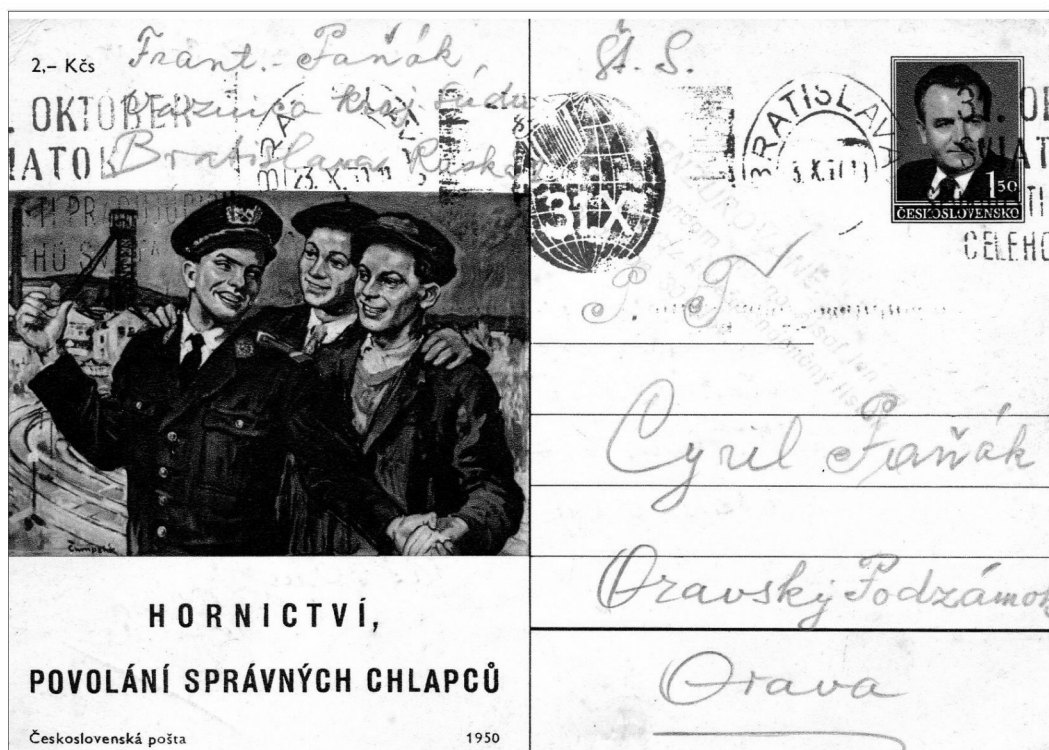
Krajský veliteľ št.b. 3

Trestné oznámenie Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka. Bratislava 14. marec 1950.
Zdroj: A ÚPN.

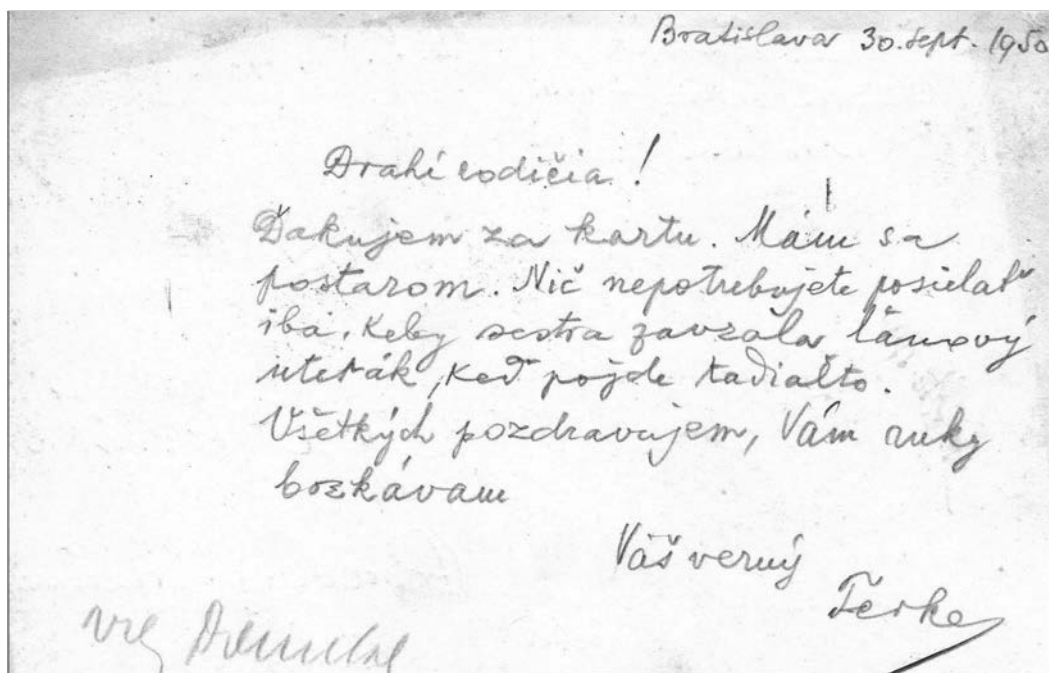
Korešpondenčný list Františka Paňáka rodine z väzenia. Bratislava august (?) 1950. Zdroj: A RM.

Korešpondenčný list Františka Paňáka rodine z väzenia. Bratislava 30. september 1950.

Zdroj: ARM.

165 16, 15
16

Oravský Podzámok, 19.V.1951.

Sekretariat povereníka vnútra		
Dňa 22. V. 1951		
slo: 208/51 neb. nov.		
Príloha číslo:	Referent:	Prílohy

Vážený súdruh

Jozef Lietavco,
povereník vnútra,
Bratislava.

Vážený súdruh Povereník,

dnešného dňa bol mi doručený omylom dopis adresovaný na meno „Cyril Paňák,, čo sa stalo pravdepodobne tým, že moje krstné meno je tiež Cyril. Po otvorení tohoto listu som zistil, že list nepatrí mne, ale keďže nebol dátumovaný, upozornil ma, aby som si ho prečítal.

Z obsahu tohoto listu zistil som, že je záhadný a to už tým viac, že v oslovení „drahý otče,, je od farára k farárovi, lebo títo sa tak oslovujú. List som preto niekoľkokrát čítal a vždy som prichádzal k novým úsudkom, že sa jedná o špiónážnu a podkopnú službu nášeho ľudovo-demokratického zriadenia. List bol podaný na poštovom úrade Rybník nad Hronom, dňa 18.V.1951, čo je zjavné z poštového razítka na obálke.

V liste je mi záhadné, že píšateľ píše, že študuje a do zátvorky dáva, „Poľnohosp., aby plnil svoj plán! - Plnenie tohoto plánu si predstavujem, že robí hospodársku špiónáž, poťažne, že pripravuje zásoby, aby tak plnil dohovorený plán.

Ďalej píše píšateľ, že bol navštíviť svojich kamarátov, ktorým sobral obdierstvenie /asi 3l l vína/ aj jedenie, a tu sa domnievam, že to môžu byť ľudia podobného druhu ako je píšateľ, ktorí sa ukrývajú a on im prináša zásoby. - Mám mienku, že toto môže byť niektorá fara, lebo v liste píše, že náhodou bol doma len istý Polák, jeho dobrý kamarát, ostatní, že boli zaneprázdnení a nechal ich od Poláka a od tety pozdraviť, teda môže byť kuchárka a môže spolupracovať s nimi.

V liste je ďalej podozrivé, že píšateľ hodlá znova najbližšie pozrieť tých, ktorých nenašiel, čo znamená, že ich bude viac, ale že nevie, či nezmenia svoje pôsobisko, ako ho informoval Polák. Tu je zjavné, že sa jedná pravdepodobne o celú tlupu záškodných elementov, ktorí sa presunujú z miesta na miesto a všade robia podkopnú činnosť.

Udanie Cyrila Dřínka voči Cyrilovi Paňákovi. Oravský Podzámok 19. máj 1951. Zdroj: A ÚPN.

- 2 -

166 17 16

V liste písateľ prikladá 8 kusov fotografií určitej osoby a hovorí, že príjemca listu túto osobu iste pozná, čo zvlášť zdôrazňuje, že „vyobrazeného,“. Toto slovo vyobrazeného, môže znamenať, že vyobrazený je pohyblivým špionom, ktoré fotografie adresát môže rozdať spolupracujúcim, ku ktorým vyobrazený môže chodiť, aby bol tak totožný a vyobrazený dôveryhodný.

Veľmi záhadné je, že písateľ píše, aby adresát mu napísal, ak to budú okolnosti dovoľovať a bude to mať pre písateľa význam. - Z toho som posúdil, že adresát je niekde v špionážnej službe tu na Orave a ak bude mať materiál, aby ho písateľovi zaslal.

Veľmi záhadný je mi podpis písateľa, čo je vlastne len šifra, ktorá tiež niečo znamená. - V liste bol priložený aj opis Sv.omše.

Ešte dnes som sa poradil s predsedom MOKSS v Oravskom Podzámku so s. Kuriatkom, ktorý je súčasne predsedom MNV v Oravskom Podzámku. Súdruh predseda Kuriatko mi len potvrdil moje domnienky a objasnil mi, že adresát „Cyril Paňák“, je doktor práv, ktorý vstúpil do kláštora v Bratislave a po rozpustení mníchov údajne istý čas bol zaistený a teraz sa zdržuje na neznámom mieste. V Oravskom Podzámku má adresát „Cyril Paňák“, svojich starých rodičov, ktorých čas od času navštevuje, a tu má pravdepodobne poštové sídlo.

Tu je už zjavné, že adresát Cyril Paňák je v špionážnej službe a má okolo seba sieť spolupracovníkov, lebo písateľ podľa môjho názoru je tiež knaz a neni vylúčené, že menovaný Cyril Paňák robí tu na Orave priemyslovú špionáž, poľahke vojenskú.

Priložený list umožňuje nám dopadnúť väčší počet záškodníkov a to v prvom rade adresáta Cyrila Paňáka, vyobrazeného, vyobrazený písateľa, písateľ Poláka a tetu, odhaliť plánovaný tramp, ktorý sa im nevydaril, ale osoby sú im známe a s tým veľa ďalších záškodníkov zapojených do tejto siete.

Vážený súdruh Povereník, považujem za potrebné, aby som Ti tento čerstvý materiál ihneď odoslal a Ty aby si mohol ďalšie zariadiť. Celú túto záhadnú vec nedávam tunajším bezpečnostným orgánom v domnienke, že sa jedná o veľikú sieť záškodníkov a v miestnom merítku neboly by splnené tie úkoly, ktoré budú splnené z centrálného hľadiska.

Dávajúc Ti toto na vedomie, zostávam s pozdravom

Práci česť!

Cyril Dříněk.

Prílohy: list s obálkou,
opis sv.omše a
8 kusov fotografií.

Udanie Cyrila Dříněka voči Cyrilovi Paňákovi. Oravský Podzámok 19. máj 1951. Zdroj: A ÚPN.

59

Krajské veliteľstvo Štb. Bratislava.

Číslo: A-2338/2031-51. Bratislava, dňa 26. júna 1951.

Prísne t a j n é !

MNB - Veliteľstvo Štb.,
II.sektor

Ď a l e k o p i s o m .

P r a h a .

K čísl.: 13077/2031-51 zo dňa 23. júna 1951, k rádiogramu 144, čísl. podacie 68.
zo dňa 23. júna 1951.

P a n á k František, jezuita - zpráva.

V smysle horecítovaného príkazu Vášho veliteľstva hlásim, že na Františka P a n á k a, rehožníka rádu Jezuitov, nar. 25.1.1908 v Oravskom Podzámku bolo tunajším veliteľstvom vypracované trest. oznámenie dňa 14.3.1950 pod čísl. 66362/50 a bol tento odovzdaný do väzby štátneho súdu v Bratislave.

Po prešetrení tunajším veliteľstvom v smysle horecítovaného príkazu bolo zistené, že menovaný z väznice štátneho súdu v Bratislave bol prepustený na slobodu dňa 12. októbra 1950 a pri odchode odhlásil sa k pobytu v Bratislave na Kostolnú ulicu čísl. 1.

Ďalším šetrením bolo však zistené, že horemenovaný na uvedenej adrese v Bratislave sa nezdržuje a pobyt menovaného t.č. je neznámy.

Dalekopisom
Tlačom
Dok.
Vypravené

26/6 hod. 09-45
podp.

Za krajského veliteľa Štb.

veliteľ II. odd. :

Podvle

Ďalekopis Štátnej bezpečnosti o pátraní po Františkovi Paňákovi. Praha 26. jún 1951.
Zdroj: Archiv bezpečnostních složek (ďalej: ABS) Praha.

Súhlasim: *Fr. H. L. Z. T.*
 Dňa 19. júna 1952.

N Á V R H N A Z A T K N U T I E

V Bratislave, dňa 19. júna 1952.

Agentúrnou cestou ako i vlastným šetrením bolo zistené, že František P A Ň Á K, nar. 25.1.1908 v Ostravskom Podzámku, okr. Dolný Kubín, národnosti slovenskej, čsl. štátny občan, povoláním rim. kat. ferár rehole Spoločenosti Ježišovej, posledne bytom kláštora vo Sv. Benediku.

je jedným z vedúcich osobností ilegalnej protištátnej organizácie, rozvetvenej takmer po celom Slovensku. Dr. PAŇÁK ako kňaz mal za úkol v tejto organizácii, aby členov ideologicky povzbudzoval k ich činnosti a to pod rúškom náboženským. Mimo jiného menovaný sám organizoval sieti, ktoré pod rúškom Katolíckej akcie mali bojovať za t.zv. náboženskú slobodu v ČSR, čo však v pravom svetle znamenalo bol proti ľudovodemokratickému štátnemu zriadeniu. Veľmi často cestoval po Slovensku, kde na rôznych miestach prevádzal tajné exercície pre členov tejto skupiny. Pri týchto exercíciách boli členovia tejto organizácie fanatizovaní z mučenícký boj proti ľudovodemokratickému štátnemu zriadeniu. V dôsled týchto okolností a na základe toho, že s podobným prípadom bol prevedený proces v Brne,

N Á V R H U J E M

zatknúť Dr. P A Ň Á K A, dodať ho do väznice tunajšieho veliteľstva zaviesť proti nemu trestné pokračovanie a v celom kláštore kde ilegalne žil, previesť dôkladnú domovú prehliadku.

Veliteľ oddelenia :

for. J. L. Z. T.

Organ :

šľachet. J. L. Z. T.

KRAJSKÉ VELITELSTVO ŠTÁTNEJ BEZPEČNOSTI V BRATISLAVE.

Zpráva o zadržení a zatknutí

1563/22 22

Dňa 19.6.1952 5.30 hod. bol zatknutý(á), zadržaný(á)
 meno František P A Ň Á K narodený(á) dňa 25.1.1908
 v Oravskom Podzámku okres Dolný Kubín
 domovská obec Oravský Podzámok okres Dolný Kubín
 bytom v Sv. Beňadiku zamestnanie rím.kat. Farar
 stav slobodný národnosť slovenská náboženstvo rím.kat.
 rodičia otec Ciril, matka Mária rod. Gabulová
 súrodenci Jozef, Štefan, Mária, Žofia
 manželka a deti ./.
 preto, že je podozrelý z protištátnej činnosti

Zatknutý(á) (kým a kde) orgánmi tunajšieho veliteľstva s. Liščikom v Sv. Beňadiku

Zadržaný(á) (kým a kde) ako hore

Prehliadnutý (kým) klučiarom väznice v prítomnosti väzenskej stráže

jeho vlastné veci deponované u klučiara väznice

Dôkazy viny ako hore

Popis osoby: postava 169 cm. šaty sivé

tvár podlhovastá vlasy tmavohnedé zuby chýbné

oči šedé nos rovný fúzy holené

hovorí slovensky, Fancusky

zvláštne znamenie žiadne

Bol prevzatý vo väznici dňa 19.6.1952 6.00 hod. číslo cely

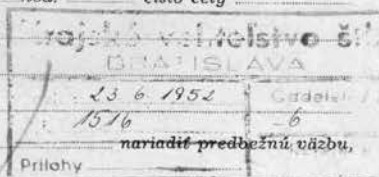
Spoluúčastný s sam

Má byť oddelený na samotku

Proti menovanému(nej) bolo treba vo smysle

bodu ./.

lebo ./.

Správa Štátnej bezpečnosti o zadržení a zatknutí Františka Paňáka. Bratislava 20. jún 1952.
 Zdroj: A ÚPN.

MINISTERSTVO NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI 350

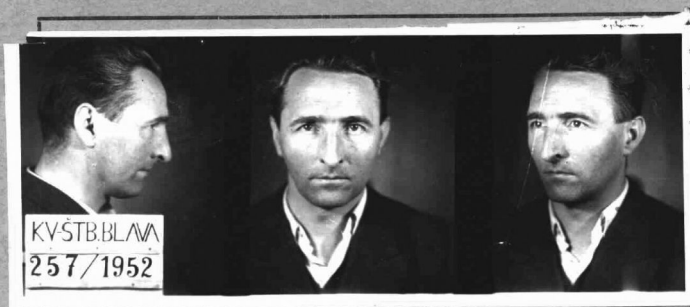
ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA SLOVENSKEJ REPUBLIKY STUPEN UTAJENIA ZRUŠENÝ podľa § 7 zákona NR SR č. 215/2004 Z.z. Dňa: 11.10.04 Podpis: <i>[signature]</i>
--

Osobný spis
štátnobezpečnostného vyšetrovania
proti Paňákovi Františkovi

Č. j. B/4-V- * 7977 /
Číslo mapy:

Číslo archívne: V-158

Osobný spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Františkovi Paňákovi, titulná strana.
Bratislava 20. jún 1952. Zdroj: A ÚPN.

Vyšetrovanie prevádzal

[illegible]

Vec uzavrel:

Dňa

6.8.1952

red. ¹⁶ Horn. Chart
hodnost, meno

hodnost, menci

Osobný spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Františkovi Paňákovi, strana 2. Bratislava 20. jún 1952. *Zdroj: A ÚPN.*

ŽIVOTOPIS.

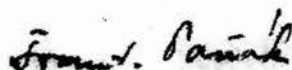
Narodil som 25.1.1908 v Oravskom Podzámku, kde som vychodil 6. tr. ľudovej školy. 4.tr. gymnázia som absolvoval v Dolnom Kubíne a ukončil som ho v Levóči. V roku 1924 bol som vyslaný na štátne trovy od Francie, kde som i zmaturoval. Odtiaľto som sa vrátil v roku 1927, a potom som pokračoval v štúdiach na právnickej fakulte v Prahe. V roku 1932 bol som promován na Dr. práv. Po tejto dobe som sa stal úradníkom na Zemskom úrade českom v Prahe, kde som bol koncipient až do roku 1933. Potom som prešiel do zamestnania v Matice Slov. v Turč. Sv. Martine, kde som pôsobil až do nastúpenia voj.prez. služby v roku 1935. Túto som konal v Prahe, kde som dosiahol hodnosti ppor. v zálohe. Po prepustení do pomeru mimočinnej voj. služby som sa vrátil opäť do Matice Slovenskej, kde som pracoval do 2.2.1938. V tomto roku som vstúpil do kláštora Jezuitov v Ružomberku. Tu som skončil noviciát, odkiaľ som bol poslaný na bohoslovecké štúdiá v Záhrebe, kde som bol až do roku 1940, kedy som sa vrátil do Banskej Bystrice, kde som ukončil bohoslovecké štúdiá a bol som vysvätený za kňaza. Potom som bol premiestnený do Bratislavy, kde som pôsobil ako kňaz v chráme spasiteľov. V roku 1946 som bol poslaný na dokončenie štúdií do Francie, kde som bol 1. rok. t.j. do roku 1947, kedy som sa vrátil do CSR. Tu som dokončoval asketické štúdiá kňazské, závršenie duchovného života. V Bratislave som pôsobil až do roku 1950, kedy som bol zaistený pre podozrenie z protištátnej činnosti, čo však nebolo dokázané a po 7. mesiacoch som bol prepustený na slobodu. Po tomto prepustení som sa vrátil k svojim rodičom do Oravského Podzámku, odkiaľ som dochádzal k sestričkám v Mokradi, ktorým som konal a odhŕavoval tajné omše. Teito reholné sestry boli premiestnené v roku 1951 do Sv. Beňadi-ku, kde som sa s nimi i ja presťahoval a sestrval tam až do môjho zaistenia.

Životopis Františka Paňáka napísaný vo vyšetrovacej väzbe. Zdroj: A ÚPN.

Pochádzam z robotníckej 8. člennej rodiny. Otec a matka žijú v Oravskom Podzámku. Sú nemejtní bezpartajní. Brat Jozef žije v Argentíne od roku 1924, taktiež Štefan sa nachádza od roku 1926 v Argentíne. Sestra Mária vydatá, žije v Oravskom Podzámku. Žofia vydatá, žije v Oravskom Podzámku, Sestra Cecília zomrela ešte v svojom mladom veku.

Já osobne so zahraničím neudržujem žiaden styk. Spomenutí bratia žijúci v Argentíne sú v písomnom - listovom styku s rodičmi.

Politicky organizovaný som nikdy nebol.

Vlastnoručný podpis :

Životopis Františka Paňáka napísaný vo vyšetrovacej väzbe. Zdroj: A ÚPN.

MNB-Krajská správa štátnej bezpečnosti
Bratislava

Č. j. A-26689/602-taj-1952.

Dňa 5. augusta 1952.

Protokol o výpovedi

s obvineným

Františkom P A Ň Á K O M
Meno a priezvisko

Rodená - prezývka

Narodený 25.1.1908 v Oravskom Podzámku,
povoláním rim.kat.farár de Sv. Beňadik,
bytom Sv. Beňadik,
stav slobodný meno manž. ./.
rodená ./.. počet detí ./..
národnosť slov. štát. prísl. čsl.
školské vzdelanie (5.r.) Práva, a Teolog. fak.
voj. pomer npor. v zál. rodičia Cyril,
Mária, rodená GABULOVÁ,
majetkové pomery nemajetný,
predošlé tresty doposiaľ netrestaný,
totožnosť zistená počas vyšetrovania,
politická príslušnosť žiadna,

Menovaný bol s predmetom vypočúvania
oboznámený a po napomenutí aby vypovedal pravdu udáva nasledovné:

Kedy a kým ste boli zapojení do protištátnej činnosti a v čom táto
spočíva?

V jeseni roku 1950, keď som bol prepustený na slobodu z väzenia ne-
prihlásil som sa do pracovného procesu, ale odišiel som s rehol-
nými sestrami do Sv. Benedika, ktoré mali na starostel Štátny staro-
binec v Mokrade, okr. Dolný Kubín. U týchto som slúžil tajné omše
a vykonával tajné duchovné cvičenia a rekolekcie, čo bolo štátom za-
kázané. Ďalší zámer mojej protištátnej činnosti sa prejavoval v tom,
že som bol získaný Rudolfom ČAVOJSKÝM do protištátnej organizácie
KA a zúčastňoval som sa schôdzok ilegálneho krúžku ČAVOJSKÉHO. V tom-
to krúžku som robieval prednášky, kde som povzbudzoval členov k ži-
votu a viere. Vedel som, že takéto niečo podnikáť je protizákonné.
Pod zámlenkou tajných duchovných cvičení došlo to tak ďaleko, že mo-
jimi prednáškami som mal docieľiť v krúžku ČAVOJSKÉHO, aby členovia

Čítal a podpísal

Paňák

MNB-254-641-51

Protokol Štátnej bezpečnosti o výpovedi Františka Paňáka. Bratislava 5. august 1952.
Zdroj: A ÚPN.

Pokračované v zápise o výpovedi s obvineným Františkom PAŇÁKOM .

plnili poslanie Vatikánu, ktorý schvaľuje politiku západných kapitalistov a na ich diktovanie pod rúškom náboženstva v štátoch Rudovej demokracie vyvíja rozvrátnickú a protištátnu činnosť v ich prospech. Keďže som sa plne stotožňoval s politikou Vatikánu a západných kapitalistov zapojil som sa i ja do tejto protištátnej ilegálnej činnosti. Že by som ako horlivý kňaz a prívrženec Vatikánu mohol pripieť k zvratu terajšieho štátneho zriadenia v ČSR.

Rozveďte, ktoré osoby sa zúčastňovali tajných duchovných cvičení a ako ste týchto zamierovali proti terajšiemu štátnemu zriadeniu v ČSR?

Na prvej ilegálnej schôdzke, ktorá sa konala v Pezinku v prírode zúčastnili sa osoby mne neznáme, nakoľko ich organizátorom a vedúcim bol Rudolf ČAVOJSKÝ. Táto schôdzka sa uskutočnila v letnom období roku 1951 kde som sa dostavil i ja a to na požiadanie ČAVOJSKÉHO. Ešte pred uskutočnením tejto tajnej schôdzky som si vypracoval prednášku, ktorou som členov kružku posilňoval v ich ilegálnej práci a k nenávisti voči terajšiemu štátnemu zriadeniu. V prednáške som vyzdvihoval to, že komunizmus je nebezpečie pre kresťanstvo a preto som vyzýval členov, že by okolo seba organizovali veriacich, ktorí by sa zapojili do ilegálnej činnosti KA, čím by sa ľahšie preniklo na dôležité štátobezpečnostné miesta a tak by sa dopomohlo k zvratu v ČSR. Týchto tajných duchovných cvičení sa zúčastnilo asi 12 stredoškôľakov - katolíkov.

Za nejaký čas ma znovu ČAVOJSKÝ požiadal, aby som sa pripravil na ilegálnu schôdzku jeho protištátneho kružku, ktorý bude mať tajnú schôdzku v Pamači. Jeho žiadosti som i v hovel a znovu som členom uvedeného kružku prednášal ako na predošlej schôdzke. Na tejto tajnej schôdzke sa zúčastnili len štyria členovia, ktorí na predošlej schôdzke neboli. Toto všetko organizoval Rudolf ČAVOJSKÝ, jak po stránke organizačnej tak i technickej.

S ktorými ďalšími osobami ste pracovali v protištátnej organizácii KA pri zakladaní jej ilegálnych kružkov, na ktorých ste Vy potom prednášali?

Čitateľ podpísal Paňák

Protokol Štátnej bezpečnosti o výpovedi Františka Paňáka. Bratislava 5. august 1952.
Zdroj: A ÚPN.

Pokračované v zápise o výpovedi s obvineným Františkom PAŇÁKOM .

+
Bolo to asi v máji 1951 keď som prišiel do styku s JUDr. PORUBSKÝM, ktorý ma požiadal, aby som išiel do Zvolena, kde ma očakávajú katolíckí študenti, ktorým mám robiť prednášku. Já som bez akéhokoľvek váhania PORUBSKÉHO žiadosti vyhovel, lebo som vedel, že sa jedná o ilegálne krúžky katolíckej mládeže, kde mám viesť tajné duchovné cvičenia. Vo Zvolene ma očakávala skupina 12. študentov, s ktorými som potom odcestoval na Poľanu, kde som viedol tajné duchovné cvičenia., ktoré trvaly dva dni. Aj tu som prítomných členov nabádal k protištátnej činnosti, ktorá smerovala na zvrátenie nášho štátneho zriadenia.

+
Taktiež v letnom období 1951 som bol požiadaný ČAVOJSKÝM urobiť tajné duchovné cvičenia v bratislavských vinohradoch. Keďže som vedel, že sa jedná p spoľahlivých ľudí pripravil som si prednášku, ktorú som potom urobil členom tajnej schôdzky vedenú ČAVOJSKÝM. Pri tomto prípade sa nás zúčastnilo asi 8. osôb z ktorých boli tri dievčatá. I tu som prítomných vyzval k oddanosti Vatikánu a k vernosti kňazom, ktorí nepodpísali ohlas KA a v všetkých prípadoch sa pridŕžavajú smerníc a pokynov z Vatikánu, ktoré im zasiela ilegálnou cestou.

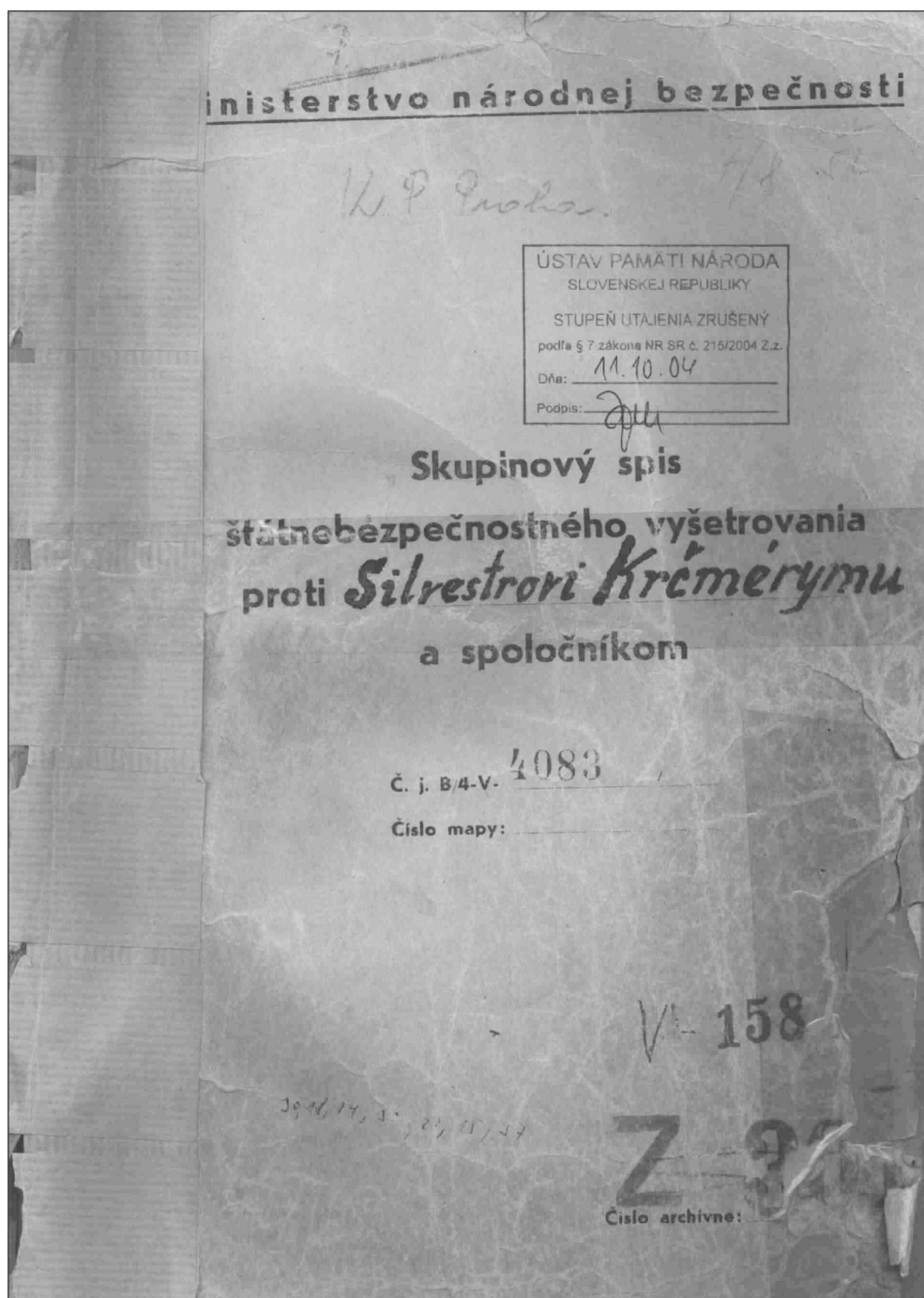
Ol som tiež v styku i s Dr. Matom PETOPRSTÝM, s ktorým som mal širšiu debatu o ilegálnej činnosti Rudolfa ČAVOJSKÉHO a jeho členov. Preto som ČAVOJSKÉMU pri našich stretnutiach zdôrazňoval aby bol vo svojej ilegálnej práci opatrný, lebo jeho počínaním by zatiahol mnoho ľudí do nešťastia, keby sa táto jeho činnosť prezradila.

Zápisnica po prečítaní schválená a podpísaná.

Vypočul:
rech. štátn. Obert.

Vypočutý:
František Paňák

Protokol Štátnej bezpečnosti o výpovedi Františka Paňáka. Bratislava 5. august 1952.
Zdroj: A ÚPN.

Skupinový spis V-158 štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Silvestrovi Krčmérymu a spoločníkom, titulná strana. Zdroj: A ÚPN.

Rozhodnutie

o slúčení spisov štátobezpečnostného vyšetrovania.

Je treba slúčiť spisy štátobezpečnostného vyšetrovania č. j.:

B/4 .V.1661	/ 51	proti	MUDr. Silvestrovi KRČMERÝMU, nar. 5.8.1924.
B/4 .V.7977	/ 52	proti	JUDr. Františkovi PAŇÁKOVÍ, nar. 25.1.1908.
B/4 .V.7968	/ 52	proti	Ján GUNČAGA, nar. 15.7.1923.
B/4 .V.7991	/ 52	proti	Helene SCHMIDTOVEJ, nar. 3.5.1924.
B/4 .V.7994	/ 52	proti	Jánovi KRAJŇÁKOVÍ, nar. 10.7.1924.
B/4 .V.7976	/ 52	proti	Rudolfovi ČAVOJSKEMU, nar. 8.8.1930.
B/4 .V.7989	/ 52	proti	Vladimírovi KRČMERÝMU, nar. 27.1.1931.
B/4 .V.7975	/ 52	proti	CECILIE CESNEKOVEJ, nar. 3.12.1922.
B/4 .V.7990	/ 52	proti	Ing. Imrichovi MRÁZOVÍ, nar. 1.8.1921.
B/4 .V.7980	/ 52	proti	Jozefovi ŠOŠKOVÍ, nar. 24.3.1913.
B/4 .V.7987	/ 52	proti	Ing. Ferdinand ZAHORANSKÝ, nar. 4.10.1922.
B/4 .V.8020	/ 52	proti	Irena ŠOŠKOVÁ, nar. 23.5.1920.
B/4 .V.7986	/ 52	proti	Mária MRÁZOVÁ, rod. KUMIKOVA, nar. 15.8.1923.
B/4 .V.8202	/ 52	proti	Pohorný Štefan, nar. 27.12.1927
B/4 .V.8263	/ 52	proti	Rok Silvester, nar. 31.12.1912
B/4 .V.	/	proti	
B/4 .V.	/	proti	
B/4 .V.	/	proti	

z týchto dôvodov: že menovaní spoločne páchali proti štátnu rozvratnícku činnosť na Slovensku.

prof. štátny Oľbert Aničau
hodnosť, meno, funkcia

Rozhodnutie o zlúčení vybraných spisov štátobezpečnostného vyšetrovania do Skupinového spisu V-158 štátobezpečnostného vyšetrovania proti Silvestrovi Krčmérýmu a spoločníkom.
Zdroj: A ÚPN.

Krajská správa štátnej bezpečnosti
Bratislava.

Dňa 7. 8. 1952. ¹⁰

Číslo: A-1577/602-taj-52.

Štátna prokuratúra odd.

v B R A T I S L A V E .

V e c : MUDr. Silvester KRČMÉR a spol. - dodatok k trestnému
oznámeniu k prípadu Dr. Imricha STARÍČKA a spol.

Prílohy: 1.

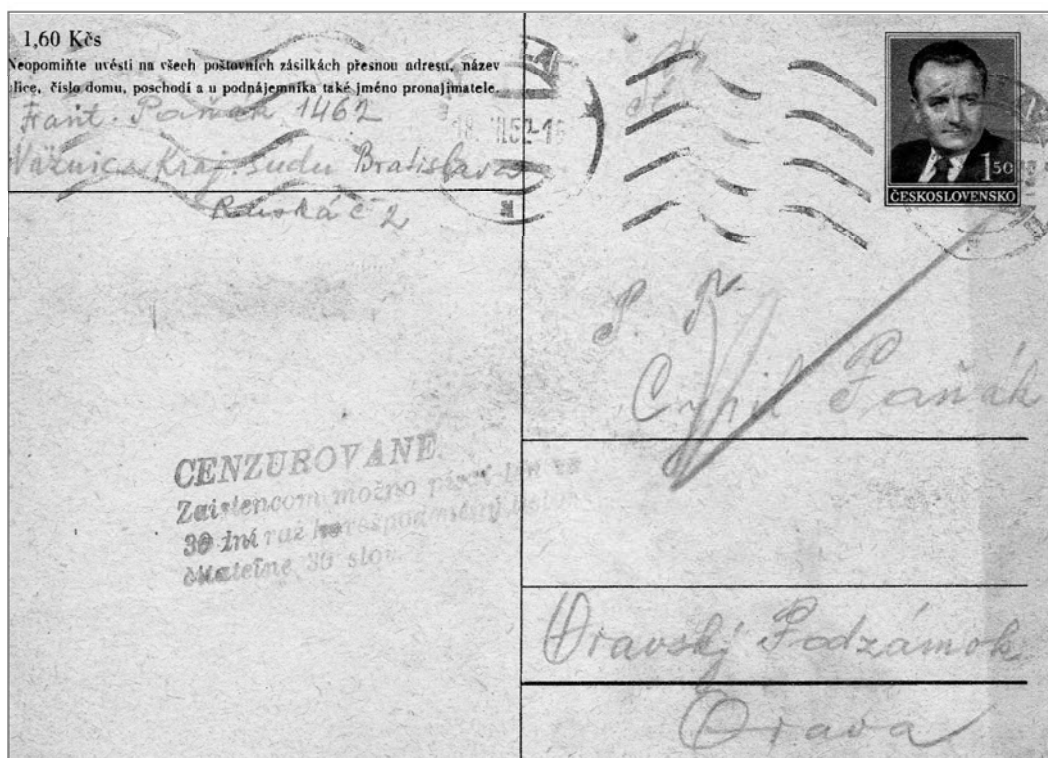
Podávam

t r e s t n é o z n á m e n i e

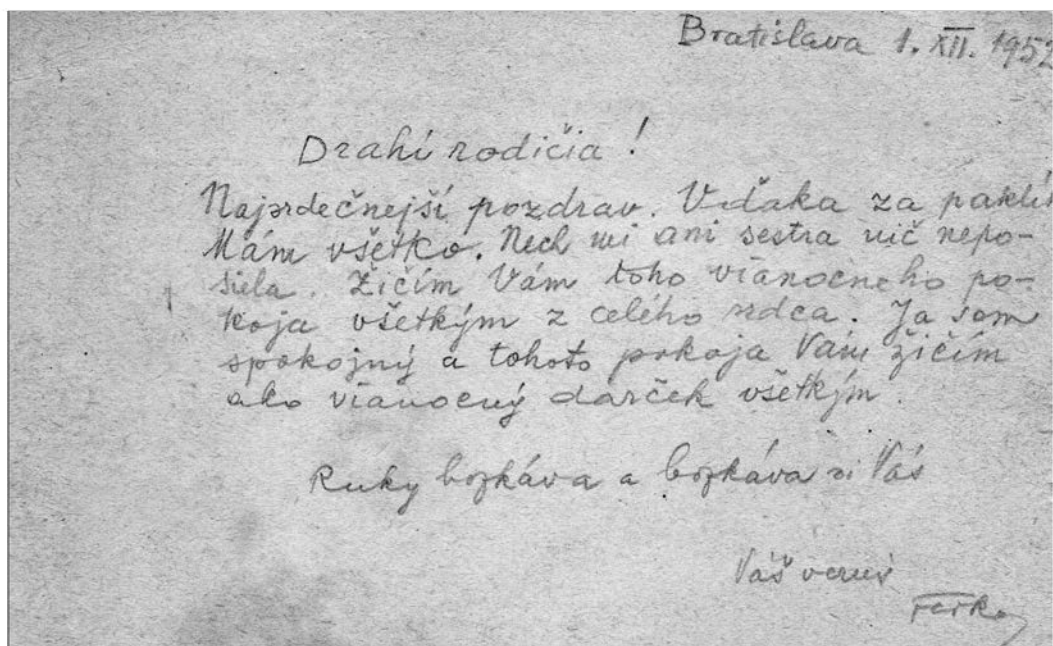
na ďalších organizátorov a šíriteľov rozvratníckej a ileg.
" Kátolíckej akcie" na Slovensku;

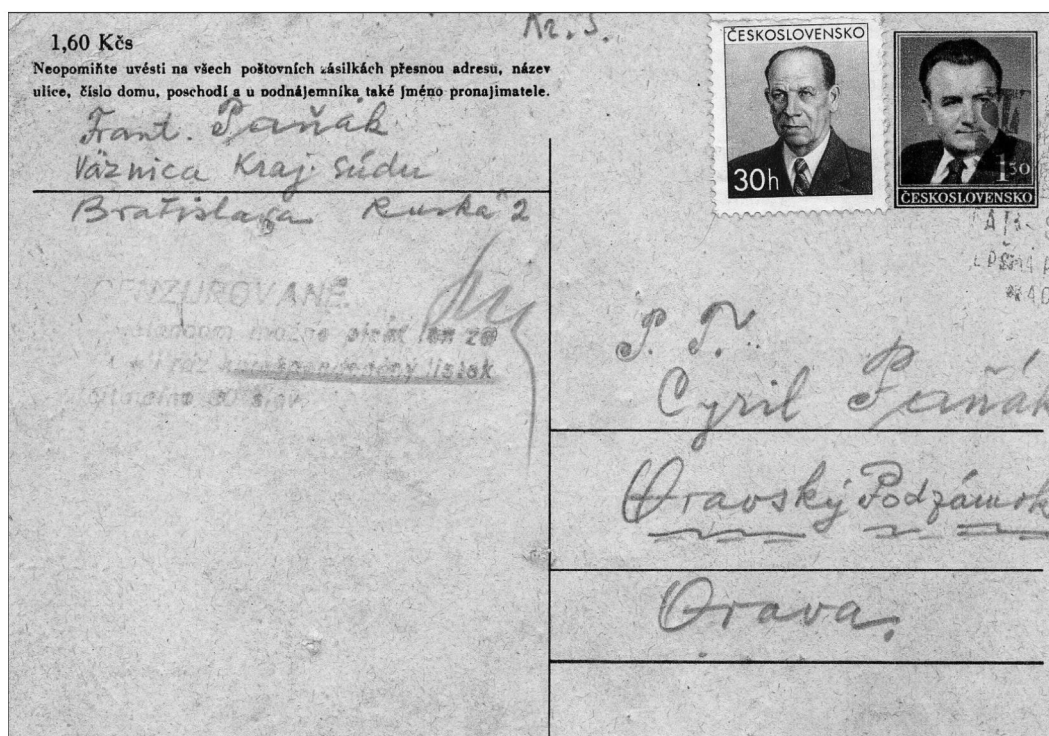
- 1./ MUDr. Silvester KRČMÉR, voj. zákl. služby u Voj. útvaru v Mi-
moní, nar. 5.8.1924 v Trnave, trva-
le bytom Bratislava, Pilariková ul.
č.1.
Vo väzbe štb. od 27.7.1951 o 21.00.
- 2./ Dr. František PAŇÁK, rim.kat. farár, jezuita, nar.25.1.
1908 v Oravskom Podzámku, bytom Sv.
Benadik - kláštor.
Vo väzbe štb. od 19.6.1952 o 530hod.
- 3./ Ján GUNČAGA, posluchač medicíny, nar. 15.7.1923,
v Staškove, bytom Bratislava Nešpo-
rová ul.č. 11.
Vo väzbe štb.od.20.6.1952 o 19.30hod
- 4./ Elena SCHMIDTOVÁ, posluchačka filozofie, nar. 3.5.

Trestné oznámenie Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka v rámci trestného oznámenia
k prípadu Silvester Krčmery a spol. Bratislava 7. august 1952. Zdroj: A ÚPN.

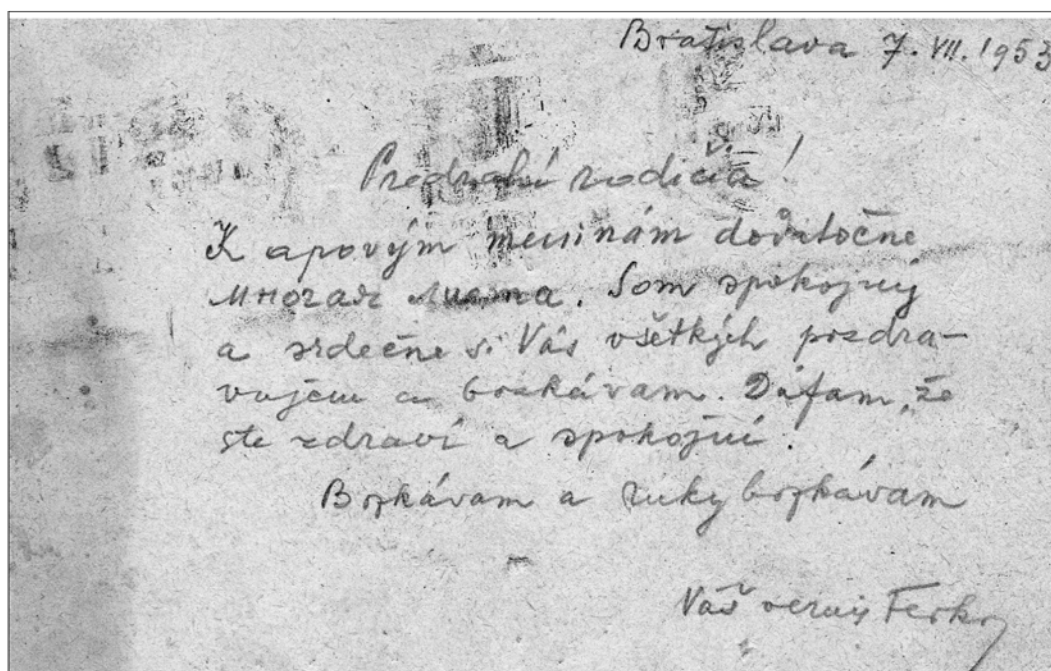

Korešpondenčný list Františka Paňáka rodine z väzenia. Bratislava 1. december 1952. Zdroj: ARM.

Korešpondenčný list Františka Paňáka rodine z väzenia. Bratislava 7. júl 1953. Zdroj: A RM.

Krajská prokuratúra v Bratislave.

SKpt 17/53.

Krajskému súdu, odd.1

v Bratislave.

Krajský prokurátor v Bratislave

žaluje:

I. RnDr. Imricha Staríčka, narodeného dňa 17. novembra 1919 v Hlohovci, asistenta prírodovedeckej fakulty SU v Bratislave, posledne bytom v Bratislave, Svätovojtejská ul. č.d. 28, t.č. vo väzbe,

II. Prof. Štefana Šmálik, narodeného dňa 17. decembra 1908 v Nižnej Šuňave, okres Poprad, profesora náboženstva, rím.kat. kňaza, posledne bytom v Bratislave, ul. ČA č. 3, t.č. vo väzbe,

III. JUDr. Júliusa Porubského, narodeného dňa 7. februára 1927 v Slovanoch; okres Turč. Teplice, asistenta právnickej fakulty SU v Bratislave, posledne bytom v Bratislave, Partizánska ul. č. 24, t.č. vo väzbe,

IV. Dr. Karola Cibíru, narodeného dňa 22. apríla 1915 v Machulinciach, okres Zlaté Moravce, rím.kat. kňaza, posledne bytom v Krokovanoch, okres Piešťany, t.č. vo väzbe,

V. Prof. Vincenta Belanu, narodeného dňa 6. júla 1914 vo Veľkých Chraštanoch, okres Zlaté Moravce, rím.kat. kňaza, posledne bytom v kláštore v Mučeníkoch, t.č. vo väzbe,

VI. Dr. Františka Paňáka, narodeného dňa 25. januára 1908 v Okraskom Podzámk, okres Dolný Kubín, reholného kňaza - jezuitu, posledne bytom vo Sv. Benedíku, t.č. vo väzbe,

VII. Inž. Ferdinanda Záhoranského, narodeného dňa 4. októbra 1922 v Hronci, okres Brezno, asistenta na Vysoké škole technickej v Bratislave, posledne bytom v Bratislave, Bilárikova ul. č.d. 1, t.č. vo väzbe,

VIII. Inž. Imricha Mráz, narodeného dňa 1. augusta 1921 v Šale n/ Váhom; učiteľa, posledne bytom v Bratislave, Suché Mýto č.d. 3, t.č. vo väzbe,

IX. Jána Krajňáka, narodeného dňa 10. júla 1924 v Sedliciach, okres Prešov, býv. teologa, t.č. laboranta, posledne bytom v Bratislave, Svätovojtejská ul. č. 8, t.č. vo väzbe,

X. Eleny Scimídovej, narodenú dňa 3. mája 1924 v Krompachoch; okres Gelnica, poslucháčka filozofie, posledne bytom

Obžaloba Krajskej prokuratúry v Bratislave na Františka Paňáka v trestnej veci proti Imrichovi Staríčkovi a spol. Zdroj: A ÚPN.

v Bratislave, Bláhova ul.č. 4, t.č. vo väzbe,

XI. Jána G u n č a g u, narodeného dňa 15. júla 1923 v Staškove, okres Čadca, poslucháča medicíny, posledne bytom v Bratislave, Neporova ul. č. 11, t.č. vo väzbe,

XII. Rudolfa Č a v o j s k é h o, narodeného dňa 8. augusta 1930 v Bratislave, technického úradníka, posledne bytom v Bratislave, Odporárske nám. č. 2, t.č. vo väzbe;

XIII. Vladimíra K r č m é r y h o, narodeného dňa 27. januára 1931 v Trnave, poslucháča, chemického inžinierstva, posledne bytom v Bratislave, Pilárikova ul. č. 1, t.č. vo väzbe,

XIV. Cecilíu C e s n e k o v ú, narodenú dňa 3. decembra 1922 v Drahovciach, okres Piestany, úradníčku, posledne bytom v Bratislave, Hviezdoslavovo nám. č. d. 23, t.č. vo väzbe,

XV. Annu H r u š o v s k ú, narodenú dňa 27. mája 1928 v Hričovciach, okres Spišská Nová Ves, poslucháčku prírodovedeckej fakulty SU v Bratislave, posledne bytom v Bratislave, internát Lafrancini, t.č. vo väzbe,

XVI. Máriu J a k u b c o v ú, narodenú dňa 5. mája 1928 v Hrabušiciach, okres Spišská Nová Ves, vysokoškolská, posledne bytom v Bratislave, resp. Spišská Nová Ves, Kolárova ul.č. 30, t.č. na slobode,

XVII. Brigitu F l o c h o v ú, narodenú dňa 11. júla 1916 v Lúčkavke, okres Ružomberok, býv. učiteľku, posledne bytom v Bratislave, Pilárikova ul.č. 1, t.č. vo väzbe,

XVIII. Jozefa Š o š k u, narodeného dňa 24. marca 1918 v Strážove, okres Žilina, býv. rehoľníka, t.č. úradníka, posledne bytom v Bratislave, Pilárikova ul.č. 1, t.č. vo väzbe,

XIX. Irenu Š o š k o v ú rod. Bugarovú, narodenú dňa 23. mája 1920 v Ružomberku, krajčírku, posledne bytom v Bratislave, Pilárikova ul. č. 1, t.č. vo väzbe,

XX. Máriu M r á z o v ú rod. Kuníkovú, narodenú dňa 15. augusta 1923 v Bytčici, okres Žilina, učiteľku, posledne bytom v Bratislave, Suché Myto č. d. 3, t.č. na slobode, bytom v Trnave, u Alžbety Mrázovej, Kralovanská ul.č. 20,

XXI. Silvestra R a k ť a, narodeného dňa 31. decembra 1912 v Meleku, okres Vrábľa, rím.kat. farára, posledne bytom v Mojmirovciach, okres Nitra, t.č. vo väzbe,

XXII. Eduarda Č h a l ú p k u, narodeného dňa 20. septembra 1914 v Novej Bystrici, okres Kysucké Nové Mesto, úradníka, posledne by-

Obžaloba Krajskej prokuratúry v Bratislave na Františka Paňáka v trestnej veci proti Imrichovi Staričkovi a spol. Zdroj: A ÚPN.

-3-

16

tom v Bratislave, Panenská ul. č.1, t.č. vo väzbe,
 ✓ XIII. Annu Tóthovú, narodenú dňa 25. októbra 1920 v Trnave,
 býv. učiteľku, posledne bytom v Trnave, Radlinského ul. č.2, t.č. na
 slobode,

✓ XIV. Annu Langovú rod. Nemcovú, narodenú dňa 13. januára 1905
 v Hlohovci, býv. obchodníčku, posledne bytom v Hlohovci, Podzámska ul.
 č. 42, t.č. na slobode,

Ž e :

I/ RnDr. Imrich Staríček :

I/ V rokoch 1946-1951 až do jeho zatknutia, v Paríži, v Bratislave, v Košiciach a inde podľa pokynov Vatikánu a ktorý v službách amerických imperialistov pripravuje druhú svetovú vojnu - a reakčnej časti čsl. biskupského sboru a taktiež podľa pokynov povesťného vatikánskeho agenta dr. Tomislava Poglajena Kolakoviča, od ktorého aj osobne dostal úpravy, vyvíjal rozsiahlu protišťátnu činnosť, smerujúcu na zničenie ľudovodemokratického zriadenia republiky. Za týmto účelom sa spojil s knazom Ottom Mádom už odsúdeným vedúcim protišťátnej organizácie tzv. "krúžkov" v Čechách a s ďalšími osobami väčšinou bývalými spolupracovníkmi ÚKK a po zrušení tejto v roku 1949 vedúcimi protišťátnej organizácie tzv. "ústredného krúžku" v Bratislave a to s obvinenými dr. Štefanom Šmalíkom, dr. Júlíusom Porubským, Jánom Krajňákom, dr. Karolom Cibírom, profesorom Vincentom Belanom, dr. Františkom Paňákom, inž. Ferdinandom Záhoranským a inž. Imrichom Mrázom. Spolu s týmito a ďalšími páchatelmi zneužitím náboženského cítenia občanov rím.kat. vyznania v ČSR, menovite mládeže, jednak pod rúškom zintenzívnenia náboženského života v rámci činnosti býv. ÚKK, jednak pokračovaním rozvrátnej činnosti horeuvedeným vatikánskym špionom už založenej ilegálnej organizácie "Rodina", zriadením a usmerňovaním ilegálnych krúžkov, organizovaním prednáškovvej kampane, rozširovaním rozvrátnych spisov, a letákov vychovávali občanov najmä mládež k nenávisti proti ľudovodemokratickému zriadeniu republiky a pripravovali občany rím.kat. vyznania, aby spolupôsobili pri ním chystanom zvrate ľudovodemokratického zriadenia republiky. > 2 jaca tr 22. praja rok 1951

Pri prevádzaní rozvrátnej činnosti v ČSR okrem tohoto bol vo styku a splnil rozvrátné účely mu dané vatikánskym resp. americkým agentom, Svätoplukom Schätznierom, ktorý v roku 1950, bol vyslaný do ČSR. Najlejš začiatkom roku 1950 spolu s ďalšími páchatelmi organizoval ilegálny odchod dr. Antonína Botteka, býv. riaditeľa ÚKK a iných reakčných knazov do zahraničia, aby sa títo v nepriateľskom zahraničí mohli zapojiť do rozvrátnej činnosti smerujúcej proti ČSR. Napokon v júni 1951 sa spol-

Obžaloba Krajskej prokuratúry v Bratislave na Františka Paňáka v trestnej veci proti Imrichovi Staríčkovi a spol. Zdroj: A ÚPN.

1 T 25/54.

Z á p i s n i c e

o hlavnom pojednávaní, napísaná v dňoch 26-30. apríla 1954 na Krajskom súde v Bratislave, v trestnej veci proti Dr. Imrichovi Staríčkovi a spol. pre protistátnu činnosť.

P r í t o m n í :

predseda senátu : Dr. Juraj Uhrin,

členovia senátu : Štefan Čabadej, Ján Anđel, sudcovia z ľudu,
zapisovateľka : Ľudmila Moková,

prokurátor : Dr. Pavel Winter,

obhajcovia : Dr. Telek za obv. I, XV, XXIV,

Dr. Šrobár za obv. II, III, VI, IX, X, XXI,

Dr. Búr za obv. IV, VII, XIII,

Dr. Rampášek za obv. V, VIII, XII, XVII, XX, XXII, XXIII,

Dr. Lax za obv. XI, XIV, XVI, XVIII, XIX,

obvinení : I-XV, XVII-XIX, XXI, XXII, z väzby predvedení,
XVI, XX, XXIII, XXIV - osobne.

Predseda senátu o 8.30 hod. otvoril hlavné pojednávanie, zistil prítomnosť predvolaných osôb a dopytom na obvinených ustálil, že títo mali zachovanú zákonnú lehotu k príprave.

Krajský prokurátor predniesol obžalobu súhlasne s písomnou a súčasne navrhol aby, na hlavnom pojednávaní verejnosť bola vylúčená.

Po tichej párade predseda senátu vyhlásil

U z n e s e n i e :

Súd na návrh prokurátora nariaďuje vylúčenie verejnosti, vzhľadom nato, že premetom pojednávania sú veci, ktoré tvoria štátne tajomstvo.

Zápisnica z hlavného pojednávania na Krajskom súde v Bratislave v trestnej veci proti Imrichovi Staríčkovi a spol. Bratislava 28. - 30. apríl 1954. Zdroj: A ÚPN.

- 15 -

Iné otázky na obvineného neboli.

VI. obv. Dr. František Paňák.

Obžaloba som porozumel, vinným sa cítim len v tom, že som bez štátneho súhlasu slúžil sv. omšu.

V jeseni r. 1950 bol som prepustený z väzenia a po prepustení išiel som domov. Neviem prečo som bol vo väzení, lebo odsúdený som nebol. Po príchode domov z väzenia nevedel som o tom, že kláštory boli zrušené. S rehoľnými sestrami do Sv. Benedikta som odišiel na ich žiadosť, že nemajú tam kňaza a mňa vólali, aby som im išiel slúžiť sv. omše. Tuná som potom bol riadne prihlásený k pobytu na SNB.

Nevedel som o tom, ani Čavojský mi o tom nepovedal, že má založené nejaké ilegálne krúžky.

V letnom období r. 1951 slúžil som v prírode v Pezinku sv. omšu. Požiadal mňa o toto Čavojský. Boli tam chlapci, ktorých mená nepoznám vo veku asi od 14-17 rokov. Nevedel som o tom, že títo chlapci tvoria krúžok Čavojského. Štátny súhlas k tomuto som nemal.

Ďalej som bol tiež aj v Lamači, kde som išiel tiež na žiadosť Čavojského. V Lamači boli zase chlapci, podobní veku chlapcov v Pezinku, len v Lamači nás bolo menej.

Asi v máji r. 1951 prišiel som do styku s Dr. Porubským, na žiadosť potom ktorého som bol prednášať aj vo Zvolene, tiež mladým chlapcom.

Ja som išiel do Bratislavských vinohradov len ako na vychádzku. Bol tam Čavojský, Šmalík a nejaké dievčatá. Tuná som nekonal duchovné čítania. Chceli sme ísť vyššie do vinohradov, ale vinohradník nám to znemožnil.

Nezakladá sa na pravde, že by som spomenutých chlapcov chcel nejako stavať proti terajšiemu ľudovodemokratickému zriadeniu. Mimo náboženských úkonov, nemal som žiadne politické úkony.

Zápisnica z hlavného pojednávania na Krajskom súde v Bratislave v trestnej veci proti Imrichovi Staríčkovi a spol. Bratislava 28. – 30. apríl 1954. Zdroj: A ÚPN.

- 16 -

Nestýkal som sa len v tom čase s mládežou. Ja som vždy pracoval s mládežou.

Za Pätoprstým som išiel poradiť sa v inej ~~právnicko~~ právnej veci ako s právnikom. Nevieť o tom, že by som sa ho tiež pri tejto príležitosti pýtal aj či je vo vlakoch kontrola. Ja som sa volne pohyboval, lebo som bol riadne prihlásený k pobytu. V Mokrači a vo Sv. Benediku som bol tiež riadne prihlásený na SNB.

Iné otázky na obvineného neboli.

VII. obv. Inž. Ferdinand Záhorský.

Obžaloba som porozumel, necítim sa vinným v zmysle obžaloby. Cítim sa vinným len v tom, že som si nesplnil svoju občiansku povinnosť pri zadovážovaní falošnej občianskej legitimácie pre Dr. Boteká a že som sa zúčastnil na schôdzke u Dr. Šnálíka. Nemal som úmysel týmto narušovať platné zákony, alebo vykonávať nejakú protištátnu činnosť. Všetko moje konanie som robil len z náboženského ctenia.

Staríčka som poznal ešte ako asistenta na Prírodovedeckej fakulte v Bratislave. V r. 1950 prišiel za mnou a požíval na schôdzu ma byť k Šnálíkovi, na ktorej som potom bol aj prítomný aj so svojou manželkou. Na tejto schôdzke mal potom Šnálík meditáciu, ktorá bola a zamerala sa na apoštolát. To bola ako prvá časť pe schôdzky a v druhej časti Dr. Staríček rozoberal túto meditáciu. Nebol som poverený so žiadnymi úkolmi na tejto schôdzke. Táto schôdzka bola zadržaná nejakú dobu v lete r. 1950. Nevieť o tom, či to bola organizovaná schôdzka. Bolo tam prítomných asi 10 ľudí.

Dr. Staríček požiadal ma aby som si pohovoril o technických problémoch s Inž. Benčekom. Plnil som v tomto len želanie Dr. Staríčka.

S Mahalikom som sa náhodne stretol u Šoškových na byte. Keď

Zápisnica z hlavného pojednávania na Krajskom súde v Bratislave v trestnej veci proti Imrichovi Staríčkovi a spol. Bratislava 28. - 30. apríl 1954. Zdroj: A ÚPN.

Súčasť: **KS-ZNB, Správa ŠtB Košice**Odbor: **2.** odd. **6.**Operat. pracovník: **mjr. Kontúra**
Získal: * rezident, agent, informátor, dôverník,
kandidát, styk, oper. prac., ** cudzinecČ. zväzku **723** kr. meno **"PAVEL"**Číslo jednice: **0170 167/16-40**

(Len pri odoslaní mimo odboru)

Výtlačok č.: **6**Počet listov: **6**

Prílohy:

Rozdeľovník

v **Košiciach** dňa **26. 1.** 19**70****PRÍSNE TAJNÉ – TAJNÉ**
[po vyplnení]***ZÁZNAM číslo 3/70**naväzuje na záz. č. **./.**

Stručne podstatu poznatku:

**PAŇÁK František, rehoľný kňaz radu jezuitov z Košíc,
aktivizácie náboženského života medzi cigánskou mládežou.**Schôdzka konaná dňa **27. 1. 1970**

Miesto schôdzky: *

KB, PB, služob. miestnosť, verej. miestnosť, terén

Serióznosť spolupracovníka:

preverený, je preverený, nepreverený, podozrivý
z neserióznosti

Premeň správy: *

Získal spoluprac. (pracovník)

a) rozhovorom s osobou, ktorá

– sa popís. udalosti zúčastnila

– sa o udalosti usporiadala

Popís. udalost sa stala dňa **19. 1. 1970**

Spoluprac. správa získal: *

po úkolovaní, z vlastnej iniciatívy, náhodne

Správa sa vzťahuje: *

k rozprac. v operat. zväzku, k problematike, mimo
problém., k ohlasom

b) prečítaním dokumentu

c) bol u popisovanej udalosti

d) popís. udalosti sa aktívne zúčastnil

e) náhodne vypočul

1. Text 2. Operatívny význam 3. Dokumentované 4. Opatrenia 5. Dáta osôb uvedených v zázname
6. Názor operat. pracovníka na zistený poznatok**1/ Premeň vyhľadával rehoľného kňaza radu jezuitov PAŇÁKA
Františka z Košíc. PAŇÁK pred TS povedal toto:**

Po dohode s kapitulárnym vikárom ONDERKOM Štefanom z Košíc ako povedal PAŇÁK chodí medzi občanov cigánskeho pôvodu, t. j. do ich rodín, kde získava a organizačne podchycuje cigánsku mládež pre aktivizáciu náboženskej činnosti. PAŇÁK za týmto účelom si vypožičal zo Štátnej vedeckej knižnice z Košíc rôznu vedeckú literatúru, v ktorej sa hovorí o cigánskom pôvode a vôbec o mentalite cigánov. Táto literatúra mu má poslúžiť ako pomôcka pri styku s cigánmi. PAŇÁK v prvom rade chce evidencne podchytiť cigánsku mládež. Potom túto podľa schopnosti vybrať do speváckych krúžkov, kde zároveň

Poznámka: Každý poznatok (udalost, jav) píš na samost. záznam

* = podtrhni platný údaj

** = tiež podtrhni ak sa týka v predu uvedená kategória cudzieho štát. príslušníka

690-69

Záznam Štátnej bezpečnosti o činnosti Františka Paňáka, ako ho poskytol agent „PAVEL“. Košice
26. január 1970. Zdroj: A ÚPN.

- 2 -

hodlá urobiť big-beatovú skupinu a pristúpiť k nacvičovaniu náboženských piesní k rôznym cirkevným obradom. Keď bude táto záležitosť vyriešená, pristúpi k nacvičovaniu omši s cigánmi v Dome sv. Alžbety v Košiciach, ktorej omši by sa zúčastňovali len cigánska mládež. S dospelými cigánmi hodlá neskôršie týmto robiť poučenia náboženského charakteru podľa jednotlivých stavovských skupín. PAŇAK hovoril, že nič zlého neide robiť, čo by sa priečilo našim zákonom, len pozdvihnúť zaostalosť katolíckych cigánskych rodín v Košiciach.

2/ Podľa charakteru správy má táto operatívny význam, keďže sa v nej hovorí o náboženskej aktivizácii cigánskej mládeže v Košiciach, ktorú hodlá uskutočňovať jezuita PAŇAK!

3/ Správa nie je dokumentovaná.

4/ Bude zariadené cestou cirkevného tajomníka pri MsMV v Košiciach, aby pripravovaným plánom jezuitu PAŇAKA bolo zabránené. TS sa naďalej bude k PAŇAKOVI úkolovaný s cieľom kontroly jeho činnosti.

5/ PAŇAK František, rehoľník radu jezuitov, bytom Košice.

ONDERKO Štefan, nar. 22. 1. 1916 Humenné, t. č. kapitulárny vikár Košice, bytom Košice, Leninova č. 34.

6/ Ide o poznatok prvopočiatkový a z hľadiska ŠtB je hodnoverný.

Poznačil:
mjr. *[signature]*
/mjr. K o n t ú r a /

*Pojsť do firmy
pre KV-KSS!*

Záznam Štátnej bezpečnosti o činnosti Františka Paňáka, ako ho poskytol agent „PAVEL“. Košice 26. január 1970. Zdroj: A ÚPN.

Október 1974

Ri in Xto fratres!

V tento svätý /jubilejný/rok, ktorého cieľom je duchovná obnova a zmierenie /renovatio, rekonsiliatio/ začneme toto naše prvé poprázdňinové stretnutie slovom: Nedegeneretis! V živej reči chcem tým povedať asi toto: usilujme sa udržať na takej výške, na akej boli generácie pred nami, teda nezakrpatieť, nepodľahnúť podpriemernosti. Veď predošlé generácie kotvia v samotnom Božskom Majstrovi, v Jeho apoštoloch, v ich svätých nástupcoch, vo sv.Štefanovi, sv.Cyrilovi a Metodovi atď.

Čo sa nás týka, my sa tesne musíme porovnávať s generáciou, na ktorú i telesne trochu nadväzujeme, a tou by mohli byť P.Pázmány so svojou družinou, ako i Anton Bernolák s poltisíckou tovarišom, o ktorých dr.Imrich Kotvan vo svojej 400 stranovej Bibliografii Bernolákovcov z r.1957 takto sa vyslovuje: "Príslušníci generácie Bernolákovcov, združení od r.1789 v Slovenskom učnom tovarišstve, a aj ich bezprostrední nasledovníci boli spolutvorcami jedného z najvýznamnejších i najzaujímavejších období našich novovekých dejín... s ďalekosiahlymi dôsledkami národne-kultúrnymi, politickými, ale aj hospodársko-sociálnymi". /Ib.str.11/.

Všetci dobre viete, že to boli rim.kat.duchovní, z pomedzi ktorých mnohí vysoko vynikli. Tak napr.malženický rodák Alexander Alagovič stal sa záhrebským biskupom a Alexander Rudnay, rodák zo Sv.Kríža nad Váhom, všetky hodnosti ktorého tu čas nedovoľuje vyratúvať, stal sa kardinálom. On bol nielen duchovnou oporou Učeného tovarišstva, ale aj štedrým mecénom Bernolákovho veľkého Lexikonu či Slovára. Ale ani ostatní, a to ani jeden z

Súčasn: S-ŠtB Košice Odbor: <u>2.</u> odd. <u>3.</u> Operat. pracovník: mjr. Kostun Získal: rezident, agent, informátor, dôverník, kandidát, styk, oper., prac., .. cudziniec Č. zväzku 3303 kr. meno "PIŠTA" Číslo jednice: (Len pri odoslaní mimo odboru)	Výtlačok č.: <u>1</u> Počet listov: <u>2</u> Prílohy: <u>6</u> Vyhotovené 2. krt. Rozdávateľ: <u>1</u> do zv. č.10416/6, cez <u>analytiku.</u> Výtč.č.2.do OB 9213/ 3.
--	--

Analyticko - inform. skupina
 Dňa 14.2.77
 Podpis [signature]

v Košiciach dňa 15.2. 1977
 PRÍSNE TAJNÉ - ~~TAJNÉ~~
 (po vyplnení)

ZÁZNAM číslo 8/77

naväzuje na záz. č.

Stručne podstatu poznatku:

Dr. PAŇÁK František, jezuita, t.č. na dôchodku,
prevádza nepovolenú náboženskú činnosť a podľa prameňa má
podávať všeobecné informácie do Vatikánu.

Schôdzka konaná dňa <u>14.2.1977</u> Miesto schôdzky: KB, PB, služob. miestnosť, verej. miestnosť, terén Serioznosť spolupracovníka: <u>preverený, je preverovaný, nepreverený, podozrivý z nesuserioznosti</u> Prameň správy: Získal spoluprac. (pracovník) a) rozhovorom s osobou, ktorá — sa popis. udalosti zúčastnila — sa o udalosti dopekula	Popís. udalosť sa stala dňa <u>9.2.1977</u> Spoluprac. správa získal: po úkolovaní, z vlastnej iniciatívy, náhodne Správa sa vzťahuje: k rozprac. v operat. zväzku, k problematike, mimo problem, o ohlasom b) prečítaním dokumentu c) bol u popisovanej udalosti d) popis. udalosti sa aktívne zúčastnil e) náhodne vypočul
---	--

1. Text 2. Operatívny význam 3. Dokumentované 4. Opatrenia 5. Dáta osôb uvedených v zázname
 6. Názor operat. pracovníka na zistený poznatok

1./ Všeobecne je známe, že jezuiti sú predĺžená ruka Vatikánu, ktorí ho informujú o cirkevnej situácii z tej oblasti, kde pôsobi. Jedným z nich je i dr. František **PAŇÁK**, ktorý je už na dôchodku a býva na biskupskom úrade v Košiciach. Menovaný na každých reko-lekciách má duchovné slovo pre kňazov. Je veľmi vzdelaný ovlada 5 cudzích reči, maďarský, latinský, francúzsky, nemecký a sloven-ský. Ako dôčodca vykonáva bohoslužby vo Vyšnom Opáskom. Každý deň ráno od 6 00 do 7,30 hod. spoveda veriacich v dome, pri čom sa dozvie veľa vecí od veriacich.

Ku každému kňazovi je zdvorilý, úslužný a je príkladom s čím si získava autoritu u kňazov. Spolu býva na biskupskom úrade v ~~Košiciach s Alejom TKÁČOM / v susedstve vedľa seba/ a spolu chodia~~

Poznámka: Každý poznatok (udalosť, jav) piš na semest. záznam
 .. = podtrhni platný údaj
 .. = tiež podtrhni ak sa týka v predu uvedená kategória cudzieho štát. príslušníka

Záznam Štátnej bezpečnosti o činnosti Františka Paňáka, ako ho poskytol agent „PIŠTA“. Košice 15. február 1977. Zdroj: A ÚPN.

- 2 -

aj na prechádzky a je predpoklad, že ho vedie k tomu, aby stále vystúpoval za požiadavky cirkvi a poukázoval na negatívne veci, ktoré sa vyskytujú na úseku cirkvi.

Dr. PAŇÁK svoje duchovné slova na rekolekciách sú zamerané na otázky kňaza. Vianočné obdobie, láskavosť a jednota. Teraz na posledných rekolekciách dňa 9.2.1977 zaoberal sa s poslušnosťou a disciplínou kňazov, striedlivosť a pod. Túto činnosť riadi liturgická komisia, ktorej vedúcim je dr. Anton HARČÁR, správca fary v Nováčanoch.

2./ Správa má operatívnu hodnotu v tom, že objasňuje negatívnu činnosť jezuitu PAŇÁKA.

3./ Správa dokumentovaná nebola.

4./ Bude preverené, či dr. PAŇÁK ako dôchodca má k tejto činnosti súhlas.

5./ Dr. P A Ň Á K František, prechádza evidenciou.

T K Á Č Alojz, kňaz, t.č. vo výrobe, prechádza evidenciou.

6./ Správu hodnotim ako pravdivú, lebo bola získaná od seriózneho prameňa.

S opatreniami súhlasím:
Náčelník 3. oddelenia :

Vypracoval
mjr. K o s t u n .

Záznam Štátnej bezpečnosti o činnosti Františka Paňáka, ako ho poskytol agent „PIŠTA“. Košice 15. február 1977. Zdroj: A ÚPN.

Šačast: KS-ZNB, Správa ŠtB Košice
 Odbor: 2. odd. 3.
 Operat. pracovník: pplk. Kontúra
 Získal: * rezident, agent, informátor, dôverník,
 kandidát, styk, oper., prac., ** cudziniec
 Č. zväzku 8322 kr. meno "JURAJ"
 Číslo jednice: _____
 (Len pri odoslaní mimo odboru)

Výtlačok č.: 1
 Počet listov: 1
 Prílohy: -1-
 Rozdeľovník
 Vytlač. č. 1 do zv. ARCHIVAR č. 10416.
 Vytlač. č. 2 cez analyt. do zv. JURAJ č. 8322

Košiciach dňa 12.4. 1977

PRISNE TAJNÉ - TAJNÉ
 (po vyplnení)*

ZÁZNAM číslo 4/77

naväzuje na záz. č. _____

Stručne podstatu poznatku: TKÁČ Alojz, bývalý rím.kat.farár vedený v akcii "ARCHIVÁR" a jezuita František PAŇÁK z Košíc - poznatky o ich činnosti.

Schôdzka konaná dňa 12.4.1977
 Miesto schôdzky: KB, PB, služob. miestnosť, verej. miestnosť, terén
 Seriálnosť spolupracovníka: preverený, je preverovaný, nepreverený, podozrivý z neseriálnosti
 Prameň správy: Získal spoluprac. (pracovník)
 a) rozhovorom s osobou, ktorá
 — sa popís. udalosti zúčastnila
 — sa o udalosti dopyčovala

Popís. udalost sa stala dňa 25.3.1977
 Spoluprac. správa získal: po úkolovaní, z vlastnej iniciatívy, náhodne
 Správa sa vzťahuje: k rozprac. v operat. zväzku, k problematike, mimo problem., k ohlasom
 b) prečítaním dokumentu
 c) bol u popisovanej udalosti
 d) popís. udalosti sa aktívne zúčastnil
 e) náhodne vypočul

1. Text 2. Operatívny význam 3. Dokumentované 4. Opatrenia 5. Dáta osôb uvedených v zázname
 6. Názor operat. pracovníka na zistený poznatok

1./ Prameň navštívil kap.vikára Štefana ONDERKU z Košíc, ktorého pozval na obed do hotela "SLOVAN" kde pred prameňom ONDERKO medzi iným k bývalému rím.kat.farárovi Alojzovi TKÁČOVI z Košíc povedal toto:

Tento človek, myslel na TKÁČA i keď pracuje stále, večer chodí po známych v Košiciach. Udrzuje styky s bývalým rím.kat.kaplánom Bartolomejom URBANCOM z Lipovca okres Prešov a najmä s jezuitom Františkom PAŇÁKOM z Košíc. Prameň už PAŇÁKA upozornil, aby neprevádzal činnosť ktorá nie je v jeho náplni, ako kňaza. Organizoval mladých chlapcov za miništrántov od čoho upustil. ONDERKO povedal, že PAŇÁK je duchovný vodca TKÁČA a podľa jeho subjektívneho názoru a mienky tieto dve osoby môžu prevádzať rôznu nedovolenú náboženskú

Poznámka: Každý poznatok (udalost, jav) píš na samostatný záznam
 * = podtrhni platný údaj
 ** = tiež podtrhni ak sa týka v predu uvedená kategória cudzieho štát. príslušníka

884-75

Záznam Štátnej bezpečnosti o činnosti Alojza Tkáča, ako ho poskytol agent „JURAJ“. Košice 12. apríl 1977. Zdroj: A ÚPN.

- 2 -

činnosť, ako napr. budovanie laického apoštolátu čo je v regulách tejto rehole jezuitov. TKÁČ i PAŇÁK sú schopní byť autormi aj týchto anonymných listov ktoré boli posledne zaslané na jednotlivé rím.kat.farské úrady.

2./ Operatívny význam správy spočíva v tom, že nám objasňuje výkár ONDERKO jeho názory na TKÁČA a PAŇÁKA z Košíc.

3./ Správa dokumentovaná nebola.

4./ Cestou Štefana ONDERKU, kap.vikára zisťovať zblížšie styky a kontakty PAŇÁKA a najmä TKÁČA na osoby z Košíc a tieto uštalovať.

5./ TKÁČ Alojz nar.2.3.1934 Ohradzany, bývalý archívár na BÚ v Košiciach, t.č.mimľ pastorácie, bytom Košice Leninova ul.č.30, zameštnaný v civilnom povolani ako robotník.

PAŇÁK František nar.22.1.1908 Oravský Podzámok, reholný kňaz radu jezuitov, t.č.v dôchodku, bytom Košice Leninova ul.č.28.

URBANEC Bartolomej nar.17.3.1937 v Lipovciach, pôvodným povolaniím rím.kat.duchovný, t.č.mi-mo pastorácie, zameštnaný na JRD Lipovce okres Prešov, bytom tamtiež.

6./ Keďže ide o seriozneho prameňa, preto i tento poznatok považujem ako pravdivý.

Poznačil. *pl. min*
plk.Kontura

Záznam Štátnej bezpečnosti o činnosti Alojza Tkáča, ako ho poskytol agent „JURAJ“.
Košice 12. apríl 1977. Zdroj: A ÚPN.

ZABLOKOVÁN 1

STO Košice v osobním spisu PO

roz. čís. 14434 /k kr. jm. JEZUITA

KS-ZNB, Správa štátnej bezpečnosti 18. IX. 1980

podpis C.

K O Š I C E

2. odbor, 3. oddelenie

Košice, dňa 18.9.1980

PRÍSNE TAJNÉ

PRVOPISOM

S c h v a ľ u j e m :

mjr. Kubej Pavol

Náčelník 3. oddelenia:

mjr. Kubej Pavol

dňa 19.9...... 1980

N Á V R H

na zavedenie PO spisu po problematike rím.kat. cirkvi

Predkladám návrh na zavedenie PO spisu pod krycím názvom "JEZUITA", na osobu:

ThDr. P A Ň Á K František, narodený 25.1.1908 v Oravskom Podzámku, okr. Dolný Kubín, čl. št. príslušnosti, slovenskej národnosti, bez politickej prísl. slobodný, t.č. na dôchodku, pôvodným povoláním rehoľník rádu jezuitov, bytom Košice, Lenino-va 30.

Dr. PAŇÁK v období I.ČSR študoval na PF UK v Prahe, kde bol aktívnym študentským funkcionárom. Bol predsedom spolku slovenských akademikov - Detvan, predsedom zahraničnej komisie Ústredného zväzu čs. študentsva v Prahe.

V roku 1932, kedy pracoval v MS odišiel do kláštora jezuitov v Rakúsku, kde vyštudoval teológiu.

Od roku 1944 pôsobil ako kaplan v Handlovej, v roku 1945 ako špirituál v Bratislave. V roku 1946 odišiel do kláštora jezuitov v Ružomberku, kde pravdepodobne získal doktorát teológie.

Návrh na založenie spisu Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka ako preverovanú osobu s krycím menom „JEZUITA“. Košice 18. september 1980. Zdroj: A ÚPN.

-2-

V roku 1950 bol odsúdený pre činnosť v tajnom spolku Mariánskej kongregácie, ktorá mala styk na Vatikán. Po prepustení pracoval vo výrobe. Od roku 1964 pôsobil ako duchovný v niektorom ústave sociálnych služieb v Západoslovenskom kraji. Od roku 1970 je na odpočinku v Košiciach.

Dr. PAŇÁK po príchode do Košíc začal aktivizovať náboženskú činnosť medzi cigánskou mládežou, s cieľom založiť spevácky krúžok a hudobnú skupinu, ktorá mala účinkovať pri rôznych cirkevných obradoch. V tejto činnosti mu bolo cestou tajomníka pre veci cirkevné MsNV Košice - mesto zabránené.

Na príkaz kapitulárneho vikára košickej diecézy ONDERKA Štefana, prevádzal Oskár FORMÁNEK vo Východoslovenskom kraji misijnú činnosť. Po príchode Dr. PAŇÁKA do Košíc, v okrese Košice - mesto a Košice - vidiek ju prevádzal on, čím sa táto činnosť značne zaktivizovala.

Dr. PAŇÁK pripravuje a spracováva rôzne prednášky, informácie a pokyny pre konanie kňazských rekolekcií. Ako reholník radu jezuitov vedie duchovných k odanosti cirkvi a sv. Stoli. Verejne nevystupuje proti cirkevnej politike štátu, ale vo svojich vystúpeniach, ktoré sú spracované takticky, je vidieť bezhraničnú oddanosť reholi jezuitov a Vatikánu.

Medzi veriacimi je veľmi obľúbený, pre dobrý prístup k ním, čo mu napomáha k získaniu informácií v oblasti náboženskej, hospodárskej a politickej. Je predpoklad, podľa názoru agentúry a vychádzajúc zo stanov rehole jezuitov, že tieto informácie odovzdáva doposiaľ nezisteným kanálom do Vatikánu.

Cestou D "ŠARIŠ" bolo zistené, že Dr. PAŇÁK bol prostredníctvom kononika Adama BIELU z PĽR poverený pápežom Jánom Pavlom II. vypracovaním charakteristiky na prof. dr. KIŠIDAYA Františka, ako vyhlíadaného typu na biskupa košickej diecézy.

Cestou agenta "JOZEF", vedeného 2.odborom 3.oddelením v Banskej Bystrici, bolo zistené, že Dr. PAŇÁK je dôkladne informovaný o cirkevnej línii Vatikánu k socialistickým

Návrh na založenie spisu Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka ako preverovanú osobu s krycím menom „JEZUITA“. Košice 18. september 1980. Zdroj: A ÚPN.

-3-

krajinám, hlavne k ČSSR.

Rozpracovaním akcií "OSKAR", v ktorej je vedený jezuita Oskar FORMÁNEK a akcie "OLI", v ktorej je vedený tajne vysvetený kňaz, t.č. v emigrácii MUDr. Oliver CRAVEC, bolo zistené, že Dr. PAŇÁK pracuje s mládežou. Zameravja sa hlavne na mladých mužov, ktorí majú záujem študovať teológiu, ktorých usmerňuje vo svojej činnosti.

TS "PIŠTA" podal poznatky k Alojzovi TKÁČOVI, ktorý je vedený v SZ "ARCHIVÁR", že je pod značným vplyvom a vedením Dr. PAŇÁKA.

2.odb. 3. odd. S-ŠtB Banská Bystrica je rozpracovaný jezuita Gabriel POVALA, ktorý udržiava osobné kontakty s Dr. PAŇÁKOM.

Na základe horeuvedených poznatkov navrhujem zaviesť PO spis na osobu ThDr. PAŇÁK František, krycím menom "JEZUITA", za účelom aktívnej previerky a kontroly jeho činnosti.

V priebehu previerky a kontroly budú prevedené tieto opatrenia:

- cestou TS "ONDREJ", "PIŠTA", "PAVOL" a "HVIEZDA" bude prevádzaná kontrola Dr. PAŇÁKA, najmä vzťah na vysokoškolskú a stredoškolskú mládež, s cieľom zistiť, či aj v súčasnej dobe pracuje s mládežou.

Zodpovední: npor. Jestrebi
por. Blanár

- úkolovaním a vytažením TS "ONDREJ" zistiť, či Dr. PAŇÁK v poslednom období sa nesnažil ukryť u iných osôb, alebo zničiť materiály týkajúce sa činnosti rehole jezuitov.

Zodpovedný: npor. Jestrebi

- cestou D "ŠARIŠ" objasniť spojenie a činnosť Dr. PAŇÁKA cez kanonika BIELU z PĽR na Vatikán.

Zodpovední: O-ŠtB Prešov
ppor. Buoc

- vzhľadom na to, že Dr. PAŇÁK nemá telefon, cestou

Návrh na založenie spisu Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka ako preverovanú osobu s krycím menom „JEZUITA“. Košice 18. september 1980. *Zdroj: A ÚPN.*

-4-

TS "ONDREJ" zistiť, ktorú telefonnu linku používa, s cieľom zavedenia TA - 133.

Zodpovední: npor. Jestrebi
ppor. Buoc

- skúmať možnosti využitia rtm. BUJALOŠA, ktorý sa osobne pozná s Dr. PAŇÁKOM.

Zodpovední: mjr. Kubej
ppor. Buoc

- k zisteniu a ustáleniu jeho stykov využiť pracovníkov
4. odboru S-ŠtB.

Zodpovedný: ppor. Buoc

- zaviesť prameň TA - 211, s cieľom kontroly jeho stykov na zahraničie.

Zodpovedný: ppor. Buoc

- Existenci morálky - gnostické ve druhé polovině 19. st., kdy
byl PAVLÍK a Bůh člověk, jenž, aby neměl možnosti počítat na
slabých chudších.

Návrh predkladá: ppor. Buoc Ivan

for Zuckerman

Návrh na založenie spisu Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka ako preverovanú osobu s krycím menom „JEZUITA“. Košice 18. september 1980. *Zdroj: A ÚPN.*

MINISTERSTVO VNITRA

~~PRISNE TAJNE!~~

74434

Registrační číslo

JEZUITA

Krycí jméno

Registrován dne 19 IX 1980

Ukončen dne 11 IX 1984

Obnoven dne ..

Ukončen dne ..

Archivní číslo

11021

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

STUPEŇ UTAJENIA ZRUŠENÝ

podľa § 7 zákona NR SR č. 215/2004 Z.z.

Dňa: 05.06.2004

Podpis: [signature]

MV č. skl. 712

Spis Štátnej bezpečnosti založený na Františka Paňáka ako preverovanú osobu s krycím menom „JEZUITA“, obálka. Košice 19. september 1980. Zdroj: A ÚPN.

CS-ZNB Správa štátnej bezpečnosti
— K O Š I C E —

Č.P.:OS-00 4994/23-1984

Košice, dňa 3.9.1984

PRÍSNE TAJNÉ

Prvopisom

Počet listov : 2

S c h v a ľ u j e m :

Náčelník 3. oddelenia
npor. Michael Helemik

Dňa ..3/9..... 1984

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA

s návrhom na ukončenie previerky v spise PO "JEZUITA"
r.č. 14434 archivovaním

V spise PO "JEZUITA", registračné číslo 14434 bol preve-
rovaný

ThDr. PAŇÁK František, nar. 25.1.1908 v Oravskom Podzámku,
okr. Dolný Kubín, čsl. št. prísluš-
nosti, slovenskej národnosti, bez po-
litickej príslušnosti, slobodný, t.č.
na dôchodku, pôvodným povoláním práv-
nik a rehoľný kňaz rádu jezuitov, by-
tom Košice, Leninova č. 28.

Spis PO bol založený dňa 18.9.1980 po problematike rím.-kat.
cirkev, na základe poznatkov k PAŇÁKOVÍ od dôverníka "ŠARIŠ"
a TS "JOZEF" zo Správy ŠtB Bánska Bystrica, ktoré naznačovali,
že PAŇÁK je dôkladne informovaný o postoji Vatikánu k socia-
listickým krajinám. "JEZUITA" vzhľadom na svoje vzdelanie
a skúsenosti mal negatívne ovplyvňovať rôznych duchovných
v zápornom smere k štátnej cirkevnej politike.

V spise PO k objektovi boli úkolovaní TS "PIŠTA" r.č.3303

Záverečná správa spisu Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka ako preverovanú osobu s krycím
menom „JEZUITA“. Košice 11. september 1984. Zdroj: A ÚPN.

-2-

"IVAN" r.č. 13930, "ONDREJ" r.č. 6593, "TATRAN" 12398, "JOLKA" 1106 "PETER" 15420, "HVIEZDA" 6961, "JANO" 14379.

Poznatky, na základe ktorých bol spis PO založený sa nepotvrdili, uvedení TS charakterizovali "JEZUITU" ako duchovného, ktorý sa venuje len duchovnej činnosti a nebolo zistené, aby sa podieľal na činnosti NC, resp. LA.

V akcii bol úkolovaný aj prameň "NÁKUP", ktorý zistil styky na BOX 600, Cambridge, On NIR 5W3 Canada a na bývalého generálneho otca rehole jezuitov Pedra ARRUPÉHO, avšak jednalo sa len o zdôrilostné styky ako pohľadnice k sviatkom a narodeninám. Štátobezpečnostné styky neboli uvedeným prameňom zistené.

K spisu PO neboli registrované žiadne osoby.

Vzhľadom na uvedené a vek "JEZUITU" 76 rokov, navrhujem ukončiť previerku v spise PO "JEZUITA" na osobu ThDr. PAŇÁK František archivovaním. Spis PO "JEZUITA" archivovať na dobu 5 rokov.

Návrh predkladá
npor. PhDr. Ivan Buoc

ZMENA:

SEO

SEO: prípad dôvody k previeraniu
 stav vykázaný:
 dátum: 11.9.1984 podpis: *Seu.*

Záverečná správa spisu Štátnej bezpečnosti na Františka Paňáka ako preverovanú osobu s krycím menom „JEZUITA“. Košice 11. september 1984. Zdroj: A ÚPN.

HĽADÁM, KOMU KÁRU ŤAHÁM

*František Paňák je jedným z najstarších
žijúcich kňazov na Slovensku.*

Štíhleho jezuitu si mnohí pamätajú najmä z prvých ranných svätých omší, ktoré vysluhoval v Dóme sv. Alžbety v Košiciach. Dnes páter František prijíma opateru starostlivých sestričiek v Geriatrickom centre sv. Lukáša. Pre vysoký vek a fyzickú nevládnosť už nemôže slúžiť svätú omšu. No napriek tomu jeho myseľ ostáva sviežou a rozhovor s ním možno pokladať za zážitok. I v týchto časoch sa na život pozerá optimisticky. Tí, ktorí ho navštevujú, odchádzajú posilnení. A akoby aj nie, keď v malej izbičke opúšťajú svoju nošu bolestí a zmierení s Bohom sa vrhajú do ďalšieho zápasu so zlom v sebe i okolo. Páter Paňák vie, aký to je zápas. Sám veľa bojoval. Odkiaľ bral silu on?

„Svoje oči som k nebu začal dvíhať v Oravskom Podzámku, kde som vyrastal. Pán farár idúc ráno do kostola zaklopal na okno a volal nás miništrovať. Kým on šiel pomaličky, my sme ho po vedľajších chodníkoch predbehli a počkali v sakristii. Tam uprostred zbožných ľudí, fascinovaný pohľadom na obraz archanjela Michala zápasiaceho s diablom, som si neraz pomyslel, že i ja musím zápasiť so zlom. Vtedy som ešte mnohým veciam nerozumel, ale niekde tam sa to všetko začalo.“

■ ODCHOD K JEZUITOM

Po maturite sa vďaka svojim schopnostiam dostal ako štipendista na francúzske lýceum do Nymes,

neskôr do Montpellieru a Dijonu. V krajine presiaknutej katolíckym duchom obdivoval jasnosť myslenia tamajších ľudí, ktoré, ako vraví, osvecovala stále modrá obloha. Pascalov výrok, že prvé pravdy prichodia do srdca, bol tými zázračnými kvapkami, ktoré ho nútili premýšľať. Po troch rokoch sa vrátil do Prahy, bol členom akademického spolku Detvan. Keď aj z ich radov verbovali do španielskych boľševických légii, kládol si otázku, kam sa má zaradiť. Vtedy pocítil volanie. Ako vyštudovaný doktor práv vstúpil do Spoločnosti Ježišovej. Prečo práve k jezuitom?

„Túto otázku mi položil aj páter Polóny. Ja som mu vtedy odpovedal: Hľadám, kde by som sa zorientoval, komu káru ťahám. Nerád by som ťahal káru zlému duchu. Chcem ju tísnuť iba Pánu Bohu.“

■ OD MAMY K SYNOVI

Keď Nemci zavreli školy na Slovensku, páter Paňák odišiel na filozofické štúdiá do Záhrebu. Teológiu vyštudoval v Banskej Bystrici. V časoch prenasledovania kňazov bol často vyšetrovaný a väznený. Utiahol sa k sestričkám najprv do Mokrade, potom na Moravu. Bol údržbárom i žeriavnikom. V roku 1952 ho odsúdili na šesť rokov. Vraj preto, lebo veľa študoval. Až keď prišli nové vetry, dostal príkaz od pátra provinciála, aby odišiel do Košíc. Tu sa pod ochranou všetkých priateľov a známych udržal. „Dalo sa žiť“, vraví, „keď človek nevytráča.“

Keď som ho v jeden nedeľný podvečer navštívila, sedel v kresle a jeho prsty sa pohrávali so zrnkami ošúchaného ruženca. Dotkla som sa krížika... „Toto je ruženec mojej mamy. Zobral som jej ho z rúk, keď ležala v truhle. Miesto neho som jej dal svoj. Moji dvaja bratia Jožko a Števkó žijú v Argentíne. Jeden deťatko z maminho ruženca im poslem, aby ho pripojili na svoj. Tí ho dajú zas svojim deťom. Zakaždým, keď ho zoberú do rúk, ožijú spomienky na mamu a starú mamu. Je to refaz, ktorá stále spája rodinu.“

Magdaléna Kohútová

František Paňák, SJ vo svojej izbe na geriatrii.

Foto: Magdaléna Kohútová

„Nie je nič vítanejšieho a milšieho, čo
by nás mohlo stretnúť, než zomrieť
pre Krista a pre spásu blížneho.“
(svätý Ignác)

V nádeji na vzkriesenie dňa 28. októbra 1997 usnul v Pánovi

P. JUDr. František Paňák
kňaz zo Spoločnosti Ježišovej

Narodil sa 25. januára 1908 v Oravskom Podzámku
Do Spoločnosti Ježišovej vstúpil 1. februára 1938.

Posledná rozlúčka so zosnulým sa začne v pondelok 3. novembra 1997 o 9.00. hod
vystavením jeho tela v Dóme svätej Alžbety v Košiciach. Po nej o 10.00. hod bude otec
arcibiskup Alojz Tkáč slúžiť zádušnú svätú omšu s pohrebnými obradmi. Po ukončení prevezú
jeho telo do Ružomberka, kde bude o 15. 30. hod uložené k večnému odpočinku v spoločnom
hrobe Spoločnosti Ježišovej.

NECH ODPOČÍVA V POKOJI

Rehofní spolubratia SJ
Smútiaca rodina

Parte Františka Paňáka. Zdroj: A RFP.

FROM : Biskupsky urad Nitra

PHONE NO. : 421 87 515631

Oct. 30 1997 09:16PM P01

JÁN CHRYZOSTOM KARDINÁL KORC

NITRIANSKY SÍDEĽNÝ BISKUP

NITRA HRAD

30. októbra 1997

R. P. P r o v i n c i á l ,

dozvedel som sa v Nitre smutnú správu, že Pán Boh povolal z našich radov P. Františka Paňáka. Hoci nestačím vyjadrovať svoje stanovisko k desiatkam udalostí, ktoré nás prekvapujú, cítim potrebu aspoň slovom sa vyjadriť k smrti P. Paňáka. Poznal som ho od čias po roku 1940 ako príkladného teológa, ktorý študoval v Banskej Bystrici. Obdivovali sme ho, že zanechal dráhu právnika a z Matice Slovenskej vstúpil do Spoločnosti. Bol to muž a kňaz vážny, múdry, dobrotivý a pevný. Zvlášť v Košiciach bol veľmi obľúbený. Stratili sme v ňom dobrého otca a brata. V týchto chvíľach som s Vami duchovne spojený v modlitbách.

Pamätám si ho veľmi

*ráš
r. J. Ch.*

R.P. JOZEF KYSELICA
Provinciál
SPOLOČNOSŤ JEŽIŠOVA
Kostolná 1
811 01 Bratislava

Kondolencia kardinála Jána Chryzostoma Korca SJ k úmrtiu Františka Paňáka. Nitra 30. október 1997. Zdroj: A RFP.

Páter Paňák: Kým sme na svete, musíme veľa spraviť!

Všetci ho volali páterko. V spovednici trávil aj na dochodu nespočetné hodiny, piatok, i sviatok. Bol s kostolom a so svojou spovednicou akoby zrastený. Využíval čas naplno. V modlitbách prosil, aby sa skončil komunizmus a tým aj prenasledovanie Cirkvi, aby boli blahoslavení Košickí mučeníci vyhlásení za svätých a aby na sídliskách mesta vyrástli nové kostoly. Stalo sa. Páter František Paňák mal 81 rokov, keď padol komunizmus, v porevolučnej dobe sa začali stavať kostoly. A v roku 1995 vyhlásil pápež Ján Pavol II. priamo v Košiciach blahoslaveného Mareka Krížiána, Štefana Pongráca a Melichara Grodeckého za svätých. Vtedy sanitka doviezla už nevládneho staručkého jezuitu pred budovu Kňazského seminára sv. Karola Boromejského, kde sa stretol so Svätým Otcom a prijal z jeho rúk apoštolské požehnanie. Tak sa splnila aj tajná túžba Františka Paňáka, rodáka z Oravského Podzámku, ktorého nedožitý 100. výročie narodenia si tento rok pripomíname. Podstatnú časť kňazského života strávil v Košiciach.

František Paňák bol doktor práv. Študoval vo Francúzsku, Prahe, čítala sa mu skvelá budúcnosť. On sa jej vzdal. Keď Františka počas noviciátu v kláštore navštívila mama a sestra Zofia s manželom Milom Urbanom, presvedčovali ho, aby reholu nechal. Doma v Oravskom Podzámku sa totiž vraj šírila fáma, že sa zo štúdia zbádlil. On pokojne odpovedal: „Pre Krista človek musí byť bláznom.“ Odhováral ho i básnik Andrej Žarnov, dokonca i minister zahraničných vecí Ferdi-

nand Durčanský, argumentujúc, že Slovensko dosiahlo autonómiu a národ ho potrebuje do diplomatických služieb. František však reagoval svojsky: „I vy, i ja sme v službách národa za rovnakým cieľom, len každý na inej barikáde.“

„Nestrácal ani chvíľu. Ešte aj pri jedení viedol homiliu, rozprával, aby zmysluplne využul tú chvíľu,“ spomína na pátra jeho synovec Cyril Urban z Oravského Podzámku. „Jeho zásadou bolo využiť čas. Kým sme na svete, musíme veľa spraviť, hovorieval.“

Rodný dom pátra Paňáka, dnešná administratívna budova Oravského múzea v Oravskom Podzámku.

Jeho život bol vždy tak vyplnený, že ak by už nemal čo robiť, tak sa modlil.“

V rokoch minulého storočia bol František Paňák odsúdený za trestný čin velezrady na osem rokov väzenia. Čo sa skrývalo za slovom velezrada? Práca s mládežou! Ako väzený vystriedal llavu. Valdice pri Jičine a Tmavý Dúl v Rytíni pod Krkonošami, kde sa nachádzali uránové bane. Po prepustení na slobodu 10. mája 1960 sa vracia do Oravského Podzámku. Až do roku 1964 pracoval ako murár, lesný robotník, cestár a žeriavník, čo mohlo byť pre právnicka a rehoľného kňaza ponižujúce, ale on všetko trpezlivo znášal.

„Bral to ako poslanie. Ujo Ferko na nikoho nenadával. Keď som mu občas povedal, že sa mi nepáči, ako sa niektorí ľudia stavajú k niektorým veciam, napríklad spolupracujú s komunistami, učiteľia navonok zapierajú vieru a podobne, povedal mi: Všet, každý môže len toľko spraviť, koľko má v sebe tej sily. Ak nemá na to silu, tak to neurobí. Nemôžeme sa na neho hnevať. A dodal, že do smrti má ešte ten človek stále veľa času napraviť svoje činy, alebo nevykonané urobiť. A ak si trífame, my sami máme spraviť čo najviac.“

Jezuitský rehoľný brat Andrej Ratulovský mu potom vybavil miesto pomocného údržbára v Mitrove na Morave v ústave pre starcov, tu sa staral aj o rehoľné sestry, internované v charitnom domove.

„Spájali nás listy. Písal mi mnoho husto popísaných listov, ja som ich potom čítal rodine. Boli poučné, boli na zamyslenie. Pozrite, ako je jeho písmo s pribúdajúcim vekom čoraz viac roztrásenejšie. A tiež nás spájali dovolenky. Bol takým duchovným vodcom aj v rodine. Nasiel si preňu čas. Dobré sa cítil nielen aj na Hutách v drevenici, tam „knapľoval“. Tak ujo hovoril lečebnej metóde, ktorá spočívala v chodení naboso po trávě, kým bola ešte rosa. A my sme sa báli, lebo mal s nohami problémy.“

V roku 1968 ho predstavenej poslal do Košíc, keďže tu jezuiti kedysi mali svoj rehoľný dom. Košice, mesto v ktorom mal tráviť zaslužený dôchodkový odpočinok, sa stali významným obdobím jeho života, zreleho rehoľného kňaza, síce s podlomeným zdravím, ale so silným duchom. Súčasny košický arcibiskup Mons. Alojz Tkáč o ňom napísal, že v spovednici je nezmarom.

„Spomínam si, ako som bol

u neho v Košiciach na návšteve. Chcel ma usadiť, no stoličky boli založené spismi. Odložil jednu kopy a ponúkol mi sedenie. Vrávil mu, aby si on sadol, no on mi povedal, že nemôže, lebo by zaspal.“

Páter Paňák, vyhľadávaný veriacimi, trávil v spovednici celé hodiny. Keď ho kňazi volali odpočínúť si, alebo presvedčali ľudí, ktorí čakali na spoved', aby prišli inokedy, nedal sa. Jednoducho povedal: „Ten človek to potrebuje teraz a druhýkrát už nemusí prísť. Nemôžem nikoho odmietnuť, lebo nikdy neviem, prečo mi ho Boh poslal do cesty.“

Lýdia Vojtašáková

„Spravodlivosť len pre niekoho a nie pre všetkých – je zbojníctvo, ktoré dokáže premôcť len Pán Boh. Obmedzený a slabý človek, ktorý žije v nedokonalosti hriechu, nemôže byť vykonávateľom spravodlivosti. Na ceste k svätosti sa nachádza každý, kto si je vedomý vlastnej zodpovednosti a pripúšťa, že nie je Boh, ale len úbožiak. Uznáť a priznať si vlastnú slabosť a chyby je to, čo v kresťanskej terminológii nazývame poníženosť. Na nej stojí a padá kresťanstvo a svet vôbec.“

Z listu pribuzným

JUDr. František Paňák SJ

1908 narodil sa v Oravskom Podzámku

1927 končí gymnaziálne štúdiá v Dijone vo Francúzsku

1932 je promovovaný za doktora práv na Karlovej univerzite v Prahe

1934 stáva sa organizačným tajomníkom a členom predstavenstva Matice slovenskej v Martine

1938 vstupuje do Spoločnosti Ježišovej v Ružomberku

1944 prijíma kňazskú vysviacku v Banskej Bystrici

1948 je menovaný prešom Mariánskej kongregácie vysokoškôľakov v Bratislave

1950 je zatknutý pri likvidácii kláštorov na Slovensku

1960 opúšťa väzenie, začína pracovať ako lesný robotník na Orave

1868 stáva sa spovedníkom v Dome sv. Alžbety v Košiciach a duchovným vodcom komunity SJ

1987 iniciuje svätorečenie blahoslavených Košických mučeníkov

1995 stretáva sa s pápežom Jánom Pavlom II. pri svätorečení Košických mučeníkov

1997 zomiera v Košiciach a je pochovaný v Ružomberku

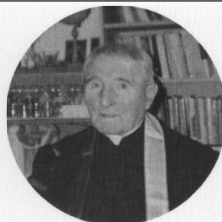
Pri príležitosti 100. výročia jezuitu, oravského rodáka, vyšla kniha autora Jozefa Gnipa Páter František Paňák SJ. Pokračovať v diele troch svätých Košických mučeníkov.

V Oravskom Podzámku si výročie pátra Paňáka pripomenuli uplynulú nedeľu, na budove farského úradu mu odhalili pamätnú tabuľu.

Stránka v miestom periodiku venovaná Františkovi Paňákovi pri 100. výročí jeho narodenia.
Zdroj: Oravec, 19. máj 2008.

JUDr. František Paňák SJ

in memoriam

ČESTNÉ OBČIANSTVO

BANSKÁ BYSTRICA, 2018

*za celoživotné postoje, odvahu a službu
pravde, slobode a humanite*

František Paňák (1908 – 1997) bol právnik, literát, prekladateľ, jezuita, kňaz i politický väzeň komunistického režimu. Narodil sa v Oravskom Podzámku a školské časy prežil nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Ako jeden z dvanástich štipendistov novovzniknutej ČSR študoval v Dijone a Nimes a absolvoval právo na Karlovej univerzite v Prahe. Vďaka svojmu talentu a jazykovým znalostiam zastupoval študentov na medzinárodných fórach. Počas pôsobenia v Prahe sa zapájal do činnosti v spolkoch Považan a Detvan, kde bol aj predseda. Tu sa snažil pozdvihnúť slovenské národné povedomie v rámci spoločného štátu. Od roku 1932 pracoval ako organizačný referent Matice slovenskej v Martine. Jeho túžbou bolo urobiť z nášho Slovenska niečo väčšie, no vo veku 30 rokov pochopil, že najlepšia cesta k naplneniu tejto misie je prostredníctvom posilňovania duchovného života. Zanechal svetskú kariéru a stal sa jezuitom, pretože sa chcel postaviť do prvých línií na obranu kresťanstva. V meste pod Urpínom študoval na Teologickom inštitúte v priestoroch dnešnej Štátnej vedeckej knižnice. Spolu s jezuitmi tu pre študentov gymnázia organizoval literárne krúžky či duchovné cvičenia. V Banskej Bystrici ho navštevovali spisovatelia Jozef Cíger Hronský, jeho švagor Milo Urban a iní. Známe je i jeho rokovanie s veliteľom Jegorovom. V duchu dialógu intervenoval, aby prichádzajúca Červená armáda ušetrila civilné obyvateľstvo i duchovné osoby v kláštoroch. Dňa 5. júna 1944 prijal z rúk

biskupa Andreja Škrábika kňazskú vysviacku. Následne pôsobil na území Banskobystrickej diecézy, neskôr viedol Mariánske kongregácie v Bratislave. Po nástupe komunistického režimu došlo k likvidácii rehoľného života a František Paňák bol odsúdený v inscenovanom politickom procese. Zažil Ilavu, Valdice a Tmavý Dŕl v Rtyni v Podkrkonoší, neslávne komunistické väznice s ťažkou prácou v podzemí. Pre spoluväzňov bol opora, vzor, ale i spovedník. Rudolf Dobiáš, nominovaný na Nobelovu cenu za literatúru, na neho spomína, že aj vo väzení cibril jeho literárny talent. Po návrate z väzenia v roku 1960 pracoval ako lesný robotník. O osem rokov neskôr ho ako laika nominovali do vedenia Slovenskej katolíckej charity. Kňazskú činnosť mohol verejne vykonávať až po roku 1968 ako kaplán v Dóme svätej Alžbety v Košiciach. V roku 1995 ho počas návštevy Košíc osobne pozdravil pápež Ján Pavol II. Životná púť ikony duchovného života Františka Paňáka sa skončila v roku 1997 v Košiciach a miestom jeho posledného odpočinku je Ružomberok. Bol o ňom natočený dokumentárny film a jeho príbeh vyšiel aj v publikácii Neobyčajný život farára.

Laudácia na Františka Paňáka pri príležitosti udelenia čestného občianstva mesta. Banská Bystrica 28. február 2019. *Zdroj: A RFP.*

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Rodný dom Františka Paňáka. Oravský Podzámok 1940. *Zdroj: A RFP.*

Rodný dom Františka Paňáka. Oravský Podzámok. *Zdroj: A RFP.*

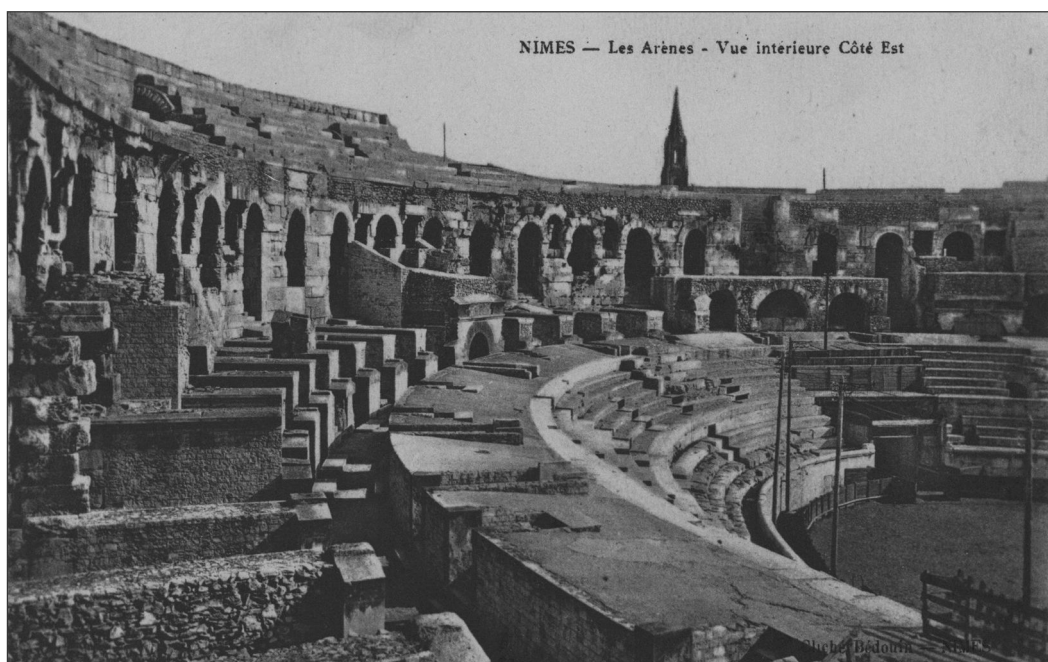
Rodičia Františka Paňáka Cyril a Mária, rod. Gaburová. *Zdroj: A RM.*

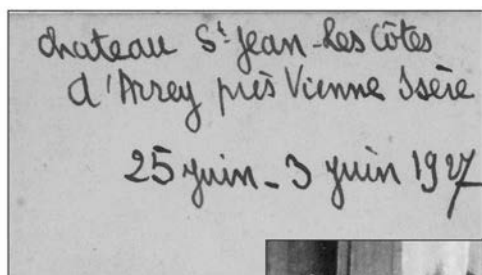
Súrodenci František, Žofia a Štefan Paňákovci. 1926. *Zdroj: A RFP.*

František Paňák (vľavo) s rodičmi a súrodencami Máriou, Žofiou a Štefan pred rodným domom. Oravský Podzámok 1926. *Zdroj: A RFP.*

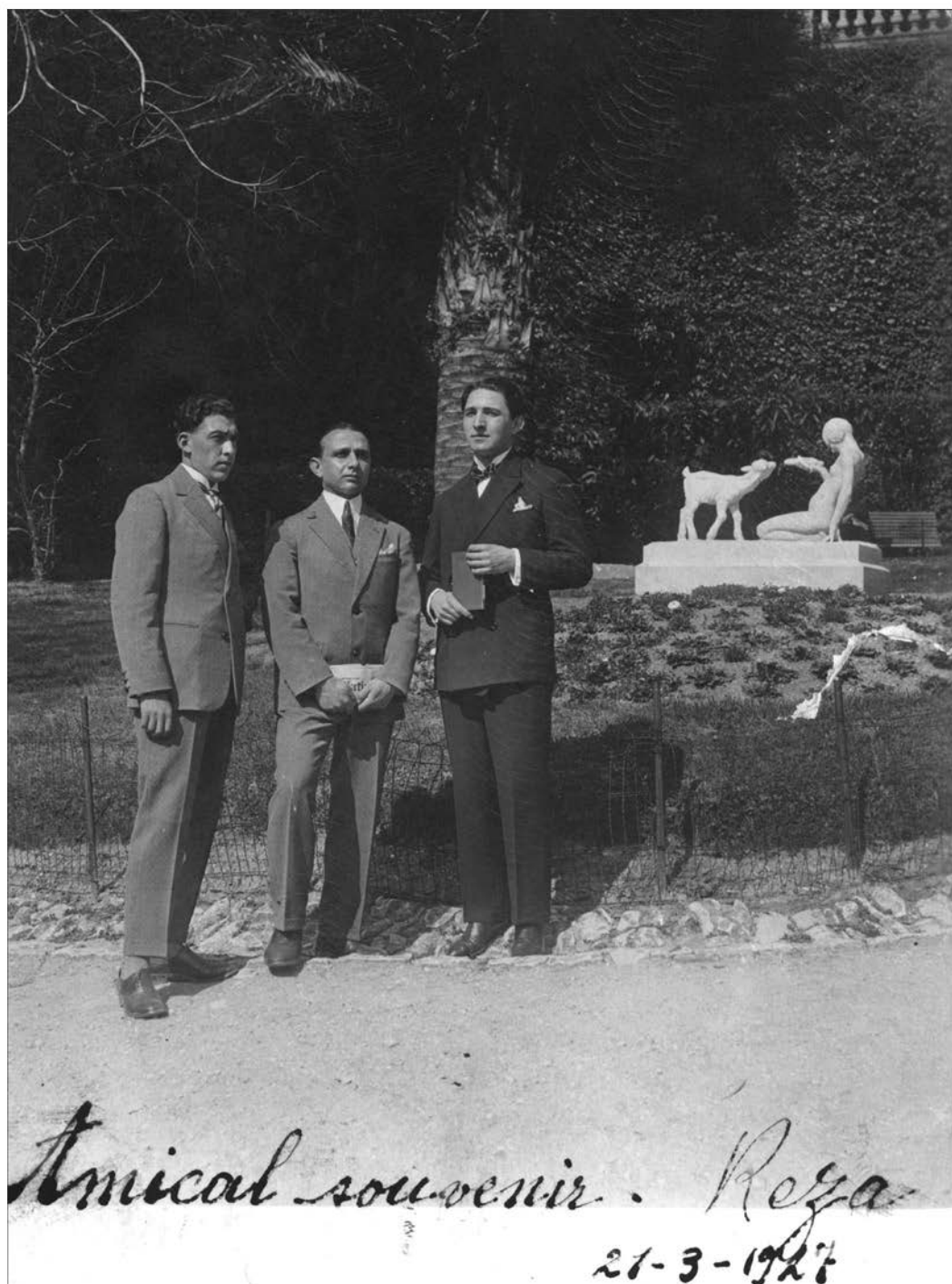

Pohľadnica zobrazujúca rímsky amfiteáter vo francúzskom Nîmes, meste gymnaziálnych štúdií Františka Paňáka. Zdroj: A RFP.

Z prázdnin s Peyrounierovcami počas štúdií vo Francúzsku. Les Côtes-d'Arey jún 1927. Zdroj: A RFP.

František Paňák (vpravo) s perzským šachom Mohammadom Rezá Pahlavím (uprostřed). Nîmes 21. marec 1927. Zdroj: A RFP.

František Paňák (ležiaci vpravo) s divadelnými ochotníkmi zo spolku Detvan. *Zdroj: A RFP.*

František Paňák (uprostred v hornom rade) s členmi spolku Detvan na majálese na zámku Konopište. Benešov 26. máj 1929. *Zdroj: A RFP.*

František Paňák (vpravo) ako vojak počas základnej služby. 1935 – 1936. Zdroj: A RFP.

41. Záznamy o vojenské činné službě		
Datum		Nástup vojenské činné služby, funkce, výcvik ve všech odbornostech, přemístění, propuštění na trvalou dovolenou, přeložení do zálohy, služba v době mimořádných opatření
od	do	
1. 10. 1935	16. 7. 1936	Po nástupu do zákl. služby k SDŽ - pech. zar. ako štáb
16. 7. 1936		Ukončil školu - povýšený na štábara
16. 7. 1936		Přeložený k 9. peš. pl. K.H. Borovského v Mostě ako vel. čaty
15. 12. 36		Povýšený na podporovíka - zaradenie sa ačmeni
30. 4. 1937		Přeložený do zálohy
30. 4. 1954		Zdepradovaný na hodnost vojak, Lmij. súst. Bratislava č. 1-I-25/54 § 3, 2. 59/49

Vojenská knížka Františka Paňáka z roku 1960 a záznamy o jeho vojenskej službe. Zdroj: A RFP.

7. 9. 1960
Datum vydání

Vlastnoruční podpis vlastníka vojenské knížky

Okresní vojenská správa
Dolný Kubín

Název OVS, která vojenskou knížku vydala

mjr. Fr. Baran
Podpis vydávajícího a ověřujícího náčelníka

2

NEVÍTJÁK
VOJENSKÁ KNÍŽKA

série J evid. číslo 294177

PANÁK František

3. Přijetí a jméno (akademický titul)

16. Vojenská hodnost	Datum povýšení	Číslo rozkazu
vojak	1. 10. 1936	

3

František Paňák (štvrtý zľava) ako delegát československých študentov na medzinárodnom fóre. Belehrad (?) 1932. *Zdroj: A RFP.*

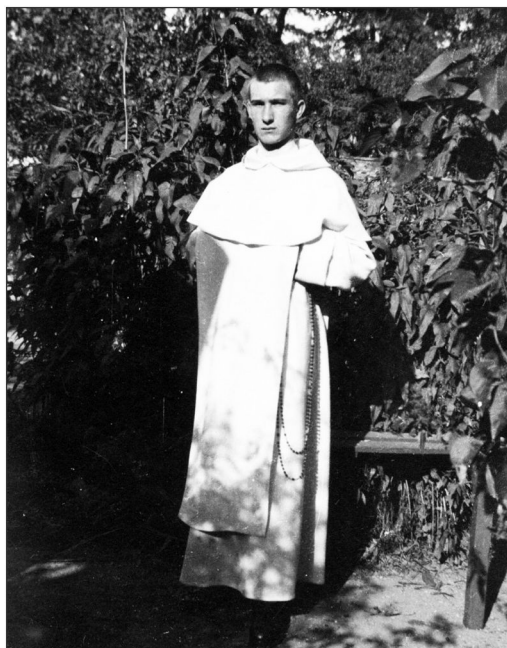
František Paňák (v dolnom rade siedmy zľava) zastupoval československých študentov na viacerých medzinárodných fórach. *Zdroj: A RFP.*

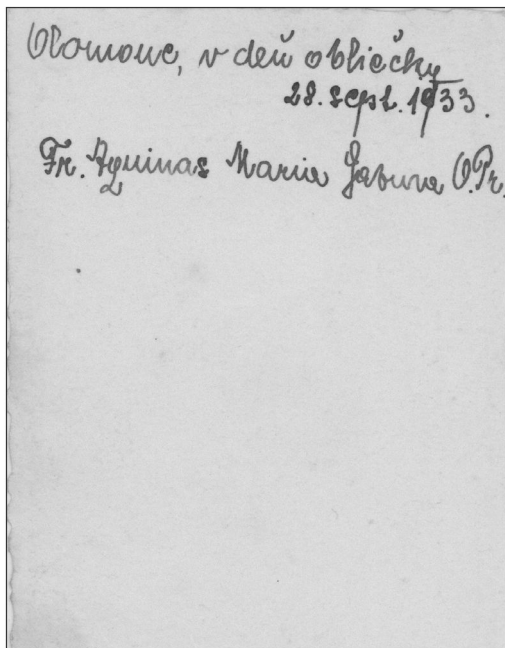
František Paňák (vpravo) s Jozefom Cígerom-Hronským. Trenčianske Teplice 25. – 26. jún 1932. Zdroj: A RFP.

Súrodenci František, Žofia a Jozef Paňákovci s otcom. Oravský Podzámok jeseň 1934. Zdroj: A RFP.

Bratranec Františka Paňáka dominikán Akvinas Gabura. Olomouc 28. september 1933. Zdroj: A RFP.

František Paňák (piaty zľava) medzi maticiami s Andrejom Hlinkom. Černová 28. august 1934. Zdroj: A RFP.

František Paňák (vpravo) so sestrou Žofiou, jej manželom Milom Urbanom a s Andrejom Žarnovom a jeho rodinou. Leto 1935. Zdroj: A RFP.

František Paňák (v hornom rade vpravo) ako novic Spoločnosti Ježišovej. Fotografia z duchovných cvičení aj za účasti jeho otca Cyrila (vpravo dole). Ružomberok 1938. Zdroj: A RFP.

Jezuitský kláštor v Ružomberku. Zdroj: A RFP.

Osobný popis Signalement		Manželka Femme
Zamestnanie Profession	študujúci étudiant	
Rodisko a datum narodenia Lieu et date de nais- sance	Gr. Podhradník 25. I. 1908	
Bydlisko Domicile	Použanberok	
Obličaj Visage	oválny ovale	
Farba očí Couleur des yeux	hnede' brun	
Farba vlasov Couleur des cheveux	svažie brun	
Zvláštne znamenie Signes particuliers	/	
Meno Nom	Deti - Enfants Vek Age	Pohlavie Sexe

Manželka
Femme

Fotografia

Podpis majiteľa
Signature du titulaire

M. Paňák

a jeho manželky
et de sa femme

Okresný náčelník:
Chef de district:

Štátny úradník, ktorý vydáva cestovný pas
Shérif, qui délivre le passeport

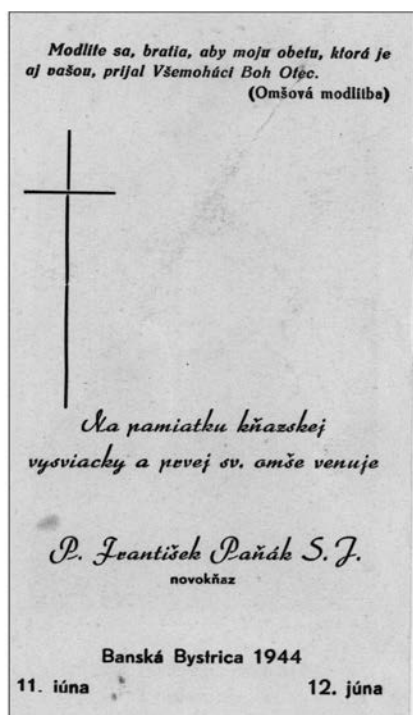
Cestovný pas Františka Paňáka z obdobia štúdií v Chorvátsku (1939 – 1941). Zdroj: A RFP.

František Paňák so sestrou Žofiou a jej synom Cyrilom Urbanom. 1942. Zdroj: A RFP.

František Paňák (vľavo) so spolubratom udeľujú novokňazské požehnanie svojim rodičom. Oravský Podzámok 12. jún 1944. Zdroj: A RFP.

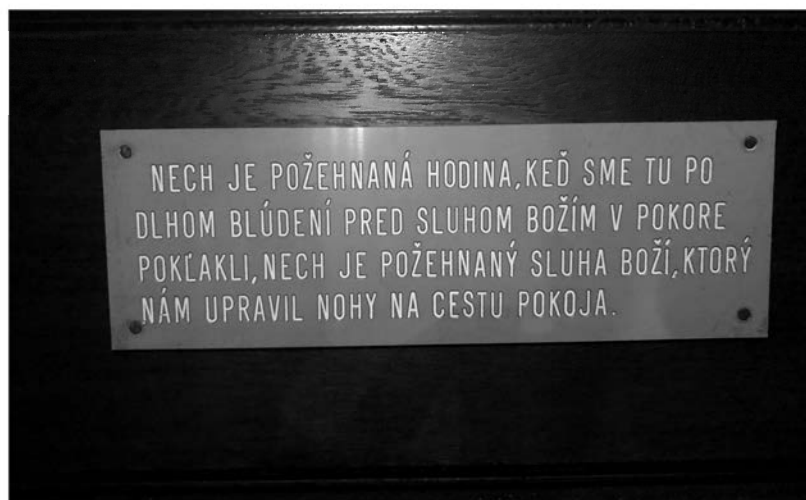
Obrázok na pamiatku kňazskej vysviacky a primícií.
Banská Bystrica 11. jún 1944 – Oravský Podzámok 12. jún 1944. Zdroj: A RFP.

František Paňák s rodinou a miestnymi kňazmi. Oravský Podzámok 12. jún 1944. Zdroj: A RFP.

František Paňák (v dolnom rade tretí sprava) s biskupom Michalom Buzalkom a novými členmi Mariánskej kongregácie vysokoškolákov. Jezuitská knižnica v Bratislave 7. december 1947.
Zdroj: Lojka z Čajkova.

Tabuľka s poďakovaním Františkovi Paňákovi za udelenie sviatosti zmierenia. Jezuitský kostol v Bratislave po roku 1948. *Zdroj: A FN.*

František Paňák ako väzeň. Bratislava 1952. Zdroj: A ÚPN.

František Paňák po prepustení z väzenia. 1960. Zdroj: A RFP.

František Paňák so sestrou Máriou. Oravský Podzámok 1961. Zdroj: A RFP.

František Paňák (druhý zľava) s rodinou. Oravský Podzámok začiatok 60. rokov. Zdroj: A RM.

František Paňák (pri rakve v sutane) na pohrebe matky Márie. Oravský Podzámok 1964. Zdroj: A RM.

František Paňák počas svätej omše pri príležitosti 25. výročia kňazskej vysviacky. Asistujú Ján Schelling a Ján Maslančík. Oravský Podzámok jún 1969.
Zdroj: A RFP.

František Paňák pred svätou omšou pri príležitosti 25. výročia kňazskej vysviacky. Kláštor pod Znievom jún 1969.
Zdroj: A RM.

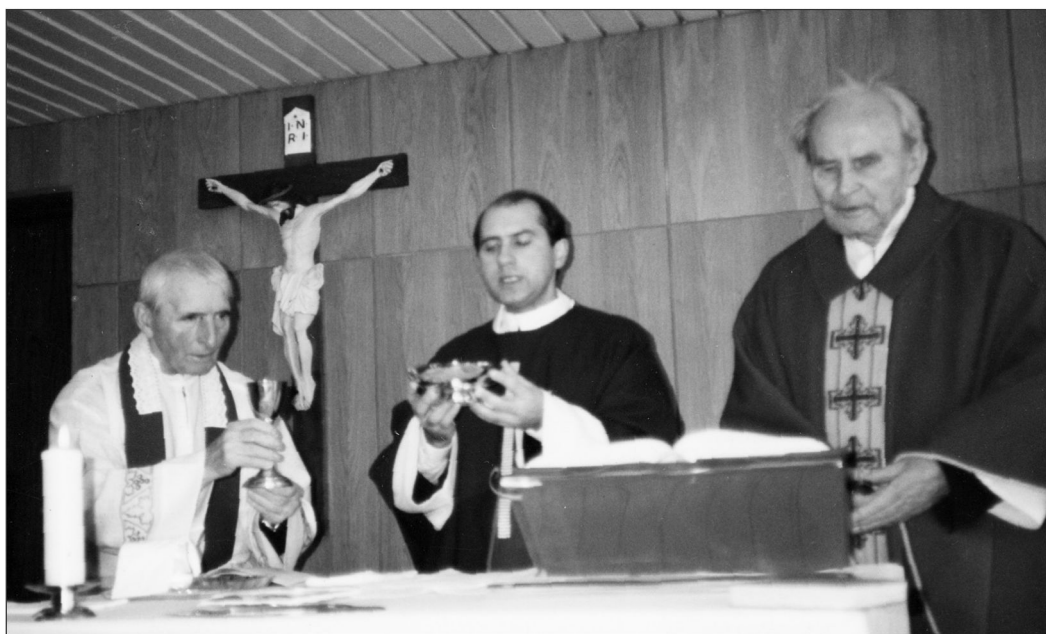

František Paňák ako
výpomocný duchovný.
Košice okolo roku
1970. Zdroj: A RFP.

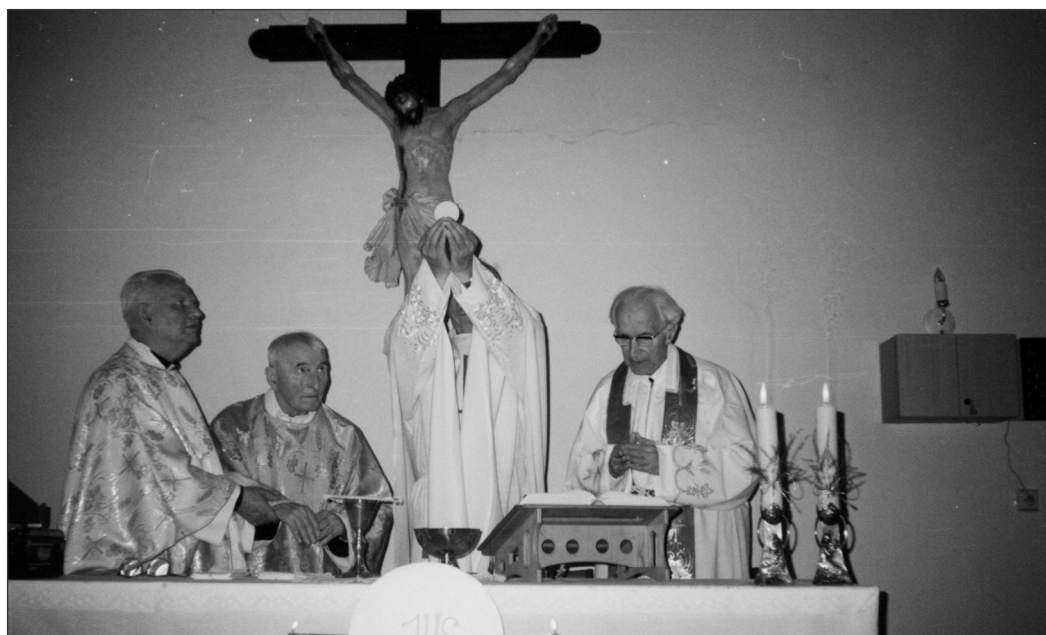
František Paňák obklopený knihami vo svojej izbe poukazuje na Troch košických mučeníkov.
Košice 70. roky. Zdroj: A RFP.

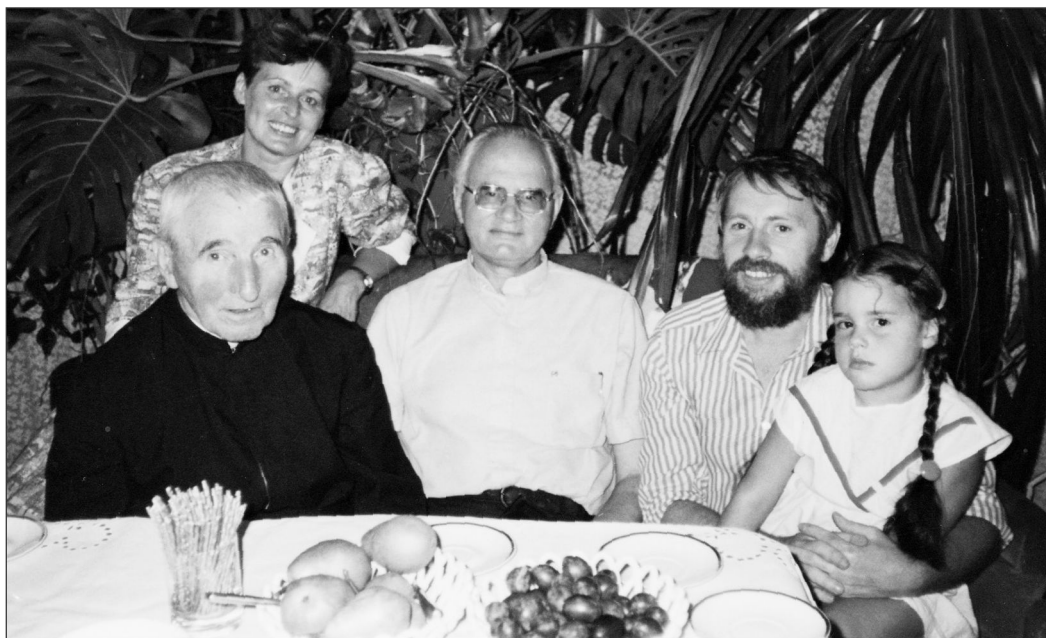
František Paňák (vľavo) s Ladislavom Hanusom pri svätej omši ako koncelebranti neskoršieho košického arcibiskupa Bernarda Bobera. Košice 1992. *Zdroj: A RFP.*

František Paňák s mladými Francúzmi počas dovolenky. Orava 1993. *Zdroj: A RFP.*

František Paňák (druhý zľava) počas ďakovnej svätej omše za 85 rokov života. Košice 1993.
Zdroj: A RFP.

František Paňák s biskupom Dominikom Kalatom SJ a rodinou Huberta Čepiššáka. Košice.
Zdroj: Archív rodiny Huberta Čepiššáka.

František Paňák pri stretnutí s pápežom Jánom Pavlom II. Košice 17. september 1995. Zdroj: A RFP.

František Paňák s rehoľníčkami. Košice 90. roky. *Zdroj: A RFP.*

Košický arcibiskup Alojz Tkáč počas obradu pohrebu Františka Paňáka.
Košice 3. november 1997. *Zdroj: A RFP.*

Pre lásku k Bohu a z lásky k ľuďom sa vzdal kariéry aj svetskej slávy

JUDr. František PAŇÁK SJ

- 1908 narodený v Oravskom Podzámku, v dome č. 2 pod hradom
- 1927 absolvent gymnaziálneho štúdia v Dijone vo Francúzsku
- 1932 promovaný doktor práv na Karlovej univerzite v Prahe
- 1934 organizačný tajomník a člen predsedníctva Matice slovenskej v Martine
- 1938 vstúpil do Spoločnosti Ježišovej v Ružomberku
- 1944 prijal kňazskú vysviacku v Banskej Bystrici
- 1948 menovaný prézesom Mariánskej kongregácie vysokoškolákov v Bratislave
- 1950 zatknutý pri likvidácii kláštorov na Slovensku
- 1960 prepustený z väzenia pracuje ako lesný robotník na Orave
- 1968 spovedník v Dóme sv. Alžbety v Košiciach a duchovný vodca komunity SJ
- 1987 iniciuje svätorečenie blahoslavených Košických mučeníkov
- 1995 stretá sa s pápežom Jánom Pavlom II. pri svätorečení Košických mučeníkov
- 1997 zomiera v Košiciach, dňa 28. novembra a je pochovaný v Ružomberku

Pamätná tabuľa
Františkovi Paňá-
kovi a prichá-
dzajúci účastníci
jej slávnostného
odhalenia. Oravský
Podzámok 18. máj
2008. Zdroj: A FN.

Štúdie

- Ján Ďačok** P. František Paňák SJ – verný syn svätého Ignáca
- Marián Gula** Aktivity Štátnej bezpečnosti proti katolíckej cirkvi na príklade vyhodnotenia registrov zväzkov spolupracovníkov ŠtB a zväzkov ŠtB, ktoré viedla o jezuitských pátroch F. Paňákovi SJ a G. Povalovi SJ v období rokov 1948 – 1989
- Milan Hudaček** Aktivity Františka Paňáka SJ v hláseniach tajných spolupracovníkov ŠtB počas jeho služby v Košiciach
- František Neupauer** Na barikádach štúdia, spolkovej činnosti a zápasu o slobodu
- Cyril Hišem** Prenasledovanie kňazov Košickej diecézy po roku 1945

Spomienky

- Alojz Tkáč** Spomienky košického emeritného arcibiskupa
- Cyril Urban** Korešpondencia s ujom Ferkom Paňákom
- Daniela Kimličková** Páter František Paňák a duchovná formácia sociálnych sestier – osobné skúsenosti
- Juraj Semivan** Muž pre iných
- Stanislav Ďačok** Páter Paňák v mojich spomienkach
- Jozef Kupka** Ty si priniesol do Košíc svetlo
- Juraj Koprda** V blízkosti Eucharistie
- Pavol Hric** Páter Michal Fedor a jeho úcta ku Košickým mučeníkom
- Michal Potocký** Pozdrav jubilantovi...
- Hubert Čepiššák** Hlboká vďačnosť
- Teodor Križka** Jednota vedomia a svedomia

ISBN 978-80-8257-005-5

